

Şervud ANDERSON

VAYNZBURQ, OHAYO

(hekayələr)

Şervud
ANDERSON

**VAYNZBURQ,
OHAYO**

(hekayələr)

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında
Tərcümə Mərkəzi

Tərcümə:
Təvəkgül Zeynalı

Redaktor:
Yaşar Əliyev

Şervud Anderson. VAYNZBURQ, OHAYO.
Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında
Tərcümə Mərkəzi. Bakı: 2017 – 216 səh.

ISBN 978-9952-503-61-6

Yazıçı haqqında

“Şervud Andersonun yazdıqları bəzən bütün insanların və bütün bəşəriyyətin xoşbəxtliyi üçün oxunan poetik dualar kimi səslənir”.

Teodor Drayzer

“O, bizim nəsil Amerika yazıçılarının və davamçılarımızın izləyəcəyi Amerika nəsr ənənələrinin atası idi. Anderson heç vaxt öz layiqli qiymətini ala bilmədi”.

“O həm də mənim, Heminqueyin və Fitsceraldın bütün əsərlərinin atası idi. Bizə doğru yolu o göstərmişdi”.

Uilyam Folkner

“Anderson Amerikada yeganə yazıçıdır ki, mən ondan nəşə öyrənmişəm”.

“Mənə elə gəlir ki, siz bu əsrin ən önəmli yazıçılarından birisiniz. Siz Amerika torpağında başqa bir şırım açdınız və o şırımın altından başqa gözəlliklər ortaya çıxardınız. O gözəlliklər ki, biz haradasa olduğunu hiss edirdik, amma onları ilk dəfə siz göstərdiniz”.

(1937-ci ildə Ş.Andersona yazdığı məktubdan)

Tomas Vulf

“Şervud Anderson müasir romanın yaradıcısıdır və romançılıq hələ Andersondan o tərəfə keçməyib”.

Con Steynbek

“Özünə “cızmaqaraçı” deməyinə baxmayın. O, cızmaqaraçı-zad deyil. O, çox böyük yazıçıdır”.

“Andersona qarşı etdiklərimə görə çox peşmanam. Mənim etdiyimi sadəcə qəddarlıq adlandırmaq olar və buna yol verdiyim üçün mən əclafın yekəsiyəm”.

Ernest Heminquey

“Amerika bu hekayələri (“Vaynzburq, Ohayo”) diz üstə çöküb oxumalıdır”.

Hart Kreyn

“İlahi, kaş, heç olmasa, bu əsərin (“Vaynzburq, Ohayo”) yarısı gücündə bir şey yazı biləydim”.

Rey Bredberi

Tərcüməçidən

Şervud Andersonun həyatında ən maraqlı və təəccüb doğuran məqam 1912-ci ilin 28 noyabrında 36 yaşında ikən başına gələn və onu işindən, ailəsindən, köhnə həyatından uzaqlaşdırıb “mürəkkəb qoxusuna aludə edən” bir qəribə hadisədir. Bu nə idi və o hadisəyə qədər Şervud Anderson nələr yaşamışdı?

Şervud Anderson 1876-cı ildə Ohayonun Kəmden əyalətində dünyaya gəlib. Ailəsinin ağır maddi durumu və atasının borcları səbəbindən onlar tez-tez yaşadıkları yerləri dəyişməyə məcbur olur, Kəmdəndən sonra dörd-beş il müddətində Kaledoniyada, daha sonra Klayd əyalətində yaşayırlar. Kəsib olduqlarına görə Ş.Anderson hələ uşaq ikən işləməyə başlayır, ailəsinə dəstək olmağa can atır. Mehtər, çoban, bağban, qəzətsatan kimi müxtəlif işlərdə işləyən Anderson məktəbə də davamlı gedə bilmir, hətta 14 yaşında dərslərinə ara verərək düz 9 ay təhsildən uzaq qalır. Andersonun atası içki düşkününü idi. Bu səbəbdən ailənin əsas yükü paltar yumaqla pul qazanan anasının çiyinlərinə düşür. Sonralar yazdığı xatirələrində atasını xoş hisslərlə anmayan Ş.Anderson: “Anamın o adama necə tab gətirdiyini hələ də anlaya bilmirəm”, – deyərək qeyd edir.

Ş.Anderson 19 yaşında ikən anası vərəmdən dünyasını dəyişir. Bu itkidən sonra o, 1896-cı ildə Çikaqoya köçür və qardaş-bacıları ilə burada yaşamağa davam edir. Onsaatlıq iş rejimi ilə günə cəmi iki dollar qazanan Ş.Andersonun maddi sıxıntıları burada da sona çatmır. Bununla belə, o, bir vaxtlar yarımçıq qalmış təhsilini davam etdirmək həvəsi ilə Luis İnstitutunda axşam məktəbinə yazılır. Lakin bu dəfə də İspaniya-Amerika müharibəsi onun təhsilini yarımçıq qoyur və Anderson çox keçmədən – 1898-ci ildə ordu sıralarına yazılır. 1899-cu ilə qədər bir neçə ay təlim düşərgələrində olur, sonra isə ABŞ ordusu tərkibində Kubaya yollanır.

1899-cu ildə ABŞ qoşunları Kubanı tərk etdikdən sonra Ş.Anderson Klayda qayıdıb kənd təsərrüfatı ilə məşğul olmağa başlayır. Təhsilini bitirmək istəyi onu yenə rahat buraxmır. 1899-cu ilin sentyabrında Sprinqfildə gəlir və Vittenberq ali məktəbinə daxil olur. 1900-cü ilin yazında buranı bitirir və yayda Çikaqoya köçür. Dostunun köməyi ilə reklam şirkətində işə düzəlir.

1904-cü ildə Ohayodan olan zəngin bir biznesmenin qızı Kornelia Prett Leyn ilə ailə həyatı qurur. İki il sonra onlar Klivlendə köçürlər. Anderson burada satış meneceri kimi işləməyə başlayır. Tezliklə bu işlə bağlı bəzi ciddi problemlər ortaya çıxır. Keyfiyyətinə cavabdeh olduğu bəzi malların qüsurlu olması səbəbindən ona çoxlu məktublar gəlir və nəticədə ciddi əsəb sarsıntıları keçirən Anderson 1907-ci ildə şirkətdəki işindən ayrılaraq, həyat yoldaşı ilə birgə Ohayonun Eliria əyalətinə köçür. Burada yeni bir mağaza açıb biznesə başlayır. Eliriadakı ilk illər onun üçün xoşbəxt və uğurlu olur. İlk övladından sonra daha iki uşağı dünyaya gəlir. Köhnə illərin də təcrübəsindən istifadə edərək biznesini daha da genişləndirir və “Anderson” boya şirkətini yaradır.

Göründüyü kimi, bu illər ərzində gələcəyin tanınmış yazıçısı ədəbiyyat aləmi ilə yaxın təmasda olmayıb.

Lakin onun həyatı sonacan bu cür davam etmir. Biznes dünyasının qalmaqallarına başı qarışan Şervud Anderson günlərin birində öz ofisinə gəlir və katibəsinə nəyisə diktə etdiyi vaxt qəfildən duruxaraq sözünü yarımçıq kəsir. “Deyəsən, ayaqlarım yaşdı, özü də getdikcə lap islanır”, – deyə mızıldanır və həyat yoldaşına qısa bir məktub yazıb qoyaraq ofisindən çıxır. Həmin gün hara getdiyi məlum olmayan yazıçı axşam da evinə qayıtmır. Qarşıdakı dörd gün ərzində ondan heç bir xəbər çıxmır və dördüncü günün sonunda o, saçları dağınıq halda pərişan görkəmlə yol kənarındakı aptekə girərək satıcıdan öz kimliyini soruşur. Cibindəki qeyd dəftərindən qohumlarının telefon nömrələrini tapan əczaçı onu ailəsi ilə görüşdürməyə nail olur. Başına gələn bu qəribə hadisə barədə dövrün bəzi qəzetləri müxtəlif xəbərlər yayır, həkimlər Andersona fərqli diaqnozlar qoyurlar.

Maraqlısı odur ki, bu hadisədən sonra Anderson həyatını dəyişdirən qəfil qərarlar verir. İşini və ailəsini tərk edərək özünü tamamilə yazıçılıq karyerasına həsr etmək üçün Çikaqoya köçür. 1914-cü ildə həyat yoldaşı Kornelia Leyni rəsmi olaraq boşayır və elə həmin il Tenesi Mitçellə evlənir.

Bu məqamda, bəlkə də, hadisənin məğzi ilə bağlı qəzətlərdən və həkim diaqnozlarından da daha dəqiq məlumat verən Andersonun sonrakı illərdə qələmə alacağı xatirələr toplusundakı aşağıdakı sətirlər həqiqətə daha uyğundur:

“Mən çıxıb getmək, biznesdən, işimdən uzaqlaşmaq istəyirdim. Ağılıma gəldi ki, bir bicliyə əl atım. Əgər dəli olduğumu düşünsəydilər, çıxıb getməyimə, hamıdan uzaqlaşmağıma görə mənə çox qınamazdılar”.

Ofisindən çıxarkən həyat yoldaşına qoyub getdiyi kağızda isə bunlar yazılmışdı:

“Orda, o çayın üstündə bir körpü var. Mən ora çatanda hər şey yaxşı olacaq. Bütün günü günəşin altında dayanıb yazacağam. Küləklər saçlarımdan arasından əsib keçəcək”.

Bioqrafların bir qismi bu hadisədən sonra yazıçının ticarət və bizneslə əlaqəsini ümumiyyətlə kəsib özünü ədəbiyyata həsr etdiyini, bir qismi isə ara-sıra köhnə biznesini davam etdirdiyini yazırlar. Görünən isə ondan ibarətdir ki, bu hadisə, həqiqətən də, onun həyatında bir dönüş nöqtəsi olur. O vaxta qədər heç bir mətbu orqanda bədii yazıları çap olunmayan Anderson dörd il sonra “Vindi Mekförsunun oğlu” adlı ilk romanını ortaya qoyur. Ona böyük şöhrət qazandıracaq “Vaynzburq, Ohayo” adlı hekayələr toplusunun ilk hekayələrini də o vaxtlarda qələmə alır. Həmin hekayələrin qələmə alınma tarixçəsi də müəyyən qədər maraqlıdır:

“Bir payız gecəsi idi, çöldə yağış yağırdı. Paltarlarımı soyunub yerimə uzanmışdım. Birdən mənə nə oldusa, yerimdən sıçrayıb ayağa qalxdım. Yazı makinamın arxasına keçib yazmağa başladım.

Açıq pəncərənin qabağında oturub yazırdım. Yağış arabir içəri vurur, çılpaq kürəyimi isladırırdı. İlk əsərimi bu cür yazdım. Hekayələrin qalanlarına da növbəti axşamlar, bəzən isə ofisdə olduğum vaxtlar başladım. Və bütün hekayələri birinci hekayə kimi biroturuma yazıb bitirdim”.

Anderson o illərdə daha bir neçə roman yazır. 1917-ci ildə “Yürüş edən adamlar”, 1920-ci ildə “Yazıq ağdərillilər” romanlarını, 1919-cu ildə məşhur “Vaynzburq, Ohayo” kitabını, 1921-ci ildə “Yumurtanın təntənəsi” adlı daha bir hekayələr toplusunu çap etdirir. Ş.Anderson sənətkarlıq məharətini daha da təkmilləşdirmək məqsədi ilə 1921-ci ildə o dövrün əksər yazıçıları kimi Parisə yollanır. Coys, Paund və Qörtrud Staynla görüşür. Amerikaya qayıtdıqdan sonra yaradıcılığına daha böyük şövqlə davam edir.

1923-cü ildə “Atlar və adamlar” adlı başqa bir hekayələr toplusu da çıxır. 1924-cü ildə Ş.Anderson ikinci həyat yoldaşı Tenesi Mitçeli də boşayır və az sonra üçüncü evliliyi baş tutur. Qeyd edək ki, bu evliliyin də ömrü çox uzun olmur və yazıçı 1933-cü ildə dördüncü dəfə evlənir.

1925-ci ildə Ş.Anderson çapından sonra ona çoxlu tənqidlər gətirəcək “Tutqun gülüş” romanını nəşr etdirir. Lakin bu tənqidlər, vaxtilə müəllimlik etdiyi Folkner, Heminquey kimi yetirmələrinin onun üzünə ağ olması və kənardan onun artıq yazıçı kimi tükənməyi ilə bağlı deyilən ağrıdıcı sözlər Ş.Andersonu yazıdan soyutmur. 1926-cı ildə “Mərkəzi Amerikada uşaqlıq həyatı” romanı, 1929-cu ildə isə “Elis və itmiş roman” əsəri çapdan çıxır. “Arzulardan uzaqlarda” adlı romanından bir il sonra – 1933-cü ildə “Meşədə ölüm və digər hekayələr” adı altında daha bir hekayə toplusunu nəşr etdirir.

Ş.Anderson 1941-ci il mart ayının 8-də Cənubi Amerikaya səyahət zamanı dünyasını dəyişir. Həkimlərin diaqnozuna görə, onun ölümünə yemək zamanı təsadüfən udduğu diş çöpünün yaratdığı infeksiya səbəb olur. Andersonun nəşi ABŞ-a gətirilir və o, Virciniyanın Raund Hill qəbiristanlığında dəfn edilir. Böyük yazıçının məzarı üzərində aşağıdakı kəlmələr yazılır:

“Ölüm yox, məhz həyatdır ən böyük macərə”.

Qeyd etmək lazımdır ki, Şervud Anderson özündən sonrakı Amerika nəsrinə çox ciddi təsir göstərmiş, Folkner, Heminquey,

Vulf, Steynbek, Fitscerald kimi böyük yazıçıların yetişməsində önəmli rol oynamışdır. Bunu adları çəkilən yazıçıların özləri də zaman-zaman təsdiq etmiş, Anderson yaradıcılığını yüksək dəyərləndirmişlər. Bununla belə, Andersonun yazdığı romanlar dövrün yazarları və tənqidçiləri tərəfindən uğursuz hesab edilmiş və bir vaxtlar “Vaynzburq, Ohayo” kitabına görə böyük oxucu kütləsi qazanan yazıçının şöhrəti getdikcə azalmışdı. Təsadüfi deyil ki, sonralar bu haqsız unudulmanı xatırlayarkən Folkner kitabın əvvəlində verdiyimiz o kəlmələri söyləmiş, Andersonun layiq olduğu qiyməti ala bilmədiyini vurğulamışdı.

Lakin Şervud Andersonun həyatdakı yeganə bəxtsizliyi layiq olduğu qiymətdən məhrum olması yox, həm də bir vaxtlar böyük qayğı və məhəbbətlə kömək etdiyi yazıçıların sonralar ona qarşı sərgilədiyi amansız mövqe, ədəbiyyatın böyük meydanında onun qəddar düşmənlərinə çevrilməsi və nəticədə Andersonun o meydana təklənməsi olmuşdu.

Şervud Anderson o vaxtlar hələ gənc olan və onun Nyu Orleanzdakı evinə tez-tez qonaq gələn Folknerdən öz köməyini əsirgəməmiş, ona bu şəhərdə qalmaq üçün ev tapmış, ədəbiyyata təzə-təzə qədəm qoymağa can atan bu gəncə yazıçılığın incəliklərini öyrətmiş, ilk əlyazmalarını ona gətirdiyi vaxt da Folkneri əliboş qaytarmayaraq, onları həvəslə oxuyub fikirlərini söyləmişdi. Bununla da kifayətlənməyən Anderson öz naşiri Hores Livraytla əlaqə saxlayaraq Folknerin bəzi hekayələrinin çapına nail olmuşdu. Folknerə məşhur “Yoknapatofa” ideyasını da Şervud Anderson verib.

Anderson Folknerə etdiyi kimi, Heminqueyə də yaxından köməklik göstərmiş, onun ilk hekayələrinə yön verməklə bərabər, öz naşiri ilə əlaqə saxlayaraq Heminqueyin “Bizim zəmanəmizdə” adlı kitabının çapını da həyata keçirmişdi. Ədəbiyyatın sirlərini öyrənmək marağında olan gənc Heminqueyə Parisə getməyi məsləhət görmüş, Parisdəki yazar dostları Qörtrud Stayn və Ezra Paunda Heminquey haqqında bir növ təqdimat məktubu yazaraq ona hər mövzuda kömək göstərməyi dostlarından xahiş etmişdi.

Lakin 1925-ci ildə “Tutqun gülüş” romanının çapından sonra Andersonun həm Folknerlə, həm də Heminqueylə münasibəti

korlanmış, hər tərəfdən tənqid atəşinə tutulan yazıçıya qarşı ən kəskin mövqeyi məhz köhnə yetirmələri olan bu iki yazıçı sərgiləmişdir. Romanın uğursuzluğu haqqında dövrün Dos Passos və Skott Fitscerald kimi məşhur yazarları və tənqidçiləri öz fikirlərini demiş, üstəlik, artıq Anderson mərhələsinin sona çatdığını, onun bir yazıçı kimi tükəndiyini bildirmişdilər. Heminquey isə onlar kimi adi tənqidlə kifayətlənməyərək, əsərə kinayə məqsədilə “Yaz selləri” adlı povestini yazmış və əsərdə Şervud Andersonun satirik karikaturasını yaratmışdı. Bu karikatura ilə Heminquey Andersonun səxavətini, mehribanlığını və qonaqpərvərliyini də ələ salmaqdan çəkinməmişdi. Folkner də eyni mövqeyi nümayiş etdirərək, “Ağcaqanadlar” əsərində köhnə müəlliminin prototipi olan Doson Feyəçayld obrazını yaratmış və bu da yetirmiş kimi, daha sərt tənqidin yer aldığı “Şervud Anderson və başqa kriollar¹” adlı əsərini yazmışdı.

Bütün bunlar Andersonu möhkəm sarsıdır və yazıçı bu sarsıntını illər sonra öz xatirələrində də izhar edir. Həmin xatirələrdə “Yaz selləri” povestini və tənqidlərlə bağlı Heminqueyin ona yazdığı məktubun bəzi cümlələrini yada salır:

“...Sən həmişə mənə yaxşılıqlar etmişən. “Bizim zəmanəmizdə” kitabını çıxarmaq istədiyim vaxt sehrli qüvvələr kimi dadıma çatmışan. ...Amma mənə elə gəlir ki, sənin kimi möhtəşəm əsərlər yaratmaq qüdrətində olan bir yazıçı bu cür, necə deyim, zay bir şey ortaya qoyursa, mən gərək bunu gizlətməyib elə üzünəcə deyim”.

Sonra Şervud Anderson yazır:

“Məktubu elə yazmışdı ki, elə bil mənim başıma hansısa ölümcül bir faciə gəlib. ...“Yaz selləri” romanı ilə o sanki hamını inandırmağa çalışırdı ki, mənim əsərimdə zərrə qədər də olsa, yaxşı heç nə yoxdur. Düzdür, o, bunu ədəbiyyatın mənafeyi naminə etmişdi, amma elə bil həmin əsərlə mənim qəbrim üstündə dəfn nitqini oxuyurdu”.

Bəzi yazıçılar “Yaz selləri” romanındakı tənqidlərin haqlı olduğunu bildirsələr də, bunun əksini deyənlər də az olmamışdı. Heminqueyin həyat yoldaşı – Şervud Andersona qarşı xüsusi rəğbəti olan Hedley Riçardson ərinin bu əsərinə haqq qazandırmamış

¹**Kriol** – Avropa mənşəli amerikalılara deyilir.

və əsərdə Andersonun prototipi olan obrazı “iyrənc” adlandırmışdı. Heminquey isə bu barədə illərlə susmuş, bir vaxtlar müəllimi olan Andersona qarşı nədən belə amansız davrandığı haqqında izahat verməmiş, amma hər şeyin unudulduğu bir vaxtda, intiharından iki il əvvəl – 1959-cu ildə sanki çoxdan bəri onu narahat edən bir kabusun təqibindən xilas olmağa çalışmış kimi, gözlənilmədən bu mövzuya qayıtmışdı:

“...Mən bunu etməkdən çəkinmədim, çünki sözün düzünü deyirdim və sözün düzünü demək insanların edə biləcəyi ən arzuolunmaz şeydir. Mənim etdiyimi sadəcə qəddarlıq adlandırmaq olar və buna yol verdim üçün əclafın yekəsiyəm¹ ...”

Heminqueydən fərqli olaraq, Folkner öz səhvini düzəltməli olduğunu daha tez anlamış və üçüncü romanı olan “Sartoris”i Andersona həsr etmişdi:

“Bu romanı mənim ilk dəfə çap olunmağıma kömək göstərən Şervud Andersona həsr edirəm və inanıram ki, onu oxuduqdan sonra bu köməyinə görə peşman olmayacaq”.

Bununla belə, Folknerin öz yanlışını açıq şəkildə etiraf etməkdə çətinlik çəkdiyini naşiri Manuel Komrofa 1949-cu ildə yazdığı məktubdan da hiss etmək olar:

“...Andersonu Nyu Orleanzdan tanıyıram. Avropaya gedib, təzədən Nyu Orleanza qayıdanda məndən nəyə görə incimışdi. Başa düşmədim ki, məndən niyə inciyib. Bu haqda heç danışmadıq da. Bir neçə il sonra biz Nyu Yorkda rastlaşdıq və həmin vaxt, deyəsən, əvvəlki inciklik daha yox idi”.

Andersona qarşı etdiklərinə görə bəzi bioqraflar tərəfindən “qatil oğul” (“*assassin son*”) adlandırılan Folkner törətdiyi “cinayətin” günahını yumaqdan ötrü sonralar da Şervud Andersonu tez-tez xatırlayaraq, ona borclu olduğunu dəfələrlə qeyd etmiş, onu “Amerika yazıçılarının atası” adlandırmışdı.

1953-cü ildə “Atlantik Mansli” jurnalının iyun sayında Folkner Şervud Andersonun onun bütün yaradıcılığına təsirini göstərən məsləhətini xatırlayır:

¹Qeyd edək ki, ana dilimizə tərcümə etməkdə çətinlik çəkərək “əclafın yekəsi” deməklə kifayətlənmək məcburiyyətində qaldığımız və bəlkə də, uğursuz tərcümə etdiyimiz bu ifadə hərfi tərcümədə “qancığın oğlu” (“*the son of bitch*”) deməkdir.

“Əvvəlcə haradan başlamalı olduğunu tapmalısən, yazmağı öyrənmək isə sonranın işidir. Sən kənd uşağısən, Missisipidə doğulmusən, deməli, bilməli olduğun ilk şey o Missisipinin bir parça torpağıdır. Sən hər şeyi ordan başlamalısən”.

Müsahibələrinin birində Folkner Nobel mükafatı ilə bağlı bir suala cavab verərkən Pörl Baka və Sinkler Lyüsə verilən, amma Şervud Anderson və Teodor Drayzerə layiq görülməyən bir mükafatın o qədər də əhəmiyyətli bir şey olmadığını demişdi. Folknerin bioqrafları yazıçının Nobel nitqinin qaralamasında da Şervud Andersonu xatırladığını və: “Mən, Heminquey, Dos Passos və Vulf – biz hamımız onun övladlarıyıq”, – deyə bir cümlə işlətdiyini yazırlar.

“Layiq olduğu qiyməti almayan” Şervud Andersonun şöhrəti tez bir zamanda unudulsa da, bu yazıçının Amerika ədəbiyyatına təsiri danılmazdır və kitabın əvvəlində qeyd etdiyimiz Ş.Anderson haqqında deyilənlər də bunun sübutudur.

Ana dilimizə tərcümə etdiyimiz bu toplu isə onun ən məşhur əsəri olub, bir-biri ilə daxili süjet əsasında əlaqələnən müstəqil hekayələrdən ibarətdir. “Vaynzburq, Ohayo” kitabının bədii dəyərini duymaq üçün Amerika şairi Hart Kreynin: “Amerika bu hekayələri diz üstə çöküb oxumalıdır”, Rey Bredberinin: “İlahi, kaş, heç olmasa, bu əsərin (“Vaynzburq, Ohayo”) yarısı gücündə bir şey yaza biləydim”, – sözlərini xatırlamaq yerinə düşər.

1930-cu ildə Ernest Heminquey ən sevdiyi əsərlərin siyahısını tərtib etmiş və: “Dünyaya yenidən gəlsəydim, bu əsərləri oxumağı illik bir milyon dollar almaqdan daha üstün tutardım”, – demişdi. Maraqlıdır ki, onun bu siyahısında Amerika ədəbiyyatından cəmi ikicə əsər var və o iki əsərdən biri məhz Şervud Andersonun ana dilimizə ilk dəfə tərcümə etdiyimiz bu kitabı – “Vaynzburq, Ohayo” hekayələr toplusudur.

*Dərin müşahidələri ilə məndə ilk dəfə insan
həyatının batininə baş vurmaq həvəsini oyadan
Anam
EMMA SMİS ANDERSONUN
xatirəsinə*

ƏCİNNƏLƏR KİTABI

Saç-saqqalı ağarmış qoca yazıçının gecələr yatdığı yer heç də rahat deyildi. O hər səhər yuxudan oyanarkən yerinin içindən həyətdəki ağaclara baxmaq istəyirdi, amma evinin pəncərələri çox yüksək olduğundan bu, onun üçün müşkül məsələyə çevrilmişdi. Günlərin birində çarpayının yerini düzəltmək üçün evə usta çağırırdı.

Amma iş onların ikisi üçün də başağrısı oldu. Bir vaxtlar vətəndaş müharibəsində savaşımış dülgər yazıçının otağına girəndən sonra çarpayının yeri ilə bağlı bir xeyli danışdı. Yazıçının masası üstündə siqaret var idi və usta söhbət edə-edə arabilir o siqaretlərdən götürüb çəkirdi.

Onlar əvvəlcə çarpayının yerini düzəltmək üçün tədbir tökdülər, sonra yavaş-yavaş söhbətlərinin mövzusu dəyişdi. Çox keçmədi ki, müharibə haqqında danışmağa başladılar. Əslində, yazıçının özü mövzunu müharibəyə gətirmişdi. Usta bir vaxtlar Andersonvil həbsxanasında məhbus olmuş və çox illər əvvəl qardaşını da itirmişdi. Onun qardaşı aclıqdan ölmüşdü. Bu haqda danışmağa başlayanda ustanı ağlamaq tutdu. Qoca yazıçı kimi onun da ağ bığı var idi və ağlayanda dodaqlarını büzüşdürdü, başını yellədiyi üçün bığının uzun tükləri də yellənirdi. Ağzında siqaret ola-ola ağlayan qoca kişi kənardan baxanda gülməli görünürdü. Axırda onların başı söhbətə elə qarışdı ki, gördükləri iş yaddan çıxdı və sonra usta çarpayının yerini öz bildiyi kimi elə düzəltdi ki, yaşı altmışı keçmiş yazıçı hər gecə yatmağa gedəndə çarpayısına qalxmaq üçün ayağının altına stul qoymalı oldu.

Hər gün yerinə girdikdən sonra qoca yazıçı böyrü üstə o tərəfə, bu tərəfə çevrilir, sakit-sakit düşünürdü. Son illər ürəyi onu çox narahat edirdi. Həddən artıq çox siqaret çəkdiyi üçün ürəyinin əsdiyini tez-tez hiss edir və narahatlığı daha da artırdı. Haradansa beyninə yerləşmişdi ki, o, bir gün qəfildən öləcək. Hər gecə yerinə girərkən bu haqda uzun-uzun düşünürdü. Amma bu, onu çox da qorxutmurdu. Əksinə, belə fikirlər onda nəsə qəribə və izahedilməz duyğular yaradırdı. Bu haqda düşünərkən yazıçı özünü başqa vaxtlardakına nisbətən daha canlı və daha gümrah hiss edirdi. Çarpayısında sakit-sakit uzanaraq hər gecə belə düşüncələrə qərq olan yazıçı, həqiqətən də, qocalmışdı, əldən düşmüşdü. Amma onun içində nəsə bir hiss var idi ki, altmış ilə baxmayaraq, cavan qalmağı bacarmışdı. Qoca yazıçı özünü hamilə qadın kimi hiss edirdi, amma bədənində daşdığı uşaq deyil, gənc bir oğlan idi. Bəlkə, heç gənc oğlan da deyildi, bir qadın idi, əyninə cəngavər kimi zireh geyinmiş cavan bir qadın. Hündür çarpayısında uzanaraq ürəyinin çırpıntılarını dinləyən qoca yazıçının içində nə olduğunu tapmağa çalışmaq, əslində, çox lazımsız və mənasız bir şeydir. Lazımlı olan o yazıçının, ya da onun içindəki gəncin nə düşündüyüdür.

Bütün digər insanlar kimi qoca yazıçının da başına çox hadisələr gəlmişdi. Bir vaxtlar o da cavan və yaraşlıq bir oğlan idi və çox qadınlarla eşq macərası yaşamışdı. Təbii ki, bu altmış il ərzində yazıçı çox insanlar görmüş, onları yaxından tanıya bilmişdi. Amma onun insanları tanımağı sənin, ya da mənim tanımağımdan fərqli idi. Ən azından, yazıçının özü belə düşünürdü. Bunun belə olmadığını deyərək, qoca yazıçının ürəyini qırmağa nə ehtiyac vardı?

Bir gün o, yuxuya bənzəməyən qəribə bir kabus gördü. Yavaş-yavaş huşlanmağa başlayanda, hələ tam yuxuya getməmiş gözlərinin önündə qəribə və əcaib məxluqlar peyda oldu. Ona elə gəlirdi ki, bu məxluqları onun içindən həmin gənc oğlan çağırır.

Yazıçının gözləri önündən keçən bu əcaib məxluqların qəribə görkəmləri var idi. Hamısı əcinnəyə bənzəyirdi. İndiyəcən tanıdığı bütün qadın və kişilər indi əcinnə görkəmində onun gözləri önünə gəlmişdi.

Amma bu əcaib məxluqların hamısının görkəmi dəhşətli deyildi. Bəziləri gülməli, bəziləri isə hətta gözəl idi. Onlardan birinin – öz görünüşünü tamamən itirmiş bir qadının çirkin görkəmi yazıçının ürəyini əməlli-başlı ağrıtdı. O qadın əcinnə kimi yazıçının gözləri önündən keçəndə yazıçı it zingiltisinə bənzər qəribə bir səs çıxardı. Kimsə otağa girib onun bu halına tamaşa etsəydi, yazıçının nəsə dəhşətli bir yuxu gördüyünü, ya da dözülməz ağrılar çəkdiyini düşünərdi.

Düz bir saat bu əcinnələr yazıçını rahat buraxmadı, sonra bu əzabların davamı kimi, yazıçı yavaş-yavaş çarpayısından qalxıb yazmağa başladı. Əcinnələrdən biri yazıçıya çox təsir etmiş, onun yaddaşına həkk olunmuşdu. Yazıçı indi bu əcinnələri təsvir etmək istəyirdi.

O, masası arxasında əyləşərək bir saat dayanmadan yazdı. Hər gün bu cür yazmaqla sonda bir kitabı bitirə bildi. Kitabın adını “Əcinnələr kitabı” qoydu. Bu kitab heç vaxt çap edilmədi, amma mən bir dəfə onu oxudum və heç vaxt unuda bilmədim. Kitabda yazıçının əsas ideyası çox qəribə şəkildə təsvir edilirdi. Hər dəfə o kitabda yazılanları xatırlayanda əvvəllər anlamadığım bir çox şeyləri və insanları başa düşə bilirəm. Yazıçının əsas ideyası belə verilmişdi:

Lap əvvəllərdə, dünya hələ təzə-təzə yarananda çox məfhumlar var idi, amma “həqiqət” məfhumu yox idi. Bu anlayışı insanlar özləri yaratdılar. Hər bir yeni həqiqət özündə çoxlu anlaşılmaz fikirləri ehtiva edirdi. Sonra dünyada çox şeyi bu anlayışlar və inamlar idarə etməyə başladı və getdikcə insanların gözüne bunlar daha da gözəl göründü.

Qoca yazıçı öz kitabında yüzlərlə bu cür anlayışın adını çəkirdi. Mən onlardan hamısını yox, yadımda qalanları demək istəyirəm: bakirəlik və ehtiras, zənginlik və kasıblıq, qənaətcillik və bədxərclik, laqeydlilik və vəfasızlıq. Yüzlərlə, yüzlərlə bu cür məfhum sadalanır və oxuduqca oxucunun gözüne də cəlbedici görünürdü.

İnsanlar isə həyat uğrunda mübarizə apardıqca bu dəyərlərdən özlərinə sərf edənini götürüb onlarla yaşamağa başladılar. Kimlər ki daha güclü idi, onlar daha çoxuna sahibləndilər.

İnsanları əcinnəyə çevirən də məhz bu dəyərlərə sarılıb yaşamaları idi. Yazıçının bu məsələylə bağlı çox geniş bir nəzəriyyəsi var idi. O düşünürdü ki, insanlar bu anlayışlardan birini özlərinə götürüb onu həqiqət kimi qəbul edərək həyatlarını da bu həqiqət üzərində qururlarsa, yavaş-yavaş əcinnəyə çevrilirlər və həqiqət saydıqları o inamlar da getdikcə yalana çevrilir.

Gördüyünüz kimi, ömrünü yazıçılığa həsr edən və ürəyində saysız-hesabsız sözlər olan qoca bu mövzu haqqında, bəlkə də, daha yüzlərcə səhifə yazacaqmış. Bəlkə, bu mövzuya özünü o qədər həsr edəcəkmış ki, axırda o da bir əcinnəyə çevriləcəkmış. Amma yazıçı əcinnəyə çevrilmir və mənə elə gəlir ki, məhz həmin kitabı çap etdirmədiyi üçün o, əcinnəyə çevrilmir. Yazıçını əcinnə olmaqdan xilas edən həm də içində daşdığı o gənc olur.

Çarpayını düzəldən ustaya gəlincə isə, mən o ustanı ona görə xatırladım ki, çoxlarının adı adam adlandırdığı bu dülgər kitabda təsvir edilən əcinnələrdən ən sevimlisi və ən asan tanınanı idi.

ƏLLƏR

Vaynzburq vadisinin yaxınlığındakı taxtadan tikilmiş balaca evin sınıq-salxaq eyvanında alçaqboylu, kök bir kişi narahat halda o tərəfə, bu tərəfə gedib-gəlirdi. Yonca toxumu əkilsə də, əvəzinə sarı və sıx xardallarla örtülən əkin sahəsinin yanındakı maşın yolunu o eyvandan görmək mümkün idi. Sahələrdən giləmeyvə yığıb geri qayıdan gənc oğlan və qızlar həmin vaxt faytonla o yoldan keçirdilər. Onlar deyib-gülür, çılğın qışqırıqlarla küçələrin sükutunu pozurdular. Kişi arabir yola göz gəzdirir, faytondan tullanarkən qızlardan birini də özüylə aşağı çəkməyə çalışan yaşıl köynəkli oğlana baxırdı. Qız uca səslə qışqıraraq oğlana müqavimət göstərirdi. Oğlanın ayaqları altından qalxan toz havada sanki buluda çevrilərək batan günəşin üzünü örtürdü. Geniş sahənin o tərəfindən zərif bir qız səsi də eşidilirdi:

– Eyy, Vinq¹ Biddlbaum, bəlkə, o saçlarını bir darayasan. Axı gözlərinin üstünə tökülür.

Qız eyvanda var-gəl edən o keçəl kişiylə səslənirdi. Kişi isə sanki dağınıq saçlarını darayırmış kimi, balaca və ürkək əllərini keçəl və ağ başına çəkirdi.

Həmişə kabuslarla, şübhə və qorxularla yaşayan Vinq Biddlbaum artıq iyirmi ildir ömür sürdüyü bu qəsəbənin insanlarından özünü uzaq tutur, buradakı həyatın ona aid olmadığını düşünürdü. Bütün Vaynzburq camaatı arasında indiyəcən cəmi bir nəfər onunla ünsiyyət qurmuşdu. “Nyu Villard Hauz” mehmanxanasının sahibi Tom Villardın oğlu olan Corc Villardla onun arasında dostluğa bənzər bir münasibət yaranmışdı. Corc Villard “Vaynzburq İql” qəzetinin müxbiri idi. O, bəzən axşamlar mərkəzi yol ilə Vinq Biddlbaumun evinə gəlirdi. Yarıuçuq eyvanda əllərini təşvişlə yelləyərkən var-gəl edən qoca indi Corc Villardın gələcəyinə və axşamı onunla keçirəcəyinə ümid edərək gənc jurnalisti gözləyirdi. Giləmeyvə yığanların faytonu keçdikdən sonra o, uca xardalların arasına ilə küçəyə tərəf yol aldı və hasara dırmaşdı

¹Wing – qanad (*ing.*)

narahatlıqla qəsəbə yoluna baxmağa başladı. Bir müddət beləcə qaldı. Əllərini bir-birinə sürtüb baxışlarını küçədə gəzdirdikdən sonra ürəyinə qəfil bir qorxu doldu və hasardan düşüb, təzədən bayaqkı eyvana qayıtdı.

Bu iyirmi ildə qəsəbənin çözülməmiş sirri olan Vinq Biddlbaum Corc Villardla söhbət edərkən utancaqlığını, qorxaqlığını bir qədər unudurdu. Şübhə və müəmmalar içindəki dumanlı şəxsiyyəti belə vaxtlarda öz gizli dünyasından çıxıb bu dünyaya təşrif gətirirdi. Bəzən hətta özündə cəsarət tapıb gənc jurnalistlə birgə Meyn küçəsində gəzirdi. Çölə çıxmadiğı vaxtlarda isə evinin laxlayan eyvanında o tərəfə, bu tərəfə gedərək Corca həyəcanla nəsə danışırdı. Bu zaman onun asta və titrək səsi uca və sərt səsə çevrilirdi. Əyilmiş qəddini düzəldir, balıqçının çaya qaytardığı balıq kimi qıvraq hərəkətlər edərək danışır və uzun illərin sükutu zamanı könlünə yığılan hiss və duyğularını sözlə ifadə etməyə can atırdı.

O, çox vaxt əllə danışırdı. Əksər hallarda ciblərində, yaxud da arxasında gizlətməyə çalışdığı əllərini bu zaman daha gizlətmirdi və incə, sirli barmaqları fikrini ifadə etmək üçün onun əsas silahına çevrilirdi.

Vinq Biddlbaumun əhvalatı, əslində, elə onun əlləri ilə bağlıdır. O əllər qəfəsə salınmış quşun durmadan çaldığı qanadlar kimi cəld idi və bunu görənlər ona “Vinq” adını vermişdi. Bunu Vaynzburqun hansısa naməlum şairi fikirləşib tapmışdı. Bu əllər öz sahibini nədənsə çox narahat edirdi. Vinq cidd-cəhdlə əllərini gizlətməyə çalışır və tarlada onunla birgə işləyən, yaxud da yorğun atların qoşulduğu faytonları kənd yolları ilə sürən insanların heç bir mənə ifadə etməyən, hərəkətsiz əllərinə həmişə təəccüblə baxırdı.

Corc Villardla danışarkən o, yumruğunu düyünləyir və divara, yaxud da stolun üstünə çırpırdı. Bu, onu rahatlaşdırırdı. Çöldə olanda isə bir kötük, yaxud da taxta çəpər axtarır və yumruğunu döyəcləyə-döyəcləyə daha rahat halda söhbətinə davam edirdi.

Vinq Biddlbaumun əlləri haqqında, bəlkə də, bir kitab yazmaq olar. Əgər yaxşı yazılsa, həmin kitab bu sirli adamın qəribə xüsusiyyətlərini, müsbət keyfiyyətlərini üzə çıxarar. Bu kitabı yazmaq əsl şair işidir.

Vinq Biddlbaumun əlləri sadəcə öz işləmək bacarığına görə Vaynzburqda hamının diqqətini çəkmişdi. Bir günə yüz otuz iki kiloqram çiyələk yığan bu əllər Vinqin fərqləndirici xüsusiyyəti və şöhrətinin əsas səbəbi idi. Bu əllər eyni zamanda onun, onsuz da, müəmmalı olan kimliyini daha da müəmmalı edirdi. Vaynzburq camaatı bank işçisi Vaytın yeni kərpic evi, yaxud da Klivlenddəki at yarışlarında qalib gələn Vesley Moyerin Toni Tip adlı kəhər atı ilə qürur duyduğu kimi, Vinq Biddlbaumun əlləri ilə də qürur duyurdu.

Corc Villard ondan əlləri haqqında soruşmağı çox istəyirdi. Bəzən Corcu böyük maraq hissi bürüyürdü. O düşünürdü ki, bu əllərin cəldliyinin və Vinq Biddlbaumun onları həmişə gizlətməyinin nəsə ciddi bir səbəbi var. Amma Vinq Biddlbauma olan hörməti bu sualları verməkdə Corca mane olurdu.

Bir dəfə Vinqdən bu haqda soruşmaq üçün Corcun əlinə yaxşı bir imkan düşmüşdü. Yay axşamlarından biri idi. Onlar çöldə gəzə-gəzə söhbət edirdilər. Üstünü ot basmış skamyanın yanında dayanıb oturdular. Vinq Biddlbaum bütün axşamı ilhamla və şövqlə danışmağa davam etmişdi. Qarşısına çəpər çıxdığı vaxt yekə ağacdələn kimi yumruğunu taxtaya döyəcləyə-döyəcləyə Corc Villardın üstünə qışqırıb ona qəsəbə camaatının təsirinə çox uyduğunu demişdi:

– Sən özünü məhv eləyirsən, – o qışqırırdı. – Görürəm ki, təkliyə, xəyallar qurmağa meylin var. Amma xəyal qurmaqdan qorxursan. Sən də bu adamlar kimi olmaq istəyirsən. Sən onların danışığına qulaq asıb, onları yamsılamağa çalışırsan.

İndi ot basmış skamyanın üstündə oturduqları vaxt da Vinq söhbətinin davamını gətirib fikrini sona çatdırmaq istəyirdi. Onun yumşaq səsində nostalji notlar sezilirdi. İndi o, fərəhlə köks ötürərək sanki xəyallar içində itib-batmış bir adam kimi rəbitəsiz nitqlə söhbətini davam etdirirdi.

Vinq Biddlbaum xəyallarındakı mənzərələri Corc Villardın gözləri önündə canlandırmağa çalışırdı. Bu mənzərələrdə insanların xoşbəxt yaşadığı kənd mühiti təsvir edilirdi. Azad və yamyaşıl ölkələrində bəziləri piyada, bəziləri at belində gəzən yaraşıqlı

adamlar ağacın altında oturan qoca kişinin söhbətlərinə qulaq asmaq üçün balaca bağçaya tərəf axışdırlar.

Vinq Biddlbaumun ilhamı getdikcə artırdı. O, danışa-danışa bir anlıq əllərini də unutdu. Özündən xəbərsiz əlini cibindən çıxarıb Corc Villardın çiyinə qoydu.

Qoca kişi fərqli və daha cəsarətli səsle söhbətinə davam etdi:

– Sən indiyəcən öyrəndiyin hər şeyi unutmalısan. Sən xəyallar qurmağa başlamalısan. Bu gündən etibarən kənardakı səslərə, söhbətlərə daha fikir vermə.

Bu sözləri deyəndən sonra o dayanıb ciddi baxışlarla bir keyli Corc Villardın üzünə baxdı. Gözləri par-par parıldadı. Əlini təkrar qaldırıb oğlanın çiyinə qoymaq istəyəndə sifətinə qorxu və dəhşət ifadəsi çökdü.

Sonra həyəcan və təşviş dolu bir cəldliklə sıçrayıb ayağa qalxdı. Əllərini dibə qədər cibinə saldı. Boğazındakı qəhəri udmağa çalışsa da, bacarmadı. Gözləri yaşla doldu.

– Mən getməliyəm. Daha sənle söhbət eləyə bilmərəm, – o, həyəcanla dedi və Corc Villardı yaşıl yamacın üstündə çaşqınlıq və qorxu içində buraxaraq arxasına baxmadan yoxuşu enib, çəmənliklə evinə tərəf qaçdı. Corc Villard həyəcandan titrəyərək ayağa qalxdı və qəsəbəyə tərəf getməyə başladı.

– Əlləri haqqında ondan heç nə soruşmayacam, – hələ də kişinin gözlərindəki dəhşətli ifadənin təsiri altında olan Corc düşündü. – Yəqin, əlləri ilə bağlı onun nəsə başqa bir dərdi var. Bəlkə də, insanlardan qorxmağına səbəb olan şey elə budur.

Bəli, Corc Villard haqlı idi. Gəlin qısa olaraq o əllərin tarixçəsinə bir nəzər salaq.

Bəlkə də, bunları danışmağımız əlləri sanki yellənən ümid bayraqlarına bənzəyən bu müəllimin gizlin və maraqlı hekayəsini qələmə almaqda şairimizə ilham verəcək.

Gəncliyində Vinq Biddlbaum Pensilvaniya əyalətlərinin birində məktəb müəllimi idi. O vaxt onun adı Vinq Biddlbaum deyildi. Bu ad qədər ahəngdar olmayan başqa bir adı var idi: Adolf Mayerz. Hamı onu bu cür tanıyırdı. Məktəbdəki oğlanlar Adolf Mayerzin xətrini çox istəyirdilər.

O sanki fitrətən də müəllim idi – yeniyetmələrlə yaxşı yola getməyi bacaran müəllim. Adolf Mayerz çətin başa düşülən elə nadir adamlardan idi ki, öz səlahiyyətlərindən və gücündən necə istifadə edirdisə etsin, şagirdləri bunu xoşagələn bir nəvaziş kimi qəbul edirdilər. Tabeliyində olanlara qarşı bu cür adamların münasibəti qadınların kişilərə qarşı sevgisinə bənzəyir.

Amma mən bunu yaxşı ifadə edə bilmədim. Bir az kobud alındı. Burada yenə şair məharətinə ehtiyac var. Adolf Mayerz məktəbin oğlanlarıyla axşamlar gəzə-gəzə söhbət edər, bəzən qaş qaralana qədər bu söhbətləri davam etdirərdi. Arabir əllərini onların dağınıq saçlarında gəzdirər, ya da mehribancasına onların çiyinini sıgallayardı. Danışdıqca onun səsi zərifləşər və musiqi səsinə bənzəyirdi. Sanki bu səsdə də bir sığal var idi. O, səsinin zərifliyi və həlimliyi ilə, şagirdlərinin çiyinini sıgallamaqla, saçlarına toxunmaqla düşüncələrini daha aydın çatdırmağa çalışır, şagirdlərinin onu başa düşməsinə istəyirdi. Onun qəlbində həyat eşqini meydana gətirən güc birləşmək əvəzinə, sanki bölünüb parçalanmışdı. Çiyinləri, saçları sıgallanan oğlanlar söhbət zamanı şübhə və inamsızlıq hissini yaddan çıxarıır, müəllimləri kimi xəyallar qurmağa başlayırdılar.

Və sonra o faciə baş verir. Oğlanların arasından ağıldankəm biri müəlliminə bağlanır. O, gecələr yerinin içində dilə gətirilməz şeylərin xəyalını qurur və bir gün səhər bu xəyalındakıları olmuş hadisələr kimi danışmağa başlayır. Ağına-bozuna baxmadan müəllimi haqqında iyərənc və ağlagəlməz şeylər uydurur. Yayılan söz-söhbət bütün Pensilvaniyanı lərzəyə gətirir. Adolf Mayerz haqqında, onsuz da, gizli şübhələri olan adamlar deyilənlərə inanırlar.

Faciə gecikmir. Oğlanlar yerlərindən təəccüblə ayağa sıçrayıb bir-bir danışmağa başlayırlar: “O, əllərini mənim də çiyinimə qoymuşdu”. “O, həmişə mənim saçlarımla oynayırdı”.

Bir axşam qəsəbə sakinlərindən biri olan meyxana sahibi Henri Bredford məktəbə gəlir. Adolf Mayerzi həyətə çağırır və çölə çıxan kimi onu döyməyə başlayır. Sərt düyünlü yumruqları müəllimin qorxu dolu sifətinə dəydikcə o, daha da qəzəblənir. Dəhşətə gəlmiş uşaqlar çıxırışaraq həşərat kimi o tərəfə, bu tərəfə qaçışırlar.

– Mən sənə göstərərəm əlini oğlumun çiyinə qoymaq nə deməkdir, göstərərəm sənə, əclaf, – meyxanaçı onu döyə-döyə qışqırmağa davam edir.

Sonra əlləri yorulduğu üçün həyətin ortasında onu təpiyi ilə vurmağa başlayır.

Adolf Mayerzi gecə ilə Pensilvaniyadan qovurlar. Əllərində fənər tutan on-onbeş nəfər onun tənha yaşadığı evə gəlir və paltarını geyinib çölə çıxmasını istəyirlər. Həmin gecə hava da yağışlı olur. Fənər işığının altında adamlardan birinin əlində kəndir görünür. Adamlar Adolf Mayerzi asmaq istəyirlər. Amma cansız-cüssəsiz müəllimin qorxudan ağarmış üzü, yazıq görünüşü onların ürəyinə toxunur və onu buraxırlar. Zülmətin içi ilə qaçıb uzaqlaşmağa çalışan Adolf Mayerzin arxasınca baxdıqca ona rəhm etdikləri üçün peşman olurlar. Qaranlıqda qışqıraraq yüyürən adamın dalınca söyə-söyə, daş-kəsək ata-ata bir xeyli qaçırlar.

Bu hadisədən sonra Adolf Mayerz iyirmi il Vaynzburqda yaşadı. Onun qırx yaşı vardı, amma altmış-yetmiş yaşlıya oxşayırdı. “Biddlbaum” adını o, tələsik və tələş içində Şərqi Ohayoya gedərkən stansiyada yük qatarındakı ərzaq qutusunun üstündə görüb öz adı kimi götürmüşdü. Vaynzburqda bir xalası var idi. Toyuq-cücə saxlayan, dişləri çürüyüb qaralmış bir arvad idi. Qarı ölənə qədər Adolf Mayerz onunla yaşadı. Pensilvaniyadakı hadisədən sonra o, düz bir il xəstə oldu. Sağalıb ayağa qalxandan sonra isə tarlalarda günəmuзд fəhlə kimi işə başladı. O, gün ərzində tarlalarda işləyir, əllərini bacardıqca hamıdan gizlətməyə çalışırdı. Nə baş verdiyini hələ tam anlamasa da, ona elə gəlirdi ki, hər şeyin günahkarı onun əlləridir. Çünki o vaxt şagirdlərin ataları elə hey onun əlləri ilə bağlı nəsə deyirdilər.

– Əllərini özünə saxla, – məktəbin həyətidə qəzəbdən dəli kimi onun üstünə cuman meyxanaçı da bağıraraq belə demişdi.

Əkin sahəsinin yanından ötən yol ala qararıqlı kölgələr içində görünməz olana qədər Vinq Biddlbaum dərə yaxınlığındakı evinin sınıq-salxaq eyvanında gəzişməyə davam elədi. Sonra içəri girdi. Çörəyi dilim-dilim doğradı və balı dilimlərdən birinin üstünə yaxdı. Giləmeyvə yüklənmiş axşam qatarı gurultu ilə keçib Vinqi

yay gecəsinin tanış sükutuyla təkbətək qoyanda o ayağa qalxıb yenə bayaqkı eyvana getdi. Qaranlıqda daha görünmürdü deyə indi əllərinin təlaşığı da bir az səngimişdi. Ürəyindəki insan sevgisini ifadə etmək üçün yeganə həmsöhbəti olan Corcun gəlməyini o, hələ də həsrətlə gözləyirdi və bu həsrət yenə də onun tənhalığının və nigaran gözləntilərinin bir parçasına çevrilirdi. Vinq Biddlbaum lampanı yandıraraq, qabları yumağa başladı. Yeməyi çox sadə olduğu üçün qablar çox da çirklənməmişdi. Sonra o, eyvana apararaq arakəsmənin yanındakı qatlanmış çarpayını düzəldib yatmağa hazırlaşdı. Stolun ayaqları tərəfə, təmiz döşəmənin üstünə ağ çörək qırıntıları düşmüşdü. Lampanı kətilin üstünə qoydu və qırıntıları bir-bir yığıb inanılmaz cəldliklə ağzına apardı.

Stolun altındakı tutqun işığın əhatəsində dizləri üstə yerə çökən adam kilsədə ibadət edən keşişi xatırladı. Onun işıqda arabilir gözüə dəyən ürkək və sirli barmaqları isə dua edərək təsbehin dənələrini durmadan çevirən bir möminin barmaqlarına bənzəyirdi.

KAĞIZ YUMRULARI

O, iri burnu və yekə əlləri olan ağsaqqallı qoca bir kişi idi. Onu ilk dəfə tanıdığımız vaxtdan xeyli əvvəl həkimliklə məşğul olmuş, ağ rəngli yorğun atını Vaynzburq küçələrində evdən-evə sürərək insanlara xidmət göstərmişdi. Sonralar varlı bir qızla evlənmişdi. Atası öldükdən sonra həmin qıza böyük və məhsuldar bir ferma miras qalmışdı. Sakit və hündürboylu bu qaraşın qızı çox adam gözəl hesab edirdi və bu adamlar anlaya bilmirdilər ki, qız nə üçün həkimə ərə gedib.

Nikahlarından bir il keçməmiş isə qız ölmüşdü.

Həkimin əlləri, əlinin oynaqları həddən artıq yekə idi. Əllərini бүkdüyü zaman oynaqları polad simlərlə bir-birinə bağlanmış qoz yekəliyində olan boyasız və yumru taxtalara bənzəyirdi. O, qarğıdalıdan düzəldilmiş qəlyan çəkirdi. Arvadının ölümündən sonra bütün günü bomboş otağında, yan-yörəsini tor basmış pəncərəsinin yanında otururdu. Heç vaxt pəncərəni açmırdı. Bir dəfə isti avqust günlərinin birində pəncərəni açmaq istəmiş, amma pəncərənin ilişdiyini, açılmadığını görəndən sonra bu istəyini birdəfəlik unutmuşdu.

Vaynzburq da bu qoca kişini unutmuşdu. Amma Həkim Rifinin ruhunda gözəl və işıqlı nə isə var idi. O, Paris Parça mağazasının yuxarısında yerləşən üfunətli otağında tək-tənha, dayanmadan işləyir, qurduğu xəyallarda həyat həqiqətlərindən ibarət kiçik piramidalar düzəldir və sonra həmin piramidaları uçururdu ki, başqalarını yaratmaq üçün yeni həqiqətlər tapsın.

Həkim Rifi hündürboy adam idi. Əynindəki paltarları düz on il idi ki geyinirdi. Paltarın qollarının rəngi getmiş, dirsək və dizlərində isə deşiklər əmələ gəlmişdi. Otağında olarkən kətan xalatını da geyinirdi. Xalatın yekə cibləri var idi və həkim kağız parçalarını həmişə o ciblərə doldururdu. Bir neçə həftə sonra o kağızlar əzilib yumrulanır və balaca, bərk toplara çevrilirdi. Cibləri dolanda isə kağızları döşəməyə boşaldırdı. Bu on ildə onun cəmi bir dostu olmuşdu. Vaynzburqdakı tingliyin sahibi olan Con Spənyard adlı bu adam elə onun kimi qoca biri idi. Bəzən zarafat damarı tutanda Həkim Rifi cibindəki kağız yumrularını çıxarıb dostuna atardı.

– Hə, romantik qoca, boşboğazlıq eləmək əvəzinə, bir bax gör baş çıxara bilirsən bunlardan? – deyərək şaqqanaq çəkən həkimin gülməkdən bütün bədəni əsərdi.

Ölümündən sonra var-dövləti həkimə miras qalan həmin hündürboylu, qarabuğdayı qızla Həkim Rifinin məhəbbət macərəsi olduqca maraqlı əhvalatdı. Bu əhvalat Vaynzburq bağlarında yetişən çotur almalar qədər şirindir. Payızda bəzən o bağları gəzmək həvəsinə düşürsən. Ayaq altındakı torpağın donub buz bağladığını hiss edirsən. Ağaclardakı almalar da artıq yığılmış olur. Almaları çəlləklərə doldurub, şəhərlərə göndəririlər. Orada isə kitab, qəzet və jurnal oxuyan məbelli mənzillərin sakinləri bu almaları yeyirlər. Ağacda qalan almalar meyvə yığanların heç əllərini də uzatmadığı tək-tük çotur almalar olur. Bu almaların çoturları sanki Həkim Rifinin əllərinin oynaqlarına bənzəyir. Almadan bir dişlək vuranda görürsən ki, çox şirindir. Sonra buz bağlamış torpağın üstü ilə ağacdən-ağaca qaçaraq bu cür almaları bir-bir yığıb ciblərinə doldurursan. Ancaq bu çotur almaların dadını çox az adam bilir.

Həkim Rifi ilə o qızın münasibəti bir yay günündə başlamışdı. Onda həkimin qırx beş yaşı var idi və ciblərinə kağız doldurmaq adətinə artıq alışmışdı. O, bu vərdişinə yorğun, ağ atının qoşulduğu faytonda oturub, kənd yollarını asta-asta gəzdirdiyi zaman başlamışdı. Həmin kağızlarda o, öz fikirlərini yazırdı.

Həkim Rifi bu fikirləri bir-bir, diqqətlə təhlil edirdi. Bu fikirlərin çoxu həqiqətə çevrilir və onun xəyalında getdikcə böyüyüb nəhəngləşirdi. O qədər böyüyürdü ki, göyün üzünü də bulud kimi örtürdü. Sonra qorxulu bir şeyə çevrilir və çox keçmədən öz-özünə yoxa çıxırdı. Digər kiçik fikirlər də bu cür böyüyür və itirdi.

Hündürboy, qarabuğdayı qız hamilə olduğunu zənn etdiyi üçün Həkim Rifiyə müraciət etmişdi. O, əməlli-başlı qorxuya düşmüşdü. Qızın bu vəziyyətdə olmasının da maraqlı səbəbləri var idi.

Atasının və anasının ölümündən sonra məhsuldar torpaq sahələrinin yeganə sahibinə çevrilən bu qarabuğdayı qızın aşıqləri günü-gündən artırdı. Evlənəcəyi adamı tapmaq ümidi ilə iki il

ərzində o, demək olar ki, hər axşam qismətinə çıxan bu aşıqlarla görüşürdü. İkisindən başqa hamısı eyni idi. Gözlərində və səslərində gərgin bir canfəşanlıq sezilən bu oğlanlar durmadan ehtiras haqqında danışırdılar. Onlara bənzəməyən iki nəfər isə bir-birindən tamam fərqli idilər. Bu iki nəfərdən biri vaynzburqlu zərgərin oğlu idi. Ağ əlləri ilə həmişə ətrafdakıların diqqətini çəkən bu boy-buxunlu oğlan qızla hər görüşündə bakirəlik və əxlaq haqqında danışır, heç vaxt mövzunu dəyişmirdi. Qarasaçlı, şəlpəqulaqlı digər oğlanın isə danışmaqla arası yox idi. O hər görüşlərində fürsət tapıb qızı qaranlıq bir yerə çəkir və onu öpməyə başlayırdı.

Qız bir müddət fikirləşdi ki, zərgərin oğlu ilə evlənsin. Görüşdükləri vaxt sakitcə oğlanın yanında oturub saatlarla onu dinləyirdi. Sonra qız nədənsə qorxmağa başladı. O şübhələndi ki, oğlanın əxlaq və bakirəliklə bağlı söhbətlərinin arxasında, yəqin, digər oğlanların şəhvətindən də böyük bir şəhvət dayanır. Bəzən qıza elə gəlirdi ki, oğlan danışa-danışa onun bədənini öz əlləri ilə tutub saxlayır və bu bədəni ağ əllərində o tərəfə, bu tərəfə çevirərək gözlərini zilləyib diqqətlə ona baxır. Bir dəfə gecə yuxuda gördü ki, həmin oğlan onun bədənini dişləyib və çənəsindən aşağı qan süzülür. O, düz üç dəfə bu yuxunu gördü. Sonra isə günlərin birində başqa birinə – onunla, demək olar ki, söhbət etməyən, amma ehtiraslı anında qızın çiyinini, həqiqətən də, dişləyən oğlandan hamilə qaldı. Oğlanın diş izləri günlərlə qızın bədənindən getmədi.

Həkim Rifinin yanına gələndən sonra hündürboy, qarabuğdayı qız hiss etdi ki, bu adamdan ayrılmaq istəmir. O, səhər-səhər həkimin otağına girəndə bir kəlmə söz deməsə də, həkim onun dərini başa düşmüşdü.

Həkimin otağında bir qadın da var idi. Bütün köhnə kənd həkimləri kimi Rifi də diş çəkməyi bacarırdı. Dişinin çəkilməyini gözləyən qadın dəsmalı üzünə sıxıb inildəyirdi. Vaynzburqdakı kitab mağazasının sahibi olan əri də onun yanında idi. Qadının diş çəkiləndə ərli-arvadlı onların ikisi də birdən çığırılmışdılar və dişinin qanı qadının ağappaq paltarına axmışdı. Hündürboy,

qarabuğdayı qız bunların heç birinə fikir vermirdi. Ərlə arvad getdikdən sonra həkim gülümsəyərək qıza baxmış və:

– İndi səni özümlə kəndi gəzməyə aparacam, – demişdi.

Onlar bir neçə həftə, demək olar ki, hər gün görüşdülər. Qızı həkimin yanına gətirən narahatlıq artıq sovuşmuşdu və indi o, özünü çotur almaların şirinliyini kəşf etmiş adam kimi hiss edirdi. Şəhərə göndərilən iri, yumru və gözəl görünüşlü almalar daha onun marağında deyildi.

Onlar payızda evləndilər, qarşıdan gələn yazda isə qız öldü. Həkim bütün qış uzununu kağızlara yazdığı fikirləri qıza oxudu. Hər dəfə oxuyandan sonra isə gülümsəyərək kağızları yenə də cibinə doldurdu və kağızlar onun cibində yumrulanaraq əvvəlki kimi balaca və bərk toplara çevrildi.

ANA

Core Villardın anası Elizabet Villard hündürboy, arıq qadın idi. Üzündə suçiçəyi xəstəliyindən qalan nişanələr gözə dəyirdi. Qırx beş yaşı olsa da, hansısa gizli bir xəstəlik onun bütün şuxluğunu və şövqünü əlindən almışdı. O, bəzən otağından çıxıb dağınıq və köhnə mehmanxananı halsız-halsız dolaşır, rəngi solmuş divar kağızlarına və köhnəlib əsgiyə çevrilmiş xalçalara baxa-baxa otaqları gəzir, bəzənsə özünü yaxşı hiss eləyəndə mehmanxanada təmizlik işləri görür, qonaqların çarpayılarını səliqəyə salırdı. Arıq və cazibədar görünüşlü, dördkunc çiyinləri və eşmə bıığı olan əri Tom Villard bacardığı qədər Elizabet haqqında düşünməməyə çalışırdı. Tom qadının dəhlizləri dolaşan kabusa bənzər hündür fiqurasını hər dəfə gördükcə bunu həyatın ona yağırdığı məzəmmətlər və tənələr kimi qəbul edirdi. Onun haqqında hər dəfə düşündükcə Tom əsəbiləşir və özünü söyməyə başlayırdı. Mehmanxana artıq neçə vaxt idi ki gəlir gətirmirdi və həmişəki kimi iflasın bir addımlığında idi. Tom mümkün olduğu qədər mehmanxanadan da uzaq qalmağa çalışırdı. Bu qədim bina və birgə yaşadığı o qadın Tomun nəzərində məğlubbiyyətin və ölümün rəmzləri idi. Bir vaxtlar ümidlə yaşamağa başladığı bu mehmanxana indi köhnə xəyalların qorxunc kabusuna çevrilmişdi. Həmişəki əsgər yerışı ilə Vaynzburq küçələrində gəzdiyi zaman ciddi və şıq geyimli Tom sanki o köhnə binanın kabusu ilə qadının kabusunun onu izlədiyindən qorxurmuş kimi, bəzən dayanıb təlaşla geriye baxır və öz-özünə deyirdi:

– Lənətə gəlsin belə həyat, lənətə gəlsin!

Tom Villard siyasətə dərinədən maraq göstərən adam idi və uzun illər qatı respublikaçı cəmiyyətdə aparıcı demokratlardan olmuşdu.

– Bir gün, – o, öz-özünə deyirdi, – bu siyasi gedişatın hamısı mənim xeyrimə dəyişəcək. Onda illərlə göstərdiyim bu qarşılıqsız xidmətimin mükafatı veriləcək.

O, konqresə gedəcəyinin, hətta qubernator olacağıının xəyalını qururdu. Bir dəfə siyasi konfransların hansındasa partiyanın gənc bir üzvü ayağa qalxıb öz sədaqətli xidməti haqqında danışanda Tom Villard əsəbindən, az qala, cin atına minmişdi.

– Kəs səsini, – qəzəbli baxışlarını ətrafda gəzdirərək bağır-mışdı, – axı sən nə qanırsan xidmət nədir. Hələ ağzından süd iyi gəlir. Gözlərini aç, mənim xidmətimə bax! Mən demokrat olmağın cinayət hesab edildiyi bir vaxtda burda, Vaynzburqda neçə il demokrat olmuşam. Onda belə deyildi e, onda bizim hamımızı tufənglə biçirdilər.

Elizabetlə oğlu Corc arasında dərin və anlaşılmaz sevgi bağları var idi. Bu sevgi onun qız vaxtı tutduğu arzuları, illər öncə ölüb gedən xəyalları üstündə qurulmuşdu. Oğlu yanında olarkən o, çəkingən və özünə qapalı olurdu, amma bəzən Corc qəzetdəki işiylə bağlı qəsəbəyə gedəndə Elizabet onun otağına gəlir, qapını bağlayaraq mətbəx stolundan düzəldilmiş balaca yazı masasının böyründə, pəncərənin yanında diz çökürdü. Sonra onun gah dua, gah da tələb kimi göylərə ünvanlanmış çağırışı eşidilirdi. Qadın bir vaxtlar öz canında olan, indi isə yoxa çıxmış bir daxili qüvvənin təzədən oğlunda peyda olmasını istəyirdi. Onun duası da bununla bağlı idi.

– Mən ölsəm də, sənə bir şey olmasına imkan vermərəm, – deyə uca səslə duasına başlayır və elə ürəkdən dua edirdi ki, bütün bədəni titrəyirdi. Yumruqlarını möhkəm-möhkəm sıxırdı, gözləri par-par parıldayırdı.

– Əgər öləndən sonra bilsəm ki, oğlum da mənim kimi bu dünyada bədbəxt olub, onda təzədən qayıdacam. Allahdan bircə bu imkanı istəyirəm. Bunu ondan tələb eləyirəm. Əvəzində nə istəsə, verərəm. İstəsə, başıma min bəla gətirsin. Bütün əzablara razıyam, təki oğlum bu həyatda özünə bir yer tutsun. Həm özü üçün, həm də mənim üçün bunu edə bilsin, – sonra qadın tərəddüdlə susur, diqqətlə oğlunun otağına göz gəzdirir və anlaşılmaz bir tərzdə əlavə edirdi. – Bir də, istəyirəm ki, oğlum o qədər də ağıllı və uğurlu adam olmasın.

Corc ilə anası arasındakı münasibət zahirən dərin bir mənası olmayan, formal ünsiyyətdən ibarət idi. Qadın xəstə olanda, axşamlar otağındakı pəncərənin qarşısında oturduğu vaxt Corc ona baş çəkməyə gəlirdi. Onlar pəncərədən Meyn küçəsindəki balaca, taxta binanın damına baxırdılar. Bəzən başlarını çevirib o biri pəncərədən başqa bir mənzərəyə tamaşa edirdilər. O pəncərədən

Meyn küçəsindəki mağazaların arxası, dar dalanlar və Ebner Qrofun çörək dükəninin dal qapısı görünürdü. Beləcə, bəzən kənd həyatının bu mənzərəsi onların gözləri önündə canlanırdı. Ebner Qrof əlində ya çəlik, ya da boş süd şüşəsi tutmuş halda çox vaxt dükən arxasında dayanırdı. O, əczaçı Silvester Vestin boz pişiyi ilə mübarizə aparmaqdan cana yığılmışdı. Pişik çörəkçinin arxasınca gizlin-gizlin dükən qapısından içəri girir və çox keçməmiş Ebner Qrof əl-qolunu ölçə-ölçə hay-küy salıb söyüş söyməyə başlayırdı. Ana ilə oğul isə bütün bunlara maraqlı içində tamaşa edirdilər. Çörəkçinin balaca gözləri çox vaxt qızarmış, qara saçları və saqqalı isə una batmış olurdu. Bəzən Ebner Qrof o qədər əsəbiləşirdi ki, pişik yoxa çıxandan sonra da sınımış şüşə parçalarını, əlinə keçən çur-çubuğu, hətta dükəndəki bəzi alətləri onun arxasınca tullayırdı. Bir dəfə o, Sinnedin xırda pəncərəsini sındırmışdı. Boz pişik ara küçələrdən keçir və içinə sınımış şüşə parçaları, kağız-kuğuz atılan, üstündə milçəklər uçuşan çəlləyin arxasında çöməlib otururdu. Bir dəfə tək olanda Elizabet çörəkçinin bitib-tükənməz hay-küyünə, qəzəblə pişiyi qovmasına baxdıqdan sonra uzun, ağ əlləri ilə üzünü örtüb hönkür-hönkür ağlamışdı. Daha küçədəki davaya baxmamış, saqqallı adamla pişiyin savağını unutmamağa çalışmışdı. Çünki bu mənzərə bütün dəhşəti ilə ona öz həyatını xatırladırdı.

Axşamlar Corc anası ilə otaqda oturarkən araya çökən səssizlik onların ikisini də narahat etməyə başlayırdı. Qaranlıq düşür, axşam qatırı stansiyaya çatırdı. Aşağıdan küçədəki adamların ayaq səsləri eşidilirdi. Qatır getdikdən sonra stansiyanın həyətidə dərin bir sükut yaranırdı. Stansiya işçisi Skinner Lison perronda yük arabasını sürməyə başlayırdı. Meyn küçəsindən deyib-gülən kişi səsləri eşidilirdi. Kimsə nəqliyyat kontorunun qapısını çırırdı. Corc daha otaqda otura bilmir, ayağa qalxıb qapıya tərəf gedir və dəstəkdən yapışırdı. Bəzən stula ilişir və stulun ayaqları döşəməyə sürtülərək sakitliyi pozurdu. Xəstə qadın hərəkətsiz və sakit halda pəncərənin qarşısında oturmağa davam edirdi. Qansızlıqdan ağappaq olan uzun əlləri stulun kənarlarından yorğun halda aşağı sallanırdı.

– Yaxşı olar ki, gedib gəzəsən, dostlarınla vaxt keçirəsən. Bütün günü evdə oturursan, – Corcun getdiyini görən Elizabet pərtliyini hiss etdirməməyə çalışaraq deyirdi.

– Hə, çıxım bir az gəzim, – Corc Villard da çaşqın və narahat halda cavab verirdi.

“Nyu Villard Hauz”un daimi qonaqlarının seyrəkləşdiyi iyul ayında işığı azaldılmış kerosin lampaların qaranlıq dəhlizlərdə solğun-solğun yandığı axşamların birində Elizabet Villardın başına bir hadisə gəldi. O artıq neçə gün idi ki, yatağında xəstə yatırdı və oğlu bu bir neçə gündə ona baş çəkməmişdi. Qadın narahat idi. İçində olan az-çox həyat eşqi də bu narahatlıqla tamam yoxa çıxmışdı. Elizabet çarpayısından qalxdı, paltarını geyinib qorxudan əsə-əsə oğlunun otağına tərəf getdi. O, çətinliklə nəfəs alır və yıxılmamaq üçün əli ilə dəhlizin divarlarından yapışırdı. Dişləri arasından dəhlizin sərin havası keçirdi. Otağa tərəf gedərkən birdən ağına nə gəldisə, axmaqlığına görə özünü qınadı.

– Onun axşamlar qızla gəzən vaxtıdır. Öz iş-gücü də başından aşır. Mən niyə nahaqdan narahat oluram?!

Elizabet bir vaxtlar atasının sahiblik etdiyi, indi də qanuni sənədlərlə öz adına olan mehmanxananın qaranlıq dəhlizi ilə oğlunun otağı tərəfə gedərkən oteldə qalan müştərilərin onu görəcəyindən ehtiyat etdi. Artıq köhnəlib yararsız hala düşdüyü üçün mehmanxana öz müştərilərini günü-gündən itirirdi və qadın bunları düşünə-düşünə özünün də bu cür köhnəlib yararsız hala düşdüyünü fikirləşirdi. Onun öz otağı gözdənuzaq bir küncdə idi. Bəzən iş görməklə başını qatmaq istəyəndə müştərilərin mehmanxanadan çıxıb Vaynzburq küçələrində ticarətlə məşğul olduğu vaxtı seçir, bu vaxt ərzində otaqları səliqə-sahmana salmağa çalışırdı.

Qadın oğlunun otağına çatıb qapının ağzında diz çökdü və içəridən gələn səsləri dinləməyə başladı. Corcun otaqda gəzişərək asta səslə danışdığını eşidəndə Elizabetin dodaqlarına bir təbəssüm qondu. Oğlunun ucadan öz-özü ilə danışmaq adəti var idi və bu, qadına həmişə xüsusi zövq vermişdi. Ona elə gəlirdi ki, bu vərdiş oğlu ilə onun arasındakı sirli bağları daha da möhkəmləndirir.

Qadın dəfələrlə bu haqda düşünmüş, bunu öz-özünə izah etməyə çalışmışdı.

– O, özünü tapmağa, özünü dərk etməyə çalışır. Çünki hissi, ağılı olan adamdır, qaya parçası deyil, – qadın düşünürdü. – Onun içində böyümək istəyən bir sirli güc var. O güc ki, mən onu öz içimdə öldürüb məhv elədim.

Xəstə qadın qaranlıq dəhlizdə ayağa qalxıb, öz otağına tərəf getməyə başladı. Qorxurdu ki, birdən qapı açılar və oğlu onu görər. Artıq görünməyəcək dərəcədə xeyli uzaqlaşmış ikinci dəhlizdən dönmək istəyəndə dayandı və əlləri ilə özünə dayaq verərək bir anlıq gözlədi. Bütün bədənini saran bu halsızlığı, gücsüzlüyü özündən atmağa çalışdı. Oğlunun otaqda olması onu sevindirmişdi. Sakitcə öz çarpayısında uzanıb xəyallara daldığı vaxtlar həmişə onu narahat edən kiçik qorxular da indi yoxa çıxmışdı.

– Otağıma qayıdanda rahatca yatacam, – o, halından məmnun halda mızıldandı.

Amma Elizabet otağına qayıdıb yatmayacaqdı.

Qaranlıq dəhlizdə dayandığı vaxt qəfildən Corcun otağının qapısı açıldı və oğlanın atası Tom Villard çölə çıxdı. Otağın içindəki işıq dəhlizə vururdu və Tom Villard o işıqda qapının dəstəyindən tutub danışdı. Onun sözlərini dinlədikcə qadın yavaş-yavaş əsəbiləşməyə başladı.

Tom Villard oğlunun gələcəyinin parlaq olmasına can atırdı. O, özünün həmişə uğurlu adam olduğunu düşünsə də, gördüyü heç bir iş uğurla nəticələnməmişdi. Amma arvadından və bu mehmanxanadan canını qurtarıb, buralardan uzaqlaşanda yenə də özünü şəhərin önəmli adamlarından biri zənn edirdi. İstəyirdi ki, oğlu da bu həyatda önəmli adam olsun. “Vaynzburq İql” qəzetindəki işi oğluna o tapmışdı. İndi Tom ciddi və cingiltili səsi ilə oğluna nə barədəsə məsləhət verirdi.

– Yenə deyirəm, Corc, sən artıq oyanmalısan. Vill Henderson mənimlə düz üç dəfə bu haqda danışmış. Deyir ki, neçə saat quşbeyin qızlar kimi avaralanırsan, öz-özünə gic-gic danışırısan. Qıraqdən nə deyirlərsə, onu da eşitmirsən. Nə olub? Nə dərdin var? – Tom Villard mehribancasına gülümsədi. – Nəsə, bilirəm

ki, sən öhdəsindən gələcəksən. Villə də bunu dedim. Dedim, düzələcək, narahat olmayın. Sən ağı başında olan adamsan, qız-zad deyilsən, Corc. Sən Tom Villardın oğlusan. Özünə gəlməlisən. Mən buna inanıram, qorxmuram. Bilirəm ki, bir izahın var. Əgər jurnalistlik eləyəndən sonra yazıçı olmaq fikrinə düşmüşsənsə, bu normaldır. Əgər belədirsə, onda sən fikrini, güc-qüvvəni buna yönəltməlisən. Bunun üçün də yatdığı o yuxudan oyanmalısan.

Tom Villard tez dəhlizdən keçib, pilləkənlə öz otağına düşdü. Qaranlıqda gözləyən qadın onun gülüşünü və qeydiyyat otağının qapısı ağzında mürgüləyərək axşamın cansıxıcılığından yaxa qurtarmağa çalışan qonaqla etdiyi söhbəti eşidirdi. Elizabet təzədən oğlunun otağına qayıtdı. Sanki hansısa möcüzə onun bədənindəki halsızlığı, zəifliyi yoxa çıxarmışdı. O, indi cəsarətli addımlarla yeriyirdi. Beynində min cür fikir fırlanırdı. Oğlunun otağından ayaqları döşəməyə sürtülən stulun və qatlanıb əzilən kağız-kuğuzun səsini eşitdikdən sonra qadın yenə üzünü çevirib öz otağına tərəf getdi.

Vaynzburq mehmanxanasının sahibəsi olan bu bəxtsiz qadının ağına qəfildən qəti bir fikir gəldi. Bu fikir onun illər uzununu sakit-sakit düşündüklərinin nəticəsi idi.

– İndi, – dedi, – indi bu işi görəcəm. Oğlumu hansısa təhlükə gözləyir. Mən buna mane olacam.

Tom Villardla Corc arasındakı söhbətin mehriban və sakit keçməsi, onların bir-birini anlayaraq xoş danışmaları Elizabeti dəliyə döndərmişdi. O, ərinə qarşı illərlə nifrət bəsləsə də, bu nifrət sırf onun özünə qarşı olmamışdı. Tom sadəcə onun nifrət etdiklərinin bir parçası idi. Amma qapı ağzındakı söhbətini eşitdikdən sonra Elizabetin bu nifrəti indi məhz Tomun üstündə cəmləşmişdi. Qadın öz otağının qaranlığında yumruğunu sıxaraq baxışlarını ətrafda gəzdirdi. Divardakı mismardan asılan çantaya sarı getdi və tikiş qayçısını çıxarıb, xəncər kimi əlində tutaraq ucadan dedi:

– Onu bıçaqlayacam. O özü bunu seçdi. Şeytan olmağı seçdi. Öldürəcəm onu. Onu öldürəndə ürəyimdə bir tel qırılacaq, mən də öləcəm. İkimizin də canı qurtaracaq.

Tom Villardla evlənməzdən əvvəl, hələ qız vaxtlarında Elizabetin adı Vaynzburqda yaxşı mənada hallanmırdı. O, bir neçə il teatr həvəsi ilə yaşamış, əyninə cəzbedici libaslar geyinərək atasının mehmanxanasında qalan qonaqlarla birgə lovğa-lovğa küçələri gəzmiş, qəsəbəyə təşrif buyuran teatr truppasının üzvləri ilə uzun-uzadı söhbətlər etmiş və onlardan yaşadıkları şəhərlər, ordakı həyat haqqında məlumatlar əldə etməyə can atmışdı. Bir dəfə hətta əyninə kişi paltarını geyinmiş və Meyn küçəsinə çıxaraq velosipedlə gəzmişdi. Qızın bu hərəkəti bütün qəsəbəni heyratə gətirmişdi.

Sonralar o, bu etdiklərinə qiymət verməyə çalışarkən həmin vaxtlar gərgin vəziyyətdə olduğunu düşünürdü. Onun içində böyük bir narahatlıq var idi və bu narahatlıq özünü iki şəkildə büruzə verirdi. Birincisi o idi ki, Elizabet bir gün hansısa hadisənin onun həyatını büsbütün dəyişəcəyinə ümid bəsləyirdi. Məhz bu ümidlər onu səhnəyə yönləndirmişdi. O, bir gün bu sənətə gələcəyinin, dünyanı gəzib dolaşacağını, yeni üzlər, yeni simalar görəəcəyinin, içindəki hansısa istəkləri insanlara çatdırma biləcəyinin xəyalını qururdu. Bəzən gecələr bunları düşünərək həyəcanlanırdı, amma Vaynzburqa gələn və atasının mehmanxanasında qalan teatr truppasının üzvləri ilə danışmağa çalışarkən o heç nəyə nail ola bilmirdi. Onlar sanki qızın nə demək istədiyini anlamır, çılğın söhbətlərində nəyi nəzərdə tutduğunu az-maz başa düşəndə isə sadəcə gülür və:

– Eh, heç nə sənənin xəyal etdiyini kimi deyil. Burada necə maraqsız, cansızdır, oralarda da elədir. Bu işdən heç nə əldə etməmək olmur, – deyər cavab verirdilər.

Vaynzburqa gələn qonaqlarla, sonralarsa Tom Villardla gələndə hər şey tamamilə fərqli idi. Elizabetə elə gəlirdi ki, onlar onu başa düşür, nə demək istədiyini anlayırlar. Kəndin kənar küçələrində, ağacların altında onlar qızın əlindən tuturdular və qıza elə gəlirdi ki, özü kimi onlar da hisslərini, fikirlərini ifadə etməyə çətinlik çəkirlər.

Elizabetin o vaxtkı narahatlığı başqa şəkildə də özünü büruzə verirdi. Bu zaman o, özünü rahat və xoşbəxt hiss edirdi. Onunla gələndə kişiləri və sonralar Tom Villardı Elizabet heç nədə günah-

landırmırdı. Həmişə eyni ssenari təkrarlanırdı. Hər şey öpüşlərlə başlayır və çılğın ehtiraslardan sonra sükutla, peşmançılıqla, göz yaşlarıyla sona çatırdı. Elizabet hönkürəndə əli ilə yanındakı kişinin üzünü örtür və həmişə eyni şeyi düşünürdü. Ona elə gəlirdi ki, qarşısındakı bu can-cüссəli və saqqallı adam balaca oğlan uşağına çevrilib və bilmək istəyirdi ki, nəyə görə o da özü kimi hönkürüb ağlamır.

Elizabet mehmanxananın gözdən kənar bir küncündə yerləşən otağında fənəri yandırdı və onu əlinə götürüb qapının yanındakı tualet masasının üstünə qoydu. Ağına nə gəldisə, dolaba sarı getdi və balaca dördkünc bir qutu götürüb onu da masanın üstünə qoydu. Qutunun içində kosmetika ləvazimatları var idi və həmin qutu bəzi digər əşyalarla birgə bir vaxtlar Vaynzburqa gələn teatr truppasından qalmışdı. Elizabet qərara gəlmişdi ki, indi mütləq gözəl görünməlidir. Onun saçы hələ də qara idi. Başının ətrafındakı hissədə saçının bir qismi hörülmüş və buruq-buruq olmuşdu. Birazdan aşağıda baş verəcək hadisələri gözləri önündə canlandırmağa başladı. Tom Villardın qarşısına kabusa bənzəyən, əldən düşmüş bir qadın kimi yox, gözlənilməz və heyrətamiz bir görkəmdə çıxacaqdı. Çiyindənən şələlə kimi axan gur saçları və kirşanlı yanaqları olan bu hündürboylu qadın iri addımlarla aşağı düşüb mehmanxana müştərilərini heyrətə gətirərək birbaşa Tom Villardın otağına gələcəkdi. O qadın sakit görünəcək, amma cəld və qorxulu davranmağı da bacaracaqdı. Balası təhlükədə olan dişi pələng kimi kölgələrin içindən üzə çıxacaq və əlində tutduğu öldürücü silahla səssiz-səssiz, oğrun-oğrun düşmənin önünə keçəcəkdı.

Elizabet Villard boğazındakı acı qəhəri udmağa çalışaraq masanın üstündəki lampanı üfürüb söndürdü və halsız-halsız, titrəyə-titrəyə qaranlıqda dayandı. Bir az əvvəl hansısa möcüzənin ona bəxş etdiyi güc-qüvvə yoxa çıxdı. Müvazinətini itirib səndələdi və üstündə oturub günlərlə Meyn küçəsindəki evlərin tənəkə damına baxdığı stuldan yapışdı. Bu vaxt dəhlizdən ayaq səsləri eşidildi və Corc Villard qapını açıb içəri girdi. Anasının yanında oturub danışmağa başladı.

– Mən gedirəm, ana, buralardan gedirəm. Hara gedəcəyimi, nə edəcəyimi bilmirəm, amma Vaynzburqdan gedəcəm.

Qadın duruxdu və titrəyən bədəninə sanki güc gəldi:

– Corc, mənə elə gəlir ki, sən artıq oyanmalısan. Sən də bunu düşünürsən, hə? Şəhərə gedib pul qazanacaqsan. İş adamı olacaqsan, fərasətli, ağıllı, zirək biri olacaqsan.

Qadın yenə titrəyə-titrəyə duruxub gözlədi.

Oğlan başını yellədi və ciddi səsle dedi:

– Deyəsən, sənə bəzi şeyləri başa sala bilmirəm. Heyif, kaş ki sənə anlada biləydim. Heç atayla da bu haqda danışı bilmirəm. Danışmağa cəhd eləmirəm. Məncə, gərək də yoxdur. Bilmirəm nə edəcəm. Sadəcə buralardan getmək, başqa insanları görmək və təkliyə çəkilib düşünmək istəyirəm.

Otağa sükut çökdü. Başqa günlərdəki kimi onlar bu sakitlikdə yenə özlərini narahat hiss etdilər. Bir az sonra oğlan yenidən danışmağa cəhd etdi:

– Bəlkə də, bir-iki il olar bu haqda düşünürəm, – Corc ayağa qalxıb qapıya sarı getdi. – Atayla söhbətdən sonra isə bu fikrimə tam əmin oldum. Gedəcəyəm.

Corc əlini qapının dəstəyinə atdı. Qadın otaqdakı sükuta dözə bilmədiyini hiss etdi. Oğlunun dedikləri onu o qədər sevindirmişdi ki, sevincindən ağlamaq istəyirdi. Amma hisslərini heç cür ifadə edə bilmirdi.

– İndi yaxşı olar ki, gedib gəzəsən, dostlarınla vaxt keçirəsən. Yoxsa bütün günü evdə oturub qalırsan, – qadın dedi.

– Hə, düz deyirsən, gedim gəzim, – deyə Corc cavab verdi və yöndəmsiz addımlarla otaqdan çıxıb qapını arxasınca bağladı.

FİLOSOF

Həkim Parsival sarı bıqlı, yekəpər bir kişi idi. Ağzının qıraqları üzündə təəssüf ifadəsi yaradacaq şəkildə aşağı əyilmişdi. Əyninə həmişə çirkli, ağ gödəkcəsini geyinər və cibindəki siqaretlərin çölə çıxdığı kənardakıların diqqətindən yayınmazdı. Çürüyüb qaralmış dişləri həm də əyri-üyrü idi. Baxışlarında həmişə qəribə bir ifadə olardı. Sol gözündə qıcolma var idi. Bəzən sol gözü pəncərə jalüzü kimi yumulub açılırdı və elə təəssürat yaranırdı ki, sanki kimsə həkimin başının içində dayanıb jalüzün ipi ilə oynayır.

Həkim Parsival Corc Villardın xətrini çox istəyirdi. Corcun “Vaynzburq İql” qəzetində işlədiyi bir il müddətində onu tanımışdı və bu tanışlığın da əsas təşəbbüskarı həkim özü olmuşdu.

Axşam düşəndən sonra “Vaynzburq İql” qəzetinin sahibi və redaktoru Vill Henderson Tom Villinin meyxanasına gedərdi. Küçələrdən keçib, arxa qapıdan meyxanaya girər və çox vaxt göyəm arağı ilə qazlı suyun qarışıqından ibarət bir içki içərdi. Vill Henderson həssas adam idi və artıq qırx beş yaşına çatmışdı. Ona elə gəlirdi ki, içki onu gəncləşdirir. Bütün həssas adamlar kimi qadınlar haqqında danışmaqdan zövq alırdı və vaxtının bir saatını Tom Villi ilə qeybətdə keçirirdi. Meyxana sahibi balacaboy, enlikürək və çox qəribə əlləri olan bir adam idi. Başqalarının yanaqlarına çökən qızartı onun barmaqlarını və əllərinin arxasını al rəngə boyayırdı. Piştaxta arxasında dayanıb Vill Hendersonla danışarkən əllərini bir-birinə sürtürdü. Həyəcanlandığı vaxtlarda isə barmaqlarındakı qızartı daha da tündləşirdi. Adama elə gəlirdi ki, sanki bu əllər qan dolu çəlləyə batırılıb və sonra quruyan qanın rəngi əllərdə qalıb.

Vill Henderson piştaxtanın yanında dayanıb qırmızı əllərə baxa-baxa qadınlar haqqında söhbət edərkən köməkçisi Corc Villard “Vaynzburq İql” qəzetinin ofisində oturub Həkim Parsivalın söhbətlərini dinləyirdi.

Vill Henderson ofisdən çıxan kimi Həkim Parsival redaksiyada peyda olmuşdu. Kənardan baxana elə görünərdi ki, həkim öz otağının pəncərəsindən redaktoru izləyib onun çıxmasını

gözləyirmiş. Parsival qabaq qapıdan içəri girib özünə stul tapandan sonra siqarını yandırıb ayağını ayağı üstə aşıraraq söhbətə başlamışdı.

O, Corca nəyisə başa salmağa, ona məsləhət verməyə çalışsa da, fikrini tam ifadə edə bilmirdi.

– Əgər gözünü açıb diqqətlə baxsan, görəcəksən ki, həkim olsam da, mənim çox az xəstəm var, – deyirdi. – Bu, təsadüfi deyil, səbəbi var. Amma səbəb o deyil ki, mən öz sahəmi burdakı həkimlərdən zəif bilirəm. Xəstəmin olmasını mən özüm istəmirəm. Bilirsən niyə? Hə, bunun niyəsi bir az dərin məsələdir. Bu, mənim xarakterimlə bağlıdır. Əgər fikir vermişənsə, xarakterim çox dəyişkəndir. Bunları sənə niyə danışırım, bilmirəm. Heç nə deməsəm, sənin gözündə daha hörmətli olaram. Amma, düzünə qalsa, istəyirəm ki, mənə heyran olasan. Bilmirəm niyə. Elə buna görə də səninlə söhbət edirəm. Bu dediklərim sənə qərribə gəlir, eləmi?

Bəzən həkim özü haqqında uzun-uzadı əhvalatlar danışardı. Bu əhvalatlar oğlana çox mənalı və gerçək görünərdi. Corc bu kök, pinti kişiyə heyran olmağa başlamışdı və hər axşam Vill Henderson gedəndən sonra səbirsizliklə həkimin yolunu gözləyirdi.

Həkim Parsival beş il idi ki, Vaynzburqda yaşayırdı. O, Çikaqodan gəlmişdi. Vaynzburqa çatanda kefli idi və necə olmuşdusa, çatar-çatmaz stansiyanın yükdaşıyanı Albert Lonqvörsle möhkəm dalaşmışdı. Dava bir çantanın üstündə düşmüşdü və axırda həkimi qəsəbədəki həbsxanaya salmışdılar. Həbsdən sonra Meyn küçəsinin aşağısında yerləşən ayaqqabı təmiri dükanının üst mərtəbəsində bir otaq kirayələmişdi. Qapının üstünə də həkimliyi ilə bağlı reklam kağızı yapışdırmışdı. Həkimin xəstələri pul vermək iqtidarında olmayan kasıb adamlar idilər. Amma kənardan elə görünürdü ki, sanki həkimin öz ehtiyaclarına yetəcək qədər pulu var. O, axşamlar həddən artıq çirkli olan otağında yatır və yeməyini həmişə dəmiryol stansiyası ilə üzbuздə yerləşən balaca, taxta binadakı Biff Karterə aid qəlyanaltıxanada yeyirdi. Yayda bu otaq milçəklə dolu olurdu. Biff Karterin önlüyü isə döşəmədən də çirkli idi. Amma bunlar Həkim Parsivalın vətəninə deyildi. O sanki gizlənə-gizlənə qəlyanaltıxanaya tərəf gəlir və piştaxtanın üstünə iyirmi sent qoyub, gülümsəyərək deyirdi:

– Bu pula nə varsa, ondan ver. İstəyirsən, sata bilməyəcəyin ərzaqlardan bişir. Mənim üçün heç bir fərqi yoxdur. Görürsən, nə qəribə adamam? Belə şeylər mənim heç vecimə də deyil.

Həkim Parsivalın Corc Villarda danışdığı əhvalatların nə əvvəli var idi, nə axırı. Bəzən oğlana elə gəlirdi ki, bunlar hamısı həkimin uydurmalarıdır. Sonra o, təzədən bu əhvalatların doğruluğuna inanırdı.

– Mən də sənin kimi jurnalist idim. – Həkim Parsival danışdı. – Ayovada bir qəsəbədə yaşayırdım, ya da qoy görüm, Ayovadaydı, yoxsa İllinoisdəydi? Nəsə, yadıma sala bilmirəm. Əşi, elə də fərqi yoxdur. Bəlkə, mən öz kimliyimi gizlətmək, sirli adam kimi görünmək istəyirəm. Heç fikirləşmişən ki, burda bir qazancım olmasa da, həmişə niyə pulum var? Bəlkə, hardansa kalan pul oğurlamışam, ya da bura gəlməzdən əvvəl kimisə öldürmüşəm? Görürsən, demək, burda nəsə düşünməli şeylər var, hə? Əməlli jurnalist olsaydın, axtarıb araşdırardın. Çıkaqoda bir dəfə Kronin adlı bir həkimi öldürmüşdülər. Eşitmişdin bu haqda? Öldürəndən sonra da yeşiyə qoymuşdular. Deməli, bu yeşiyi yük arabasının arxasında yerləşdirirlər. Özləri də heç nə olmayıbmiş kimi arabada öz yerlərində oturlar. Səhər camaatın yatdığı bir vaxtda sakit küçələrlə aram-aram yollarına davam edirlər. Günəş də təzə çıxır, yavaş-yavaş uzaqdakı gölün üstündə görünməyə başlayır, üfük xəttindən yuxarıya qalxır. Gülməlidir, hə? Təsəvvür elə, qəlyanlarını çəkə-çəkə, indi mən necə keflə danışırımsa, onlar da o cür vecsiz-vecsiz söhbət edirlər. Bəlkə, elə o adamlardan biri mən olmuşam? Necə qəribə olardı, hə? Düz demirəm?

Həkim Parsival söhbətinin davamını gətirdi:

– Hə, nəsə, dediyim odur ki, mən də orda sənin kimi jurnalistlik eləyirdim. Bütün günü oyan-buyana qaçıb dərc eləmək üçün xırda-xuruş xəbərlər axtarırdım. Kasıb ailə idik. Anam paltar yumaqla məşğul idi. İstəyirdi ki, mən Presbayterian keşişi olum. Mən də guya buna görə oxuyurdum. Atam neçə il idi ki, dəli olmuşdu. Ohayoda Deytondakı dəlixanada yatırdı. Bax, gördün, ağızımdan qaçırdım. Hə, bunların hamısı Ohayoda, burda olub. Məni araşdırmaq üçün indi bir ipucu da qazandım.

İstəyirəm sənə qardaşım haqqında danışım. Çünki əsas məsələlər onunla bağlıdır. Qardaşım dəmiryol rəngsazı idi. “Biq For” şirkətində işləyirdi. O yolu sən də bilirsən də, burdan – Ohayodan gəlib-keçir. Deməli, qardaşım o biri işçilərlə yük vaqonunda yaşayırdı. Şəhər-şəhər gəzib, dəmir yoluna aid olan şeyləri – siqnal işarələrini, şlaqbaumları, qatar körpülərini, stansiyaları rəngləyirdilər.

“Biq For” şirkətinin işçiləri stansiyaları həmişə o iyrənc rənglə – narıncı ilə rəngləyirdilər. İlahi, mən o rəngə necə də nifrət eləyirəm! Qardaşımın üst-başında həmişə bu rəng olardı. Maaşı verilən gün evə kefli gəlirdi. Pulunu cibinə qoyub, əynində yenə də o həmişəki rəngə batmış paltarla sərxoş halda evə girirdi. Maaşını anaya vermirdi. Gətirib elə topa ilə stolun üstünə qoyurdu.

Evdə həmişə narıncı boya ləkəsi olan paltarıyla gəzirdi. Dedikcə o mənzərə təzədən gözümün önündə canlanır. Cansız-cüssəsiz anam evin arxasındakı daxmadan çıxıb içəri gəlirdi. O, bütün gününü həmin daxmada camaatın çirkli paltarlarını yumaqla keçirirdi. İçəri girib stolun yanında dayanır, sabun köpüyünə batan önlüyü ilə qan basmış, kədərli gözlərini ovuşdururdu.

“Dəymə, o pula dəymə!” – qardaşım içəridən çıxırırdı. Sonra gəlib özü beş-on dollar götürür, iti addımlarla hansısa meyxanaya gedirdi. Götürdüyü pulu xərcləyəndən sonra bir az da götürmək üçün təzədən qayıdırdı. Anaya, demək olar ki, heç vaxt pul vermirdi. Pul qurtarandan sonra isə təzədən işinə qayıdır, dəmir yolundakı işçilərə qoşulurdu. O gedəndən sonra evimizə ərzaq, anam üçün paltar, mənə bir cüt ayaqqabı, ya da nəsə bu cür başqa şeylər gəlirdi.

Anam qardaşımı məndən çox istəyirdi. Qəribədir, hə? Qardaşım heç vaxt nə anaya, nə də mənə bir xoş söz deməsə də, günlərlə stolun üstündə qalan pula toxunmamağımız üçün bizi hədələsə də, anam onu məndən çox istəyirdi.

Anamla mən yaxşı yola gedirdik. Mən keşişlik üçün oxuyur, həmişə də dua edirdim. Dua eləməkdə əməlli-başlı canfəşanlıq göstərirdim. Kaş dua edəndə məni eşidərdiniz. Atam öləndə bütün gecəni dua eləmişdim. Qardaşım gecələri şəhərdə içəndə, bizə nəsə almaqdan ötrü mağazaları gəzəndə də dua edirdim. Axşamlar yeməkdən sonra pulun qoyulduğu stolun yanında diz

çöküb saatlarla dua eləyirdim. Heç kim görməyəndə bir-iki dollar götürüb cibimə qoyurdum. İndi buna gülməyim gəlir, amma o vaxt mənim üçün çox dəhşətli idi. Bütün günü bu haqda düşünürdüm. Qəzetdəki işimdən həftəyə altı dollar qazanırdım. Onu da aparıb anama verirdim. Qardaşımın maaşından götürdüyüm pulu özüm üçün – xırda-para şeylərə, şirniyyata, siqaretə-zada xərcləyirdim.

Atam Deytondakı dəlixanada öləndə ora getdim. Yanında işlədiyim adamdan bir az borc alıb, gecə vaxtı qatarla yola düşdüm. Yadıma gəlir ki, həmin gecə yağış da yağdı. Dəlixanada həkimlər məni kral kimi qarşıladılar.

Deyəsən, jurnalist olduğumu hardansa eşidib qorxuya düşmüşdülər. Yəqin, atamın ölümünə də onların diqqətsizliyi, qayğısızlığı səbəb olmuşdu. Elə bilirdilər ki, gedib bu haqda qəzetdə yazacam. Amma bu, mənim heç aqlımın ucundan da keçmirdi.

Nə isə, həkimlər məni atamın meyiti olan otağa apardılar. Ora girib, atamın meyiti üstündə dua oxumağa başladım. Heç bilmirəm bu fikir hardan aklıma gəldi. Qardaşım orda olsaydı, mənə gülərdi. Meyitin başı üstündə dayanıb qollarımı yana açdım. Xəstəxananın başçısı və o biri həkimlər də içəri girmişdilər. Qoyun kimi gözlərini döyüb mənə baxırdılar. Bu, çox əyləncəliydi. Qollarımı yana açıb deyirdim: “Qoy bu nəşin sahibi nur içində yatsın”.

Həkim Parsival əhvalatı yarıda kəsib ayağa qalxdı. Otaqda o başa, bu başa gedib-gəlməyə başladı. Corc sakitcə oturub onu dinləyirdi. Həkim isə yöndəmsiz hərəkətlər edir və otaq balaca olduğu üçün tez-tez nəyəsə toxunurdu.

– Nə axmaq adamam mən. Bunları sənə niyə danışırım ki, – dedi. – Bura gəlməkdə məqsədim sənə bunları danışmaq, ya da sənə özümü tanıtmək deyildi. Başqa fikrim var idi. Bir vaxtlar mən də sən kimi jurnalistlik edirdim. Sən ona görə mənim diqqətimi cəlb eləmişən. Sən də axırın mənim kimi qurtara bilər, mənim kimi axmağa çevrilə bilərsən. Səni xəbər dar etmək istəyirəm. İstəyirəm biləsən bunları, mənim kimi olmayasan. Məqsədim bunları demək idi.

Həkim Parsival indi də Corcun insanlara bəslədiyi münasibət haqqında danışmağa başladı. Oğlana elə gəlirdi ki, həkimin yeganə məqsədi bütün insanları onun gözündə nifrətəlayiq varlıqlar kimi göstərməkdir.

– İstəyirəm sənin ürəyini nifrətlə doldurum ki, özünü başqalarından üstün biləsən, – dedi. – Mənim o qardaşıma fikir verdin? Gördün necə adam idi? O, hamıya nifrət eləyirdi. Təsəvvür eləyə bilməzsən ki, o, anama, mənə necə nifrətlə baxırdı. Məgər o, bizdən üstün deyildi? Sən də bilirən ki, üstün idi. Sən onu görməmişən, amma bunu hiss eləməyin üçün mənim söhbətlərim kifayət eləyib. Mənim söhbətlərimdən bunu hiss edə bilirən. O, indi ölüb. Bir dəfə kefli olanda relslərin ortasında yatır, yük vaqonlarından biri də həmin vaxt onun üstündən keçir.

Bir dəfə avqust ayında Həkim Parsivalın başına bir hadisə gəldi. Artıq bir ay idi ki, Corc Villard hər səhər həkimin otağına gəlir, vaxtının bir saatını burada keçirirdi. Həkim yazmaqda olduğu kitabdan parçalar oxumaq üçün özü bunu Corcdan istəmişdi. O, bir dəfə Corc Villarda Vaynzburqa gəlmək məqsədinin bu kitabı yazmaq olduğunu da demişdi.

Həmin avqust səhəri oğlan hələ həkimin otağına çatmamış bir hadisə baş vermişdi. Meyn küçəsində qəza olmuşdu. Qatar faytona qoşulmuş atları qorxutmuş və atlar ürkərək sürətlə qaçmışdılar. Nəticədə balaca bir qız uşağı – bir fermerin qızı faytondan yığılaraq ölmüşdü.

Meyn küçəsində hamı olanların təsirindən qorxmış və həyəcanlanmışdı. Onlar bir-birlərinə qışqıraraq həkim çağırır, kimisə həkim dalınca göndərirdilər. Qəsəbənin üç əsas həkimi hadisə yerinə gəlib qızın öldüyünü görürlər. Kütlənin arasından bir nəfər də Həkim Parsivalın yanına qaçır. Amma Həkim Parsival yaralı qıza baxmağa nədənsə heç düşünmədən etiraz eləyib, ısrarla getməyəcəyini deyir. Onun bu etirazını, əslində, heç kəs görməmişdi. Çünki yanına gələn oğlan da həkimə hadisə barəsində bir-iki kəlmə deyəndən sonra onun cavabını dinləmədən tələş içində otaqdan çıxıb aşağı düşmüşdü.

Amma Həkim Parsival bunu hiss etməmişdi. Corc Villard onun yanına gələndə həkim dəhşət içində idi.

– Bu hərəkətim camaatı qəzəbləndirəcək, – o, həyəcanla

sözə başladı. – Mən insan təbiətinə çox yaxşı bələdəm. Mən nə olacağını dəqiq bilirəm. Hamı mənim bu hərəkətimdən danışacaq. Camaat bir yerə yığılıb bu haqda söhbət edəcək. Sonra hamısı tökülüşüb bura gələcək. Aramızda dava düşəcək, məni hədələyəcəklər, asmaq istəyəcəklər. Sonra bir də görəcəm ki, əllərində kəndirlə qapımın ağzında hazır dayanıblar.

Həkim Parsival qorxudan əsirdi.

– Ürəyimə damıb, – israrla davam etdi, – bəlkə, dediklərim bu səhər olmayacaq. Bəlkə, axşama qədər gözləyəcəklər. Amma mütləq axırıma çıxacaqlar. Hamı həyəcanla o anı gözləyəcək. Və nəhayət, bir gün məni, doğrudan da, Meyn küçəsindəki işıq dirəyindən asacaqlar.

Çirkli otağının qapısına sarı gedərək küçəyə düşən pilləkəndən aşağıya qorxa-qorxa göz gəzdirdi. Qayıdanda gözlərindəki qorxu ifadəsi şübhə ilə əvəz edilmişdi. Barmaqlarının ucu ilə Corca tərəf gəldi, əli ilə onun sinəsindən astaca vurub başını yelləyə-yelləyə pıçıldadı:

– İndi olmasa da, nə vaxtsa. Əvvəl-axır məni çarmıxa çəkəcəklər. Heç nədən, günahsız yerə məni çarmıxa çəkəcəklər.

Həkim Parsival bu dəfə yalvarışlı səslə sözlərinə davam etdi:

– Gör nə deyirəm. Əgər nəsə olsa, yarımçıq qalan kitabımı sən bitirərsən. İdeyası çox sadədir. Elə sadədir ki, diqqətli olmasan, yadımdan çıxar. Deməli, ideya belədir. Dünyada hamı İsadır və hamı İsa kimi çarmıxa çəkilir. Demək istədiyim fikir budur. Yaddan çıxarma. Nə olur-olsun, bircə bunu yaddan çıxarma.

HEÇ KƏS BİLMİR

Core Villard ehtiyatla ətrafına baxıb, masanın arxasından qalxdı. “Vaynzburq İql” redaksiyasındakı otağını tərk edib arxa qapıdan küçəyə çıxdı. Hava mülayim və buludlu idi. Hələ saat səkkiz olmasa da, redaksiyanın arxasındakı dalan zil qaranlıq idi. Haradasa dirəyə bağlanmış bir neçə at ayaqlarını qaranlıqda quru və bərk torpağa döyəcləyirdi. Core Villard küçəyə çıxarkən kənardakı pişik sıçrayaraq onun ayaqları altından keçib zülmətin içində yoxa çıxdı.

Gənc jurnalist narahat görünürdü. O, bütün günü işdə sanki hansısa zərbədən təsirlənmiş adamlar kimi key-key dolaşmışdı. İndi isə küçədə dayanıb nədənsə qorxurmuş kimi titrəyirdi.

Core Villard ehtiyatla, sakit-sakit yeriyərək dar və qaranlıq küçədən keçdi. Vaynzburq mağazalarının arxa qapıları açıq idi. O qapılardan içəridə, lampaların işığında oturan adamları görmək olurdu. Mayerbaumun xırdavat dükanında meyxana sahibinin həyat yoldaşı xanım Villi qoluna səbət keçirib piştaxtanın yanında dayanmışdı. Satıcı Sid Qrin ona xidmət göstərmək istəyir, piştaxtaya dirsəklənib ciddi-ciddi nəsə danışırdı.

Core Villard əyilə-əyilə qabağa getdi və qapıdan küçəyə düşən işığı sıçrayaraq keçdi. Qaranlıqda qaçmağa başladı. Ed Qirifisin meyxanası önündə qəsəbənin qoca əyyaşı Cerri Börd yerə sərələnib yatırdı. Core qaçarkən onun ayaqlarına ilişib səndələdi. Sonra qırıq-qırıq səslə gülərək, yoluna davam elədi.

Core Villard macərə axtarışında idi. O, bütün günü bu haqda düşünmüşdü, indi isə bu macərəni tapmaq ümidi ilə harasa gedirdi. Saat altıdan bəri redaksiyanın otağında oturub hər şeyi götür-qoy etməyə çalışmışdı. Amma nəsə bir qərara gələ bilməmişdi. Sadəcə masanın arxasından ayağa qalxmış, mətbəədə hansısa yazını redaktə edən Vill Hendersonun yanından tələsik keçib özünü küçəyə atmışdı.

Core Villard qarşısına çıxan adamlardan yayınmağa çalışaraq küçə-küçə gəzirdi. Keçdiyi yollara təkrar-təkrar yenə qayıdırdı. Küçə lampasının yanından keçəndə papağını gözünün üstünə

çəkirdi. Daha heç nə haqqında düşünmək istəmirdi. Beyninin hansısa küncündə təzə bir qorxu gizlənmişdi. Qorxusu o idi ki, cəsarətini itirər, geri qayıdar və axtarışında olduğu bu macərə baş tutmaz.

Corc Luiz Trunyonu qızın öz evində, mətbəxdə tapdı. O, kerosin lampasının işığında qab yuyurdu. Balaca daxmaya bənzəyən mətbəx evin arxasında yerləşirdi və Luiz həmin mətbəxdə pərdə asılmış açıq qapının yanında dayanıb işiylə məşğul idi. Corc Villard çəpərin arxasında dayandı. Bədəninin titrəməsinə mane olmağa çalışdı. Onu macəradan balaca bir kartof kərdisi ayırırdı. Qızı çağırmaq cəsarətini özündə tapanacan beş dəqiqə də keçdi.

– Luiz, eyy, Luiz, – deyə çağırırdı. Səsi boğazında ilişib qaldı və boğuq bir pıçiltıya bənzədi.

Luiz Trunyon əlində tutduğu qab əsgisi ilə kartof sahəsini keçib ona sarı gəldi.

– Nə bildin ki, sənle görüşmək istəyirəm? – Luiz üzündə qaşqabaqlı ifadə ilə soruşdu. – Necə əmin oldun?

Corc Villard cavab vermədi. Aralarında çəpər, qaranlıqda dayanıb bir-birlərinə baxdılar. Luiz:

– Sən indi get. Atam burdadır. Mən gələcəm. Villiamzın anbarı tərəfdə məni gözləyərsən, – dedi.

Gənc jurnalist, Luiz Trunyondan məktub almışdı. Məktub həmin gün səhər qəzetin redaksiyasına göndərilmişdi. Cəmi bir cümlə yazılmışdı: “Əgər istəsən, sənin ola bilərəm”. İndi çəpərin o üzündə dayanan Luizın sanki aralarında heç bir şey yoxmuş kimi davranması Corcu əsəbiləşdirirdi.

– Bu qızın başı xarabdır, həqiqətən də, başı xarabdır, – deyə mızıldanan Corc küçə ilə üzüaşağı gəlib, qarğıdalı sahəsinin yanından keçdi. Səkinin düz kənarına qədər qarğıdalı əkilmişdi və qarğıdalı kolları artıq böyüyüb onun çiyni hündürlüyündə olmuşdu.

Luiz Trunyon evdən çıxanda əynində bayaq qab yuyarkən geyindiği zolaqlı don var idi. Başına papaq qoymamışdı. Corc onun qapı ağzında dayandığını, əli ilə qapının dəstəyindən tutub kiminləsə söhbət etdiyini görürdü. Çox güman, bu, onun atası

qoca Ceyk Trunyon idi. O, qulaqları çox zəif eşitdiyindən qışqıra-qışqıra danışdı. Sonra Corc qapının örtüldüyünü gördü. Sakit küçədə hər yan qaranlığa və sükuta qərq oldu. Corcun əsməsi daha da gücləndi.

Corc və Luiz Villiamzın anbarı yanında qaranlıqda dayanmışdılar. Onların heç biri danışmağa cəsarət etmirdi. Qız elə də gözəl deyildi və indi burnunun yanında qara bir ləkə gözə dəyirdi. Corc fikirləşdi ki, yəqin, mətbəxdə hansısa qazanı götürəndən sonra əlini burnuna vurub.

Gənc oğlan gərgin halda gülməyə başladı.

– Fikir verirsən, hava necə mülayimdi? – deyə sözə başladı. Əlləri ilə qıza toxunmaq istədi. “Yox, deyəsən, qorxuram. Kaş, heç olmasa, paltarının qoluna toxuna bilərdim. Ah, nə gözəl olardı!” – düşündü.

– Bilirəm, sənə elə gəlir ki, məndən üstünsən. Deməyinə gərək yoxdur, mən özüm də bunu hiss edirəm, – Luiz vəziyyətdən çıxmağa çalışaraq dedi və oğlana daha da yaxınlaşdı.

Corc Villardın dili açıldı. Küçədə qızla rastlaşarkən onun gözlərində gördüyü ifadəni və yazdığı məktubu xatırladı. Bütün şübhələri özündən uzaqlaşdırdı. Qəsəbədə qızla bağlı gəzən bəzi söz-söhbətləri də yadına saldı və bu, ona daha da inam verdi. Özünü əsl kişi kimi hiss edib cəsarətləndi və təşəbbüsü ələ aldı.

Corcun ürəyində qıza qarşı hər hansı şəfqət hissi yox idi.

– Narahat olma, dediyimə qulaq as. Hər şey yaxşı olacaq. Heç kəs xəbər tutmayacaq, – deyə Luizi razı salmağa çalışdı.

Onlar gəzməyə başladılar. Arasından əlaq otları çıxan kərpic döşənmiş dar səkidən keçdilər. Bəzi yerlərdə kərpic yox idi. Səki kobud və əyri-üyrü idi. Corc qızın əlindən tutdu. Qızın əli də kobud idi. Amma Corca elə gəldi ki, onun əli balaca və zərifdir.

– Burdan o tərəfə gedə bilmərəm, – Luiz dedi. Onun səsi çox sakit və tələssiz idi.

Onlar balaca çayın üstündəki körpünü keçdilər. Başqa qarğıdalı sahəsinin yanına gəlib dayandılar. Küçə həmin yerdə qurtarırdı. Yolun kənarındakı dar cığırda yan-yana yox, ard-arda getməyə məcbur qaldılar. Bir az aralıda Vill Overtonun giləmeyvə sahəsi var idi. Sahəyə bir xeyli taxta tökülmüşdü.

– Vill giləmeyvələri saxlamaq üçün anbar tikmək istəyir, – Corc dedi.

Sonra taxtaların üstündə oturdular.

Corc Villard Meyn küçəsinə qayıdanda saat onu keçmiş, yağış başlamışdı. O, Meyn küçəsini üç dəfə o başa, bu başa gedib-gəldi. Silvester Vestin dükanı hələ də açıq idi. Corc içəri girib siqaret aldı. Satıcı Şorti Krandol onunla birgə qapıya çıxanda sevindi. Onlar beş-on dəqiqə mağazanın qabağında dayanıb söhbət etdilər. Bu söhbət onu bir az rahatlatdı. O, bayaqdan bəri hər şeydən çox kiminləsə söhbətləşmək arzusunda idi. Corc küçəni burulub astadan fit çala-çala “Nyu Villard Hauz” tərəfə addımladı.

Vinneyin parça mağazasının yanındakı səkidə, üstünə sirk rəsmləri vurulmuş taxta çöpərin qarşısında dayandı, fitini kəsdi və sakitcə durub, sanki kimsə onu çağırırmış kimi ətrafı diqqətlə dinşəməyə başladı. Sonra yenə gərginlik içində güldü.

– Daha mənim əleyhimə deməyə heç bir sözü olmayacaq. Çünki heç kim heç nə bilməyəcək, – deyə əminliklə dilləndi və yoluna davam etdi.

MÖMİNLİK *(dördhissəli hekayə)*

I

Bentli fermasındakı evin artırmasında və bağçanın ətrafında həmişə üç-dörd nəfər yaşlı adam gözə dəyirdi. Onlar bəzən eyvanda oturur, bəzənsə bağçada gəzişir, ya da hansısa bir işlə məşğul olurdular. Onlardan üçü Cessinin artıq qocalıb əldən düşmüş, solğun üzlü, zərif səslili bacıları idi. Bu adamların arasında seyrək və ağ saçlı ahıl bir kişi də var idi ki, o da Cessinin əmisi idi.

Fermadakı ev taxtadan tikilmişdi. Dirəklərin meydana gətirdiyi sütun da iri taxtalarla örtülmüşdü. Əslində, bu tikili bir yox, bir neçə evdən ibarət idi və bu evlər kor-koranə şəkildə bir-birinə birləşdirilmişdi. Evin içərisi isə daha qəribə və maraqlı idi. Qonaq otağından qalxan pilləkən yemək otağına aparırdı və bu cür bir neçə yerdə otaqların birindən o birinə keçid üçün pilləkənlər var idi. Yemək vaxtı ev əsl arı pətəyinə oxşayırdı. Evdə sakitlik olduğu zaman qapılar açılır, pilləkənlərdən addım və asta danışıq səsləri eşidilir və hər kəs elə bil öz gizli məkanından çıxıb yemək otağına axışırdı.

Bentlilərin evində indi xatırlatdığımız yaşlılardan savayı başqa adamlar da yaşayırdılar – ev işlərinə baxan xanım Kəli Bibi çarpayılardan səliqəyə salınması və heyvanların sağılması işiylə məşğul olan İlayza Stəutn adlı ağıldankəm gənc qız və tövlələrdəki iş nəzarət edən cavan oğlan, bir də bütün bu mülkün sahibi Cessi Bentlinin özü.

Amerikada vətəndaş müharibəsinin bitməsindən iyirmi il keçdiyi bir zamanda Bentli fermalarının yerləşdiyi Şimali Ohayo torpaqlarındakı həyat hələ özünün ibtidai mərhələsindən təzə-təzə çıxırdı. Cessi tarlalardakı məhsulu yığmaq üçün yeni qurğu almışdı. Müasir tövlələr tikdirmiş və drenaj sistemi vasitəsilə torpaqların böyük bir qismində bataqlıqların qurudulması işini yoluna qoymuşdu. Amma bu adamı başa düşməyimiz üçün biz daha əvvəllərə qayıtmalıyıq.

Bentlilər ailəsi Cessidən bir neçə nəsəl öncə Şimali Ohayoda məskunlaşmışdı. Onlar bu yerlərə Nyu Yorkdan gəlmişdilər və kəndin təzə, qiymətlərin ucuz olduğu vaxtlarda özlərinə torpaq sahələri almışdılar. Mərkəzi Amerikadakı çox insanlar kimi onlar da uzun müddət kasıb həyat sürmüşdülər. Aldıqları torpaq sahələrində sıx ağaclar əkilmiş və hər tərəf kolluqlarla, kəsilmiş odunlarla örtülmüşdü. Uzunmüddətli ağır təmizlik işlərindən, ağacların kəsilməsindən sonra hələ də bəzi yerlərdə kötüklər qalmışdı. Kotanlar ərazini şumlayarkən tez-tez yerin altındakı ağac köklərinə, iri daşlara ilişirdi. Çökək yerlərdə çox vaxt su yığılıb qalırdı və nəticədə taxıl da hələ heç düzəməlli böyüməmiş saralır, solur və tezliklə quruyub gedirdi.

Cessi Bentlinin atası və qardaşları bu torpaqların sahibliyini əllərinə alanda artıq ərazinin təmizlənməsi işlərinin böyük qismi görülmüşdü, amma onlar hələ də köhnə ənənələrə sadıq qalaraq axşamacan əziyyətlə işləyirdilər. Onlar həmin dövrün əksər fermerlərinə xas həyat təzi sürürdülər. Yazda və qışın əksər vaxtlarında Vaynzburq şəhərinə aparan geniş yollar palçıqla örtülürdü. Ailənin dörd kişisi axşamacan tarlalarda ağır işlə məşğul olur, süfrə başında yağlı yeməklərdən artıqlamasıyla yeyir, gecələr də samandan düzəldilmiş yataqlarında yorğun heyvanlar kimi yatırdılar. Qaba və sərt həyatları onların özünü də hər mənada kobud eləmişdi. Şənbə günləri axşamüstü oturmağa cəmi üç yeri olan faytonu atlara qoşur və şəhərə gedirdilər. Şəhərdəki mağazalarda sobanın ətrafına toplaşaraq başqa fermerlərlə, mağaza sahibləriylə uzun-uzun söhbətləşirdilər. Çox vaxt əyinlərində kombinezon olardı. Qışda isə qalın kürk geyinirdilər və kürklərinin aşağı hissələrində palçıq ləkələri gözə dəyərdi. Sobanın istisinə uzatdıqları qızarmış əllərinin çatlaq-çatlaq olduğu asanca hiss edilirdi. Onlar danışmağa çətinlik çəkdiyələri üçün əksər vaxtlarda heç nə demədən sakit-sakit oturardılar. Ev üçün gərəkli olan ət, un, qənd, duz və digər ərzaqları aldıqdan sonra Vaynzburq meydanlarının birinə gedər və pivə içərdilər. Gərgin fiziki əməyin təzyiqi altında həmişə cilovlayıb saxladığıları coşqun xarakterləri bu vaxtlarda içkinin təsiri ilə özünü bürüzə verərdi. Kobud, heyvani və şairanə bir çılğınlıq onların əhvalına hakim kəsilərdi. Evə qayıdarkən faytonda ayağa qalxar və ulduzlara

baxıb çığırardılar. Bəzən aralarında mübahisə düşər, savaşırdılar, bəzənsə yol gedə-gedə bir ağızdan mahnı oxuyardılar. Bir dəfə qardaşların yaşca böyüyü Enok Bentli sürücüdən qamçını alıb onun sapı ilə atası qoca Tomu vurmuşdu. Zərbə elə bərk alınmışdı ki, qardaşlar yerə yığılan kişinin öldüyünü zənn etmişdilər. Enok ani qəzəbinin ölümə nəticələnəcəyi təqdirdə qaçacağını qərara alıb, bir neçə gün tövlənin damında samanların üstündə gecələməyə məcbur olmuşdu. Anası vaxtlı-vaxtında Enokun yeməyini gətirir və yaralı atasının vəziyyətindən onu xəbərdar edirdi. Amma bir müddət sonra hər şey yaxşı qurtardı, atası sağalıb ayağa durdu və Enok da gizləndiyi yerdən çıxıb, heç nə olmaybmış kimi həyatına davam etdi.

Vətəndaş müharibəsi Bentli ailəsinin taleyində ciddi dönüş nöqtəsi oldu. Amma Cessinin yüksəlişində də əsas rolu elə vətəndaş müharibəsi oynadı. Enok, Edvard, Harri və Vill Bentli müharibəyə yollandı və onların heç biri bu uzun müharibədən geri qayıda bilmədi. Oğulları Cənuba getdikdən sonra qoca Tom fermanı idarə etməyə cəhd göstərsə də, bacarmadı. Cəbhədəki sonuncu oğlunun da ölüm xəbərini aldıqdan sonra sonbeşik oğlu Cessiyə xəbər göndərirdi ki, təhsilini yarımçıq qoyub evə qayıtsın.

Həmin vaxt artıq bir ildir xəstə yatan ana da dünyasını dəyişdi və tək qalan atanın əl-qolu tamam bağlandı. Kişi birdəfəlik ruhdan düşüb nə edəcəyini bilmədi. Bir ara fikirləşdi ki, fermanı satıb şəhərə köçsün. Bütün gün boyunca başını yelləyə-yelləyə, dilinin ucunda nəsə mızıldana-mızıldana o tərəfə, bu tərəfə var-gəl elədi. Artıq tarlalardakı iş də dayanmış, geniş sahələri ala q otları basmışdı. Qoca Tom fermada işlətdiyi fəhlələrin zəhmətindən də ağılla istifadə edə bilmirdi. Səhər-səhər onları işləmək üçün tarlalara yola salandan sonra özü meşəyə gedib kötöklərdən birinin üstündə otururdu. Bəzən gecələr evə qayıtmağı unudurdu və qızlarından biri onun dalınca getməyə məcbur olurdu.

Cessi Bentli evə qayıdıb ferma işlərini idarə etməyə başlayanda iyirmi iki yaşlı kövrək və arıq bir oğlan idi. On səkkiz yaş olanda o, alim olmaq və Presbyterian kilsəsində keşişlik etmək həvəsi ilə təhsil almaq üçün evdən ayrılmışdı. Hələ yeniyetmə ikən çoxu onun gicbəsər olduğunu deyirdi. O, qardaşları ilə yola

gedə bilmirdi. Bütün ailədə birəcə anası onu başa düşürdü və indi o da ölmüşdü. Cessi bir vaxtlar dörd qardaşın çətinliklə öhdəsindən gəlmiş işləri əlinə alıb, sahəsi artıq altı yüz ardan çox olan fermanı idarə etməyə başlayanda Vaynzburq camaatı ona gülürdü.

Əslində, Cessinin halına gülməyə onların ciddi əsasları var idi. O dövrün kişiləri ilə müqayisədə Cessi zahirən bir o qədər də kişiyə oxşamırdı. O, çox balaca və arıq idi. Bədəni daha çox qadın bədəninə bənzəyirdi. Gənc keşişlər kimi uzun, qara pencək geyinir və ensiz, qara qalstuk taxırdı. İllər sonra qonşuları onu görəndə çox təəccüblənmişdilər, amma şəhərdə evlənib özüylə evə gətirdiyi qızı görəndə bundan da çox təəccüblənmişdilər.

Cessinin arvadı sözün əsl mənasında tezliklə əriyib yoxa çıxdı. Bu, yəqin ki, Cessinin öz səhvi idi. Vətəndaş müharibəsindən sonrakı ağır illərdə Şimali Ohayodakı hər hansı fermaya gəlin köçmək zərif və gücsüz bir qızın işi deyildi və bədbəxtlikdən, Kəserin Bentli zərif və gücsüz bir qız idi. Cessi o vaxtlar hamıyla olduğu kimi, onunla da sərt davranırdı. Kəserin qonşu qadınlar qədər çox iş görmək üçün əlindən gələnləni hər şeyi edirdi. Cessi isə arvadına mane olmurdu. Qız heyvanları sağır, ev işlərini görür, yataq yerlərini yığırdı və yemək bişirirdi. O, düz bir il səhər gün çıxandan gecə saatlarına qədər beləcə işlədi və ilk uşağını dünyaya gətirdikdən sonra öldü.

Amma Cessi Bentli nə qədər zəif və arıq olsa da, içində asanlıqla ölməyəcək nəşə sirlə bir güc var idi. Onun qıvrım saçları qəhvəyi rəngə çalırdı. Ala gözləri bəzən sərt və inamlı, bəzənsə tərəddüdlü və şübhəli nəzərlərlə baxırdı. O, təkcə arıq deyildi, həm də boyca balaca idi. Onun ağzı küsəyən, amma hikkəli bir uşağın ağzına bənzəyirdi. Cessi Bentli çox şeyin ifratına varan adam idi. O, doğru zamanda və doğru məkanda dünyaya gəlməmişdi, buna görə də həm özü əzab çəkir, həm də başqalarına əziyyət verirdi. Cessi həyatda heç bir diləyinə çatmadı və heç vaxt anlamadı ki, bu həyatdan nə istəyir. Bentli fermasına qayıdıandan sonra qısa bir zaman içində hər kəsə öz zəhmini elə göstərmişdi ki, artıq hamı ondan qorxub çəkinirdi. Hətta anası qədər ona yaxın olan arvadı Kəserin də ondan qorxmağa başlamışdı. Gəlişindən iki həftə sonra atası qoca Tom bütün fermanın işlərini ona tapşırırdı, idarəçiliyi ona həvalə elədi və özü iş-gücdən

uzaqlaşb bir kənara çəkildi. Təkcə o yox, hər kəs, hər kəs bir kənara çəkildi. Yaşının azlığına və təcrübəsizliyinə baxmayaraq, Cessidə insanların ürəyinə yol tapmaq, onları idarə etmək bacarığı var idi. O gördüyü hər bir işi ürəkdən edir, əlindən gələni əsirgəmirdi. Cessi deyirdi ki, heç kəs onu başa düşmür. Fermadakı fəhlələri əvvəllər heç vaxt olmadığı kimi çox işləməyə məcbur edirdi, ona görə də heç kəs işindən zövq ala bilmirdi. Əgər işlərin yaxşı getdiyini demək mümkün idisə, bu, fermadakı fəhlələr yox, ancaq Cessi üçün belə idi. Amerika adlı məmləkətdə o vaxt dünyaya gələn əksər güclü kişilərdəki kimi onda da bir qüsurluq var idi. Cessi başqalarını yaxşı idarə etməyi bacarsa da, özünə hakim ola bilmirdi. Fermanı əvvəlkindən fərqli idarə etmək onun üçün asan idi. Klivlenddə təhsilini yarımçıq qoyub Vaynzburqa qayıtdıqdan sonra o, özünü hər kəsdən təcrid edib, vaxtının çoxunu gələcəyə dair planlar qurmaqla keçirirdi. Gecə-gündüz yalnız ferma haqqında düşünürdü və bu, onun uğur qazanmasına müsbət təsir edirdi. Fermadakı digər adamlar həddən artıq gərgin işləyir və düşünməyə çox vaxt ayırmırdılar. Amma Cessinin gələcək uğurlarla bağlı qurduğu xəyallar onu rahatlaşdırırdı. Bu sanki onun hansısa ciddi bir ehtiyacını ödəyir, ona məmnunluq gətirirdi. Fermanın idarəsi əlinə keçəndən dərhal sonra Cessi köhnə evə bitişik bir otaq tikdi. Evin qərb tərəfindəki bu geniş otaqda pəncərələr tövləyə və əkin sahələrinə baxırdı. Cessi bu pəncərələrin önündə oturub dərindən fikirləşirdi. Saatlar, günlər keçdikcə o, beləcə sakit-sakit oturur və əkin sahələrinə baxaraq həyatda tutduğu yeni yer haqqında düşüncələrə dalırdı. Bu vaxtlarda daxilindəki ehtiras və çılğınlıq alovlanır, Cessinin baxışlarına sərt bir ifadə qonurdu. O istəyirdi ki, onun ferması Ohayo ştatındakı ən böyük və ən məhsuldar ferma olsun. Amma bu, onun arzuladığı yeganə şey deyildi. Cessinin ürəyində başqa bir anlaşılmaz həsrət var idi ki, onun gözlərinə alovlu baxışları gətirən və özgə adamlar qarşısında sükuta qərq edən də məhz o həsrət idi. O, çox istəyirdi ki, bu həyatda dinclik və rahatlıq əldə etsin. Amma həm də qorxurdu ki, bu istəyə heç zaman çata bilməyəcək.

Cessi Bentli özünü fiziki cəhətdən gümrah hiss edirdi. Onun balaca canında çox qoluzorlu kişilərin güc-qüvvəsi toplanmışdı. Hələ balaca olanda və sonralar məktəbdə oxuduğu yeniyetməlik çağlarında da özünü belə gümrah hiss edirdi. Məktəbli ikən

bütün fikri və bütün qəlbi ilə İncili və Tanrını dərk etməyə çalışırdı. Vaxt keçdikcə və insanları daha yaxından tanıdıqca Cessi inanmağa başlayırdı ki, o, digərlərinə qəti bənzəməyən qeyri-adi bir adamdır. Cessi həyatının daha fərqli və önəmli olmasını istəyirdi. Ətrafındakı insanların necə səfeh və mənasız həyat yaşadığına şahidlik edəndən sonra düşünürdü ki, belə bir həyatı heç vaxt yaşaya bilməz. Fikrini ancaq özünə və öz taleyinə yönləndirdiyi üçün gənc arvadının hətta hamiləlik aşkar hiss edilən vaxtlarda da ağır işlər gördüyünü, onu şad etmək üçün, az qala, özünü öldürdüyünü hiss edə bilmirdi. Bununla belə arvadına qarşı o, heç vaxt kobud olmaq istəmirdi. Uzun illərin zəhmətindən yorulan qoca atası bütün fermanın sahibliyini Cessiyə verib özü bir kənara çəkildiyi və bundan məmnunluq duyaraq ölümü gözləməyə başladığı vaxtlarda Cessi sadəcə çiyinlərini çəkərək fikrini işlərinə yönəlmiş və atası haqqında zərrə qədər də düşünməmişdi.

Cessi əkin sahəsinə baxan otaqda pəncərə qarşısında oturaraq elə hey düşünürdü. O, tövlədə atların və mal-qaranın çıxardığı səsləri eşidə bilirdi. Bəzən gözləri uzaqda yaşıl təpəciklərin ətrafında dolaşan heyvanlara sataşır. Tarlalarda ona işləyən adamların səsinə də eşidirdi. Heyvanların sağıldığı yerdən ağıldankəm İlayzanın çalxaladığı nehrənin səsi gəlirdi. Cessi Əhdi-Ətiqdəki torpaq və böyük sürülər sahibi olan insanları xəyalında canlandırır. Tanrının göydən enərək bu adamlarla necə danışdığını təsəvvürünə gətirir və istəyirdi ki, Yaradan onunla da belə danışsın. Həmin insanların nail olduqlarına çatmağı, hər kəsdən fərqli və önəmli olmağı Cessi çılğın bir uşaq ehtirası ilə arzulayırdı. Dualarında Tanrıdan bunu istəyir və öz səsi, öz sözləri onu ruhən daha da gücləndirir, daha da həvəsləndirirdi.

– Mən fərqli adamam. Bu torpaqların sahiblərindən fərqli adam, – deyirdi. – İlahi, mənə bir nəzər yetir, baxışlarını mənə yönəlt! Mənə, qonşularıma, əvvəllər bu torpaqların sahibi olanlara bir bax! İlahi, insanlara başçılıq etməyim, onlara yol göstərməyim və gələcək hökmdarların himayəçisi olmağım üçün içimdə o ulu peyğəmbər kimi başqa bir Cessi¹ yarat.

¹İncilə əsasən, Davud peyğəmbərin atasının adı Cessi olub.

Danışdıqca həyəcanı artan Cessi ayağa qalxıb otaqda gəzişirdi. Xəyalına gətirirdi ki, indi o, qədim zamanlara qayıdaraq qədim insanlarla birgə yaşayır. Onun qarşısında uzanan geniş torpaq sahələri indi daha böyük önəm kəsb edirdi. Çünki o xəyallarda bu torpaqlara onun öz belindən gələn yeni insan nəsli sahiblənmişdi. O düşünürdü ki, keçmiş zamanlardakı kimi indi də müxtəlif səltənətlər yaradılmalı və Tanrı seçdiyi elçi vasitəsilə insanları yenidən haqq yoluna dəvət etməlidir. Cessi belə bir elçi olmağın həsrətini yaşayırdı.

– Mən ancaq Tanrının istədiyini yerinə yetirmək üçün bu dünyaya gəlmişəm, – uca səslə deyirdi və əyilmiş qəddini düzəldərək düşünürdü ki, Yaradanın rızası və lütfü indi bir nur kimi onun ətrafına işıq saçır.

Sonrakı dövrün adamları, güman ki, Cessini anlamaqda çətinlik çəkəcəklər. Son əlli ildə insanların həyatında böyük dəyişiklik olmuş, demək olar ki, əsl inqilab baş vermişdi. Çaxnaşmalarla müşayiət olunan sənayeçiliyin gəlişi, qatarların uzaq şatlara ayaq açması, şəhərlərin böyüməsi, qəsəbələrə və hətta fermalara qədər haçalanan şəhərlərarası maşın yollarının çəkilməsi və son günlərdə avtomobillərin fəaliyyətə başlaması – bütün bunlar Mərkəzi Amerika insanının düşüncəsində və həyat tərzində böyük irəliləyişlərə səbəb olan amillərdən idi. Qəfil dəyişikliklərin təzyiqi ilə kitabların əksəriyyəti tələsik və qeyri-peşəkar yazılsa da, indi hər evdə kitab oxunurdu. Journallar milyon nüsxələrlə çap olunurdu. Hər yerdə qəzetlərə rast gəlinirdi. İndi mağazada soba ətrafında söhbət edən fermerlərin fikri başqa insanlardan eşitdikləri və qəzetlərdə, jurnallarda oxuduqları sözlərlə dolu idi. Uşaqsayağı sadələşməyə bənzəyən əvvəlki cahillik daha insanlarda yox idi. Soba ətrafındakı o kəndli fermerlər indi şəhərlilərdən çox da fərqlənmirdi, o kəndlilər də əsl şəhərli kimi səlis danışmağı və boş-boş söhbətlər etməyi bacarırdılar.

Lakin Cessi Bentlinin zamanında, Vətəndaş müharibəsindən sonrakı illərdə bütün Mərkəzi Amerika əyalətlərində vəziyyət belə deyildi. Adamlar o qədər işləyirdilər ki, oxumağa halları qalmırdı. Qəzet oxumağa onlarda həvəs yox idi. Tarlalarda işləyərkən onların beyni dumanlı fikirlərlə dolu olurdu. Onlar

Tanrıya inanırdılar. İnanırdılar ki, hər kəsin taleyi məhz Onun əlindədir. Bazar günü müqəddəs kitabdakı sözləri dinləmək üçün balaca protestant kilsələrinə toplaşırdılar. O vaxt kilsələr ictimai və intellektual mərkəz sayılırdı və Tanrıya inam kilsəyə gələn insanların ürəyini hələ tərk etməmişdi.

Beləliklə, uşaqlıqda çox xəyalpərəst birisi olan, böyük zəka və əzm sahibi Cessi Bentli də qəlbən Tanrıya bağlanmışdı. Müharibə onun qardaşlarını dünyadan aparanda Cessi bilirdi ki, bütün bunları Tanrı edib. Atasını xəstələnib ferma işlərindən tamam uzaqlaşanda da Cessi bunu Tanrının bir işarəsi kimi qəbul edirdi. Şəhərdə olarkən bəzən yeni fikirlər, xəyallar onu narahat edəndə axşamlar dalğın halda küçəyə çıxırdı. Şəhərdən qayıdıb fermadakı işləri yoluna qoyandan sonra yenə qaranlıq gecədə Tanrını düşünərək meşələri gəzir, alçaq dağların həndəvərində dolaşmaqdan yorulmurdu.

Bu gəzintilər vaxtı o, Tanrı qatında önəmli adam olduğuna daha çox inanırdı. Ürəyini bir tamahkarlıq hissi bürüyürdü. Cessi fikirləşirdi ki, niyə onun torpaq sahəsi cəmi altı yüz ardır, niyə bundan çox olmamalıdır. Çəmənliyin bir küncündə, çəpərin yanında gözlərini qaldırıb səmada parlayan ulduzlara baxır və aylı sükutu öz sözləri ilə pozurdu.

Bir axşam – atasının ölümündən aylar sonra Cessi yenə həmişəki kimi axşam gəzintisində çıxdı. Onda elə vaxt idi ki, Kəserinin doğum sancısı hər an tuta bilirdi. O, Bentli fermasının yerləşdiyi vadinin yanından axan Vayn çayının sahili boyunca gəzə-gəzə öz ərazilərinin bitib, qonşu fermanın başladığı yerə qədər gəldi. Vadi gah genişlənir, gah daralırdı. İndi Cessinin gözləri önündə böyük əkin sahələri və sıx meşələr dayanmışdı. Buludlar arxasından ay görünürdü. Cessi alçaq təpənin üstünə qalxaraq, özünə yer tapıb oturdu və yenə fikirlərə qərq oldu.

O düşünürdü ki, Tanrının seçilmiş qulu olduğu üçün bir az əvvəl yanından ötüb-keçdiyi bütün torpaq sahələri onun olmalıdır. Cessi ölüb getmiş qardaşlarını yadına salır və onları ürəyində qınayırdı ki, nəyə görə daha çox işləyib, daha böyük mal-mülkə sahib olmayıblar. Ləpələrinə ay işığı düşən balaca çay indi

daşların üstü ilə düz onun qarşısından axıb keçirdi. O çaya baxdıqca Cessi yenə köhnə əyyamları düşünür, heyvan sürüləri və geniş torpaq sahələrinə sahib olan qədim dövrlərdəki insanları təsəvvürünə gətirirdi.

Tamah və qorxu qarışıq anlaşılmaz bir coşqunluq indi onun bütün duyğularına hakim kəsilmişdi. O, İncildən Tanrının Cessiyə səslənib, fələstinlilərə qarşı vuruşan yəhudi hökmdarı Saula kömək üçün oğlu Davudu Elah vadisinə göndərməyi vəhy etdiyi ayələri xatırlayırdı. Cessi xəyalında özünü inandırmağa çalışırdı ki, Vayn çayı vadisindəki torpaq sahələrinə sahib olan bütün fermerlər Tanrının düşmənləri olan fələstinlilərdir.

– Təsəvvür elə ki, – öz-özünə pıçıldadı, – onların arasından Qəsli¹ Qolayəs² kimi bir cəngavər gəlib mənə məğlub eləyir, torpaqlarımı, mal-mülkümü əlimdən alır.

O, Davud gələndə qədər Saulun ürəyini bürüyən dəhşətli qorxunu bir anlıq öz ürəyində hiss elədi. Sonra ayağa qalxdı, zülmət gecənin içi ilə qaçmağa və qaça-qaça Tanrıya yalvarmağa başladı:

– İlahi, ey qüdrətli Tanrım, – Cessinin səsi dağlarda əks-səda verdi, – bu gecə Kəserinin bətnindən mənə bir oğul göndər. Öz lütfünü məndən əsirgəmə. Mənə bir oğul göndər, adını Davud qoyum. Mənə Davudu göndər ki, sən yer üzündəki hökmranlığımı daha da möhkəmləndirmək və sən yolunda sərf etmək üçün bu torpaqları fələstinlilərin əlindən almaqda mənə kömək eləsin.

II

Vaynzburqlu Deyvid³ Hardi, Bentli fermalarının sahibi olan Cessinin nəvəsi idi. On iki yaşı olanda o, Bentlilərin köhnə evində yaşamaq üçün şəhər mərkəzindəki evlərindən ayrıldı. Anası Luiz Bentli Cessinin qaranlıq düzlərlə qaçaraq oğlu olması üçün Tanrıya yalvardığı o gecədə dünyaya gəlmişdi. Luiz Bentli

¹Qədim Fələstin şəhəri

²İncildəki rəvayətlərə görə, Davudun məğlub etdiyi nəhəng cəngavər

³“Deyvid” adı “Davud” adının ingiliscədə səsləniş formasıdır.

yeniyetməlik çağlarını fermadakı evdə yaşamış və bank işçisi olan vaynzburqlu Con Hardi ilə ailə qurmuşdu. Onlar xoşbəxt deyildilər və hər kəs bilirdi ki, bunun günahı Luizdədir. Cansız-cüssəsiz, zərif Luizın sərt baxışlı ala gözləri və qara saçları var idi. Uşaqılıqdan bəri onda olan əsəb tutması hələ də keçməmişdi. Əsəbi olmayanda da həmişə kədərli və sakit idi. Vaynzburqda şayiə gəzirdi ki, o hətta bəzən içki də içir. Bank işçisi olan əri qayğıkeş, ağıllı adam idi və çalışırdı ki, Luizi xoşbəxt etsin. Yaxşı pul qazanmağa başladığı vaxtlar Vaynzburqda Elm küçəsində Luiz üçün böyük və daşdan tikilmiş bir ev almışdı. Şəhərdə yeganə adam idi ki, arvadının faytonunu sürmək üçün kişi xidmətçi tutmuşdu.

Amma Luizi xoşbəxt etmək mümkün olmurdu. Bəzən sakit, bəzən hay-küylü və davakar olan Luiz əsəbiləşəndə dəliyə dönürdü. O qışqırır və ağızına gələn söyüşləri söyürdü. Bir dəfə hətta mətbəxdəki bıçağı götürüb ərini öldürməklə hədələmişdi. Bir dəfə də evə qəsdən od vurub yandırmaq istəmişdi. Hərdən elə olurdu ki, özünü hamıdan təcrid edib otağına qapılır və heç kəsi görmək istəmirdi. Onun bəzən bu cür guşənişin həyat yaşamağı camaat arasında söz-söhbətə səbəb olmuşdu. Deyirdilər ki, guya nəşə çəkir və özünü insanlardan ona görə təcrid edir ki, qəbul etdiyi dərmanların və içkinin təsirini heç kəs hiss etməsin. Bəzən yay axşamlarında faytonuna minib evindən uzaqlaşır. Cilovu sürücünün əlindən alır və faytonu bacardığı qədər sürətlə sürürdü. Qarşısına kimsə çıxanda da sürəti azaltmayaraq onun üstünə gedir və qorxan piyada birtəhər qırağa çəkilərək canını qurtarmalı olurdu. Camaata elə gəlirdi ki, Luizın məqsədi onları qovub əldən salmaqdır. Durmadan qamçıladdığı atı ilə qəsəbə küçələrindən keçdikdən sonra kəndə tərəf yol alırdı. Arxada qalan evlər yavaş-yavaş gözdən itdikcə Luizın bayaqkı əsəbi soyuyurdu. O, sürəti azaldır və asta-asta yola davam edirdi. Bu vaxtlarda nəşə düşünür, öz-özünə nəşə mızıldanırdı. Bəzən onun gözlərinə yaş gəlirdi. Sonra qəsəbəyə qayıtdığı vaxt yenə faytonu qəzəblə sürərək küçələrin sükutunu pozurdu. Ərinin insanlar arasında qazandığı hörmət və ehtiram olmasaydı, Luiz qəsəbə polisi tərəfindən artıq çoxdan həbs olunmuşdu.

Deyvid Hardini də bu qadın böyütmüşdü və bu səbəbdən Deyvidin uşaqlığı çox da şən və gözəl keçməmişdi. O, insanlar haqqında qəti düşüncələrə sahib olmaq üçün hələ çox gənc idi, amma anası barəsində yavaş-yavaş bəzi qənaətlərə gəlmək məcburiyyətində qalırdı. Deyvid sakit və sözbəxan uşaq idi. Vaynzburqlular uzun müddət idi ki, onun gicbəsər olduğunu fikirləşirdilər. Gözləri qəhvəyi rəngə çalırdı. O, gözlərini bir nöqtəyə zilləyib dəqiqələrlə baxır, amma fikri özgə yerlərdə olduğu üçün nə gördüyünün fərqinə varmırdı. Anasının əsəbiləşib qışqırdığı, atasını danladığı vaxtlarda Deyvid qorxur, qaçıb hansısa bir küncdə gizlənirdi. Bəzən gizlənmək üçün yer tapa bilməyəndə çaşıb qalırdı. Üzünü ağaca tərəf, evdə olanda isə divara tərəf çevirir, gözlərini yumur və çalışırdı ki, heç nə düşünməsin. Deyviddə öz-özünə danışmaq vərdişi yaranmış və çox gənc yaşda qərribə bir kədər onun həyatına hakim kəsilmişdi.

Amma babasını görmək üçün Bentli fermasına getdiyi vaxtlarda çox xoşbəxt və sevincli olurdu. Bəzən istəyirdi ki, heç evə qayıtmasın. Bir dəfə fermadan evə dönərkən bir hadisə baş vermiş və bu hadisə Deyvidi çox qorxutmuşdu.

Deyvidi qəsəbəyə fermadakı fəhlələrin biri gətirirdi. Onun nəsə tələsik işləri olduğu üçün oğlanı düz evlərinin qabağına aparmamış, küçələrinin tinində qoyub getmişdi. Payız axşamının şər qarışan vaxtları idi və səma buludlarla örtülmüşdü. Həmin vaxt Deyvidə nəsə olmuşdu. O, anasının və atasının yaşadığı evə getmək istəmirdi və düşünürdü ki, evdən qaçsın. Deyvid qərara gəlmişdi ki, təzədən babasının fermasına qayıtsın, amma yolu tanımadığı üçün azmış, nə edəcəyini bilmədən ağlaya-ağlaya, qorxa-qorxa saatlarla kəndin yad küçələrini dolaşmışdı. Üstəlik, yağış da yağır və arabir çaxan ildırım ətrafı işıqlandırır. Deyvidə elə gəlirdi ki, qaranlıqda nəsə qərribə şeylər görür, əcaib səslər eşidir. Elə bilirdi ki, indiyəcən insan ayağı dəyməyən dəhşətli bir yerə düşüb. Ətrafındakı qaranlıq qatı və sonsuz görünürdü. Ağacların budaqlarında vıyıldayan küləyin səsi isə lap dəhşətliydi. Yolun kənarından fayton keçdiyi vaxt Deyvid daha da qorxmış və hasarı aşaraq əkin sahəsinə keçmişdi. O, tarla boyunca bir xeyli qaçmış, sonra diz üstə çökərək axtardığı babasını tapa

bilmədiyi üçün bütün dünyanın bomboş olduğunu, hər kəsin onu tək qoyub getdiyini düşünmüşdü. Deyvid yerdəki palçıqın yumşaqlığını barmaqları ilə hiss edirdi. Xoşbəxtlikdən, bu vaxt evinə qayıdan bir fermer uşağın ağladığını eşitmiş və onu evlərinə aparmışdı. Deyvid o qədər yorğun və həyəcanlı idi ki, nə baş verdiyinin artıq fərqudə deyildi.

Uşağın atası isə oğlunun itdiyindən təsadüfən xəbər tutmuşdu. Oğlunu Bentli fermasından gətirən adamla küçədə rastlaşmış və Deyvidin qayıtdığını bilmişdi. Amma onun evdə olmadığını görəndən sonra nə baş verdiyini anlamış və bir neçə kəndli ilə oğlunu axtarmağa başlamışdı. Deyvidin qaçırılması xəbəri tezliklə bütün Vaynzburqa yayılmışdı. O, evə gətiriləndə evin işıqları yanmırdı. İçəri girən kimi Luiz onu bərk-bərk necə qucaqlamışdısa, uşağa elə gəlmişdi ki, anası başqa adama çevrilib. O, inana bilmirdi ki, belə gözəl bir an yaşayır. Luiz Hardi Deyvidin uşaq bədənini öz əli ilə sabunlayaraq onu çimzdirmiş, sonra oğlu üçün dadlı bir yemək bişirmişdi. O, Deyvidi yatırmaq istəmədiyindən gecə paltarlarını geyindirəndən sonra işıqları söndürmüş, stulda oturaraq oğlunu saatlarla qucağında saxlamışdı. Bu vaxt ərzində o, asta səsle danışmağa davam etmişdi. Deyvid başa düşə bilmirdi ki, anası niyə belə dəyişib. Anasının narazı sifəti Deyvidin indiyədək gördüyü ən gözəl, ən hüzzurlu simaya dönmüşdü. Uşağı ağlamaq tutduqca Luiz onu daha möhkəm qucaqlayır və danışmağa davam edirdi. Onun səsi əri ilə dalaşarkən olduğu kimi sərt və cingiltili deyildi. Əksinə, bu səs ağaclara yağan yağış kimi həzin idi. Deyvidi axtaranlar onun tapılmadığını demək üçün evə gələndə Luiz Deyvidin evdə olduğunu bildirməmiş və onlar gedənə qədər oğlunu gizlətməmişdi. Oğlana elə gəlmişdi ki, bu, onu əyləndirmək üçün anası ilə həmin adamların oynadığı oyundur. İndi Deyvid düşünürdü ki, bir az əvvəl azdığı zaman keçirdiyi qorxular tamam boş şey imiş. Əgər sonunda anası yenə bu cür mehriban və xoşrəftar qadın olacaqdısa, Deyvid gündə min dəfə bu cür azmağa, min dəfə bu qorxuları keçirməyə hazır idi.

Yeniyetməliyinin son illərində Deyvid anasını nadir hallarda görürdü. İndi anası onun üçün sadəcə bir zamanlar birgə yaşadığı qadın idi. Amma yenə də Deyvid anasını fikrindən çıxara bilmirdi və vaxt keçdikcə onun haqqında daha çox düşünürdü. On iki yaşı olanda o, Bentli fermasında yaşamaq üçün evdən ayrıldı. Nəvəsini yanında böyütmək üçün Cessi özü qəsəbəyə gəlib valideynlərlə söhbət eləmişdi. Qərarında qəti olan qoca bir az da həyəcanlıydı. O, Vaynzburq Əmanət Bankında əvvəlcə Con Hardi ilə danışmışdı. Sonra Luiz ilə söhbət etmək üçün ikisi də gəzə-gəzə Elm küçəsinə gəlib çıxmışdılar. Onlar elə bilirdilər ki, Luiz səsini başına atıb oğlunu getməyə qoymayacaq, amma ikisi də yanılmışdı. Luiz çox sakit idi və qoca Cessi öz niyyətini açıqlayıb Deyvidi aparmaq istədiyini, köhnə fermanın sakitliyində böyüməyin ona faydalı olacağını deyəndə qadın gözlənilmədən:

– Hə, düzdü, ən azından, mən orda olmadığımı üçün oranın da sakitliyini pozmuram, – deyə cavab verdi.

Bu sözlərdən sonra onun çiyinləri titrəmişdi. Cessi ilə Con Hardiyə elə gəlmişdi ki, indi bu dəqiqə o, yenə əsəbiləşməyə başlayacaq.

– O ferma elə oğlan uşaqlarının yeridi. Mənə yer yox idi orda, – davam etdi, – sən məni orda istəmirdin. Heç mənə də xoş deyildi orda qalmaq. O evdə mən də rahat deyildim. Elə bil qanıma zəhər qatırdı orda yaşamaq. Amma Deyvid üçün belə olmayacaq.

Luiz onları cansıxıcı sükutla tək qoyaraq üzünü çevirib otaqdan çıxdı. Həmişəki kimi yenə günlərlə otağına qapanıb qaldı. Oğlunun paltarları, əşyaları yığılanda və oğlu gedəndə də otağından çıxmırdı. Deyvidin yoxluğu onun həyatında ciddi bir boşluq yaratdı. O daha əriylə çox da dalaşmırdı. Əri isə düşünürdü ki, artıq hər şey qaydasına düşüb.

Beləliklə, Deyvidin Bentli fermasındakı həyatı başladı. Qoca fermerin iki bacısı hələ də sağ idi və həmin evdə yaşayırdılar. Onlar Cessidən qorxurdular. Cessi yanlarında olarkən çox da danışmırdılar. Onlardan biri oğlanın qayğısına qalması öz üzərinə götürdü. Gəncliyində gur və parıltılı saçlarına görə ad çıxarmış bu qadında fitri analıq istedadı var idi. Hər gecə Deyvid yatmağa gedəndə o da oğlanın otağına gəlir və uşaq yatana qədər döşəmə-

nin üstündə otururdu. Oğlan yavaş-yavaş huşlananda qadın cəsarətə gələr və pıçıldaya-pıçıldaya nəsə deyərdi. Deyvid bu sözləri sonra dumanlı şəkildə xatırlayırdı. Ona elə gəlirdi ki, bunu yuxusunda görüb.

Qadın zərif və asta səslə onu əzizləyirdi. Oğlan yuxusunda görürdü ki, anası yanına gəlib və o zamankı mehribanlıığı ilə bu sözləri də ona anası deyir. Belə vaxtlarda o da cürətə gəlir, əllərini uzadıb döşəmənin üstündə oturan qadının üzünü sıgallayırdı. Qadın isə bundan son dərəcə xoşbəxt olurdu. Deyvid bu evə gələndən sonra hamı xoşbəxt idi. Evdə hər kəsi qorxu içində susmağa vadar edən və vaxtilə Luizinin də dəyişə bilmədiyi Cessinin sərt xasiyyəti oğlanın gəlişiyə yoxa çıxmışdı. Sanki Tanrı Cessiyə mərhəmət göstərərək ona oğul bəxş etmişdi.

Vayn çayının vadisində Tanrının yeganə sadıq qulu olduğunu deyərək, bir işarə kimi Tanrıdan oğul övladı istəyən Cessiyə elə gəlirdi ki, duaları, nəhayət, eşidilib. O vaxt yaşı hələ əlli beş olsa da, Cessi yetmiş yaşlı kişiyyə oxşayırdı. Fikir və hər kəsdən üstün olma diləyi onu tez qocaldıb əldən salmışdı. Öz torpaqlarını genişləndirmək arzusu çin olmuşdu. Vadidə ona məxsus olmayan çox az torpaq sahəsi var idi. Amma Deyvid gələnə qədər ümitsizlik və kədər Cessini tərək etməmişdi.

Cessinin beynini həmişə iki əsas fikir məşğul edərdi. Onun bütün həyatı bu fikirlərin mübarizəsi ilə keçmişdi.

Birincisi, həmin o köhnə ehtiras idi. O, Tanrının seçdiyi adam və insanlar üzərində başçı olmaq istəyirdi. Gecələr tarlalarda və meşələrdə gəzməyi onu təbiətə yaxınlaşdırmışdı və bu fanatik dindarın qəlbindəki güc indi sanki təbiətin gücünə qoşulmağa can atırdı. Tanrının ona oğul övladı verməsi üçün etdiyi duaların qəbul olunmamağı, oğul gözlədiyi vaxtda qızının dünyaya gəlməsi Cessiyə sanki görünməz bir yumruğun zərbəsi kimi gəlmişdi və bu zərbə onun xudbinliyini bir az azaltmışdı. O hələ də inanırdı ki, Tanrı küləklər, buludlar vasitəsilə ona nə isə bəyan edəcək. Amma artıq inadkar şəkildə bunu tələb etmirdi. Sadəcə dua etməklə kifayətlənirdi. Bəzənsə şübhə hissləri onu bürüyürdü. Ona elə gəlirdi ki, Tanrı bu dünyanı birdəfəlik atıb gedib. Çox təəssüflənirdi ki, daha sadə və daha gözəl bir zamanda dünyaya gəlməyib. O zamanlarda ki, insanlar hansısa qərribə bir buludun

ilahi işarələri ilə öz torpaqlarını və ev-eşiklərini atıb başqa diyarlara köçür və yeni nəsilləri dünyaya gətirirdilər. Məhsuldarlığın yüksək olması və torpaq sahələrini genişləndirməsi üçün gecə-gündüz yorulmadan işlədiyi zamanlarda o, çox heyifsilənirdi ki, bu güc-qüvvəni, bu tükənməz enerjini məbədlər tikmək, kafirləri öldürmək və Tanrının uca adını yer üzündə yaymaq uğrunda sərf etmir.

Cessinin həsrətində olduğu şey bu idi. Amma bu, onun yeganə diləyi deyildi. Onun gənclik çağları vətəndaş müharibəsindən sonrakı illərə düşmüşdü və yeni-yeni yaranmağa başlayan müasir sənayeçiliyin təsirləri kənd mühitində əksər çağdaşları kimi Cessidən də yan keçməmişdi. O, fermadakı işləri daha az adamla görmək üçün yeni qurğular almışdı. Bəzən fikirləşirdi ki, gənc olsaydı, fermerlikdən əl çəkib Vaynzburqda müxtəlif qurğu və maşınlar istehsal edən fabrik açardı. Cessi qəzet və jurnal oxumaq vərdişinə yiyələnmişdi. O, simlərdən çəpər düzəldən qəribə bir alət kəşf etmişdi. Hər zaman xəyalında canlandırıdığı köhnə məkanlardakı, köhnə zamanlardakı mühit, gec də olsa, artıq ona qəribə görsənirdi və Cessi anlayırdı ki, o mühit indiki insanların düşüncəsinə nə qədər yad imiş. Dünya tarixinin ən materialist dövrünün başlanmasını hamı kimi Tanrıya tapınan Cessi də hiss edirdi. Bir müddət sonra müharibələrin artıq vətənpərvərlik duyğuları ilə aparılmayacağını, insanların daha Tanrıya inanmayıb ancaq mənəvi-əxlaqi dəyərlərlə yaşayacağını, hakimiyyət ehtirasının xalqa xidmət etmək istəyini üstələyəcəyini, hər kəsin var-dövlət uğrunda çarpışdığı bir vaxtda gözəlliyin unudulacağını Cessi çox aydın görür və anlayırdı. O, ac bir ehtirasla əkin-biçin işindən də yaxşı bir iş tapıb, pulu daha tez və rahat qazanmaq istəyirdi. Cessi bir neçə dəfə kürəkəni ilə sırf bu haqda danışmaq üçün qəsəbəyə getmişdi.

– Sən bank işçisisən. Ona görə də mənim əlimdə heç vaxt olmayan imkanların var, – bu zaman Cessinin gözləri parıldayırdı. – Mən həmişə bu haqda fikirləşirəm. Ölkədə çox ciddi hadisələr baş verir. İnan ki, bu gedişlə mənim xəyal elədiyimdən də çox pul qazanmaq imkanı olacaq. Çalış kənardə qalmayasan. Kaş hələ cavan olardım, sən kimi. Kaş mənim də əlimdə bu cür imkanlar olardı.

Cessi Bentli bank ofisində o tərəfə, bu tərəfə gedib-gələr və danışdıqca həyəcanı artardı. Vaxtilə onu iflic vurduğu üçün sol tərəfi bir az zəif işləyirdi. Buna görə də danışanda sol gözü tez-tez yumulub-açılırdı. Sonra evə döndüyü vaxt artıq qaranlıq düşəndə, səmada ulduzlar görünməyə başlayanda Cessi əvvəlki duyğularına qayıda bilmirdi. Göylərdə yaşayan və nə zamansa əlini onun çiyinə qoyub ona böyük bir vəzifə həvalə edəcək Tanrı haqqında daha əvvəlki kimi dərinlən düşünməyə gücü çatmırdı. Cessinin fikri indi daha çox qəzetlərə, jurnallara və əziyyət çəkmədən sadəcə alqı-satqı ilə var-dövlət qazanan ağıllı adamlara yönəlmişdi. Amma Deyvidin gəlişi onun köhnə imanını yenidən özünə qaytarmış, bu imanını daha da dərinləşdirmişdi. Cessi elə sanırdı ki, nəhayət, Tanrı ona öz mərhəmətini göstərmiş.

Deyvid isə kənd həyatından zövq almaqda idi. Ətrafındakı insanların mehriban davranışı sakit xasiyyətli oğlanı bir az çılğınlaşdırmışdı. Əvvəllər insanlarla münasibətdə ona mane olan qorxaqlıq, utancaqlıq, inamsızlıq indi yox olmuşdu. Babasıyla bir-bir fərmaları gəzdirdi, bütün vaxtını tövlələrdə, əkin sahələrində oynamaqla keçirdiyi günlərin axşamlarında yatmağa gedərkən evdə hamını bir-bir qucaqlayıb bağrına basmaq istəyirdi. Hər axşam onun çarpayısının yanında oturan qadın – Şerli Bentli əgər vaxtında gəlməsəydi, Cessi pilləkənin başından qışqıraraq onu çağırırdı. Onun uca səsi sükuta öyrəncəli dar dəhlizlərdən keçib bütün evə yayılırdı. Səhər oyanıb yerinin içində oturarkən pəncərədən eşitdiyi səslər onun ürəyini xoş bir duyğu ilə doldururdu. Bəzən Vaynzburqdakı evlərini, anasının əsəbi səsinə xatırlayanda Deyvid yenə də əvvəlki kimi qorxudan, az qala, əsirdi. Səhər çağı onunla bərabər evin arxasındakı tövlə də yuxudan oyanırdı. Yavaş-yavaş evdəkilərin səsi gəlməyə başlayırdı. İşçilərdən biri ağıldankəm İlayzanı qıdıqlayıb yuxudan oyatmağa çalışırdı, qız da uca səslə gülə-gülə yerindən qalxırdı. Uzaq sahələrdən inəyin mələrtisi eşidilirdi. Tövlələrdəki heyvanlar da bu səsə cavab verirdilər. Tövlə qapısının ağzında mehtərlərdən biri qulluq elədiyi ata əsəbi-əsəbi nə isə deyirdi. Bu vaxtlarda Deyvid daha gözləyə bilmir, tez yerindən qalxıb pəncərəyə qaçır. Pəncərədən gördüyü adamlar onu daha da həyəcanlandırır və o bilmək istəyirdi ki, görəsən, indi anası evdə nə edir.

Deyvid adamların səsini, atların kişnərtisini eşitsə də, səhərin işlərini görmək üçün qulluqçuların toplaşdığı tövləni həmin pəncərədən görə bilmirdi. O səslər isə Deyvidin əhvalına da təsir edirdi. Kimsə güləndə o da gülürdü. O, açıq pəncərəyə söykənərək bağçaya, dabanlarına balalarının altına sərilmiş küləş yapışan kök donuza baxırdı. Hər səhər donuzları sayırdı.

– Dörd, beş, altı, yeddi, – o, asta səslə deyir və barmağını isladaraq pəncərənin altlığında işarələr yazırdı. Sonra şalvarını və pəncəyini tez əyninə geyinirdi. Böyük həvəslə otağından çıxıb çölə qaçırdı. Pilləkənlərdən düşəndə elə səs-küy salırdı ki, qulluqçu Kəli onun bütün evi dağıdıb alt-üst edəcəyini düşünürdü. Qapıları arxasınca möhkəm çırparaq bağladıqdan sonra köhnə və böyük evin içindən, nəhayət ki, çölə çıxırdı və tövləyə gəlib üzündə qəribə bir ifadəylə sanki nəyinsə baş verəcəyini gözləyirdi. Ona elə gəlirdi ki, belə bir yerdə gecələr nəsə maraqlı və möcüzəli hadisələr baş verir. Bu dəmdə fəhlələr ona baxıb gülürdülər. Cessi hələ bu mülkün sahibliyini əlinə keçirməzdən əvvəl bu fermada fəhləlik edən qoca Henri Streydr, Deyvid bu evə köçənə qədər heç kəslə zarafat etməsə də, hər səhər bu mənərə qarşısında onunla eyni zarafatı edirdi. Bu zarafat Deyvidin xoşuna gəlirdi və o, əllərini bir-birinə çırparaq sevinirdi.

– Gəl, gəl, bir bax hələ, – qoca, az qala, çığıraraq deyirdi, – Baban Cessinin ağ madyanı geyindiği qara corabları çıxarıb.

Uzun yay günləri beləcə bir-bir keçdikcə Cessi Bentli ferma-ferma hər yanı gəzir, Vayn çayının vadisindəki ərazilərə baş çəkirdi. Nəvəsi də bu vaxtlar onun yanında olurdu. Onlar ağ atın apardığı faytonda rahat-rahat otururdular. Qoca Cessi nazik, ağ saqqalını qaşıya-qaşıya fermadakı məhsuldarlığı artırmaq yolları və insanların qurduğu planlara Tanrının necə müdaxilə etməsi ilə bağlı öz-özünə danışırdı. Bəzən belə vaxtlarda Deyvidə baxır və xoşbəxt-xoşbəxt gülümsəyirdi. Bəzənsə oğlanın varlığını tamam unudurdu. Bir vaxtlar şəhərdəki təhsilini yarımçıq qoyub fermaya qayıdanda onu öz çənginə alan arzu-istəklər, xəyallar indi yenə də, demək olar ki, hər gün onun bütün hissələrinə hakim kəsilirdi. Bir dəfə axşamların birində bu duyğular onu nə qədər tilsimlədisə, qoca Cessi nəvəsi Deyvidi əməlli-başlı qorxutdu. O, uşağın

şahidliyi ilə özünəməxsus şəkildə ibadət etmək niyyətində idi. Amma iş elə gətirdi ki, bu hadisə onlar arasındakı dostluğu zədələdi.

Cessi həmin gün nəvəsi ilə birgə evdən bir neçə mil aralıda uzaq vadilərdə faytonla gəzirdi. Yanlarındakı meşə geniş bir yola çıxırdı. Meşənin içi ilə qıvrıla-qıvrıla Vayn çayı axırdı və daşların üstündən axıb keçən dalğalar sonda uzaq bir çayın sularına qoşulurdu. Bütün günü fikirlərə qərq olmuş Cessi indi yenə öz-özünə danışmağa başlamışdı. Cessi həmin o fələstinli nəhəng cəngavərin hücum edib onun bütün var-dövlətini əlindən aldığı kimi o gecədəki kimi qorxu hissi ilə təsəvvürünə gətirirdi. Və Cessi o qaranlıq gecədə kimsəsiz düzlərdə qaçaraq ona oğul övladı verməsi üçün qışqıra-qışqıra Tanrıya dua etdiyini də xatırlayırdı. Bunları xatırladıqca həmin an onu bürüyən həyəcan yenidən Cessini ağışına alırdı.

Cessi qəfildən faytonu dayandırıb yerə düşdü və Deyvidi də yerə düşürtdü. Onların ikisi də hasarı aşıb çayın sahili boyunca gəzməyə başladılar. Oğlan babasının öz-özünə dediyi sözlərə fikir vermirdi. Onun yanında həvəslə qaçır, maraqla hara gedəcəklərini, nə edəcəklərini gözləyirdi. Deyvid kolun dibində gizlənən dovşanın tullana-tullana meşəyə qaçdığını görəndə əllərini bir-birinə vurub, sevincdən, az qala, oynamaq istəyirdi. Hündür ağaclara baxır və təəssüflə fikirləşirdi ki, kaş o da balaca bir heyvan olardı və qorxmadan uca budaqlara dırmaşa bilərdi. Deyvid əyilib yerdən xırda bir daş götürdü və babasının başı üstündən aralıdakı kollara atıb, uca səslə qışqırdı:

– Oyanın, ay balaca heyvanlar, qaçın, dırmaşın o ağaclara.

Cessi Bentli beynində nələrisə düşünə-düşünə başını aşağı əyib ağacların altı ilə gedirdi. Onun bu halı və ciddiliyi artıq oğlanı qorxutmağa başlamışdı. O, sakit-sakit və təşvişlə babasını izləyirdi. Qoca kişi düşünürdü ki, indi Tanrının ona vəhy və ya bir işarə göndərməsi üçün ən yaxşı imkandır. Yanında balaca bir uşaq ilə bu uzaq meşənin tənhalığında dizi üstə çökən qoca gözlədiyi möcüzənin, nəhayət ki, baş verəcəyinə inanırdı.

– Onda da Davud qoyunları belə bir yerdə otarırdı. Atası gəlib onu kömək üçün Saulun yanına göndərəndə o, belə bir yerdə otarırdı qoyunları, – qoca öz-özünə mızıldanırdı.

Cessi oğlanın çiyinlərindən möhkəmcə tutub, onu kötüyün üstünə çıxartdı. Sonra ağacların arasında açıq bir yerə gəldi və dizi üstə çökərək uca səslə dua etməyə başladı.

Deyvidin ürəyini əvvəllər heç vaxt duymadığı dəhşətli bir qorxu hissi bürüdü. O, aşağı əyilib, bir az irəlində yerə çökən qoca kişiyyə baxdı və dizləri əsməyə başladı. Ona elə gəlirdi ki yanındakı babası yox, hər an onu incidə biləcək başqa – qorxulu, qəddar və təhlükəli adamdır. Deyvid qəfildən ağlamağa başladı. Əlini uzadıb yerdən götürdüyü balaca çubuğu barmaqları arasında bərk-bərk sıxdı. İndi tamam başqa dünyada olan Cessi qəfildən ayağa qalxıb oğlana tərəf gələndə Deyvidin qorxusu daha da artdı və bütün bədənini əsməcə tutdu. Meşənin hər tərəfinə çökən qatı sükut qoca kişinin sərt və israrlı səsi ilə pozuldu. Cessi oğlanın çiyinlərindən tutaraq üzünü göyə sarı çevirib qışqırdı. Onun sifətinin sol tərəfi və oğlanın çiyindən tutan sol əli qıc olmuşdu.

– İlahi, mənə bir işarə göndər, – tənha sükutda qocanın səsi əks-səda verdi, – mən burdayam. Burda Davudla birgə səni gözləyirəm. Göylərdən yerə en və mənə öz varlığını göstər. İlahi, mənə öz varlığını göstər.

Deyvid qorxu dolu bağırtı ilə onu saxlayan əllərdən qurtulub meşənin içi ilə qaçmağa başladı. O inana bilmirdi ki, üzünü göyə tutub uca səslə qışqıran adam onun babasıdır. Bu adam onun babasına qətiyyə bənzəmirdi. Ona elə gəlirdi ki, hansısa möcüzə sayəsində mehriban babası qorxulu bir adama çevrilib. Deyvid dayanmadan üzünü enişə qaçır və qaça-qaça hıçqıraraq ağlayırdı. O, yamacın aşağısında yıxıldı, başı ağacın kötüyünə dəyib əzilsə də, ayağa qalxdı və qaçmağa davam etdi. Amma zərbənin təsirinə çox davam gətirə bilmədi və təzədən yerə sərildi. Uşaq bir də onda ayıldı ki, babası artıq onu faytona gətirib. Gözünü açıb babasının sakit-sakit onun başını sığalladığını görəndə bayaqkı qorxu onu tərk etdi.

– Baba, apar məni burdan. Orda, meşədə qorxulu adam var. – Deyvid qanamış başını babasının çiyinə söykəyib qətiyyətlə dedi.

Cessi isə gözlərini ağacların başına zilləyib astaca:

– İlahi, axı mən neyləmişəm ki, səsimi eşitmirsən, dualarımı

qəbul eləmirsən, – deyə pıçıldadı və faytonu hərəkətə gətirib, sürətlə evə tərəf sürməyə başladı. O, dərdli baxışlarını geniş çöllərdə, sıx meşələrdə gəzdirə-gəzdirə bütün yolboyu, evə çatana qədər bu sözləri təkrar elədi.

III – Məğlubiyyət

Əri ilə birgə Vaynzburqda Elm küçəsindəki kərpic evdə yaşayan və evləndikdən sonra hamının “Xanım Hardi” kimi çağırdığı Luiz Bentlinin əhvalatı bir qədər anlaşılmaz və dolaşıqdır.

Luiz kimi qadınların başa düşülməsi və onların xoşbəxt olması üçün mənalı kitablar yazılmalı və mənalı ömür yaşayan insanlardan nümunə götürülməlidir.

Zərif və işgüzar qadınla çılğın, xəyalpərvər və sərt xasiyyətli kişinin nikahından dünyaya gələn və qız doğulduğu üçün atasını qəm dəryasına qərq edən Luiz uşaqlıqdan əsəbi idi. Ona gələcəkdə sənayeçiliyin gətirəcəyi saysız-hesabsız qadın tiplərindən biri demək olardı.

Luiz uşaqlıq illərini Bentli fermasında yaşamışdı. O, sakit və hərdəmxəyal uşaq idi. Həmişə sevgi və şəfqət istəsə də, arzusuna çata bilmirdi. On beş yaşı olanda Vaynzburqda Albert Hardinin ailəsi ilə yaşamağa başladı. Albert Hardi fayton və araba dükanının sahibi, eyni zamanda təhsil şurasının üzvü idi.

Luiz Vaynzburq Ali Məktəbinə daxil olmuşdu və Albert Hardinin evinə atasının köhnə dostu olduğu üçün yerləşmişdi.

Vaynzburqda nəqliyyat vasitələrinin ticarəti ilə məşğul olan Albert Hardi dövrünün bir çox adamları kimi təhsilə həddən artıq maraq göstərirdi. Düzdür, o, həyatdakı uğurlarını kitablar vasitəsilə qazanmamışdı, amma əmin idi ki, əgər kitabın nə olduğunu vaxtında bilsəydi, indi daha böyük uğurlara nail olardı. Mağazaya gələn hər adamla ancaq təhsilin önəmi haqqında danışıq və evdəkiləri də bu söhbətlərlə bezdirirdi.

Onun iki qızı və Con adlı bir oğlu var idi. Dərsə marağı olmayan qızları bir neçə dəfə məktəbdən çıxmaq istədiklərini

demişdilər. Onlar dərslərə görə cəzalandırılmamaq üçün əllərindən gələni edirdilər.

– Nifrət eləyirəm kitablara, nifrət eləyirəm kitablardan xoşu gələn adamlara, – qızların yaşca kiçiyi olan Həriet qəzəblə deyirdi.

Luiz isə fermada olduğu kimi, Vaynzburqda da xoşbəxt deyildi. O, illər boyu özünə bu həyatda bir yer tutacağına xəyalını qurmuşdu və Vaynzburqda təhsilə başlamağı, Hardilərin evinə köçməyi onun üçün azadlığa aparan yolda böyük addım idi. Əvvəllər bu haqda düşünəndə zənn edirdi ki, şəhərdə insanların həyatı şad-xürrəm keçir, orada qadınlar və kişilər dostluq və məhəbbət duyğuları ilə azad və xoşbəxt yaşayırlar. Bentli fermasındakı sükut dolu, sevincsiz illərdən sonra Luiz həyat eşqi və həqiqətlə süslənmiş xoş, mehriban bir mühitdə yaşamaq istəyirdi. Şəhərə təzə gəldiyi vaxtlarda bir səhvi etməsəydi, Luiz həsrətini çəkdiyi həyatı tapmağa, bəlkə də, nail olacaqdı.

Dərslərini yaxşı oxuduğuna görə Meri və Hərietin Luizdən xoşları gəlmirdi. Dərslər başladığı günə qədər Luiz bu evə heç vaxt gəlməmişdi və o bilmirdi ki, qızlar məktəbə, dərslərə necə münasibət bəsləyirlər. O, utancaq olduğundan ilk ayda heç kəslə dost ola bilməmişdi. Hər cümə fermadakı fəhlələrdən biri axşama yaxın Vaynzburqa gəlib Luizi evlərinə aparırdı. Buna görə də qız həftəsonu istirahətini şəhərlilərlə keçirmirdi. Utancaq və yalqız olduğuna görə fikrini ancaq dərslərinə yönləndirirdi. Meri və Həriet isə elə düşünürdü ki, Luiz bu çalışqanlıqla onları pis vəziyyətdə qoymağa can atır. Biliyini nümayiş etdirmək üçün Luiz müəllimin verdiyi bütün suallara özü cavab vermək istəyirdi. Heç kimin tapa bilmədiyi suala cavab verdiyi üçün sevincdən gözləri parıldayır və üzünə xoş təbəssüm qonurdu.

– Görürsünüz, bunları sizin üçün edirəm, – o gözlər sanki bu sözləri demək istəyirdi. – Siz heç narahat olmayın. Bütün suallara özüm cavab verəcəm. Mən burda olanda siz əziyyət çəkməyəcəksiniz.

Axşam yeməyindən sonra Albert Hardi bəzən Luizi tərifləməyə başlayardı. Müəllimlərinin Luiz haqqında xoş sözlər deməyi Albert Hardini sevindirirdi.

– Hə, indi də başqa müəllim mənə Luizi təriflədi, dərslərini yaxşı oxuduğunu dedi. Vaynzburqda hamı deyir ki, Luiz necə ağıllı qızıdır. – Albert acıqlı-acıqlı qızlarına baxar, sonra üzünü Luizə tutaraq gülümsəyərdi. – Amma mən utanıram, utanıram ki, mənim qızlarımı heç bir müəllim tərifləmir.

Albert Hardi ayağa qalxıb, siqaretini yandırar, otaqda gəzişməyə başlayardı. Qızları isə bir-birinin üzünə baxar və atalarının bu sözlərindən bezərək başlarını yelləyərdilər. Albert Hardi qızlarının laqeydliyini görüb əsəbiləşərdi.

– Mən çox dedim, siz az eşitdiniz. İndi siz ancaq bu haqda düşünməlisiniz, – o, gözlərini qızlarına zilləyib, səsini yüksəldərək deyərdi. – İndi Amerikada böyük dəyişikliklər baş verir. Gələcək nəslin bircə ümid yeri oxumaqdır. Baxın, bu qız da varlı kişinin qızıdır, amma görün heç dərslər oxumaqdan utanırmı?! Siz isə ona baxıb utanmalısınız.

Sonra tacir Albert qapının yanındakı asılqandan papağını götürər və evdən çıxmağa hazırlaşardı. Qapının ağzında dayanar və yenə dönüb qızlarına baxardı. Bu vaxtlarda o, elə əsəbi görünərdi ki, Luiz qorxudan yuxarı qalxar, öz otağına gedərdi. Qızlarsa təzədən söhbətə başlayardılar.

– Qulaq asın, – kişi yenidən coşardı, – siz o qədər tənbelləşmişiniz ki, fikirləşməyə də ərinirsiniz. Dərslərinizə laqeydliyiniz sizin tərbiyəyə, xasiyyətinizə də təsir eləyib. Sizdən heç nə çıxmıyacaq. Gözləyin, görün Luiz nə qədər qabağa gedəcək. Onun uğurlarını siz heç vaxt qazana bilməyəcəksiniz.

Sonra o, qəzəbindən titrəyə-titrəyə küçəyə çıxardı. Dilinin ucunda nəsə mızıldanar, söyüş söyərdi, amma Meyn küçəsinə çatanda qəzəbi keçib-gedərdi. O, tacirlərlə, kənddən gələn fermerlərlə builki məhsuldarlıq, yaxud da havaların dəyişməsi ilə bağlı söhbət edərdi. Bu vaxt qızlarını artıq unutmuş olardı. Təsadüfən yadına düşəndə isə çiyinlərini çəkərək:

– Neyləyim, qız uşağından nə umasan ki, – deyə mütəfəkkirənə əda ilə düşünərdi.

Luiz qızların olduğu otağa girəndə onlar onunla ünsiyyət qurmazdılar. Bir dəfə – bu evə gəlişindən təxminən bir ay sonra neçə vaxtdır qarşılaşdığı bu soyuq rəftar Luizın ürəyini necə qırdısa, qəfildən hönkürtü ilə ağlamağa başladı.

– Kəs görək bu ağlamağı. Yaxşısı budur, öz otağına qalxasan, dərslərini oxuyasan, – həmin vaxt Meri Hardi qəzəblə belə demişdi.

Luizin qaldığı otaq evin ikinci mərtəbəsində idi və pəncərəsi bağçaya baxırdı. Hər axşam Con Hardi odun yığıb gətirir və divarın dibindəki sobanı qalayırdı. Gəlişinin ikinci ayında Luiz qızlarla dost olmaq ümidini tamam itirdi. O hər axşam yemək süfrəsi yığılan kimi masadan qalxıb öz otağına gedirdi.

İndi Luiz ümid edirdi ki, bəlkə, Con ilə dost ola bilər. Con sobanı qalamaq üçün odun gətirəndə qız özünü dərslərlə məşğul olmuş kimi aparsa da, diqqətlə oğlanı izləyirdi. Odunları sobaya qoyduqdan sonra Con üzünü çevirib otaqdan çıxanda qız başını aşağı salır və utandığından qızarırdı. O, nəsə demək, söhbətə başlamaq istəsə də, heç nə deyə bilmirdi və Con gedəndən sonra axmaqlığına görə özünü danlayırdı.

Kəndli qız gənc Conla dostluq əlaqələri qurmağı çox istəyirdi. O düşünürdü ki, bütün ömrü boyu insanlarda axtardığı daxili keyfiyyətlər Conda var. Luizə elə gəlirdi ki, onunla digər insanlar arasında bir divar dayanıb və o, divarın bir üzündə öz isti və xudmani dünyasında yaşayır. Bu dünya başqalarının gələ biləcəyi bir yer idi. Son vaxtlar Luiz inanmağa başlamışdı ki, o, insanlarla ünsiyyəti düzəltmək üçün nəsə cəsarətli bir addım atmalıdır. Elə bir addım ki, yeni həyatın qapılarını ancaq bu addımla açmaq mümkün idi. Luiz gecə-gündüz bu haqda düşünürdü və nə qədər ehtiraslı, çılğın olsa da, onun duyğularının şəhvət hissləri ilə heç bir əlaqəsi yox idi. Bu duyğular onun özünə də tam aydın deyildi. O, sadəcə yaxınında olduğu üçün və bacıları kimi onunla kobud rəftar etmədiyinə görə fikrini Cona yönəlmişdi.

Hardi bacıları – Meri və Həriet yaşca Luizdən böyük idilər. Həyatla bağlı bəzi şeyləri anlamaq baxımından isə Luiz onların

yanında daha da balaca idi. Onlar Mərkəzi Amerikanın əksər gənc qızları kimi yaşayırdılar. Həmin vaxtlarda gənc qızlar Şərqdəki kolleclərdə oxumaq üçün şəhəri tərk edib başqa yerlərə getmirdilər. İctimai siniflərlə bağlı təsəvvürlər onda hələ təzə-təzə meydana çıxırdı. Fəhlə qızı ilə tacir, yaxud fermer qızı ictimai mövqe cəhətdən eyni yeri tuturdular. İşə ehtiyacı olmayacaq dərəcədə varlı təbəqə yox idi. “Gözəl” və “gözəl olmayan” qız anlayışı yenə də mövcud idi. Əgər qız gözəl idisə, onun bazar günləri, yaxud da çərşənbə günü axşamlar öz evində görüşdüyü adaxlısı olurdu. Bəzən adaxlısı onu rəqsə, yaxud da kilsə mərasiminə aparırdı. Digər vaxtlarda isə evdə, qonaq otağında görüşürdülər. Heç kəs sevgililərin işinə müdaxilə etmirdi. Onlar bağlı qapılar arxasında söhbət edir, uzun saatları birgə keçirirdilər. Bəzən fəhərin işığı azaldılardı və gənc qızla oğlan qucaqlaşardılar. Onların yanaqları od tutub yanardı, saçları dağılardı. Əgər bu hisslər bir-iki il ərzində ölməzdisə, onda evlənərdilər.

Vaynzburqda keçirdiyi ilk qış axşamlarının birində Luizın yeknəsəq həyatında kiçik bir hadisə oldu və bu hadisə Con Hardi ilə onun arasındakı divarı yıxmaq üçün Luizə güc verdi.

Çərşənbə günü idi. Albert Hardi axşam yeməyindən dərhal sonra papağını götürüb həmişəki kimi evdən çıxdı. Luizın otağındakı sobanı qalayarkən Con yöndəmsiz şəkildə:

– Sən hər gün belə çox dərslər oxuyursan, hə? – deyər qızı təəccübləndirdi və Luiz cavab verənə qədər otağı tərk etdi.

Luiz onun evdən çıxdığını eşidirdi və dəli bir istək onu Conun ardınca qaçmağa vadar edirdi. O, pəncərəni açıb asta səslə Conu çağırırdı:

– Con, əzizim, getmə, qayıt gəl.

Gecə ulduzlu idi. Qız qaranlıqda nəşə görə bilmirdi. Amma pəncərəyə söykənib gözləyərkən ona elə gəldi ki, kimsə oğrun-oğrun ağacların arasından keçir. Luiz qorxdu və tez pəncərəni bağladı. O, düz bir saat həyəcədən titrəyə-titrəyə otağında var-gəl elədi. Amma daha dözə bilmədiyini hiss edib, dəhlizə çıxdı, pilləkənlə aşağı düşdü və qonaq otağına açılan hücrəyə bənzər kiçik otağa gəldi.

Luiz düşünürdü ki, neçə həftədən bəri fikrində olan o cəsarətli addımı atmağın əsl vaxtıdır. Ona elə gəlirdi ki, Con bağçada,

onun pəncərəsinin altında gizlənilib. Luiz qərara almışdı ki, Conu tapsın və hər şeyi desin. Desin ki, Condan həmişə ona yaxınlaşmağını, qucaqlayıb ağuşuna almağını gözləyib, ürəyində olan hissləri və arzuları ona deyəcəyinə və onun hiss-duyğularını da səbirlə dinləyəcəyinə ümid edib.

– Bunları qaranlıqda demək daha asan olar, – balaca otaqda əli ilə dəstəkdən tutarkən o, öz-özünə pıçıldadı.

Və Luiz qəfildən hiss etdi ki, evdə tək deyil. Qapının o üzündən, qonaq otağından asta-asta danışan kişi səsi eşidildi. Sonra qapı açıldı. Meri Hardi ilə cavan bir oğlan qaranlıq otağa girəndə Luiz ancaq pilləkənin altındakı boşluqda gizlənə bildi.

O, bir saat döşəmənin üstündə, qaranlıqda oturub Meri ilə həmin oğlana qulaq asdı. Onlar heç bir söz demədən kəndli qıza qadın və kişi münasibətləri ilə bağlı çox şey öyrətdilər. Luiz başını aşağı salıb yumaq kimi bükülərək, sakitcə dayanmışdı. Ona elə gəlirdi ki, Tanrılar Meri Hardiyə böyük bir hədiyyə göndəriblər və heç cür anlaya bilmirdi ki, Meri nəyə görə oğlana inadla müqavimət göstərir.

Oğlan Meri Hardini qucaqlayıb öpürdü. Meri gülə-gülə ondan yaxa qurtarmağa çalışdıqca oğlan onu daha möhkəm qucaqlayırdı. Onların arasındakı bu öpüş mübarizəsi bir saat davam etdikdən sonra ikisi də qonaq otağına qayıtdı. Luiz gizləndiyi yerdən çıxıb pilləkənlə tez yuxarı qalxdı.

– Yəqin, orda çox səs-küy salmazsınız. Balaca siçan dərslərini oxuyur axı, onu narahat eləmək olmaz. – Luiz yuxarıda, otağın qapısı ağzında dayanarkən Hərietin öz bacısına dediyi sözləri eşidirdi.

O, həmin gecə Con Hardiyə məktub yazdı və hər kəs yatdıqdan sonra pilləkənlə aşağı düşüb, kağızı Conun qapısı altından içəri saldı. Luiz qorxurdu ki, bu gecə də bunu etməsə, sonra bir də cəsərətini toplaya bilməyəcək. Yazdığı məktubda öz istəyini çox aydın ifadə etmişdi:

“İstəyirəm ki, kimsə mənə sevsin, mən də kimisə sevdim. Əgər sən mənim qismətimsənsə, gecə bağçaya gəl, pəncərəmin aşağısından mənə çağır. Talvarın altından keçib, sənənin yanına gələcəm. Mən həmişə bu haqda fikirləşirəm. Əgər gələcəksənsə, onda tez gəl, gecikmə!”

Luiz sevgisini tapmaq ümidi ilə atdığı bu cəsur addımın nə ilə nəticələncəyini uzun müddət özü də kəsdirə bilmədi. Oğlanın gəlməyini doğrudan istəyib-istəmədiyinə əmin deyildi. Bəzən düşünürdü ki, həyatın bütün sirri öpülməkdən, kişi qolları ilə qucaqlanmaqdan ibarətdir. Sonra onu çılğınlıq və qorxu hissi bürüyürdü. Bəzən də, o, yetkin bir qadın arzusu ilə özünü Cona təslim etmək istəyinə qapılırdı. Amma həyat haqqındakı təsəvvürləri o qədər dumanlı idi ki, Luiz Conun sadəcə onun əllərinə toxunmağının kifayət edəcəyini düşünürdü. O bilmək istəyirdi ki, Con onun düşüncələrini nə dərəcədə anlayacaq. Növbəti gün yemək süfrəsində Albert Hardinin söhbətləri, bacıların pıçıltısı və gülüşləri əsnasında Luiz bir dəfə də Cona baxmadı, baxışlarını masadan qaldırmadı və yemək yeyilib qurtaran kimi dərhal otağına qalxdı. Axşam isə evdən çıxdı və ancaq Conun odunları sobaya qoyub getdiyinə əmin olandan sonra otağına qayıtdı. Gecələr pəncərənin yanında dayanıb bağçadakı qaranlığı aramsız dinləməsi və heç bir səs eşitməməsi onun ümidlərini qırdı və Luiz qərara gəldi ki, onu həyatın gözəlliyindən ayıran həmin divarı heç cür yıxmaq mümkün deyil.

Amma o məktub hadisəsindən iki-üç həftə sonra bir bazar ertəsi axşamı Con Hardi, nəhayət ki, Luizın gözləntilərini doğrultdu. Luiz Conun gələcəyindən artıq ümidini üzmüşdü, ona görə də daha bağçadakı səsləri dinləmirdi. Ötən həftənin cümə günü həftəsonunu keçirmək üçün fəhlələrin biri ilə fermaya gedərkən qəfil çılğınlıq nəticəsində etdiyi bir hərəkət onun özünü də qorxutmuşdu. Con Hardi pəncərənin altında asta səslə və dayanmadan çağırarkən Luiz otağında gəzişərək etdiyi həmin hərəkət haqqında düşünür və niyə belə bir addım atdığını aydınlaşdırmağa çalışırdı.

Fermadan göndərilən qara, qıvrım saçlı o cavan oğlan həmin gün bir az gec gəlmişdi deyə onlar yolda ikən artıq qaranlıq düşmüşdü. Fikri Con Hardinin yanında olan Luiz bu kəndli oğlanla söhbət etmək istəyirdi. Amma oğlan utandığı üçün heç nə deyə bilmirdi. Luiz yolboyu uşaqlığındakı tənhalığını xatırlayır və indinin özündə də onu saran bu təklik, yalqızlıq hissini acı bir ağrı ilə duyurdu.

– Mən hamıya nifrət eləyirəm, – o, qəfildən qışqıraraq dedi və yanındakı oğlanı qorxudan dəlisov bir əda ilə davam etdi: – Atama da nifrət eləyirəm, o qoca Hardiyə də, o şəhərə də, o məktəbə də, dərslərimə də.

Üzünü çevirib başını yanındakı oğlanın çiyinə qoyanda Luiz onu daha da qorxutdu. Qızın ürəyində anlaşılmaz bir ümid yarandı ki, bu oğlan da Merinin sevgilisi kimi indi onu qucaqlayıb öpəcək. Amma kəndli oğlan qızın bu hərəkətindən təlaşlandı, fit çalıb atı qamçılamağa başladı və:

– Yollar çox kələ-kötürdü, hə? – deyə dilləndi.

Luiz elə əsəbiləşdi ki, əlini atıb onun papağını götürdü və yola tulladı. Oğlan papağının dalınca faytondan düşəndə Luiz faytonu hərəkətə gətirib, sürətlə birbaş fermaya sürdü. Yolun ortasında tək qalan oğlan isə fermaya qədər bütün yolu piyada getməli oldu.

Luiz Bentli ilə Con Hardi sevgili oldular. Əslində, qızın istəyi bu deyildi, amma gənc oğlan Luizın məktubundan bunu anlamışdı və Con ona yaxınlaşanda əsl istədiyinin nə olduğunu aydınlaşdırmaq üçün Luizın daha səbri qalmadığından oğlana heç bir müqavimət göstərməmişdi. Münasibətlərinin başlamasından bir neçə ay sonra Luizın hamilə olması ehtimalı onların ikisini də qorxuya saldı və onlar vaxt itirilmədən şəhər mərkəzinə gedib nikahlandılar. Bir müddət Hardilərin evində qaldıqdan sonra özlərinə ayrıca ev tutdular. Evliliyin ilk ili boyunca Luiz məktubu ona yazdıran anlaşılmaz və müəmmalı duyğunun nə olduğunu Cona başa salmağa çalışdı. Amma heç cür başa sala bilmədi. Hər dəfə ərinin ağışında ikən buna təkrar-təkrar cəhd etdisə də, həmişə uğursuz oldu. Sevgilə bağlı özünəməxsus düşüncələri olan Con isə arvadını heç dinləmirdi və belə vaxtlarda onun dodaqlarını öpməkdən başqa Conu heç nə maraqlandırmırdı. Axırda duyğularını ifadə edə bilməməsi Luizi elə çaşdırdı ki, o, bu öpüşləri də istəmədi və başa düşdü ki, hələ də həyatdan nə istədiyini müəyyənləşdirə bilməyib.

Vaxtsız evliliyə səbəb olan qorxunun boşuna olduğunu biləndən sonra Luiz qəzəbini gizlətmədi, əsəbiləşdi, qışqırdı, acı sözlər deyib ərinin ürəyini sındırdı. Sonra oğlu Deyvid dünyaya gəldi. Amma Luiz onun qayğısına qalması da bacarmırdı və

yenə də bilmirdi ki, oğlunu istəyir, ya yox. Bəzən o, bütün günü oğlunun yanında olurdu. Bu vaxtlar otaqda gəzişir, arabir də uşağa yaxınlaşıb zərif toxunuşla onu oxşayırdı. Bəzənsə o heç oğlunu görmək belə istəmirdi. Əri Con Hardi soyuqluğuna və qəddarlığına görə onu qınayanda Luiz sadəcə gülürdü.

– O, oğlan uşağıdır. Onsuz da, nə istəyirsə, əldə eləyəcək, – səsindəki sərtliyi gizlətmirdi. – Qız uşağı olsaydı, onda görərdin. Görərdin ki, dünyada ondan ötrü etməyəcəyim nəsə yoxdur.

IV – Dəhşət

Deyvid Hardi on beş yaşlı, hündürboy bir oğlan olanda anası kimi onun da başına bir macərə gəldi və həyatını büsbütün dəyişərək onu öz sakit yuvasından ayıraraq, keşməkeşli dünyanın qucağına atdı. Bu hadisə ilə indiyə qədər arxasında gizləndiyi pərdələr sanki yoxa çıxdı. Buna görə də Deyvid artıq irəli getmək məcburiyyətində qaldı. O, Vaynzburqu tərk etdi və bir də heç kəs onu bu qəsəbədə görmədi. Deyvid gedəndən sonra anası və babası öldü, atası isə var-dövlət əldə edib zənginləşdi. Oğlunu iş-güc sahibi etmək üçün Con Hardi çox pul xərclədi, amma bu məsələlərin hekayətimizin əsl mövzusu ilə əlaqəsi yoxdur.

Bentli ferması üçün qeyri-adi sayılan illərdən biri idi. Payız öz sonuna yaxınlaşırdı. O il məhsuldarlıq çox yüksək olmuşdu. Cessi yazda Vayn çayı vadisində uzun zolağı xatırladan bataqlıqdan ibarət böyük bir ərazi almışdı. Əraziyə az pul ödəmişdi, amma torpağı yararlı vəziyyətə gətirmək üçün kalan pul xərcləmişdi. İri arxlar, xəndəklər qazılmalı və əksər yerlərə borular qoyulmalı idi. Qonşu fermerlər çəkilən xərclərə təəssüflə başlarını yelləyirdilər. Bəziləri hətta gülür və sevinirdi ki, bu səhvə görə Cessi müflis olacaq. Amma qoca Cessi sakit-sakit işinə davam edir və heç nə demirdi.

Ərazinin qurudulması işini bitirdikdən sonra Cessi həmin yerlərdə kələm və soğan əkdirdi. Qonşular yenə də ona güldülər. Amma məhsul bol oldu və xeyli pul gətirdi. Bir il ərzində Cessi həmin torpaqlardan əldə etdiyi gəlirlə həm bataqlığın qurudulmasına sərf etdiyi pulu çıxardı, həm də iki əlavə ferma aldı. Cessi bərk sevinirdi və sevincini gizlədə bilmirdi. Fermerliyi

dövründə ilk dəfə idi ki, adamlar arasında ikən onun üzündə təbəssüm olduğu hiss edilirdi.

Cessi fiziki əməyi azaltmaq üçün yeni maşınlar aldı. Bundan əlavə, pulunu ödəyərək məhsuldar bataqlıq ərazilərinin qalan hissəsini də öz torpaqlarına qatdı. Günlərin birində Vaynzburqa yollandı. Bir velosiped və Deyvid üçün yeni paltarlar alıb geri qayıtdı. Klivlenddəki dini mərasimlərə qatılmaq üçün də bacılarına pul verdi.

Həmin ilin payızında, artıq şaxtalar düşməyə başlayanda, Vayn çayı boyunca uzanan meşələr qızılı-qəhvəyi rəngə çaldığı vaxtlarda Deyvid məktəbə getmədiyi günlərini çöldə, əkin sahələrində, meşələrdə keçirirdi. Hər günorta ya tək, ya da dostları ilə birgə meşədə fındıq yığmağa gedirdi. Bentli fermasında işləyən fəhlələrin də oğulları olmaqla, bütün kənd uşaqları tufənglərini götürüb meşəyə – dovşan və ya sincab ovlamağa gedirdilər.

Amma Deyvid onlara qoşulmurdu. O, haçalı çubuqdan və rezin lentdən özünə quşatan düzəltmişdi və onu da götürüb fındıq yığmağa çox vaxt təkbaşına gedirdi. Yolboyu fikrə dalırdı. Yavaş-yavaş anlayırdı ki, artıq böyüyüb, kişi olub və düşünürdü ki, görəsən, o, bu həyatda nə edəcək. Amma bu fikirlər tezliklə unudulurdu. O dönüb yenə də əvvəlki uşaq olurdu. Bir dəfə Deyvid ağacın alçaq budağında dayanıb səs çıxaran sincabı vurmuşdu. Sonra vurduğu sincabı əlində tutub qaça-qaça evə gəlmişdi. Bentli bacılarından biri sincabı bişirmiş, o da böyük zövqlə yemişdi. Dərisini isə taxtaya mismarlayıb kəndirlə otağındakı pəncərədən asmışdı.

Sincab ovu onun ağına yeni fikirlər gətirmişdi. Bundan sonra o, meşəyə gedərkən quşatanını həmişə özü ilə götürürdü və xəyalında canlandığı heyvanların ağaclar, kollar arasında gizləndiyini təsəvvürünə gətirərək, bütün gününü onları ovlamaqla keçirirdi. Yetkinliklə bağlı fikirlər daha onu narahat etmirdi və o, hələ uşaq olmağından, uşaq həvəsi ilə yaşamağından məmnunluq duyurdu.

Bir şənbə səhəri cibində quşatanla fındıq yığmaq üçün meşəyə gedərkən babası onu saxladı. Qoca kişinin gözlərində Deyvidi həmişə bir az qorxudan təlaşlı və ciddi bir ifadə var idi. Belə

vaxtlarda Cessinin parıldayan gözləri heç nəyə baxmır, heç nəyi görmürdü. Sanki onunla bütün insanlar arasına gizli bir pərdə çəkilirdi.

– Gəl, səninlə işim var, – oğlanı apararkən o, qısaca belə izahat verdi və başını qaldıraraq səmaya baxdı. – Bu gün çox vacib işimiz var. İstəyirsən, fındıq torbasını da özünlə götür. Onsuz da, meşəyə gedəcəyik.

Cessi və Deyvid ağ atın qoşulduğu köhnə bir faytonla Bentli fermasından çıxdılar. Uzun müddət sükut içində getdikdən sonra qoyun sürüsü otlayan sahənin kənarında dayandılar. Qoyunların arasında vaxtından əvvəl doğulan bir quzu var idi. Deyvidlə babası faytondan düşüb quzunu tutdular. Ayaqlarını bağladılar. Quzu yumaq kimi bükülüb balaca bir topa oxşadı. Təkrar faytona minəndə Cessi icazə verdi ki, Deyvid quzunu öz qucağında tutsun.

– Bu quzunu dünən görmüşdüm. Görən kimi yadıma düşdü ki, çoxdan bəri eləmək istədiyim bir iş var, – deyə Cessi tərəddüd və şübhə dolu baxışlarını oğlanın üzündən çəkib uzaqlara zillədi.

Məhsuldar və uğurlu ilin gətirdiyi sevincdən sonra Cessinin ürəyi başqa duyğularla döyünməyə başlamışdı. İçindəki ibadət hissələri təzədən alovlanmışdı. O, yenə də əvvəlki kimi gecələr Tanrını düşünərək tənha gəzintilərə çıxır və köhnə zamanları xatırlayırdı. Ulduzların altında, yaş otun üstündə diz çökür və duaya başlayırdı. İndi onun beyninə təzə fikir yerləşmişdi ki, İncildə təsvir edilən adamlar kimi, o da Tanrı yolunda qurban verməlidir.

– Mənə bu qədər var-dövlət verilib. Üstəlik, Tanrı Deyvidi də göndərib, – öz-özünə pıçıldaırdı. – Mən gərək bunu daha əvvəl eləyərdim.

Cessi təəssüflənirdi ki, daha əvvəllər – qızı Luiz doğulmamışdan qabaq nəyə görə onun ağına bu fikir gəlməyib. İndi inanırdı ki, meşənin tənha bir yerində ocaq qalayıb, Tanrı yolunda o quzunu qurban kəsərsə, bu dəfə Tanrı öz varlığını göstərərək ona çoxdan gözlədiyi vəhyi nazil edəcək.

Bu haqda düşünərkən Deyvidi də xatırlayırdı. Onun xudbinliyi bir anlıq keçib-gedirdi.

– İndi Deyvid də yavaş-yavaş bu dünyanı tanımağa başlamalıdır. Tanrının bu vəhyi ona da aid olacaq, – əminliklə düşünürdü. – Tanrı onun yolunu açacaq və mənə bəyan edəcək ki, Deyvidi hansı yola yönləndirim. Bəyan edəcək ki, Deyvid bu yola nə zaman çıxsın. Ona görə də uşağın burda olması vacibdir. Əgər bu xoşbəxtlik mənə nəşib olsa, Tanrının mələyi yanıma ensə, Deyvid də bu gözəlliyə, Tanrının öz nurunu insana göstərdiyinə şahid olacaq. Bu, onu əsl mömin kimi yetişdirəcək.

Deyvid ilə babası sakitcə yola davam edib, bir vaxtlar Cessinin Tanrıya dua edərkən nəvəsini qorxutduğu həmin yerə gəldilər. Səhər günəşli və xoş açılmışdı. Amma indi buludlar günəşin üzünü örtmüş, soyuq külək əsməyə başlamışdı. Deyvid uzun müddət əvvəl gəldikləri həmin yeri tanıyanda qorxudan əsməyə başladı və fayton körpünün yanında, çayın ağacların arasına ilə axıb açıqlığa çıxdığı yerdə dayananda o düşüb qaçmaq istədi.

Deyvid qaçmaq üçün müxtəlif yollar axtarırdı. Amma babası faytondan enib, çəpəri keçərək meşəyə tərəf gedəndə Deyvid istər-istəməz onun dalınca düşdü. “Bu nə axmaqlıqdı. Nədən qorxuram axı? Qorxmalı heç nə yoxdur”. – Deyvid qucağında tutduğu quzu ilə gedərkən düşünürdü. Əl-qolu bağlanmış quzunun aciz və köməksiz halında nəşə qərribə bir şey var idi və bu, oğlana güc verirdi. Quzunun ürəyinin sürətlə döyündüyünü hiss etdikcə həyəcanı azalır və öz ürəyi daha asta döyünürdü. Yol gedə-gedə Deyvid quzunun ayaqlarındakı ipi açmağa başladı. “Əgər nəşə olsa, biz bir yerdə qaçacağıq,” – deyə düşündü.

Uzun müddət beləcə yol getdikdən sonra Cessi ağacların arasında, xırda kollar bitən açıq ərazidə, çaya yaxın bir yerdə dayandı. Hələ də sükutu pozmayan qoca ətrafdan çör-çöp yığıb, ocaq qalamağa başladı. Deyvid bir kənarda oturub quzunu qucağında bərk-bərk tutaraq, babasının elədiyi ən kiçik hərəkətə də diqqətlə fikir verir və getdikcə qorxmağa başlayırdı.

– Quzunun qanından bir damcı uşağın alnına da vuraram, – ocaq artıq şiddətlə yanmağa başlayanda Cessi mızıldanaraq dedi və cibindən yekə bir bıçaq çıxararaq, üzünü arxaya çevirib iri addımlarla Deyvidə tərəf gəlməyə başladı.

Oğlanı dəhşət bürüdü. Ürəyi qorxudan yarpaq kimi titrədi. Bir anlıq yerində sakitcə qaldı. Sonra özündə güc taparaq sıçrayıb

ayağa qalxdı. Onun sifəti quzunun yunu kimi ağappaq olmuşdu. Oğlan yerindən qalxanda artıq ayaqları açılmış quzu yamacdan üzüaşağı qaçmağa başladı. Deyvid də düşünmədən yerindən götürüldü. O, qorxudan quş kimi uçurdu. Alçaq kolların, kötöklərin üstündən təlaşla, dəli kimi tullanıb keçirdi. Qaç-qaç əlini atıb cibindən quşatanı çıxartdı. Çayın dayaz yerinə gəlib çatanda gözləmədən suya sıçradı və geri dönüb, əlində iri bıçaqla babasının hələ də onun dalınca qaçdığını görəndə tərəddüd etmədən yerdən bir daş götürüb, quşatana qoydu. Rezini var gücü ilə geri dartdı və havanı yara-yara uçan daşın vıyılması eşidildi. Daş düz Cessinin başından dəydi. Əslində, uşağın yox, quzunun dalınca qaçan Cessi zərbənin təsiri ilə səndələyib, az qala, oğlanın ayaqlarına yıxıldı. Deyvid babasının hərəkətsiz halda ölü kimi yerdə uzandığını görəndə qorxudan, az qala, dəli olacağını hiss elədi.

O, qışqırtı ilə üzünü çevirdi və hönkürə-hönkürə meşəyə tərəf qaçdı.

– Vecimə də deyil. Onu öldürdüm, amma vecimə də deyil, – o, ağlaya-ağlaya deyirdi.

Qorxu və hıçqırtı ilə qaçarkən Deyvid qəfildən qərara gəldi ki, Bentli fermasına və Vaynzburqa bir də ayaq basmasın.

– Mən Tanrının bir bəndəsini öldürdüm, indi mən bu dünyada özümə bir yer tutmalıyam, – Deyvid əzmlə dedi.

O daha qaçmırdı. Meşələrin və düzlərin içi ilə qərbə tərəf axan Vayn çayının qıvrılan yatağı boyunca iri addımlarla gedirdi.

Çayın yaxınında yıxılan Cessi Bentli yerində narahat-narahat qurdalanıb, inilti ilə birtəhər gözlərini açdı. Bir müddət sakitcə uzanıb səməyə baxdı. Nəhayət, güc toplayıb ayağa qalxanda çaşqınlıq içində nələr olduğunu aydınlaşdırmağa çalışdı. Oğlanın yoxa çıxdığını görüb təəccüblənmədi. Yolun kənarında kötüyün üstündə oturub, yenə Tanrı haqqında öz-özünə danışmağa başladı. Yenidən Deyvidi xatırlayanda o, dalğın halda səməyə baxaraq:

– Onu Tanrının göndərdiyi mələklər apardı. Çünki mən çox acgöz idim, şöhrət ölüsü idim. Ona görə də belə oldu, – deyərək dilləndi və başa düşdü ki, deməyə bundan başqa heç bir sözü yoxdur.

XƏYALPƏRƏST

O, saçlarına dən düşmüş, solğun bənizli, sakit təbiətli anası ilə yaşayırdı. Qaldıqları ev Vaynzburqun Vayn çayı ilə kəşidiyi ərazidən arxada, kiçik meşəlikdə yerləşirdi. Onun adı Co Velling idi. Atası bir vaxtlar Kolumbiyada dövlət qanunvericilik orqanının hüquqşünası olmuş, cəmiyyət arasında mənsəbli bir şəxs kimi tanınmışdı. Co cismən cılız idi və xarakter etibarilə qəsəbə camaatından heç kəsə bənzəmirdi. Onu günlərlə sakit və yatmış görünən, sonra qəfildən alov püskürən balaca vulkana oxşatmaq olardı. Bəlkə də, bu bənzətmə düz olmaz. Amma orası düz idi ki, Co tutması tutanda gözləri dönən, əl-ayağını dəli kimi hərəkət etdirən, hər an ətrafındakıları qorxuda biləcək adamlara bənzəyirdi. Hə, Co belə birisi idi. Amma onun tutması cismani yox, əqli idi. Onun beynində min cür ideya fırlanırdı və bu ideyalardan hansınısa haqqında danışanda özünü idarə edə bilmirdi. Belə vaxtlarda sanki sözlər onun ağzından axıb tökülürdü. Dodaqlarına qəribə bir təbəssüm qonurdu. Qızıl qapaq qoydurduğu dişləri işıqda parıldaıyrdı. Az qala, həmsöhbətinin üstünə cumaraq dəli kimi danışdı. Həmsöhbəti isə canını ondan qurtara bilmirdi. Həyəcanlanmış Co nəfəsini qarşısındakının üzünə püskürərək danışır, gözlərini onun gözlərinə zilləyir və titrəyən şəhadət barmağını həmsöhbətinin sinəsinə döyəcləyərək, sanki ondan daha diqqətli olmasını tələb edirdi.

O vaxtlar “Standard Oil” şirkəti nefti indiki kimi iri vaqonlarda və yük maşınlarında gətirmirdi. Əvəzində onu səyyar satıcılara, xırdavat dükanlarına və bəzi bu cür alıcılara çatdırırdı. Co “Standard Oil” şirkətinin Vaynzburqda və ətraf qəsəbələrindəki nümayəndəsi idi. Satılmış neftin qəbz kağızlarını, sifariş qeydlərini yığır və bu cür başqa işlərlə məşğul olurdu. Bu işi onun üçün hüquqşünas olan atası tapmışdı.

Co Velling Vaynzburqdakı dükanlara girib-çıxır, özünü çox sakit və həddən artıq nəzakətli aparır, fikrini ancaq işinə yönəldirdi. Kənardakı adamlar maraq, təəccüb və qorxu dolu baxışlarla onu süzürdülər. Onlar hamısı Conun tutması tutacağını düşünərək qaçmağa hazır vəziyyətdə dayanırdılar. Conun bu tutmaları tamam

zərərsiz olsa da, adamlar onu gülüslə yola verməyi bacarmırdılar. Amma orası da var idi ki, bu vaxtlarda Co beynindəki ideyaların təsiri ilə sanki qarşısızalınmaz olur, başqalarının gözündə nəhəngləşirdi. Danışdığı adamlar onun söhbətlərindən, az qala, tilsimləndirilə. Təkcə onlar yox, səsinin çatdığı adamların hamısı bu söhbətlərin ovsunundan xilas ola bilmirdilər.

Silvester Vestin aptekində dörd nəfər at yarışları haqqında söhbət edirdi. Vesley Moyerin kəhər atı Toni Tip iyunda Ohayonun Tiffin əyalətindəki yarışlara qatılacaqdı və yayılan sözsöhbətə görə, bu, onun karyerası ərzindəki ən çətin yarış olacaqdı. Deyilənə görə, at yarışlarının məşhur siması olan Pop Cierzin özü də orda olacaqdı. Toni Tipin bu dəfə uğur qazanacağı bir şübhə kimi sanki Vaynzburqun səmasından asılıb qalmışdı.

Co Velling pərdə qapıdan sıyrılaraq aptekə daxil oldu. Solğun işıqlı gözlərini Pop Cierzi tanıyan və Toni Tipin şanslarını yüksək dəyərləndirən Ed Tomasa zilləyib, birbaşa onun üstünə getdi.

– Vayn çayının səviyyəsi artıb, – Co Velling Marafon döyüşündən yunanların qələbə xəbərini gətirən Faydipidiz ədası ilə çığırdı. Təbil çalırımı kimi barmaqları ilə Ed Tomasın sinəsini döyəcəyib davam etdi:

– Trunyon körpüsü çaydan cəmi otuz santimetr yuxarıdadır, – tələsik dediyi sözlər onun dişləri arasından çıxarkən fit səsi verirdi. Conun söhbətini dinləyən dörd nəfərin üzündə isə artıq əlacsız bir bezginlik ifadəsi yaranmışdı.

– Bütün faktları dəqiqləşdirmişəm. Dediklərimə inana bilərsiniz. Sinnedlələrin xırdavat dükanına gedib ordan xətkəş aldım, sonra təzədən çaya qayıdıb hər şeyi ölçdüm. Gözlərimə inana bilmirdim. Bilirsiniz ki, on gündür yağış-zad da yağmır. Əvvəl heç bilmədim nədən olar. Beynimdən min cür fikirlər keçdi. Dedim, yəqin, yeraltı suların, bulaqların təsirindəndir. Fikrim yerin altına getdi. Körpüdə oturub başımı bir xeyli hövkələdim. Göydə bircə dənə də bulud yox idi. Gəlin çıxacaq küçəyə, bir özünüz də baxın. Bircə dənə də bulud yox idi. İndi də yoxdur. Əslində, var idi. Heç nəyi gizlətmək istəmirəm. Qərb tərəfdə, üfün yanında çox balaca, əl boyda bir bulud var idi. Amma onun təsirindən heç nə ola bilməzdi. Başa düşürsünüz məni? Başa düşürsünüz, necə məəttəl qalmışdım? Sonra ağıma bir fikir gəldi. Öz-özümə güldüm. Siz

də güləcəksiniz. Başa düşdüm ki, Medina əyalətinə yağış yağıb. Görürsünüz, nə maraqlıdır? Qatarlar, poçt, teleqraf belə olmadan, biz xəbər tuta bilərik ki, Medinada yağış yağıb. Çünki Vayn çayı ordan gəlir. Bunu hamı bilir. Gör e, deyirəm necə də maraqlıdır. Orda yağış yağır, bizə də xəbəri Vayn çayı gətirir. Öz-özümə bir xeyli güldüm. Dedim sizə də bir xəbər verim, biləsiniz. Gördünüz, nə maraqlıdır?

Co Vellingq üzünü çevirib qapıya sarı getdi. Cibindən bir kitabça çıxarıb dayandı. Barmağını səhifələrdə gəzdirdi. Təzədən bütün fikrini “Standard Oil” şirkətindəki işinə yönəltdi.

– Hernin mağazasında kerosin azalıb. Gərək gedib bir dəyim, – mızıldana-mızıldana iti addımlarla küçəyə çıxdı, sağından, solundan ötüb-keçən adamlara baş əy-əy-ə mağazaya tələsdi.

Corc Villard “Vaynzburq İql” qəzetindəki işinə gedərkən Co Vellingqlə rastlaşdı. Co Vellingq ona həsəd aparırdı. Ona elə gəlirdi ki, jurnalistlik işi sırf onun öz təbiətinə xas işdir.

– Bu, əsl mənlük işdi, buna zərrə qədər də şübhəm yoxdur, – Corcu Doertinin yem mağazasının qarşısındakı səkidə saxlayarkən dedi. Onun gözləri parıldamağa, şəhadət barmağı isə əsməyə başladı.

– Əlbəttə, mən öz çörəyimi “Standard Oil” şirkətindən qazanıram. Bunu ancaq sənə deyirəm. Sənə qarşı mənim heç bir pis niyyətim yoxdu. Amma hərdən fikirləşirəm ki, sənin yerində gərək mən olardım. Əlavə vaxtlarımda da bu işlə məşğul ola bilərdim. Sənin heç vaxt tapa bilməyəcəyin xəbərləri də axtarıb künc-bucaqdan tapardım.

Həyəcanlanmış Co Vellingq gənc jurnalisti yavaş-yavaş yem dükənina tərəf sıxışdırırdı. Co yenə fikirlər içində özünü itirmişdi. O, gözlərini ətrafında dolandırır, arıq və ürkək əlini saçlarına çəkirdi. Üzünə bir gülüş yayılır, qızıl dişləri par-par parıldayırdı.

– Qeyd dəftərçəni bir çıxar görüm, – Co bu dəfə oğlana əmr elədi. – Bilirəm, cibində həmişə kağızdan-kuğuzdan nəsə olur. Yoxsa düz demirəm? Yaxşı, nə isə, yaz görüm. Əslində, bu, o gün ağıma gəlmişdi. Hə, gəl çürümə haqqında yazaq. Çürümə nə deməkdir? Çürümə od deməkdir, yanmaq deməkdir. Taxtalar və başqa şeylər hamısı yanır. Heç ağıma gəlməmişdi, hə? Əlbəttə,

gəlməz. Bu gördüyün səki, bu yem dükanı, küçənin aşağısındakı o ağaclar – onların hamısı bu dəqiqə yanır. Hamısı yanıb kül olur. Görürsənmi, çürümə həmişə gedir. Heç vaxt dayanmır. Nə su dayandıra bilir onu, nə də boya. Bəs dəmir necə, o da yanarmı? O yanmır, amma paslanır. Bu da yanmaq kimi bir şeydir, əslində. Dünya başdan-ayağacan od tutub yanır. Dediklərimin hamısını bu cür yaz getsin. Başdan böyük hərflərlə də bu cümləni yaz: “Dünya Od Tutub Yanır”. Bu, onların diqqətini çəkəcək. Sənin yaxşı jurnalist olduğunu fikirləşəcəklər. Düzün desəm, bu, mənə o qədər də maraqlandırmır. Mən sənə həsəd aparmıram. Bu ideya da birdən ağıma gəldi. Etiraf elə ki, jurnalistlik eləsəydim, əməlli-başlı şöhrət qazanardım.

Co Velling üzünü çevirib sürətlə uzaqlaşdı. Bir neçə addım gedəndən sonra dönüb geriye baxdı:

– Səni tək qoymayacam, – dedi. – Səni yaxşı qəzetçi kimi yetişdirəcəm. Gərək mən özüm vaxtında qəzetçiliklə məşğul olardım. Onda bu işin əsl ustası olardım. Hamı bilir ki, məndə bu qabiliyyət var.

Corc Villardın “Vaynzburq İql” qəzetində işlədiyi bir il ərzində Co Vellingin həyatında dörd mühüm hadisə olmuşdu: anasını itirmiş, “Nyu Villard Hauz” mehmanxanasına köçmüş, bir sevgi macərəsi yaşamış və Vaynzburq beysbol klubunu yaratmışdı.

Co məşqçi olmaq həvəsinə görə beysbol klubunu yaratdı. Klubun məşqçisi kimi, o, qəsəbə sakinlərinin hörmətini qazandı.

– O, əsl möcüzədir, – Vaynzburqun beysbol klubu Medina klubunu məğlub edəndən sonra hamı Co Velling haqqında belə deyirdi. – O, hamını birlikdə çalışmağa, birgə oynamağa vadar eləyir. Ona diqqətlə fikir versəniz, özünüz də görəcəksiniz.

Beysbol meydançasında Co Velling həyəcədən titrəyə-titrəyə birinci beyzin¹ yanında dayanırdı. Oyunçuların hamısı ona diqqət kəsilirdi. Qarşıdakı oyunçu çaşıb qalırdı.

– İndi! İndi! İndi! İndi! – Co həyəcanla çığırırdı. – Mənə diqqət edin! Mənə baxın! Barmaqlarıma baxın! Əllərimə baxın! Ayaqlarıma baxın! Gözlərimə baxın! Gəlin hamımız birlikdə oynayaq! Mənə diqqət edin! Oyunun bütün hərəkətləri məndə

¹Xal qazanmaq üçün oyunçunun toxunmalı olduğu yerlərdən biri

cəmləşib! İndi mənə oyna! Bax belə! Mənə baxın! Diqqətlə mənə baxın! Diqqətlə mənə baxın!

Vaynzburq komandasının oyunçuları ilə birlikdə Co Velling də oynaya-oynaya həyəcanlanırdı. Oyunçular nə baş verdiyini anlamadan Conu izləyir, hiss olunmadan beyzləri keçir, sanki gözəgörünməz kəndirlərlə dartılırmışlar kimi gah irəli gedir, gah da geriye çəkilirdilər. Rəqib komandanın oyunçuları da Conu izləyirdi. Onlar heyranlıqlarını gizlədə bilmirdilər. Bir müddət Coya tamaşa edəndən sonra sanki üstlərindəki tilsimi qırmaq üçün topu vəhşi kimi ətrafa tullayırdılar və bu arada Vaynzburq oyunçuları məşqçilərinin heyvan bağırtısına bənzəyən çığırtıları altında lazım olan xalı qazanırdılar.

Co Vellingin sevgi macərası Vaynzburqu əməlli-başlı heyrətə gətirmişdi. Bu macəranın ilk nişanələri görünəndə camaat başını yelləyə-yelləyə pıçılıtlı ilə ancaq bu haqda danışdı. Adamlar gülmək istəsələr də, bu gülüş sanki məcburi olur və təbii görsənmirdi. Co cılız və kədərli görkəmi olan Sarah Kinqə vurulmuşdu. Sarah Vaynzburq qəbiristanlığına açılan darvaza ilə üzbəüzdəki kərpic evdə atası və qardaşı ilə birlikdə yaşayırdı.

Kinqlər soyunun bu iki nümayəndəsi olan ata Edvard və oğul Tom Vaynzburqda elə də tanınmış adam deyildilər. Hamı onların lovğa və təhlükəli adamlar olduğunu fikirləşirdi. Onlar Vaynzburqa Cənub əyalətlərinin birindən gəlmişdilər. Trunyon Paykda alma şərabı hazırlayan zavod işlədirdilər. Deyilənə görə, Tom Kinq Vaynzburqa gəlməzdən öncə adam öldürmüşdü. Onun iyirmi yeddi yaşı var idi və qəsəbədə həmişə öz boz atı ilə gəzirdi. Az qala, alt dodağına çatan sarı bıığı var idi və əlində həmişə ağır bir çəliyi olurdu. Bir dəfə bu çəliklə bir it öldürmüşdü. Vin Poseyə məxsus olan bu it küçənin kənarında dayanıb quyruğunu bulayırdı. Tom Kinq bircə zərbə ilə onu öldürə bilmişdi. Sonra polislər Tomu tutmuş və on dollar cərimə ödədikdən sonra buraxmışdılar.

Qoca Edvard Kinq cansız-cüssəsiz adam idi və hər dəfə küçədə adamların yanından keçəndə nəşə qəribə və quru bir təbəssümlə gülərdi. Güləndə sağ əli ilə sol biləyini qaşıyardı. Pencəyinin qolu bu vərdişdən, az qala, köhnəlib cırılmışdı. O, üzündə təbəssüm ifadəsi ilə ətrafına əsəb içində baxa-baxa

küçədən keçərkən sakit və qəddar görkəmli oğlundan daha təhlükəli görünürdü.

Sarah Kinqlə Co Velling axşamlar gəzintiyə çıxdıqları vaxt camaat tələş içində başlarını yelləyirdi. Sarah hündürboy, solğun üzlü bir qız idi və gözlərinin altında qara ləkələr var idi. Bu cütlük kənardan gülməli görsənirdi. Onlar ağacların altı ilə gəzirdilər. Co dayanmadan danışdı. Onun ehtiraslı və coşqun sevgi etirafları qəbiristanlıq hasarının qaranlıqlarından, ya da Votervörks Poddan Yarmarka Meydanına enən yamacdakı ağacların kölgəsindən eşidilir və mağazalarda başqaları tərəfindən təkrar edilirdi. Adamlar “Nyu Villard Hauz” mehmanxanasında piştaxtanın yanında dayanır, Conun sevgisindən danışaraq gülürdülər. Gülüşlərdən sonra araya bir sükut çökürdü. Conun məşqçiliyi altında Vaynzburq beysbol komandası bir-birinin ardınca qələbələr sərgiləyir və qəsəbə əhli Co Vellingə hörmət etməyə başlayırdı. Amma onlar bir gün hansısa faciənin baş verəcəyini hiss edir, həyəcanlı təbəssümlə o günü gözləyirdilər.

Şənbə günü axşamüstü qəsəbənin çoxdan bəri həyəcanla gözlədiyi o görüş – Co Vellinglə Kinqlərin görüşü “Nyu Villard Hauz” mehmanxanasında baş tutdu. Corc Villard da bu görüşə şahid oldu. Hadisələr bu cür cərəyan etdi:

Corc axşam yeməyindən sonra öz otağına qayıdanda Tom və Edvard Kinqin Conun yarıqaranlıq otağında oturduğunu gördü. Ağır çəliyi Tomun əlində idi. O, qapının yanında əyləşmişdi. Qoca Edvard Kinq isə sağ əli ilə sol biləyini qaşıya-qaşıya, həyəcanla otaqda gəzinirdi. Dəhliz bomboş və sakit idi.

Corc Villard öz otağına gedib masasının arxasında əyləşdi. Nəşə yazmaq istədi, amma əlləri əsdiyindən qələmi tuta bilmədi. Ayağa qalxıb, otaqda həyəcanla var-gəl etməyə başladı. Bütün Vaynzburq camaatı kimi Corc da çaşbaş qalmışdı, bilmirdi ki, neyləsin.

Co Velling stansiyadan keçib, “Nyu Villard Hauz” tərəfə yol alanda saat səkkizin yarısı idi. Hava getdikcə qaralırdı. Co qolları üstündə ot-alaf tutmuşdu. Corc Villard qorxudan əsirdi, amma yığdığı otları qucaqlayıb, stansiyadan, az qala, qaça-qaça meh-

manxanaya tərəf gələn bu balaca və cəld adamın görünüşü onun ürəyini açdı.

Qorxu və həyəcandan titrəyən gənc jurnalist, Co Vellinglə Kinqlərin söhbət etdiyi otağın qapısı yanında, dəhlizdə dayanıb onları sanki pumağa başladı. İçəridən qoca Edvard Kinqin söyüşü və əsəbi gülüşü eşidildi. Sonra sakitlik oldu. Co Velling sərt və aydın səsle danışmağa başladı. Corc Villard dayana bilməyib güldü. O, indidən hər şeyi başa düşmüşdü: bütün həmsöhbətləri kimi, Co Velling bu iki adamı da bitib-tükənməyən sözləri ilə ovsunlayacaqdı. Heyrətlənmiş Corc bir-iki dəfə dəhlizdə o başa, bu başa gedib-gəldi.

Otağın içində isə Co Velling rahat-rahət söhbətinə davam edir, Tom Kinqin dəhşətli hədələrini heç vecinə də almırdı. Ağına gələn təzə ideyanın təsiri altında qapını örtüb lampanı yandırdı və bir çəngə otu döşəmənin üstünə səpələdi.

– Görün ağıma nə gəlib, – ciddi tərzdə dedi. – İstəyirdim bu haqda Corc Villarda danışım. Bəlkə, qəzetdə xəbərdən-zaddan nəsə yazdı. Yaxşı ki, siz gəldiniz. Kaş Sarah da burda olardı. Fikrimdə var idi ki, özüm evinizə gəlib, bəzi ideyalarımı sizə deyim. Çox maraqlı ideyalarım var. Sarah məni qoymayacaqdı gəlim. O, savaşaçağımızdan qorxur. Amma savaşaçağımız hardan ağına gəlib, başa düşə bilmirəm. Bu nə axmaq fikirdir.

Çaşıb qalmış bu iki adamın önündə Co Velling yuxarı-aşağı gedib-gəlir və yeni ideyasını izah edirdi.

– İndi fikriniz məndə olsun, – qışqırtı ilə dedi. – Bu, çox önəmli məsələdir. Sadəcə diqqətlə mənə qulaq asın. Sizə də maraqlı gələcək. Dəqiq bilirəm ki, sizə də maraqlı gələcək. Təsəvvürünüzdə gətirin ki, hansısa möcüzə nəticəsində bütün bu məhsullar – buğda, qarğıdalı, yulaf, noxud, kartof – hamısı yoxa çıxıb, hamısı tükənib. Bir də təsəvvürünüzdə gətirin ki, burda, bu qəsəbədə tək qalmışıq. Ətrafımıza yekə bir hasar çəkilib. Heç kim bu hasarı aşa bilmir. Bütün məhsullar, ərzaqlar da məhv olub, yoxa çıxıb. Yalnız bu otlar, bu yabanı bitkilər qalıb. Neyləyəcəyik, hamımız acından qırılacağıq? Sizdən soruşuram. Acından öləcəyik?

Tom Kinq donquldanıb nəsə dedi və sonra araya yenə sakitlik çökdü. Co Velling təzədən ideyası haqqında danışmağa başladı.

– Bir müddət çətin olacaq, etiraf edirəm. Bunu danmaq olmaz. Hamımız əziyyət çəkəcəyik. Çoxlarının piyi əriyəcək. Amma biz məhv olmayacağıq. Buna əminəm.

Tom Kinq mehribancasına güldü və ardınca Edvard Kinqin əsəbi, cingiltili qəhqəhəsi evdə əks-səda verdi. Co Velling fikrini sona çatdırmağa tələsdi.

– Görürsünüzmü, biz yeni tərəvəzlər, yeni meyvələr yetişdirmək məcburiyyətində qalacağıq. Tez bir vaxtda itirdiklərimizi geri qaytaracağıq. Diqqətli olun ha, mən demirəm ki, təzə məhsullar əvvəlkilərin eynisi olacaq. Onlar eyni olmayacaq. Bəlkə, daha yaxşı olacaq. Bəlkə də, yox. Maraqlıdır, hə? Bu haqda fikirləşməyə dəyər. Görürəm ki, ağılınıza batdı. Düz demirəm? Hə?

Otaqda sakitlik yarandı və yenə də Edvard Kinqin əsəbi gülüşü eşidildi.

– Kaş Sarah da burda olaydı, – Co Velling uca səslə dedi. – Gəlin gedək sizə. İstəyirəm bunu Saraha da deyim.

Otaqda ayaqları döşəməyə sürtülən stulların səsi eşidildi. Corc Villard həmin vaxt öz otağına qayıtdı. Pəncərədən boylanıb Co Vellinglə Kinqlərin yan-yana getdiklərini gördü. Tom Kinq bu cılız adamın yerişinə çatmaq üçün addımlarını çox iri atmağa məcbur olurdu. Tom yeriyərkən o tərəfə, bu tərəfə əyilir, maraq və heyrət içində Coya qulaq asırdı. Co isə söhbətinə bayaqkı həyəcanla davam edirdi:

– Məsələn, elə bu südləyən otunu götürək. Bu otdan gör nələr çıxarmaq olar?! Düzdür, inanmaq bir az çətinidir. Amma istəyirəm fikirləşəsiniz bu haqda. İkiniz də mütləq fikirləşin, götür-qoy eləyin. Təzə bir tərəvəz dünyası yaratmaq olar. Maraqlıdır, elə deyilmi? Bu bir ideyadır. Hələ gözləyin görək, Sarah nə deyəcək. Bilirəm, onun da ağına batacaq. Ona maraqlı gələcək. Sarah həmişə bu cür yeni ideyalara maraq göstərib. Ola bilməz ki, indi bu ideyamı başa düşməsin, düz demirəm? Ola bilməz. Siz özünüz də bunu bilirsiniz.

MACƏRA

O vaxt Corc Villard hələ yeniyetmə bir oğlan idi. Elis Hindmanın isə iyirmi yeddi yaşı vardı. Və bu iyirmi yeddi yaşlı qadın bütün ömrünü Vaynzburqda yaşamışdı. O, Vinneyin parça mağazasında işləyir və ikinci dəfə ərə getmiş anası ilə birgə ömür sürürdü.

Elisin ögey atası içki düşkünü olan fayton rəngsazı idi. Onun da nə zamansa qələmə alınacaq maraqlı bir həyat hekayəsi var.

İyirmi yeddi yaşlı Elis hündürboylu, incə bir qız idi. Onun başı bir qədər böyük görünürdü və bu, bədəninin gözəlliyinə azca kölgə salırdı. Çiyinləri bir az qabağa çıxmışdı. Saçları kimi gözləri də qəhvəyi rəngə çalırdı. Təbiətən çox sakit qız idi, amma onun bu sakit görkəminin arxasında qəribə bir çılğınlıq gizlənirdi.

Elis işləməyə başlamazdan əvvəl, hələ on altı yaşı olanda cavan bir oğlanla görüşürdü. Ned Kari adlı bu oğlan yaşca Elisdən böyük idi. Corc Villard kimi o da “Vaynzburq İql” qəzetində işləyirdi və artıq neçə vaxt idi ki, hər axşam Elislə görüşə gedirdi. Onlar şəhər küçələri boyunca ağaclar altında gəzişər və gələcək həyatlarından, qurduqları xəyallardan danışardılar. Elis o vaxtlar çox gözəl idi və bir dəfə Ned onu qolları arasına alaraq öpmüşdü. Ned həyəcanlanmış, düşünmədən nəsə qarmaqarışlıq bir-iki kəlmə söz də demişdi. Cansıxıcı həyatına xoş bir yenilik gəldiyini hiss edən Elis də həyəcanını Ned kimi öz sözləri ilə bürüzə vermişdi. O, həmin an bütün utancaqlığını, bütün çəkingənliyini özündən uzaqlaşdırıb hisslərinə təslim olmuşdu.

Elisin ömrünün on altıncı payızında, o payızın axırlarında Ned Kari şəhər qəzetlərinin birində özünə iş tapmaq, mənsəb qazanmaq üçün Klivlendə getməyi qərara aldı. O vaxt Elis də onunla getmək istədi. Elis səsi titrəyə-titrəyə fikrindən keçəni ona da dedi:

– Mən də özümə bir iş taparam. Sən də, mən də – ikimiz də işləyərik. Səni artıq əziyyətə salmaq, sənə yük olmaq istəmirəm. Biz indi evlənməsək də olar. Bunsuz da biz bir yerdə yaşaya, bir yerdə ola bilərik. Eyni evdə qalsaq da, heç kim bizə heç nə deməyəcək. Şəhərdə, onsuz da, bizi tanıyan olmayacaq.

Ned Kari sevdiyi qızın bu qətiyyətindən, bu sərbəstliyindən çox təəccüblənmişdi. Elisin bu sözləri ona çox təsir etmişdi.

İndiyə qədər o, Elisi ancaq sevgilisi kimi qəbul edirdi, indi isə Ned Elisi qorumaq, onun qayğısına qalmaq istəyirdi.

– Əzizim, sən nə danışdığını bilmirsən, – o demişdi, – axı sən özün də yaxşı başa düşürsən ki, mən heç vaxt səni belə şey eləməyə qoymaram. Orda bir iş tapıb, bir az pul qazanandan sonra qayıdacam. Sənsə hələlik burda qalmalısan. İnan mənə, bu, ikimiz üçün də ən yaxşısı olacaq.

Vaynzburqu tərk etməzdən əvvəl burda keçirdiyi son axşamında Ned Kari son dəfə Elislə görüşdü. Onlar bir saata yaxın bütün küçələri gəzib-dolaşdılar, sonra isə Vesley Moyerin mağazasından götürdükləri faytonla kənd yolları boyunca gəzməyə davam elədilər. Buludsuz, apaçıq səmada dopdolu bir ay yollara işıq saçırdı və bu ay işığında indi onlardan heç biri bir kəlmə də söz deyə bilmirdi. Gənc oğlanın kədəri onun bütün cəsarətini əlindən almışdı. O, Elislə necə davranmalı olduğunu da unutmuşdu.

Onlar Vayn çayının aşağılarına qədər uzanan uzun, yamyaşıl bir çəmənliyin yanında faytondan düşdülər və əl-ələ tutub sevgili kimi gəzməyə başladılar. Gecəyarısı şəhərə qayıdanda ikisinin də kefi kök idi. Onlara elə gəlirdi ki, bu gecə baş verənlərin möcüzəli gözəlliyini heç nə korlaya bilməz.

– İndi biz bir-birimizə daha da sadıq olmalıyıq, Elis. Nə olursa-olsun, sevgimizə xəyanət etməməliyik, – Ned Kari bu sözləri Elisin evi önündə axırıncı görüşlərindən sonra onu burada qoyub gedəndə söylədi.

Klivlenddə gənc jurnalistin işləri o qədər də yaxşı getmədi və o, qərbə – Çikaqoya üz tutdu. Çikaqoda tək olduğu vaxtlarda, demək olar ki, hər gün Elisə məktub yazırdı. Sonra tezliklə şəhər həyatına qapıldı, özünə təzə dostlar tapdı, getdikcə yeni həyatında yeni maraqlar onu daha çox cəlb etməyə başladı. Çikaqoda onun qaldığı evdə bir neçə başqa qadın da yaşayırdı. O qadınlardan biri Nedin xoşuna gəlirdi və Ned artıq Vaynzburqdakı Elisi unutmuşdu. Həmin ilin axırında Ned daha məktub yazmağı da dayandırmışdı və yalnız bircə dəfə, tək qaldığı günlərin birində şəhər parklarında gəzişdiyi vaxt ay işığının eynən o gecədəki

kimi, o çay kənarındakı yamyaşıl çəmənliyin üstündə alışıb-yanan ay işığına necə oxşadığını görəndə Elisi yada salmışdı.

Vaynzburqdakı o qızın isə yaşının üstünə yaş gəlməkdə idi. Elisin iyirmi iki yaşı olanda atası qəfildən dünyasını dəyişdi. Elisin atası vaxtilə orduda xidmət göstərmişdi və ölümündən bir neçə ay sonra onun dul qalmış qadınına müavinət verilməyə başlandı. Qadın ilk pulu ilə toxucu dəzgahı aldı və xalça toxucusu kimi işləməyə başladı. Elis isə Vinneyin mağazasında özünə iş tapdı. Bu illər ərzində elə bir hadisə baş vermədi ki, o, Ned Karinin gəlməyəcəyinə inanıb birdəfəlik gözləməyin daşını atsın.

Elis təzə işə başladığına görə sevinirdi, çünki mağazadakı gündəlik iş onun başını qatırdı, həsrətinin əzabını azaldırdı. O, pul yığmağa da başlamışdı və düşünürdü ki, istədiyi qədər pul yığandan sonra Nedin yaşadığı şəhərə gedəcək və onu axtarıb tapacaq.

Elis son görüşlərində baş verənlərə görə heç də Nedi günahlandırmırdı, amma nədənsə ona elə gəlirdi ki, heç vaxt başqa birinə ərə gedə bilməz. Nədə qarşı illərdir ürəyində daşdığı o hissləri indi başqa birinə qarşı bəsləmək ona çox əcaib bir xülya kimi görünürdü. Ətrafındakılardan çoxunun Elisdən xoşu gəlsə də, Elis onların heç birinə diqqət yetirmirdi.

“Mən onun qadınıyam, o gəlsə də, gəlməsə də, axıracan onun qadını olaraq qalacam”, – deyə öz-özünə pıçıldayır və nə qədər cəhd etsə də, bir şeyi anlaya bilmirdi ki, öz taleyinin sahibi olaraq, əslində, hər bir qadın həyatdakı bütün istəklərinə çatmaq haqqına malikdir.

Elis parça mağazasında səhər saat səkkizdən axşam altıya qədər işləyirdi. Həftənin üç günü isə axşam yeddidə yenidən bura qayıdır və saat doqquza qədər işləməyə davam edirdi. Gününlər keçdikcə Elis tənhalığını daha ağırlı şəkildə duyur və bütün tənha insanlara xas xüsusiyyətlər yavaş-yavaş ona da sirayət etməyə başlayırdı. Gecələr yuxarıya – öz otağına qalxar, döşəmənin üstündə diz çökər və dua eləyər. Dualarında isə sevgilisinə demək istədiyi sözləri pıçıldayardı. Elis yavaş-yavaş cansız əşyalara bağlanmağa başlamışdı və o, otağındakı əşyalara kiminsə əl vurmasına, kiminsə toxunmasına dözə bilmirdi. İndi Elis, demək olar ki, pul yığmağı da dayandırmışdı. Onun pul yığmağı

sanki mənasız, məqsədsiz bir vərdişə çevrilmişdi. Əyninə geyindiği bütün paltarları köhnəlsə də, təzə paltar almağa pul xərcləmək istəmirdi. Yağışlı günlərdə mağazada olarkən bəzən hesab dəftərçəsini qarşısına qoyar, yığıdığı pulları əriylə birgə gələcək xoşbəxt həyatlarında necə xərcləyəcəkləri haqqında xəyallara dalardı.

“Ned həmişə başqa ölkələri gəzmək istəyirdi. İndi o, istədiyi ölkəyə gedə biləcək. Evləndəndən sonra ikimiz də işləyəcəyik, istədiyimiz qədər pulumuz olacaq. Sonra ikimiz bir yerdə bütün ölkələrə gedəcəyik, bütün ölkələri gəzəcəyik”, – o, öz-özünə düşünürdü.

Beləcə, Elis bu cür xəyallar qura-qura sevgilisinin qayıtmasını gözləyirdi. Vaxt isə atını çapmaqda idi, günlər həftələrə, həftələr aylara, aylarsa illərə çevrilirdi. Elisin işlədiyi mağazanın sahibi ağsaçlı, nazik bıqlı, yaşlı bir kişi idi. Taxma dişləri olan bu kişinin söhbət etməklə heç arası yox idi. Qışın yağışlı günlərində, Meyn küçəsində tufanın tüğyan elədiyi vaxtlarda elə olurdu ki, saatlarla bircə müştəri də mağazaya ayaq basmırdı. Bu vaxtlarda Elis satılacaq malları qaydaya salar, yerini dəyişər, sonra yenə təkrar-təkrar eyni şeyləri eləyirdi. O, pəncərə qarşısında dayanar, tərk edilmiş, atılmış, insan yaşamayan evlərə, küçələrə baxar və Ned Kari ilə gəzdiyi axşamları xatırlardı. Sonra Ned Karinin dediyi sözlər yadına düşərdi. “İndi biz bir-birimizə daha da sadıq olmalıyıq, Elis”. Və bu sözlər onun qulaqlarında aramsız şəkildə səslənər, kəsilər, sonra yenidən səslənərdi... Onun gözləri yaşla dolardı. İş yerində tək qaldığı vaxtlarda başını piştaxtaya qoyar və için-için ağlardı.

“Ah, Ned, mən hələ də səni gözləyirəm”, – deyib ağlaya-ağlaya pıçıldayar və hər dəfə Nedin heç vaxt dönməyəcəyi qorxusu onun içində qara bir xəyal kimi baş qaldırardı.

Hələ yayın isti, uzun günləri gəlməmiş, yağışlı gündüzləri, qarlı-ayazlı gecələri arxada qoyan yaz günlərində Vaynzburqa valehedici bir gözəllik çökmüşdü. Vaynzburq geniş düzlərin tən ortasında yerləşirdi. O düzlərdə böyük əkin sahələri, o əkin sahələrindən bir az uzaqlarda isə yamyaşıl meşələr uzanırdı. Meşələrin qıraq-bucağında çoxlu kimsəsiz guşələr, balaca monastırlar,

sakit-səssiz yerlər var idi. Bazar günləri günortalar sevgililər bu yerlərə gələr, vaxtlarını burada keçirərdilər. Buradan əkin sahələrini, orada işləyən adamları, samanlığın ətrafında var-gəl eləyən fermerləri, yoldan keçən insanları görmək olurdu. Arabir haradasa uzaqlardan qatarlar keçirdi və o uzaqlara baxanda həmin qatarlar oyuncaqlara oxşayırdı.

Ned Kari gedəndən sonra Elis uzun müddət heç kimlə münasibət qurmadı, bircə dəfə də olsa kiminləsə adi bir gəzintiyə də çıxmadı, amma Nedin getdiyindən haradasa üç il sonra, tənhalığın ən dözülməz iztirablarını çəkdiyi günlərin birində əyninə ən gözəl paltarını geyindi, ən gözəl bəzəklərini taxdı və yazın ən gözəl çağında şəhəri gəzməyə çıxdı. Qəsəbəni və uzun əkin sahələrini rahatca görə biləcəyi bir yer tapıb, oturacaqların birində əyləşdi. Oturan kimi öz uğursuz taleyi haqqında düşüncələrə qapıldı. İndi ona elə gəlirdi ki, artıq yaşlanıb, hətta bir anlığa o, öz yaşının çoxluğundan qorxmağa başladı. Bu fikirlər onu rahat oturmağa qoymadı. Elis daha dözə bilmədi, ayağa qalxdı. Ayağa duran kimi ətrafına göz gəzdirdi, ard-arda, dayanmadan bir-birini əvəz edən fəsillər gözünün önündə canlandı, ötüb-keçən qışı, payızı xatırladı və həyatın bu cür axınına mane olmağın mümkün-süzlüyünü başa düşdü, bu həqiqət zəhər kimi onun qanına yayılmağa başladı. Sonra ötüb-keçən illəri də acı-acı xatırlamağa başladı. Gəncliyinin ən tərəvətli, ən gözəl çağlarının bu illərlə birgə arxada qaldığını düşündükcə canını üşütmə aldı. Və ilk dəfə onda Elis başa düşdü ki, aldadılıb. Amma yenə Nedi günahlandırmadı. Əslində, özü də bilmirdi ki, Nedi nəyə görə günahlandırır. İndi Elis dərindən də dərin bir qüssəyə batmışdı. Elis elə oradaca diz çökdü və dua eləməyə başladı, amma dua sözlərinin əvəzinə bu dəfə də onun dodaqlarından başqa kəlmələr qopdu:

“Heç nə yaxşı olmayacaq, mən heç vaxt xoşbəxt ola bilməyəcəm. Axı mən özümü niyə aldadıram?” – deyərək ağladı və elə həmin andaca üzərinə sanki bir rahatlıq çökdü. Çünki bu sözləri deyərkən Elis ilk dəfə çəkinmədən ömrünün bir parçasına çevrilmiş bu dəhşətli qorxu ilə üz-üzə durmağı bacarmışdı.

İyirmi beş yaşı olanda Elis Hindmanın cansıxıcı həyatında iki mühüm hadisə baş verdi. Anası Vaynzburqun fayton rəngsazi olan Buş Miltonla evləndi, Elis özü isə Vaynzburq Metodist kilsəsinə üzv oldu. Elisin tənhalığı artıq onun üçün qorxuya çevrilmişdi, ona görə də o, tez-tez kilsəyə getməyə başlamışdı. Anasının ərə getməyi elə bil Elisə tənhalığını daha çox hiss etdirirdi.

– Artıq yaşım çoxalıb, getdikcə də qəribələşirəm. Ned qayıtsa, mənə istəməyəcək. Özü də deyirlər, onun yaşadığı şəhərdə kişilər həmişə cavan qalırlar, qocalmağa vaxtları olmur. – Elis bu sözləri öz-özünə deyərkən üzündə tutqun və məşum bir təbəssüm yaranmışdı. Elə o an Elis qərara aldı ki, daha o da insanlara qaynayıb-qarıssın, özünə yeni dostlar tapsın. Dördüncü gün axşamlar mağaza bağlandıqdan sonra Elis dua eləmək üçün kilsəyə gedərdi. Bazar günü axşamlar isə Eprevors icmasının təşkil etdiyi mərasimlərə qatılardı.

Kilsə mərasimlərinə qatılanlar içərisində aptek işçisi olan Vill Hörli adlı ortayaşlı bir kişi var idi. Bir dəfə o, kilsədən çıxarkən Elisi evə ötürmək istəmişdi. Elis isə onda bu təklifə etiraz etməmişdi. “Əlbəttə, onun mənə daha çox yaxınlaşmasına imkan verməyəcəyəm, amma aradabir mənə görməyə gəlsə, heç nə olmaz”, – öz aləmində Ned Kariyə hələ də sadıq qaldığını düşünərək bu sözləri deyirdi.

Nələr baş verdiyini anlamadan Elis həvəssiz-həvəssiz, amma getdikcə artan bir inamla özünə yeni bir həyat qurmağa çalışırdı. Elis və həmin əczaçı sakitcə yol boyunca birgə gedərdilər. Bəzən qaranlıqda yol getdikləri vaxt Elis əlləri ilə onun pencəyinə, pencəyinin qollarına toxunardı. Evə çatdığı vaxt onların yolu ayrılardı. Bir dəfə Elis içəri keçmədi və qapının astanasında durub onun ardınca baxdı. Elis istədi ki, onu çağırsın, istədi ki, ondan qaranlıqda evin qabağındakı eyvanda birgə oturmağı xahiş etsin. Amma qorxdu. Qorxdu ki, o, düz başa düşməz.

“Mənim istədiyim o deyil, – öz-özünə dedi, – mən sadəcə tək qalmaq istəmirəm. İlahi, əgər aqlımı başıma yığıb özümə gəlməsəm, getdikcə insanlardan daha çox uzaqlaşacam”.

Ömrünün iyirmi yeddinci payızının əvvəllərində Elisi sakitlik tapmayan, narahat, iztirablı duyğular, sönməz ehtiraslar haqladı. O, əvvəllər arabir görüşdüyü həmin aptek işçisi ilə münasibətlərini dayandırdı. Elisin beynində min cür fikir fırlanırdı və bu fikirlər onu rahat qoymurdu. Mağazada piştaxtanın arxasında keçirdiyi uzun, ağır saatlardan sonra yorğun halda evlərinə gedər, az qala, sürünə-sürünə çarpayısına qalxar və nə qədər çalışsa da, yata bilməzdi. Baxışlarını qaranlıq bir nöqtəyə zilləyib saxlayardı. Sonra baxışları uzun yuxudan təzəcə ayılmış uşaqların üzündəkinə bənzər qəribə bir ifadə ilə bütün otağı dolaşardı. Bu baxışlarda daha heç bir yalana, heç bir boş xəyala aldanmayacaq qətiyyət var idi və bu təlaşlı baxışları ilə sanki neçə vaxtdır amanını kəsən suallara cavab axtarardı.

Belə vaxtlarda yastığını qolları arasına alar və möhkəmcə sinəsinə sıxardı. Sonra çarpayından düşər və qaranlıq otaqda döşəyin üstündəki yorğanı elə qatlayar, elə bürmələyərdi ki, kənardan baxanda həmin yorğan çarpayının üstündə sakit-səssiz uzanıb yatan adama bənzəyərdi. Elis çarpayının kənarında, döşəmənin üstündə diz çökər və həmin yorğanı sıgallaya-sıgallaya mahnı nəqəratına bənzər şəkildə təkrar-təkrar eyni sözləri pıçıldayardı: “Axı niyə heç nə olmur? Niyə mən belə tək-tənha qalmışam?” Arabir xatırlasa da, daha Nedi də istəmirdi. Onun arzuları indi özünə də çox dumanlı, tutqun görünürdü. O nə Ned Karini, nə də başqa birini arzulayırdı. O, sadəcə sevilmək istəyir, get-gedə böyüyən arzu-istəklərinə cavab verəcək nəşə axtarırdı.

Və elə haradasa o vaxtlar, yağışlı gecələrin birində Elisin başına macərəyə bənzər qəribə bir hadisə gəldi. Bu hadisə onu qorxutdu və əməlli-başlı çaşdırdı. Həmin gün o, saat doqquzda işdən evə gəldi. Evdə heç kəs yox idi. Ögey atası Buş Milton qəsəbədə idi, anası isə qonşuya getmişdi. Elis yuxarı qalxdı, öz otağına getdi və qaranlıqda soyunmağa başladı. O, bir anlıq pəncərənin qarşısına keçdi və pəncərə şüşəsini döyəcəyən yağış damcılarının səsini dinləməyə başladı. Bu səsi dinləyə-dinləyə ürəyinə qəribə bir istək doldu. Nə edəcəyini düşünmədən qaranlıq otağından çıxıb, qaça-qaça aşağı endi, dayanmadan, duruxmadan qapını açıb çölə çıxdı. Evin qabağında yağışın altında dayandı. Yağışın soyuq damcılarını bədənində hiss elədi və sonra

yenə dəli bir istək onu bürüdü. Elisin ürəyindən küçə boyunca elə beləcə, çılın-çılpaq qaçmaq keçdi.

Elis düşündü ki, yağış onun bütün yaralarını sağaldacaq. Düşündü ki, yağış ona nəşə möcüzəli bir təsir göstərəcək. Elis hələ illər boyunca özünü belə gümrah, gənc və rahat hiss etməmişdi. O, dayanmadan qaçmaq, səsi gəldikcə çığırmaq və özü kimi tənha bir insan tapıb bağına basmaq, qucaqlamaq istəyirdi. Bu an yol kənarında bir kişi asta-asta evinə sarı gedirdi. Elis düşünmədən qaçmağa başladı.

“Onun kim olduğu vecimə deyil. Əsas odur ki, təkdir. İndi gedib ona çatacağam”, – Elis öz-özünə dedi və daha nələr baş verəcəyini düşünmədən astadan çağırmağa başladı:

– Gözləyin, gözləyin. Getməyin, kimsinizsə, məni gözləyin!

Yol kənarındakı adam bir anlıq duruxdu və indicə qulağına dəyən səsi eşitmək üçün diqqətlə dinləməyə başladı. Bu adam qoca bir kişi idi və həddindən artıq zəif eşidirdi.

– Nə? Nə dediniz? – qoca əlini ağzına aparıb qışqırdı.

Elis əyildi və titrəyə-titrəyə yerə uzandı. O, öz hərəkətlərindən o dərəcədə dəhşətə gəlmişdi ki, qoca kişinin asta-asta yoluna davam elədiyini görəndə də ayağa dura bilmədi, yağışın islatdığı otun üstündə əlləri və dizləri ilə sürünə-sürünə evə tərəf getməyə başladı. Otağına çatanda qapını içəridən kilidlədi və tualet masasını qapıya tərəf dartdı. Elisin bədəni soyuqdan titrəyirdi. Əlləri əsə-əsə birtəhər gecə paltarını əyninə geyinə bildi. Sonra çarpayıya uzandı, üzünü yastığa sıxıb için-için ağladı. “İlahi, axı mənə nə olub? Belə getsə, ağlımı itirəcəm”, – bunları düşünə-düşünə yerinin içində divara tərəf çevrildi və canını dişinə tutub bircə həqiqəti anlamağa çalışdı. Bəli, doğrudan da, dünyanın hər yerində, hətta Vaynzburqda da elə insanlar var ki, ömürləri boyu tək-tənha yaşamağa və axırda da tək-tənha ölməyə məhkumdurlar.

LƏYAQƏT

Əgər ömrünüzün hansısa dönəmində şəhərdə yaşamısınızsa və günəşli yay günlərinin birində yolunuz şəhərin məşhur zooparkına düşübsə, öz dəmir qəfəsində gözünü döyə-döyə ətrafa baxan, qəribə və çirkin görünüşü ilə hamını özünə cəlb edən, gözlərinin altından və qırmızı rəngli gövdəsindən tüksüz, eybəcər dərisi sallanan meymunu görməmiş olmazsınız. Bu meymun əsl bədheybətdir. Hərdən adama elə gəlir ki, o, öz çirkinliyinin ən son həddində sanki qəribə gözəlliyə malik bir görkəm alır. Uşaqlar onu görəndə heyranlıqlarını gizlədə bilmir, kişilər ondan necə iyrendiklərini gizlətməyə cəhd belə göstərmir, qadınlarsa köhnə sevgililərindən hansının bu meymuna bənzədiyini tapmağa çalışaraq qəfəsin önündə azacıq ləngiyirlər.

Və əgər həyatınızın hansısa dönəmində Ohayonun Vaynzburq əyalətində olmusunuzsa, yəqin ki, siz də çoxları kimi bu meymunla bağlı maraqlı bir sirri çözə bilmisiniz. “O meymun necə də Voş Vilyamza oxşayır!” Güman ki, Voş Vilyamz haqqında ilk sözünüz belə olub. Əgər üstəlik, Voş Vilyamzı axşam işdən çıxdıqdan sonra vağzalın həyətində oturan görsəniz, bu oxşarlığı lap çox hiss edəcəksiniz: “Elə bil eynən o meymundu ki, qəfəsində oturub”.

Teleqraf işçisi olan Voş Vilyamz Vaynzburqun ən eybəcər adamıdır. Onun qarnı yekə, boynu və ayaqları isə kibrit çöpü kimi nazıkdir. Üstəlik, həddən artıq pintidir. Ona aid olan hər şeydə bu pintiliyin nişanəsini görə bilərsiniz. Hətta hərdən adama elə gəlir ki, bu natəmizlik onun gözlərinin ağına da sirayət eləyib.

Deyəsən, burda lap ağ elədim. Demək olmaz ki, Voş Vilyamza aid olan hər şey pinti və natəmizdir. O, əllərinin qeydinə qalmağa xüsusi diqqət yetirir. Barmaqları koppuş olsa da, teleqraf idarəsində sənədlərlə işləyərkən o əllərin yaraşığını və zərifliyini duya bilərsiniz.

Vəzifəsi aşağı endirildikdən sonra Vaynzburqun qaranlıq teleqraf idarəsində işləməyə məcbur olan Voş Vilyamz gəncliyində Ohayonun ən yaxşı teleqraf işçisi sayılırdı. O, hələ də bununla qürur duyurdu.

Voş Vilyamz ilə yaşadığı kəndin adamları arasında, demək olar ki, salam-kalam da yox idi.

– Mənim onlarla heç bir alış-verişim yoxdur, – teleqraf idarəsinin önündən keçib vağzala tərəf gedən adamlara sönük gözləri ilə baxa-baxa deyərdi.

Axşamlar Meyn küçəsi ilə Ed Qirifisin meyxanasına gedər, ağılı başından çıxana qədər içər, sonra sərxoş addımlarla “Nyu Villard”dakı evinə qayıdar və tirtap çarpayısına yıxılırdı.

Voş Vilyamz eyni zamanda qoçaq və cəsarətli adam idi. Əvvəllər baş vermiş hansısa hadisəyə görə dünyaya bütün qəlbi, bütün varlığı ilə nifrət edir, bir şair kimi guşənişin həyat sürürdü. Ən çox nifrət etdiyi isə qadınlar idi.

“Ləçərlər”, – qadınlar haqqında danışarkən bu kəlmə dilindən düşməzdi. Kişilərə qarşı ürəyində bir mərhəmət hissi var idi. Onun bütün kişilərə yazdığı gəlirdi.

“Ay bədbəxtlər, niyə imkan verirsiniz ki, o ləçərlər sizin həyatınızı cəhənnəmə çevirsinlər?” – ürəyində kişilərə tez-tez bu sualı verərdi.

Vaynzburqda isə nə Voş Vilyamzın özünə, nə bu sözlərinə, nə də insanlara qarşı münasibətinə fikir verən var idi. Bir dəfə bank sahibinin arvadı xanım Vayt Vaynzburqdakı teleqraf idarəsinin natəmizliyindən, oranın üfunətli havasından teleqraf şirkətinə şikayət etmişdi, amma bu şikayətin heç bir xeyri olmamışdı. Vaynzburqda cəmi bircə nəfərin Voş Vilyamza hörməti var idi. Bu adam insanlara qarşı özünün duymağa cəsarət etmədiyi nifrət və qəzəbi Voş Vilyamzın gözlərində tapa bilirdi. O hər dəfə Voş Vilyamzı küçədə görəndə öz ehtiramını göstərməkdən ötrü papağını çıxarıb onun qarşısında təzim etmək istəyirdi. Dəmir yolundakı teleqraf şirkətlərinin rəhbəri olan bu adam o vaxtlar Voş Vilyamzı işdən çıxarmamaq üçün Vaynzburqa təyin etmişdi. Xanım Vaytın məktubu gəlib ona çatanda isə acı bir təbəssümlə yazılanları oxumuş, oxuduqdan sonra da cırıb atmışdı. Və nədənsə məktubu cıranda o, öz arvadını yadına salmışdı.

Voş Vilyamzın da bir vaxtlar ailəsi olmuşdu. Gənc yaşlarında Ohayonun Deyton əyalətində bir qadınla evlənmişdi. Qadının hündür boyu, incə bədəni, mavi gözləri, sarı saçları var idi. O vaxtlar Voşun özü də yaraşıqlı bir cavan idi. Onun bu qadına

sevgisi sonradan bütün qadınlara qarşı duyduğu nifrət hissi qədər şiddətli idi.

Bütün Vaynzburqda Voş Vilyamzın həyat hekayəsini cəmi bir adam bilirdi. Voş bir dəfə bu haqda Corc Villarda danışmışdı.

Corc Villard axşamların birində yenə xanım Keyt Mekhyunun qadın şlyapaları mağazasında işləyən Bell Karpenterlə gəzməyə çıxmışdı. Corc onu sevmirdi. Qızın da, əslində, adaxlısı var idi; o, Ed Qirifisin meyxanasında xidmətçi işləyirdi. Həmin axşam gəzintisində gecənin sakitliyindən, xəlvətliyindən hissələri oyanan Corc, Belli öpmüşdü. Meyn küçəsi ilə qayıdanda onlar dəmiryol vağzalının qarşısındakı yaşıl çəmənlikdən keçmiş və ağacın altında, gecənin şəhindən islanmış otların üstündə yatan Voş Vilyamzı görmüşdülər. Sabahısı gün Voş Vilyamz Corc Villardla rastlaşmışdı. Onlar gəzə-gəzə dəmir yoluna qədər gəlmiş, sonra isə yolun qırağında çürüməkdə olan taxtaların üstündə oturmuşdular. Elə onda Voş Vilyamz həyata, qadınlara qarşı duyduğu nifrətin səbəbini Corca danışmışdı.

Bundan əvvəl də Corc Villard atasının mehmanxanasında qalan bu qəribə adamla söhbət etmək üçün bir neçə dəfə imkan əldə etmişdi. O, Voşun nifrət tökülən, kin-küdurət yağan sifətinə, qarşısındakı yeməxanaya zillənmiş acıqlı gözlərinə baxanda nədənsə elə düşünmüşdü ki, bu kişi heç kimlə kəlmə kəsməsə də, onunla öz dərini paylaşmaq istəyir. Həmin yay axşamında yol kənarında oturduqları zaman da Corc Villard qarşısındakı adamın söhbətə başlamasını böyük səbirsizliklə gözləyirdi. Amma Voşun danışmayacağını hiss edən Corc Villard indi onun durub gedəcəyindən qorxaraq söhbətə birinci özü başladı:

– Siz nə vaxtsa evli olmusuzmu, cənab Vilyamz? Nədənsə mənə elə gəlir, siz bir dəfə evlənmisiniz, sonra həyat yoldaşınız ölüb, hə?

Voş Vilyamz ürəyində olanları acı sözlərlə danışmağa başladı:

– Hə, ölüb, ölüb, bütün qadınlar kimi o da ölüb. Amma o, diri ölüdü, bizim kimi adamların arasında gəzən, öz varlığıyla dünyanı murdarlayan ölüdü, – Voş gözlərini oğlanın gözlərinə zillədi və əsəbdən sifəti qıpqırmızı qızardı. – Ağlın olsun, dediklərimi yaddan çıxarma. Mənim arvadım ölüb, hə, dedim axı, bütün

qadınlar ölüb, sənin anan da, mənim anam da, dünən axşam öpdüyün o qız da – hamısı ölüb. Sən hələ hiss eləməmişən ki, qadınlar necə murdar məxluqlardır? Arvadım mənə evlənməzdən əvvəl ölmüşdü. O, qadın da deyildi, nəşə başqa bir murdar məxluq idi. O, mənim həyatımı zəhər eləmək üçün göndərilmişdi. Mən də axmağıydım o vaxt – sənin kimi, ona görə də evləndim onunla. İlahi, nə olardı, kişilər, az da olsa, mən dediyimi başa düşəydilər. Qadınlar dünyanı cəhənnəmə çevirmək üçün yaradılıblar. Onlar yaranıblar ki, biz dünyanı gözəlləşdirə bilməyək. Başa düşürsən? Bu, təbiətin hiyləsidir, təbiətin qurduğu tələdi. Onlar sürünən, qıvrılan, gizlənən məxluqlardır. Onların yumşaq əlləri, mavi gözləri olur, adamı aldadırlar. Onları görəndə ürəyim bulanır. İlahi, kaş mən hər gördüyüm qadını öldürə bilərdim, kaş hamısını öldürə bilərdim, kaş öldürə bilərdim bütün qadınları. Niyə öldürə bilmirəm axı, niyə?

Corc Villard özündən çıxmış kişinin qəzəbli danışığından, gözlərindəki nifrət qığılcımlarından azca qorxmış halda, maraqla ona qulaq asırdı. Qaranlıq düşmüşdü və Corc da o qaranlıqda Voşun sifətini görməyə çalışırdı. Birazdan qaranlıq daha da qatılaşdı, Voşun damarları çıxmış qırmızı sifəti, qəzəbli gözləri zülmətə qarışıb görünməz oldu. Voş Vilyamz danışdıqca səsinin tonu aşağı düşürdü və bu, onun səsinə daha da qorxulu edirdi. Voşun söhbətinə qulaq asa-asa Corca elə gəlirdi ki, yanında oturan adam qara gözlərində gənclik alovu parlayan, zil qara saçlı cavan bir oğlandır. Yalnız onda Corc Villard hiss etdi ki, Voş Vilyamzın necə gözəl səsi var.

Voş Vilyamzın ilhamı getdikcə artırdı. Ona bu ilhamı verən isə nifrəti idi:

– Dünən sən o qızı öpəndə gördüm, ona görə bunları sənə danışırım. Mənim başıma gələnlər sənə də başına gələcək. İndidən deyirəm ki, xəbərin olsun. Allah bilir, o qızla bağlı nə xəyallar qurmusan. İstəyirəm hamısını unudasan.

Voş Vilyamz ardınca gənc yaşlarında Deytonda işlədiyi vaxt tanış olduğu sarısaçlı, mavigözlü, hündürboylu o qızla qurduğu ailə həyatından danışmağa başladı. Onun danışığında taleyinə qarşı duyduğu nifrətlə bərabər, bir vaxtlar yaşadığı xoşbəxtliyin

izləri də hiss edilirdi. Evləndiyi qız diş həkiminin üç qızından ən kiçiyi idi. Toy günü uğurlu fəaliyyətinə görə Voş Vilyamz dispetçer vəzifəsinə yüksəldilmiş, maaşı artırılmış, özü isə işləmək üçün Ohayonun Kolumbiya əyalətinə göndərilmişdi. Gənc cütlük böyük şövqlə orada – Voşun kreditlə aldığı evdə həyat sürməyə başlamışdı.

O vaxt Voş həmin qızı dəlicəsinə sevirdi. Voş öz nəfsinə qalib gəlməyi bacararaq toy gününə qədər bakirliyini qoruyub saxlamışdı. O daha sonra Kolumbiyadakı evini, orada keçirdikləri günləri təsvir etməyə başladı:

– Evimizin arxasındakı bağda tərəvəz əkib-becərirdik. Noxud, qarğıdalı, sonra başqa-başqa şeylər əkmışdik. Kolumbiyaya martın əvvəlində köçmüşdük. Yaz gəlirdi, havalar getdikcə isinirdi, bağda işləmək adama ləzzət verirdi. Mən torpağı belləyirdim, o da gülə-gülə qıraqdan baxırdı. Hərdən torpağın altından balaca qurdlar çıxırdı, onları görəndə özünü elə aparırdı ki, guya qorxur. Aprelin axırında əkin vaxtı gəlib çatmışdı. O, əlində bükülü qəzetlə arxın kənarında dayanardı. Qəzet bükülüsünün içində toxumlar var idi. Ovcunun içində toxumları mənə ötürər, mən də torpağa səpərdim.

Kişinin səsi bir anlıq tutuldu.

– Mən onu sevirdim, – davam elədi, – bəlkə də, axmaq idim, dəli idim, nə bilim, amma sevirdim onu. Mən onu hələ də sevirəm. Axşam düşəndə, bağda işimizi qurtaranda torpağın üstü ilə ona tərəf sürünərdim. Ayaqqabılarını öpərdim, ayaqqabılarının üstündən topuqlarını öpərdim. Paltarının ətəyi üzümə dəyəndə tir-tir titrəyərdim. İki il eləcə xoşbəxt yaşadım. Sonra öyrəndim ki, sən demə, mən işdə olduğum vaxt evdə başqaları ilə görüşürmüş. Heç nə eləmədim ona, əlimi də vurmadım. Bir kəlmə söz də demədim, göndərdim öz evlərinə, anasının yanına. Deməyə sözüm də yox idi. Bankda dörd yüz dollar pulum vardı. Hamısını ona verdim. Niyə belə elədiyinin səbəbini də soruşmadım. O gedəndən sonra neçə gün uşaq kimi ağladım. Sonra əlimə imkan keçən kimi evi satdım, pulunu da göndərdim ona.

Onlar ayağa qalxıb, cığırla qəsəbəyə tərəf getməyə başladılar. Voş sözünü tələsik qurtarıb nəfəsini dərdi.

– Anası sonra mənə məktub göndərmişdi. Deytəndəki evlərinə çağırırdı məni. Hardasa elə axşamçağı bu vaxtlar çatdım ora.

Sonra Voş Vilyamz səsini ucaldıb, az qala, qışqıra-qışqıra danışmağa başladı:

– Qonaq otağında düz iki saat gözlədim. Anası məni orda qoyub harasa getmişdi. Evləri o vaxtın ən dəbdəbəli evlərindən idi. O cür ailələrə o vaxtlar ləyaqətli ailələr deyirdilər. Otaqda məxmər döşəkçəli stullar, bir də bir divan var idi. Əllərim, ayaqlarım, bütün bədənəm əsirdi.

Həmin vaxt hiss elədim ki, onu yoldan çıxaran, həyatımızı məhv eləyən bütün adamlara, bütün hər şeyə necə nifrət eləyirəm. Tək yaşamaqdan canım boğazıma yığılmışdı. Təzədən onunla yaşamaq istəyirdim. Onun qayıtmasını istəyirdim. Orda gözlədikcə ürəyim daha da yumşalır, halım lap pis olurdu. Elə bilirdim ki, o, içəri girib barmaqları ilə mənə toxunsa, o dəqiqə ürəyim gedəcək. İçimdən hər şeyi unutmaq, onu bağışlamaq keçirdi.

Voş Vilyamz danışığına ara verib, gözlərini Corc Villarda zillədi. Corcun bədəni sanki soyuqdan titrəyirmiş kimi əsməyə başladı. Voş Vilyamz astadan sözüne davam elədi:

– O, otağa çılpaq gəldi. Əynində heç nə yox idi. Anası eləmişdi hamısını. Mən otaqda oturub gözləyəndə, yəqin, qızını buna məcbur eləmişdi. Əvvəl dəhlizdəki qapının səsini eşitdim, sonra qonaq otağının qapısı açıldı. Qız utanırdı, gözlərini döşəməyə zilləyib sakitcə dayanmışdı. Anası otağa gəlməmişdi. Qızını qapıdan içəri ötürəndən sonra dəhlizdə dayanıb ümidlə nəyisə... bizim nəsə edəcəyimizi gözləyirdi. Yəqin, elə bilirmiş ki, belə eləməklə bizi barışdıracaq.

Onlar gəzə-gəzə Meyn küçəsinə çatdılar. Mağazaların işıqları pəncərədən yolların kənarına da düşürdü. Küçələr gülüb-danışan adamlarla dolu idi. Corc hiss eləyirdi ki, xəstələnib, hiss eləyirdi ki, yeriməyə taqəti qalmayıb, hiss eləyirdi ki, Voşa qulaq asa-asa onun özü də Voş kimi qocalıb əldən düşür.

– Mən anasını öldürmədim, – Voş baxışlarını küçə boyu yuxarı-aşağı gəzdirərək sözüne davam elədi. – Stulla cəmi bir cə dəfə onu vurdum, sonra qonşuları tökülüşüb gəldi. Vuranda elə ucadan qışqırdı ki, heç yadımdan çıxmır. Bir aydan sonra qızdırmadan öldü. Heyif, bir də onu öldürmək imkanım olmayacaq, heç vaxt olmayacaq, heç vaxt!..

MÜTƏFƏKKİR

Ses Riçmondun Vaynzburqda anasıyla yaşadığı ev bir zamanlar qəsəbənin ən baxımlı evlərindən olmuşdu. Lakin Sesin gənclik vaxtlarında bu ev əvvəlki kimi şöhrətli deyildi. Bank işçisi Vaytın Bakay küçəsində kərpicdən tikdirdiyi böyük evinin ad-sanı həmin evi kölgədə qoymuşdu. Riçmondların malikanəsi Meyn küçəsindən uzaqda, kiçik bir vadidə yerləşirdi. Tozlu yollarla cənubdan qəsəbəyə gələn fermerlər Yarmarka meydanının ətrafını saran qoz meşəliyinin yanından keçib-gedirdilər. Kənarlarında üzərinə reklam kağızları vurulmuş çəpər olan Yarmarka meydanını arxada qoyduqdan sonra vadiyə enir və Riçmondların evinin yanından ötüb qəsəbəyə daxil olurdular. Kəndlərdəki kimi, Vaynzburqun şimal və cənub ərazilərinin hamısına meyvə ağacları, giləmeyvə kolları əkilmişdi. Ses hər səhər faytonlara doluşub giləmeyvə yığmağa gedən, axşamlarsa üst-başları toz içində qəsəbəyə qayıdan oğlanları, qızları, qadınları görürdü. Faytondan faytona qışqırıb söz deyən, bir-biriylə deyə-gülə kobud zarafatlar edən bu adamlar bəzən Sesi əməlli-başlı qıcıqlandırırtdılar. O, təəssüf içində fikirləşirdi ki, nəyə görə bu adamlar kimi ürəkdən gülə, mənasız zarafatlar edə bilmir, nəyə görə bu yolları hər gün yuxarı-aşağı gedib-gələn insanların qaynar dünyasına qatılmağı bacarmır.

Riçmondların evi əhəngdaşından tikilmişdi və bəziləri evin köhnəliyini düşünsə də, o, ildən-ilə daha da gözəlləşmişdi. Amma ötüb-keçən vaxt evin rənginə, az da olsa, əl gəzdirmişdi. Uzun illər sonra divarlar qızılı rəngə çalırtdı. Damın çıxıntısı altında qalan kölgəli yerlərin isə axşamlar və yaxud tutqun günlərdə qəhvəyi və qara rəngə çaldığını görmək olardı.

Bu evi Sesin babası tikdirmişdi. O, Vaynzburqdakı daş karxanasının sahibi idi. Öldükdən sonra bu karxana ilə birgə İəri gölündən on səkkiz mil şimalda yerləşən digər karxanaların hamısı oğlu Klərens Riçmonda – Ses Riçmondun atasına qalmışdı. Qonşularının heyranlığını qazanan, daxilən çılğın təbiətli Klərens Riçmond Ohayonun Toledo əyalətində bir qəzetçi ilə küçədə dava edərkən öldürülmüşdü. Qəzetçi ilə arasında yaranan müba-

hisənin səbəbi məqalələrin hansındasa onun adının bir müəllimə ilə hallanması idi. Klərens belə bir xəbər yayımladığı üçün qəzetçini cəzalandırmaq istəsə də, buna nail ola bilməmişdi. Ölümündən sonra isə məlum olmuşdu ki, atasından ona qalan var-dövlətin böyük bir qismi möhtəkiriyyə və dostlarının təkidi ilə etdiyi faydasız yatırımlara xərclənib.

Bundan sonra aşağı gəlirlə yaşamağa məcbur olan Virciniya Riçmond kənddə məskunlaşıb, bütün gücünü oğlunu böyütməyə yönəltdi. Ərinin ölümü Virciniyaya çox pis təsir etsə də, onun haqqında yayılan şayiələrin heç birinə inanmırdı. Virciniya hamının ürəkdən sevdiyi uşaq təbiətli, yuxa ürəkli ərinin sadəcə bəxtsiz və bugünkü həyat üçün həddən artıq saf, təmizqəlblə bir insan olduğunu düşünürdü.

– Atan haqqında çox şeylər eşidə bilərsən. Onların heç birinə inanmamalısan, – oğluna deyirdi. – Atan yaxşı adam idi, hamıya qarşı mülayim idi. Onların dediyi kimi möhtəkiri olmaq niyyəti yox idi. Sənin gözəl gələcəyinin olmasını nə qədər arzulasam da, atan kimi yaxşı adam olmaqdan böyük uğur təsəvvürümə gətirə bilmirəm.

Ərinin ölümündən bir neçə il sonra Virciniya Riçmond getdikcə artan maddi ehtiyaclarını qarşılamaq üçün özünə iş axtarmağa başladı. O, vaxtilə stenoqrafiyanı öyrənmişdi və çox keçmədi ki, ərinin dostları şəhər mərkəzində onun işə düzəlməsinə kömək göstərdilər. Məhkəmədə stenoqraf kimi işləməyə başlayan qadın hər səhər qatarla işə gedirdi. Məhkəmə olmadığı günlərdə isə vaxtını öz bağında – qızılgül kolları arasında keçirirdi. Onun şux qaməti, hündür boyu var idi. Qalın, gur saçları qəhvəyi rəngə çalırdı. Heç vaxt bəzək vurmamışdı və çox sadə idi.

Ses Riçmondla anası arasında olan münasibət həтта on səkkiz yaşında belə Sesin insanlarla davranışına, ünsiyyətinə təsirsiz ötüşmürdü. Oğluna qarşı inamsızlıq Virciniyanı çox vaxt onun yanında susmağa məcbur edirdi. Qəfildən onunla danışmağa başlayanda isə oğlu gözlərini zilləyib qadının gözlərinə baxar və bu cür baxdığı zaman başqalarının gözlərində yaranan müəmmalı baxışı anasının da gözlərində görmək istəyirdi.

Əslinə qalsa, Ses çox şeyi anasından daha yaxşı anlayıb dərk edirdi. Virciniya hər kəsin həyata qarşı eyni, ənənəvi münasibət göstərəcəyini gözləyirdi. Oğlunu danladığı zaman o, qorxudan əsməli və gözlərini döşəməyə zilləməli idi. Onu bir az da bərk tənbeh eləyəndə ağlamalı idi. Sonra oğlunu bağışlamalı idi. Yatandan sonra isə gizlicə otağına getməli və onu öpməli idi.

Virciniya Riçmond anlamırdı ki, nəyə görə oğlu bütün bunları etmir. Onu ən bərk danladığı vaxtlarda belə nə əsir, nə də gözlərini yerə dikirdi. Əksinə, yenə gözlərini zilləyib anasına baxırdı və bu baxışlar qadının fikrində narahat şübhələr yaratmağa başlayırdı. Oğlunun otağına getmək məsələsinə qalanda isə, Sesin on beş yaşı olandan sonra qadın daha bunu da etməkdən çəkinirdi.

On altı yaşında ikən Ses bir dəfə iki oğlana qoşulub evdən qaçmışdı. Onların üçü də boş yük maşınının açıq qapısından içəri girmiş və qırx mil uzaqda yarmarka keçirilən bir qəsəbəyə gəlmişdilər. Oğlanların birində viski və böyütkən arağının qarışığından ibarət içki də var idi. Onlar maşının arxasında oturmuşdular. Ayaqlarını aşağı sallayıb yavaş-yavaş içirdilər. Sesin dostları mahnı oxuyur və qatarın keçib-getdiyi stansiyada dolaşan adamlara əl edirdilər. Onlar öz ailələri ilə birgə yarmarkaya gələn fermerlərin səbətlərini qapıb almaq üçün fürsət gözləyir və:

– Biz krallar kimi yaşayacağıq. Yarmarkaya, at yarışlarına bir qəpik də xərcləməyəcəyik, – deyərək lovğalanırdılar.

Ses yoxa çıxandan sonra Virciniya Riçmond evində o tərəfə, bu tərəfə gedərək var-gəl edir, ürəyindəki narahatlığı yatırdı bilmirdi. Növbəti gün şəhər polisinin araşdırması nəticəsində oğlanların nə etdiklərindən xəbər tutsa da, yenə özünü sakitləşdirməyi bacarmadı. Bütün gecəni oyaq halda uzanıb, saatın tıqqıltısını dinləyə-dinləyə fikirlərə daldı. O düşünürdü ki, Ses də atası kimi bir gün öz qəfil və dəhşətli ölümü ilə onu sarsıdacaq. Polisin bu işə qarışmasına imkan vermək istəməsə də, öz qəzəbini oğluna hiss etdirməyə Virciniya bu dəfə o qədər qərarlı və əmin idi ki, əvvəlcədən ona deyəcəyi sərt və acı sözləri ölçüb-biçdi, axırda da bu sözləri karandaşla bircə-bircə kağıza yazdı. Sonra bütün bağçanı gəzə-gəzə öz rolunu məşq edən aktyorlar sayəğı yazdığı sözləri əzbərləməyə başladı.

Amma həftənin sonunda Ses qulaqları və üz-gözü hissə batmış halda yorğun-argın evə qayıdanda qadın yenə də oğlunu danlamaq üçün özündə güc tapa bilmədi. Oğlan evə girib, papağını mətbəx qapısının üstündəki mismardan asdı və gözlərini anasına zilləyib baxmağa başladı.

– Mən bir saatdan sonra qayıdacaqdım, – deyə izah etməyə başladı. – Bilmirdim nə edim. Bilirdim ki, narahat olacaqsan. Amma əgər getməsəydim, dostlarımla yanında biabır olacaqdım. Mən özümə görə bunu elədim. Yaş samanın üstündə yatmaq heç mənim də xoşuma gəlmirdi. Sonra iki kefli zənci də gəlib bizim yanımızda yatmışdı. Faytondan fermerin yemək səbətini oğurlayandan sonra, nə qədər eləsəm də, evdə yemək gözləyən uşaqların bütün günü ac qalacağını fikrimdən çıxara bilmirdim. Bu axmaqlılıqlarım məni də bezdirmişdi. Amma söz vermişdim ki, onlar qayıdana qədər hər şeyə dözəcəm.

– Nə yaxşı ki, dözə bilmisən, sənə görə sevindim, – qadın özünü ev işləri ilə məşğul olmuş kimi göstərməyə çalışaraq, yarıncik halda oğlunun alından öpüb dedi.

Yay axşamlarının birində Ses Riçmond dostuna baş çəkməkdən ötrü “Nyu Villard Hauz” mehmanxanasına yollandı. Günorta yağış yağmışdı, amma Ses Meyn küçəsində gəzdiyi zaman səma artıq aydınlaşmışdı və qərb tərəfdə qızılı şəfəqlər gözə dəyirdi. Küçəni burulub, mehmanxananın qapısından içəri girdi. Pülləkənlə dostunun otağına qalxdı. Qəbul otağında mehmanxana sahibi ilə iki qonaq siyasət barəsində mübahisə edirdilər.

Ses pilləkəndə dayanıb onlara qulaq asmağa başladı. Onlar həyəcanla və tez-tez danışdılar. Tom Villard qonaqlardan birini əməlli-başlı söz atəşinə tutmuşdu.

– Mən demokratam, amma sənənin danışığın məni cin atına mindirir. Sən Mek Kinleyi başa düşə bilmirsən. Mek Kinleylə Mark Hanna dostdur. Görünür, belə şeyləri anlamaq sizlik deyil. İndi kimsə durub desə ki, dostluq dollardan da, sentdən də, dövlət siyasətindən də üstün ola bilər, sən gülməyə başlayacaqsan.

Qonaqlardan biri – ərzaqların topdansıması mağazasında işləyən ağbıqlı, hündürboy kişi mehmanxana sahibinin sözünü kəsdi.

– Siz elə bilirsiniz ki, mən Klivlenddə bu neçə ili Mark Hannanı tanımadan yaşamışam? Sizin danışdığınız cəfəngiyatdır. Hanna ancaq pul haqqında fikirləşir. Başqa heç nə. Mek Kinleyi də öz əməllərinə alət eləyib. O, Mek Kinleyi elə əvvəldən aldadırdı. Bu dediklərimi heç vaxt yadınızdan çıxarmayın.

Pilləkəndəki cavan oğlan daha söhbətin davamını dinləmədi. Pillələri qalxıb balaca və qaranlıq dəhlizə daxil oldu. Bu adamların səsləri, danışığı oğlanın beynində təzə fikirlər yaratmışdı. O, tənha idi və düşünürdü ki, bu tənhalıq onun xarakterinin bir parçasıdır. Düşünürdü ki, bu yalnızlıq duyğusu heç vaxt onu tərk etməyəcək. Yandakı dəhlizə burulub küçəyə açılan pəncərənin qarşısında durdu və çölə baxdı. Çörəkçi Ebner Qroff öz mağazasının arxasında dayanıb qan basmış balaca gözlərini küçə boyunca yuxarı-aşağı gəzdirirdi. Mağazada kimsə çörəkçini çağırırdı, amma o, özünü eşitməzliyə vurmuşdu. Onun əlində boş süd şüşəsi, gözlərində isə qəzəbli, kefsiz bir ifadə var idi.

Vaynzburqda Ses Riçmonda “dərin adam” deyirdilər. Küçədən keçib-gedərkən hamı:

– Atasına oxşayıb. Bir gün onun kimi hamımızı məəttəl qoyacaq. Gözlə, gör, – deyə bir-biri ilə pıçıldaşırdı.

Qəsəbədəki söz-söhbətlər, insanların bütün sakit adamlar kimi ona da göstərdikləri hörmət Ses Riçmondun həm özünə, həm də dünyagörüşünə təsir göstərmişdi. Əksər oğlanlar kimi Ses çox şeyi öz yaşının imkan verdiyindən daha dərin dərk edirdi, amma o nə qəsəbə camaatının, nə də anasının düşündüyü kimi idi. Artıq adətə çevrilmiş bu sükutunun hansısa xüsusi bir səbəbi yox idi. Ses öz gələcəyi ilə bağlı qarşısına heç bir məqsəd qoymamış, həyatla bağlı heç nə düşünməmişdi. Dostları deyib-gülərkən, mübahisə edərkən o, bir kənardə sakitcə dayanar, onların əl-qollarını ölçə-ölçə danışmaqlarına səssizcə tamaşa edərdi. Nə baş verdiyinə, dostlarının nə haqqında danışdığına fikir verməz və həmişə düşünərdi ki, görəsən, nə zamansa o da başqaları kimi nəyəsə qarşı maraq duya bilərmə? Və indi yarıqaranlıq dəhlizdə dayanıb pəncərədən çörəkçinin hərəkətlərinə baxarkən fikirləşirdi ki, kaş onu da həyata bağlayan nəsə olaydı, hətta Ebner Qroff qədər qaşqabaqlı, əsəbi olsa da, yaşamağa onun kimi bir səbəb tapa biləydi. Ses bir anlıq: “O qoca çərənçi

Tom Villard kimi, görəsən, mən də siyasət haqqında o cür həyəcanla danışa, mübahisə edə bilərəmmi?” – deyə düşündü və pəncərənin yanından uzaqlaşdı, təzədən dəhlizlə dostu Corc Villardın otağına tərəf üz tutdu.

Corc Villard yaşca Ses Riçmondndan böyük idi. Amma o, bu dostluğa Səsdən daha çox can atırdı. Corc Villardın işlədiyi qəzetin bir məqsədi var idi. Hər buraxılışda qəzet müxbirləri çalışırdılar ki, qəsəbə camaatının adını qəzetdə mümkün qədər çox çəksinlər. Corc otaqda dəli kimi o tərəfə, bu tərəfə gedib-gəlir, qəsəbədə kimin şəhər mərkəzinə getdiyini, qonşu kənddən qayıdan adamın kim olduğunu bircə-bircə kağızına qeyd eləyirdi. Bütün günü kağızında qeydlər aparırdı: “Bu gün samandan düzəldilmiş şlyapaları, axır ki, A.P.Rinqletə göndərdilər. Cümə günü Ed Byerbaum və Tom Marşal Klivlenddə idi. Tom Sinqqz, Volley Roddakı torpaq sahəsində təzə tövlə tikir”.

Bir gün nə zamansa Corcun yazıçı olacağı ilə bağlı fikirlər ona qəsəbə camaatı arasında hörmət qazandırmışdı və Corc Səslə həmişə bu haqda danışdı.

– Həyatda yaşamağın ən asan yolu budur, – Corc lovğalanaraq həyəcanla danışdı. – Təsəvvür elə ki, istədiyən vaxt istədiyən yerə gedirsən, heç kimdən asılılığın olmur. Amma harda olursan ol – Hindistanda, ya da Cənub dənizlərində qayığın içində – fərqi yoxdur, yazmalısən. Bir az gözlə, qoy özümü tanıdım. Sonra görəsən, bu, necə gözəl işdir.

Corc Villardın otağındakı pəncərələr küçəyə, dəmir yoluna və dəmir yolu stansiyasının qarşısında yerləşən Biff Karterin qəlyanaltıxanasına tərəf açılırdı. Ses indi Corcun otağında stulda əyləşib döşəməyə baxırdı. Düz bir saatdır masası arxasında oturub karandaşla oynayan Corc Villard dostunu coşqu və həyəcanla qarşılamışdı.

– Bayaقدan bir sevgi hekayəsi yazmağa çalışıram, – Corc həyəcanlı təbəssümlə dedi və qəlyanını yandıraraq otaqda gəzişməyə başladı. – Bilirsən nə fikirləşirəm? Mən kiməsə vurulmaq, kimisə sevmək istəyirəm. Səhərdən bəri ancaq bu haqda düşünürəm. Kimisə sevmək haqqında. Mən kimisə sevməliyəm.

Sonra sanki öz sözlərindən utanıbmiş kimi üzünü çevirib pəncərəyə tərəf getdi və pəncərənin önünə dirsəklənib ciddi səsle söhbətinə davam etdi.

– Sevəcəyim o qız bilirsən kimdir? Helen Vayt. O qız Helen Vaytdır. Bu qəsəbənin ən gözəl qızı.

Ağlına yeni fikir gəlmiş gənc Villard üzünü çevirib dostuna tərəf gəldi.

– Bura bax, – dedi, – sən Helen Vaytı məndən yaxşı tanıyırsan. Get onunla söhbət elə, sənə dediklərimi ona çatdır. De ki, ona vurulmuşam. Gör nə cavab verir, nə reaksiya göstərir. Sonra gəl hər şeyi mənə danış.

Ses Riçmond ayağa qalxıb qapıya tərəf getdi. Dostunun sözləri onu əməlli-başlı əsəbiləşdirmişdi.

– Yaxşı, sağ ol, – Ses qısaca cavab verdi.

Corc dostunun bu hərəkətindən təəccübləndi. Qabağa qaçıb qaranlıqda Sesin sifətini görməyə çalışdı:

– Nə oldu? Neyləmək istəyirsən? Hara gedirsən? Gəl otur, bir az da söhbət eləyək, – dedi.

Ses susmağı bacarmayan, həmişə boş-boş danışan Corcu qəsəbənin tipik sakinlərindən biri hesab edirdi və indi bu söhbətlər onun ürəyində dostuna qarşı bir inciklik, acıq, qəzəb oyatmışdı.

– Helenlə özün danışarsan, – o, Corcun üstünə çəmkirdi. Qapıya tərəf getdi, otaqdan çıxdı və qapını dostunun üzünə çırpıb öz-özünə mızıldandı: “Helen Vaytı tapıb onunla söhbət edəcəm. Amma Corcun sözlərini ona deməyəcəm”.

Qəzəbindən hələ də öz-özü ilə danışa-danışa pilləkəni endi və mehmanxananın qabaq qapısından çıxdı. Tozlu küçəni keçib, dəmir barmaqlıqlardan çəkilməmiş alçaq çəpəri aşdı və yaşıl çəmənlikdə, sakit bir yerdə oturub hər şeyi daha ayıq başla düşünmək üçün stansiyanın həyətinə üz tutdu. O, Corcun başdanxarab olduğunu fikirləşir və ona daha sərt sözlər demədiyi üçün peşmanlıq keçirirdi. Kənardan baxanda bank işçisinin qızı Helen Vaytla Sesin münasibəti ciddi görsənməsə də, Ses onun haqqında çox düşünür və onu özünə doğma, məhrəm biri sayırdı.

– Axmağın biri axmaq, sən elə yaxşı olar, o sevgi hekayələriylə başını qatasan, – Ses arxaya dönüb Corcun otağına baxa-baxa

deyirdi. – Görən, bu qədər çərənçilik etməkdən, boş-boş danışmaqdan yorulmur?

Vaynzburqda giləmeyvə yığımının vaxtı idi və indi stansiyanın perronundakı adamlar içində təzə dərilmiş qırmızı giləmeyvələr olan yeşikləri ehtiyat yolda dayanan iki yük vaqonuna doldururdular. Qərb tərəfdən qasırğa gözlənilsə də, səmada iyun günəşi parıldaırdı. Küçə lampalarının heç biri yandırılmamışdı. Yük maşınlarının arxalarına çıxıb, verilən yeşikləri bir-bir yuxarı qaldıran adamlar zəif işıqda çətinliklə gözə dəyirdilər. Stansiyanın çəmənliyi ətrafına çəkilən dəmir barmaqlıqların yanında beş-on kişi qəlyan çəkə-çəkə kənd lətifələrindən danışır, deyib-gülürdülər. Haradansa uzaqlardan qatarın fit səsi eşidilirdi və bu səsi eşidən işçilər sanki daha həvəslə işləyirdilər.

Ses otun üstündən qalxdı, çəpərin yanındakı kişilərin qarşısından keçib Meyn küçəsinə üz tutdu. O, yeni bir qərar qəbul etmişdi.

– Gedəcəm, çıxıb gedəcəm buralardan, – öz-özünə deyirdi. – Axı burda nə itim azıb? Hansısa şəhərə gedib özümə iş tapacam. Sabah mütləq ana ilə bu haqda danışmalıyam.

Ses Riçmond asta yerləşlə Meyn küçəsinə çatdı. Vekerin siqar mağazasının və Taun Holun yanından keçib Bakay küçəsinə gəldi. O, yaşadığı bu doğma torpaqların bir parçası ola bilmədiyinə görə acı bir qüssə içində idi. Amma günahın özündə olmadığını düşündüyü üçün bu qüssə hələ onun ürəyinin dərinliklərinə işləməmişdi. Ses Həkim Vellinqin evi önündəki böyük ağacın kölgəsində dayandı və ağıldankəm Törk Smolletin arabası itələy-itələy yoldan keçməsinə tamaşa etməyə başladı. Uşaqağıllı bu qoca kişi arabasının üstünə çoxlu uzun lövhələr yığmışdı. O, yolu sürətlə keçərkən sanki oyun oynaymış kimi, lövhələrin tarazlığını saxlamağa çalışır və bunu ustalıqla bacarırdı. “Hə, burda bir az yavaşmaq lazımdır, Törk! Dayan, tələsmə, ehmalca, ehmalca, tələsmə, ay qoca!” Qoca kişi öz-özünə qışqırır və elə gülürdü ki, araba üstündəki lövhələr, az qala, aşacaqmış kimi yırğalanırdı.

Vaynzburqda hamının odunçu kimi tanıdığı və öz qəribəlikləri ilə qəsəbə həyatına əlavə bir rəng qatan bu xatakar qocanı Ses yaxşı tanıyırdı. Ses bilirdi ki, Törk Smollet Meyn küçəsinə girən

kimi ətrafdakı camaat qışqırışmağa, deyib-gülməyə, söz atmağa başlayacaq. Törk Smolletin yolunun, əslində, başqa istiqamətə olduğunu, amma sırf üstündəki lövhələri yerə tökmədən arabanı necə məharətlə sürdüyünü göstərmək üçün Meyn küçəsindən keçdiyini də Ses bilirdi. “İndi burda olsaydı, Corc da yüz faiz nəşə deyəcəkdi, – Ses düşündü. – Corc bu qəsəbənin adamıdır. Bura aiddir. O, Törkə qışqıracaqdı, Türk dönüb ona qışqıracaqdı. İkisi də dediklərindən xoşhallanacaqdılar. Amma məndə bu cür deyil. Mən bura aid deyiləm. Ona görə də burda boş-boş veyillənməyəcəm. Çıxıb gedəcəm buralardan”.

Ses qaranlıqda səndələdi və bir anlıq özünü öz doğma kəndində sürgündəymiş kimi hiss etdi. Özünə yazığı gəldi, amma mənasız fikirləri beynindən atmağa çalışaraq gülümsədi. Fikirləşə-fikirləşə bu qərara gəldi ki, sadəcə yaşından daha böyük olduğu üçün belə şeylər düşünür, özünə yazığı gəlməsi üçün heç bir əsas yoxdur. “İşləməliyəm, iş tapmalıyam. Bu həyatda özümə bir yer tutmağım üçün əziyyət çəkib dayanmadan işləməliyəm. Mən bunu bacararam”, – deyə düşünərək artıq bir qərara gəldiyini hiss etdi.

Ses bank işçisi Vaytın evinə gəlib, qaranlıqda qapının ağzında dayandı. Qapının üstündə Helen Vaytın anasının – kənddə qadınlar üçün poeziya klubunu da ilk dəfə o açmışdı – öz ixtirasıyla kəndə töhfə verdiyi toxmaq var idi. Ses qapı toxmağını qaldırıb buraxdı. Toxmaq uzaqlarda açılan silah kimi gurultulu bir səs çıxardı. “Mən nə axmaq, nə gicbəsər adamam, – Ses fikirləşdi. – Axı nə qələt eləyirəm bu qapının ağzında. İndi qapını anası açsa, nə deyəcəm?”

Amma qapını Helen Vayt açdı və açan kimi eyvanın bir küncündə dayanan Sesi gördü. Sevincindən qızın üzünə bir qızartı çökdü. Çölə çıxıb, qapını sakitcə örtüdü.

– Çıxıb gedirəm buralardan. Dəqiq bir planım yoxdu, amma gedəcəm, gedib özümə hardasa bir iş tapacam. Yəqin ki, Kolumbiyaya gedərəm, – Ses dedi. – Bəlkə də, orda dövlət universitetinə girib oxumağa başladım. Nə olur-olsun, gedəcəm. Axşam ana ilə də bu haqda danışacam.

Ses dayandı. Ani bir tərəddüd keçirdi. Şübhə ilə ətrafa baxıb davam etdi:

– Mənlə bir az gəzməyə yox deməzsən ki?

Ses və Helen küçəyə çıxıb ağacların altı ilə addımlamağa başladılar. Ayın üzünü qatı buludlar örtmüşdü. Onlardan bir az irəlində toranlığın içi ilə çiyinə balaca bir nərdivan almış kişi gedirdi. Kişi küçəni keçməmiş dayandı və nərdivanı taxta dirəyə söykəyib, qəsəbənin işıqlarını yandırdı. Lampaların işığı və aşağıya əyilmiş budaqların saldıği kölgə ilə onların yolunda yarıqaranlıq, yarıışıq içində qəribə bir mənzərə yarandı. Ağacların hündür budaqlarını yellədən külək quşları yuxudan oyatdı. Quşlar ağaclardan uçub həzin-həzin oxumağa başladılar. Lampalardan birinin işığında iki yarasa axşam milçəklərinin dəstəsi ətrafında fırlana-fırlana onları əhatəyə aldı.

Sesin şalvarı dizdən idi və belə geyinməsi ilk dəfə birlikdə gəzdiiyi bu qız ilə arasında indi bir məhrəmlilik, yaxınlıq yaratmışdı. Bir vaxtlar Helen Sesə çoxlu məktub yazmışdı. Ses bu məktubları ilk dəfə məktəbdə kitabının arasında tapmışdı. Onlardan birini küçədə qarşısına çıxan uşaq vermişdi. Bəziləri isə poçtla göndərilmişdi.

Məktublar uşaq xətti ilə, hüsnxət qaydası ilə yazılmışdı və məktubu yazan şəxsin romanlardan təsirləndiyi də aşkarca hiss edilirdi. Ses xanım Vaytın çap kağızları üstündə yazılan bu sevgi etiraflarının bəzi cümlələrindən təsirlənsə də, onlara cavab verməmişdi. O, məktubları paltosunun cibinə qoyub küçəyə çıxmış, yaxud da məktəbin həyətidə hasarın yanında dayanıb ürəyindəki yangılı duyğuları anlamağa çalışmışdı. Qəsəbədəki ən varlı və ən gözəl qızın onu seçməsi Sesi, əlbəttə ki, sevindirmişdi.

Helen və Ses küçə ilə üzbuzdəki qaranlıq və alçaq binanın yanında, hasarın qarşısında dayandılar. Bu bina bir vaxtlar taxta çəlləklər düzəldən fabrik idi, indi isə bomboş və istifadəsiz qalmışdı. Küçənin o biri üzündəki evin eyvanında bir qadınla kişi öz uşaqlıqları haqqında danışırdı. Onların səsi bir-birindən utanıb-çəkinən bu cavan oğlanla qıza da gəlib çatırdı. Sonra o səs döşəməyə sürtülən stulun ayaq səsləri ilə əvəz edildi. Qadınla kişi eyvandan düşüb, çınqıllı cığırla taxta darvazaya tərəf gəldilər. Qapıdan çölə çıxan kişi əyilib qadını öpdü və:

– Köhnə günlərimizin xatirəsi üçün, – deyərək üzünü çevirib yeyin addımlarla getməyə başladı.

– Onu tanıyırsan? Bell Törnerdir, – Helen pıçıltı ilə dedi və əlini cəsarətlə Sesin əlinin üstünə qoydu. – Sevgilisi olduğundan xəbərim yox idi. Elə bilirdim belə şeylər üçün onun yaşı keçib.

Ses narahat-narahat güldü. Qızın əli isti idi və Sesi qərribə, başgicəlləndirici bir duyğu sarmışdı. O qərara gəldi ki, bir az əvvəl demək istəmədiyi sözləri indi qıza desin.

– Core Villard sənə aşiq olub, – həyəcanına baxmayaraq, səsi asta və sakit çıxdı. – O, nəsə bir hekayə yazır. İstəyir kimisə sevsin. Bilmək istəyir ki, bu, necə hissdır. Mənə dedi ki, bunları sənə çatdırıb fikrini öyrənir.

Helen və Ses yenidən sükut içində gəzməyə başladılar. Onlar Riçmondların köhnə malikanəsinin ətrafındakı bağa gəldilər və çəpərin arasındakı boşluqdan içəri girdilər. Kolun altında taxta skamyada əyləşdilər.

Kəndin sakit və qaranlıq küçələrində bayaqdan bəri bu qızla gəzərkən Sesin ağına yeni və cəsarətli fikirlər gəldi. O, bir anlıq qəsəbəni tərk etmək qərarı üçün peşmançılıq keçirdi. “Helen Vaytla hər gün bu küçələri gəzsəm, burda qalıb yaşamaq da maraqlı olardı”, – deyərək düşündü. Xəyalına gətirdi ki, əli ilə qızın belindən tutub, qızsa öz qolları ilə bərk-bərk onun boynuna sarılıb. Ses bugünkü hadisələri, gəzdikləri küçələri gözləri önündə canlandıraraq Helenlə sevişmək xəyalını qurmağa başladı. Və bu xəyallar nədənsə bir neçə gün öncə getdiyi yeri onun yadına saldı.

O, Yarmarka meydanının arxasındakı təpəlikdə yaşayan fermerin evinə iş dalınca getmişdi və əkin sahəsinin içindən keçən cığırda geri qayıtmışdı. Fermerin evindən aşağıda, təpənin ətəyində bir əncir ağacı var idi. Ses bu ağacın altında dayanıb ətrafına baxmışdı. Sakitlik olduğuna görə asta vızıltı səsini tez hiss eləmişdi. Ona elə gəlmişdi ki, ağacın harasındasa arıların koğuşu var.

Ses ətrafına baxanda hər tərəfini arıların əhatə elədiyini görmüşdü. O, yamacdan aşağıdakı əkin sahəsində, qurşağınacan uzanan əlaq otlarının içində dayanmışdı. Otların üstündə balaca, qıpqırmızı çiçəklər var idi və hər tərəfi o çiçəklərin başgicəllən-

dirici ətri bürümüşdü. Arılar öz vızıltılarıyla sanki nəğmə oxuyaraq otların ətrafında, çiçəklərin dövrəsində uçuşurdu.

Ses xəyalına gətirdi ki, yay vaxtı axşamçağı həmin ağacın altındakı otların içində uzanıb. Helen də onun yanında uzanıb və Sesin əllərindən tutub. Bu xəyallarda qızı öpməkdən onu qərribə bir həvəssizlik saxlayırdı, amma Ses hiss edirdi ki, istədiyi an onu öpə bilər. Hələlik sə sakit, səssiz uzanıb qıza baxır və başı üstündə vızıldaayan arıların bitməyən əmək nəğmələrini dinləyirdi.

Ses oturduğu skamyada narahatlıqla qurcalandı. Əlini qızın əlindən çəkərək şalvarının cibinə qoydu. Verdiyi qərarı yenidən qıza xatırlatmaq istədi və başıyla evə tərəf işarə edib pıçılıtlı ilə dedi:

– Anama deyəndə, yəqin, hay-küy salacaq. Heç xəbəri yoxdur ki, nələr fikirləşirəm. Elə bilir, həmişə uşaq kimi buralarda qalacam.

Sonra daha qətiyyətli səsə davam etdi:

– Məni başa düşürsən? Mən öz yolumu tutmalıyam. Özümə iş tapmalıyam. Mən bunları bacaracam.

Sesin sözləri Helen Vaytı təsirləndirdi. O, başını yellədi və Sesə qarşı ürəyində bir heyranlıq duydu. “Bu, belə də olmalıydı, – qız düşündü, – o artıq yeniyetmə oğlan deyil, nə istədiyini bilən, güclü, məqsədli bir kişidir”. Bayaقدan qızın bədənini dolaşan anlaşılmaz istəklər yoxa çıxdı. O, skamyada yerini düzəldib dimdik oturdu. Göy gurultusunun səsi yenidən eşidildi və səmanın şərq tərəfində ildırım çaxdı. Səsə Helen arasında qərribə və maraqlı macəranın başlanması üçün təkan verəcək bu sirli və böyük bağ indi Vaynzburqun adı bağlarından biri kimi görünürdü və indi bu bağın nə sirri, nə də böyüklüyü qalmışdı.

– Gedib nə edəcəksən oralarda? – qızın pıçılıtlı eşidildi.

Ses skamyada qıza tərəf çevrilib qaranlıqda onun üzünü görməyə çalışdı. O, Helenin Corcdan daha həssas, daha səmimi olduğunu başa düşür və Corcun yanından tez ayrıldığı üçün sevinirdi. Ses qərara gəldi ki, bir neçə saat əvvəl doğma kəndiylə bağlı keçirdiyi qərriblik duyğusunu da qıza anlatsın:

– Burda hamı ancaq danışmaqla məşğuldur. Daha boğaza yığılmışam. Özümə gedib elə iş tapacam ki, danışmaq önəmli olmasın, adama danışmağa görə dəyər verilməsin. Bəlkə də,

dükanda mexanik işləməyə başladım. Hələ bilmirəm. Heç nə vecimə deyil. Ancaq başımı aşağı salıb sakit-sakit işimi görmək istəyirəm. Tək istəyim budur.

Ses ayağa qalxdı və əlini cibindən çıxardı. O, bu görüşün sona çatmağını istəmirdi, amma deməyə başqa bir söz də tapa bilmirdi.

– Bu, axırıncı görüşümüzdür, – o, pıçıltıyla dedi.

Helenin ürəyini kədər dalğası bürüdü. Əlini Sesin çiyinə qoyub, boyca ondan hündür olan oğlanın gözlərinə baxa-baxa onun üzünü öz üzünə tərəf çəkdi. Qızın bu hərəkətindəki məhəbbət elə saf, kədər elə acı idi ki, gecənin ruhundakı o sirli macərə indi daha heç vaxt baş tutmayacaqdı.

QIZ:

– Yaxşısı budur, mən gedim, – dedi və əlini yanına saldı.

Sonra nə fikirləşdisə:

– Sən gəlmə. Tək getmək istəyirəm, – deyə əlavə elədi. – Sən də get ananla söhbət elə. İndi söhbət eləsən, daha yaxşı olar.

Oğlan çaşıb qaldı və tərəddüd içində gözləyərkən Helen üzünü çevirib qaça-qaça bağçadan çıxdı. Ürəyindən qızın ardınca qaçmaq keçdi, amma gözlərini zilləyib çaşqınlıq və müəmma içində baxmaqdan başqa heç nə edə bilmədi. Vaynzburqdakı həyat kimi, bu həyatın bir parçası olan Helen Vayt da onu məəttəl qoymuşdu. Asta-asta evə tərəf gedib, böyük ağacın kölgəsi altında dayandı. İşıqlı pəncərənin yanında tikişlə məşğul olan anasına baxdı. Axşamüstü bütün varlığına hakim kəsilən tənhalıq hissi onun ürəyini yenidən ilmə-ilmə öz ağuşuna aldı və bu dəfə tənhalıq başına gələnləri anlamaqda ona kömək etdi.

– Ehh, – geri dönüb, gözlərini Helen Vaytın getdiyi səmtə zilləyərək dərin bir ah çəkdi. – Onsuz da, belə olmalıydı. Bu qız da o birilər kimi olmalıydı. İndi, yəqin, ürəyində mənə gülür.

Baxışlarını yerə dikib nəsə fikirləşdi və öz-özünə pıçıldadı:

– Bundan sonra məni görəndə utanacaq, özünü qəribə hiss eləyəcək. Onsuz da, qalan şeylər kimi bunun da axırı belə olmalıydı. Sevgi mənlilik deyil, mənim üçün deyil. Başqaları üçündür, axmaqlar, gəvəzələr, Corc Villard kimi boşboğazlar üçündür.

TENDİ

O, yeddi yaşına qədər köhnə və təmirsiz evlərində yaşamışdı. Bu ev Trunyon Payka apararı istifadəsiz yolun kənarında yerləşirdi. Anası ölmüşdü. Atası isə ona çox da diqqət göstərmirdi. Atasının işi-gücü ancaq din haqqında düşünmək və danışmaqdan ibarət idi. O, özünün aqnostik olduğunu deyir, uşaqılıqdan yetim qalan və ölmüş anasının qohumlarına ümid bağlayaraq yaşayan balaca qızını nümunə göstərüb, hamının mərhəmətli dediyi o Tanrının, əslində, olmadığını bildirir, qonşularının imanlarını alt-üst etmək üçün əlindən gələni əsirgəməirdi.

O vaxtlar şəhərdən Vaynzburqa yad bir adam gəlmişdi. Həmin adam o yetim qızda atasının görə bilmədiklərini görməyi bacarmışdı.

Saçları qırmızıya çalan hündürboy, gənc bir oğlan idi və demək olar ki, həmişə kefli olardı. Bəzən qızın atası Tom Hardla birgə o da “Nyu Villard Hauz” mehmanxanasının önündə otururdu. Tom Tanrının olmadığı ilə bağlı söhbətlərinə davam etdikcə oğlan gülümsəyir və kənardə dayananlara göz vururdu. Onlar qısa zamanda dost olmuşdular və bir-birləri ilə tez-tez görüşüb söhbətləşirdilər.

Bu cavan oğlan Klivlenddən olan varlı bir tacirin oğlu idi. Vaynzburqa gəlməkdə onun bir məqsədi var idi. İçkini tərgitmək üçün bura gəlmişdi və düşünürdü ki, şəhərdəki dostlarından uzaq qalıb kənd mühitində yaşasa, onu getdikcə məhv edən bu aludəçilikdən xilas olacaq.

Amma Vaynzburqda yaşamaq ona düşmədi. Cansıxıcı və darıxdırıcı saatlar onu içkiyə daha da aludə elədi. Lakin birçə şeyə nail ola bildi: Tom Hardın qızına dərinmənalı bir ad qoydu.

Bir axşam uzun sürən içki məclislərinin sərxoşluğundan ayılmağa çalışarkən yenə də Meyn küçəsinə gəldi. Tom Hard “Nyu Villard Hauz” mehmanxanasının qarşısında idi. Beşyaşlı qızı da onun dizlərində oturmuşdu. Corc Villard isə Tomun yanında, yolun kənarında dayanmışdı. Cavan oğlan onların yanındakı stulda oturdu. Onun bədəni əsirdi. Danışanda səsi də titrəməyə başladı.

Artıq axşam düşmüşdü. Bütün qəsəbəni bürüyən qaranlıq, mehmanxananın qarşısındakı yoxuşu və yoxuşun yanından uzanıb gedən dəmir yolunu da görünməz eləmişdi. Hardansa uzaqdan qərbə gedən sərnəşin qatarının səsi eşidildi. Yol kənarında yatan it qalxıb hürməyə başladı.

– Mən buralara gəlmişdim ki, içkini tərgidəm, – sərxoş oğlan, nəhayət ki, dilləndi və göz yaşları yanaqlarından aşağı süzüldü. O, Tom Harda baxmırdı. Sanki xəyal görürmüş kimi qabağa əyilib gözlərini qaranlığa zilləmişdi. – Baş götürüb kəndə gəldim ki, bəlkə, burda sağalım. Amma yox, sağalmadım. Bilirsiniz, niyə sağalmadım? – o, üzünü çevirib atasının dizlərində oturan uşağa baxdı. Sonra gözlərini uşağdan çəkdi. Əli ilə Tom Hardın qoluna toxunub sözlərinə davam etdi:

– Mənim aludə olduğum şey təkçə içki deyil. Başqa şey də var. Mən aşiqəm. Amma sevəcəyim, aşiq olacağım şeyi hələ tapmamışam. Siz başa düşürsünüz məni? Başa düşsəniz, bilərsiniz ki, bu dediyim elə-belə şey deyil. Bu, məni içkidən də betər məhv eləyir. Çox az adam başa düşür məni.

Oğlan susdu və elə görkəm aldı ki, sanki bu kədər onu əbədi susdurmuşdu. Lakin parovozun növbəti fiti onu təzədən ayıldı.

– Mən inamımı itirməmişəm. Amma gəlib elə yerə düşmüşəm ki, bu inamımdan heç vaxt heç nə çıxmayacaq, – boğuc səsle dedi və gözlərini zilləyib kəskin baxışlarla uşağa baxaraq daha kişiyə fikir vermədən qızla danışmağa başladı:

– Burda gələcəyin bir qadını böyüyür, – onun səsi indi daha aydın və ciddi idi. – Amma mən o qadını əldən buraxmışam. Başa düşürsünüz? O, mənim zamanımda dünyaya gəlməyib. O böyüyüb gözəl bir qadın olacaq. Yəqin, bu da bir qismət imiş ki, bu yay axşamında, özümü içki ilə məhv elədiyim bir vaxtda o qadının uşaqlığını görə bildim.

Oğlanın çiyinləri möhkəmcə titrədi. Tütünü kağıza bükmək istədi, bacarmadı. Kağız titrəyən barmaqlarının arasından sürüşüb yerə düşdü. Əsəbiləşərək öz-özünə deyilməyə başladı. Sonra sözlərinə davam etdi:

– Elə bilirlər ki, qadın olmaq, sevilmək asan işdir. Amma yox. Düzünü mən bilirəm, – yenə də üzünü uşağa tərəf çevirdi. – Bəli, mən bilirəm, mən başa düşürəm. Bəlkə də, bütün insanların içində bircə mən anlayıram.

Baxışlarını yenə qaranlıq küçədə gəzdirdi.

– Mən onu, o qadını çox yaxşı başa düşürəm. Yollarımız heç vaxt kəsişməsə də, onu başa düşürəm, – asta səslə dedi, – onun bütün mübarizələrindən, bütün məğlubiyyətlərindən xəbərim var. Elə bu məğlubiyyətlərinə görə də mən onu çox istəyirəm. Bu məğlubiyyətlər onun ürəyində başqa bir güc yaradır. Mən o gücə “Tendi” adını qoymuşam. Bilirsiniz, o adı nə vaxt fikirləşib tapmışam? Onda hələ bu cür bədbəxt olmamışdım. Onda əsl xəyalpərəst vaxtlarım idi. Bu güc, bilirsiniz, nə gücdü? Bu güc qadınlara sevlmək üçün dözümlü verir. Kişilərin qadınlardan istədiyi, amma onlarda tapa bilmədiyi də budur.

Sərxoş oğlan ayağa qalxıb Tom Hardın önündə dayandı. Bir yerdə dura bilmədi, irəli-geri səndələdi və kənardakılar onun yıxılacağını zənn etdilər. Amma o yıxılmadı. Səkinin qırağında diz çökdü, balaca qızın əllərindən tutub sərxoş dodaqlarına tərəf apardı və vəcdə gəlmiş halda qızın əllərini öpdü.

– Bundan sonra Tendi ol, balaca! – o, yalvarışlı səslə dedi. – Güclü ol həmişə! Cəsur ol! Ən doğru yol budur. Heç nədən qorxma! Elə güclü ol ki, sevlməyə cəsarətin çatsın! Qadıncan da, kişidən də daha üstün biri ol! Tendi ol, əzizim, Tendi!

Oğlan ayağa qalxdı. Səndirləyə-səndirləyə küçəəsağı getməyə başladı. Bir-iki gün sonra qatarların birinə minib Klivləndə, evinə qayıtdı.

Həmin yay axşamı o söhbətdən sonra Tom Hardi qızının əlindən tutub yola düzəldi. Qohumlarından biri onları evinə dəvət etmişdi. Gecəni də orada qalacaqdılar. Qaranlıqda ağacların altı ilə gedərkən kişi sərxoş oğlanın mənasız söhbətlərini artıq unutmuşdu. O, yenə də xəyalındakı mübahisələrdə insanların Tanrıya inamını sarsıtmaq üçün fikirlər səsləndirirdi. Birazdan atası qızının adını çəkib nəsə deyərkən uşaq qəfildən ağlamağa başladı.

– Məni elə çağırma, ata! İstəmirəm məni elə çağırasan, – qız ağlayaraq dedi. – Mənə Tendi de, Tendi Hard.

Qız elə acı-acı ağladı ki, Tom Hard mütəəssir olub uşağın könlünü almaq üçün dil tökməyə başladı. Ağacın altında dayanıb qızı qucağına aldı və onu oxşaya-oxşaya sakitləşdirməyə çalışdı:

– Yaxşı, yaxşı, ağlama, – kişi ciddi səsle dedi. Amma qız sakitləşmədi. O, uşaq çılğınlığı ilə dərdli-dərdli ağlayırdı. Bir az əvvəl axşam sükutuna bürünmüş küçə də indi onu dinləyirdi.

– Mən Tendi olmaq istəyirəm, Tendi olmaq istəyirəm, Tendi olmaq istəyirəm, – qız başını yelləyərək hıçqırtı içində dayanmadan eyni sözləri deyir və elə hönkürürdü ki, sanki onun körpə canı sərxoş oğlanın bayaq dediklərinə tab gətirə bilmədiyi üçün bu sözlərin altında əzilirdi.

TANRININ QÜDRƏTİ

Təbiətə sakit və səbirli adam olan qırxyaşlı Körtis Hartmen düz on il Vaynzburqdakı Presbayterian kilsəsinin keşişi olmuşdu. O, insanlar qarşısında moizə söyləməyi ən çətin iş hesab edirdi. Buna görə də çərşənbə günündən şənbə gününə qədər bütün işlərini bir kənara qoyub, bazar günü oxuyacağı iki moizəsinə hazırlaşardı. Bazar günü erkəndən kilsənin zəng qülləsində yerləşən balaca iş otağına gedər və duaya başlayardı. Bütün dualarında isə ən çox bu sözləri təkrar-təkrar söyləyərdi:

– İlahi, sənə qulluq etmək üçün mənə güc və cəsəət ver! – Quru döşəmənin üstündə diz çökərək bu cür yalvarar və sanki öz amalı önündə təzim edirmiş kimi başını aşağı əyərdi.

Qəhvəyi rəngdə saqqalı olan Hartmen boyca hündür adam idi. O, Ohayonun Klivlend əyalətindəki alt paltarları mağazasına nəzarət edən varlı bir iş adamının qızı ilə evlənmişdi. Həyat yoldaşı kök və əsəbi qadın idi. Keşiş Hartmenə şəhərdə hamı hörmət bəsləyirdi. Kilsəyə tez-tez gəlib-gedən yaşlılar sakit və təvazökar xasiyyətinə görə onu çox istəyirdilər. Vaynzburq bank sahibinin həyat yoldaşı xanım Vayt da onu savadlı və vicdanlı biri kimi tanıyırdı.

Presbayterian kilsəsinin Vaynzburqdakı digər kilsələrlə heç bir əlaqəsi yox idi. Bu kilsə daha böyük və əzəmətli idi. Üstəlik, Presbayterian kilsəsinin keşişinə daha çox məvacib ödənilirdi. Bu kilsənin keşişinə hətta xüsusi bir fayton da ayrılmışdı və bəzən yay axşamlarında Hartmen bu faytonda öz xanımı ilə gəzməyə çıxardı. Meyn və Bakay küçələrində gəzdikləri zaman keşiş yolda gördüyü insanlara hörmətlə salam verər, həyat yoldaşı isə gizli bir qürur hissi duyaraq gözücu ərinə baxar və faytona qoşulmuş atın ətrafdakı adamlardan ürkərək qaçmasından qorxardı.

Vaynzburqda yaşadığı illər Körtis Hartmenin həyatında ən uğurlu illər idi. İbadət üçün kilsəyə gələnlərdən heç kimlə yaxın münasibəti olmasa da, özünə düşmən də qazanmamışdı. O, bütün varlığı ilə Tanrıya ibadət etməyə çalışırdı, amma içindəki gizli bir vicdan əzabı onu rahat qoymurdu. Vaynzburq küçələrində

tək-tənha gəzdiyi zaman həmişə ürəyindən belə bir istək keçmişdi ki, müqəddəs kitabdakı sözləri ucadan, bağıraraq desin və heç vaxt buna cəsarəti çatmamışdı. Körtis Hartmen inanmaq istəyirdi ki, onun da içində bir övliya kəraməti var. Və ümid edirdi ki, nə zamansa Tanrının verdiyi bu kəramət və qüdrət onun səsində, ruhunda özünü göstərəcək, insanlar isə Tanrının bir işarəsi olan bu qüdrət qarşısında heyrətdən tir-tir əsəcəklər.

– Mən yazıq bir adamam, bu cür xoşbəxtlik heç vaxt mənə nəsib olmayacaq, – kefsiz halda fikirləşərdi, sonra isə səbir dolu bir təbəssüm üz cizgilərini yenidən işıqlandırardı.

– Eybi yox, əsas odur ki, mən əlimdən gəldiyi qədər öz ibadətini yerinə yetirirəm, – bəzənsə özünə təsəlli vermək üçün filosof ədası ilə bu sözləri deyərdi.

Bu qüdrət və kəramətə sahib olmaq üçün keşişin bazar günü səhərlər gizlicə ibadət etdiyi həmin otaq kilsənin zəng qülləsində yerləşirdi. Cəmi bir pəncərəsi var idi. Bu ensiz və uzun pəncərə çölə açılırdı. Şüşəsinin üzərində şəfqət hissi ilə balaca bir uşağın başını sığallayan İsa peyğəmbərin təsviri görünürdü. Otaqdakı masanın üstündə İncil və oxunacaq moizələrin kağızları olardı. Bir dəfə yay səhərlərinin birində həmin iş otağında öz masasının arxasında əyləşərək İncil oxuyarkən keşişin gözlərinə qarşıdakı evdə çarpayısında uzanaraq siqaret çəkə-çəkə kitab oxuyan bir qadın göründü. Körtis Hartmen barmaqlarının ucunda asta-asta yeriyərək pəncərəyə tərəf gəldi və sakitcə pəncərəni bağladı. Qəfildən gözlərinin önündə siqaret çəkən bir qadının peyda olması onu dəhşətə gətirmişdi və o, heç cür anlaya bilmirdi ki, müqəddəs kitabın səhifələrini oxuduğu halda, necə olmuşdu ki, özü də bilmədən o qadının açıq çiyinlərinə, ağappaq sinəsinə baxmışdı. Keşiş gördüyü mənzərənin təsiri altında aşağı enərək minbərin arxasına keçdi və dediyi sözlərin fərqiə varmadan moizəsini oxudu. Lakin həmin moizə həmişəkindən daha aydın və daha şövqlü alındı. Keşiş: “Görəsən indi o da mənim səsimi eşidirmi? Bəlkə, bu sözlərim ona da təsir edə bilər”, – deyə düşündü və növbəti həftələrdə öz moizələri ilə o qadının ürəyinə toxuna biləcəyinə, o günahkar insanı qəflət yuxusundan oyadacağına ümid etməyə başladı.

Keşişin pəncərədən gördüyü ev Presbyterian kilsəsinin qarşısında yerləşirdi. Vaynzburq Milli Bankında xeyli pulu olan dul qadın Elizabet Sviftlə qızı Keyt Svift həmin evdə yaşayırdı. Məktəbdə müəllimə işləyən Keyt Sviftin otuz yaşı var idi. Vaynzburqda dostluq etdiyi adamlar çox deyildi. Həmişə səliqəli və zövqlü geyinərdi. Gözəl danışığına görə məktəbdə özünə hörmət qazana bilmişdi. O, Avropanın bir neçə ölkəsində olmuş və iki il Nyu Yorkda yaşamışdı. Körtis Hartmen həmin qadının əvvəllər Avropada və Nyu Yorkda yaşadığını biləndən sonra onun siqaret çəkməsinə ürəyinin dərinliyində böyük bir günah kimi baxmır və “bəlkə də, onun siqaret çəkməsi böyük qüsurlu deyil” deyərək düşünürdü. Keşiş kollecdə təhsil alarkən oxuduğu romanları, o romanlarda təsvir edilmiş siqaret çəkən müasir qadın obrazlarını xatırlayırdı. O, keçən həftə həmin qadını gördükdən sonra duyduğu qorxu və utanç hissini indi xatırlamaq istəmir, hər bazar səhəri öz otağında etdiyi ibadətə indi heç bir gərək duymur və yeni dinləyicisinin də həvəslə onun möizəsinə qulaq asacağını xəyalına gətirərək, minbər arxasındakı növbəti çıxışına daha böyük canfəşanlıqla hazırlanırdı.

Körtis Hartmen gəncliyində də qadınlarla yaxın münasibət qurmamışdı. İndiana ştatının Mansi əyalətindən olan atası arabacı idi və oğlunun təhsil alması üçün hər zəhmətə qatlaşırdı. Körtis Hartmen indiki həyat yoldaşına məktəb illərində rast gəlmişdi və uzun müddət bir-birləri ilə sevgili olduqdan sonra evlənmişdilər. Bu evlilik daha çox qızın təşəbbüsü ilə baş tutmuşdu. Toy günündə varlı ata öz qızı üçün beş min dollar pul ayırmışdı, vəsiyyətinə isə onun üçün bundan iki dəfə çox məbləğ nəzərdə tutmuşdu. Keşiş bu nikahın onun üçün çox uğurlu olduğuna inanaraq evliliyi boyunca başqa qadınlar haqqında düşünməmişdi. Buna heç ehtiyac da duymamışdı. Onun yeganə istədiyi şey sakit bir həyat sürərək Tanrıya ibadət etmək idi.

Amma indi o qızı gördükdən sonra keşişin ürəyində qəribə və anlaşılmaz hisslər baş qaldırmışdı. Öz möizələri ilə Keyt Sviftə təsir göstərmək, onun ürəyinə yol tapmaq arzusunda başqa, keşişi bir istək də narahat edirdi. O, çarpayısının üzərində sakitcə uzanmış həmin qadının ağ bədəninə, ağ çiyinlərinə bir də baxmaq istəyirdi. Bu fikirlər ucbatından heç cür gözünə yuxu gəlməyən keşiş bazar günü səhər yerindən qalxdı və evindən

çıxaraq Vaynzburq küçələrində gəzişməyə başladı. Meyn küçəsinə çatdığı zaman Riçmondların köhnə malikanəsi qarşısında ayaq saxladı və yerdən bir daş götürərək yeyin addımlarla zəng qülləsindəki otağına üz tutdu. Daşla pəncərə şüşəsinin bir küncünü sındırdı və qapını bağladıqdan sonra üstünə İncil qoyulmuş masasının arxasına keçərək gözləməyə başladı. Qarşı otaqda kimsə pəncərənin jalüzünü açdı. Amma keşiş axtardığı qadının orada olmadığını dərhal başa düşdü. Həmin vaxt Keyt Svift də Vaynzburq küçələrində gəzişmək üçün yatağından qalxaraq evi tərk etmişdi. Jalüzü çəkən qadın isə onun anası Elizabet Svift idi.

Qadını görmək istəyinin baş tutmadığını anlayan keşiş günahdan qurtulduğu üçün sevincindən az qala ağlayacaqdı. O, yavaş-yavaş ayağa qalxdı və ibadət etmək üçün öz evinə qayıtdı. Necə oldusa, otaqdan çıxarkən sındırdığı şüşənin yerini örtməyi unutdu. Şüşənin qopmuş hissəsində isə məftun baxışlarla İsa peyğəmbərin üzünə baxan o balaca oğlan uşağının çılpaq dabanı təsvir edilmişdi.

Körtis Hartmen hər həftə həvəslə oxuduğu moizəni həmin bazar günü oxumadı. Kilsəyə ibadətə gələnlər qarşısında qısaca çıxış edərək içindən gələn sözləri dedi. Onlara keşişlərin də adi insanlar kimi günah edə biləcəyini başa salmağa çalışdı:

– Məsələn, mən öz həyat təcrübəmdən yaxşı bilirəm ki, Tanrının sözünü insanlara çatdıran keşişlər də nəfsdən və günahlardan arınmayıb. Elə vaxtlar olub ki, mən özüm də nəfsim qarşısında məğlub olmuşam. Sadəcə, etdiyim dualar sayəsində Tanrı məni bu mərtəbəyə qaldırıb. O, məni heç zaman tək qoymayıb. O, öz yardımını sizdən də əsirgəməz. Ümidinizi itirməyin. Günahla üz-üzə qaldığınız zaman sadəcə başınızı qaldırıb göyə baxın. Onu xatırlayın, Ondan yardım istəyin. O, sizi günahlardan qoruyacaq.

Keşiş yeni bir qətiyyətlə gördüyü qadını unutmağa, onun ağ bədənini yaddan çıxarmağa çalışırdı. Evdə olarkən özünü qərribə aparır, gəncliyində göstərmədiyi sevgi nəvazişləri ilə həyat yoldaşını təəccübləndirirdi. Bir axşam gəzintisində Bakay küçəsindən çıxdıqları zaman Votervörks Pondun yaxınlığında, Qospel Hillin qaranlığında keşiş əlini Sarah Hartmenin belinə apararaq onu qucaqlamışdı. Bir dəfə də səhər yeməyindən sonra həmişəki kimi iş otağına keçmək əvəzinə, arvadına yaxınlaşaraq

onun yanaqlarından öpmüşdü. Keyt Svift yadına düşəndə isə keşif gülümsünər və başını yuxarı qaldıraraq deyərdi:

– İlahi, mənə kömək elə, sənə qulluq etmək üçün mənə güc ver. Məni doğru yoldan çıxmağa qoyma!

Amma onun ürəyində çoxdan başlanmış bir təlatüm indi daha da kəskinləşirdi. O, Keyt Sviftin ən çox axşamlar öz çarpayısında uzanaraq kitab oxuduğunu necəsə öyrənmişdi. Çarpayının kənarına qoyulmuş gecə lampasının işığı qadının ağ çiyinlərinin, yarıaçıq sinəsinin üstünə düşürdü. Onu ikinci dəfə gördüyü axşam keşif saat doqquzdan on birə qədər zəng qülləsindəki tozlu otağını tərk etmədi. Qarşı otağın işığı söndükdən sonra isə kilsədən çıxdı və bir neçə saatı Vaynzburq küçələrini dolaşaraq dua etməklə keçirdi. İndi daha Keyt Sviftin çiyinlərini, boğazını, yarıaçıq sinəsini öpmək istəmirdi və bu cür fikirləri özünə yaxın buraxmamağa çalışırdı. O, özü də nə istədiyini anlaya bilmirdi.

– Məni sən yaratmışsan, özün qoru məni, nəfəsimdən qoru məni! – Keşif qaranlıq küçənin ortasında uca səslə duaya başladı. Sonra isə yolun kənarındakı hündür bir ağacın yanında dayanıb göylərə baxdı. Sürətlə uçuşan buludlar göy üzünü örtmüşdü və sanki Tanrıya baxırmış kimi o buludlara baxa-baxa duasına davam etdi:

– İlahi, məni yadından çıxarma, yadından çıxarma məni. Mənə güc ver, güc ver ki, sabah gedib o pəncərəni düzəldim, bir də o qadına baxmayım. Məni tərk edib getmə, məni atma. Sənin köməyinə ən çox indi ehtiyacım var.

Beləcə, o, günlərini, həftələrini sakit və qaranlıq küçələrdə dua edərək keçirirdi. Nə qədər çalışsa da, Tanrının onu nə üçün belə bir sınağa çəkdiyini anlaya bilmirdi. Günahlardan uzaq qalmaq üçün əlindən gələnlə hər şeyi etdiyini deyərək, olanlara görə Tanrını günahlandırmaq istəyirdi:

– Cavanlıqdan bəri, bütün ömrüm boyu Sənə ibadətdən başqa heç nə düşünməmişəm, indi niyə məni bu cür sınağa çəkirsən? Sənin xoşuna gəlməyən nə etmişəm, hansı günahıma görə məni cəzalandırırsan?

Həmin ilin payızında və qışında Körtis Hartmen Keyt Svifti yenidən görmək üçün düz üç dəfə evindən çıxaraq zəng qülləsindəki otağına getmişdi. Və hər dəfə qarşı evin işığı söndükdən sonra

kilsəni tərək edərək sakit və qaranlıq küçəyə çıxmış, duasını dayandırmadan gecəyarısına qədər gəzməyə davam etmişdi. O, öz hisslərini anlaya bilmirdi. Bəzən bir neçə həftə boyunca həmin qadın tək-tük hallarda yadına düşərdi və buna görə də artıq nəfsinə qalib gəldiyini düşünərdi. Lakin sonra qəfildən hər şey dəyişərdi. Evindəki iş otağında, masasının arxasında oturub bütün diqqətini moizə kağızlarına yönəltdiyi halda, birdən ona nəsə olar, əsəbləri gərilərdi. Ayağa durub otağın içində o başa, bu başa gedərək var-gəl edərdi. Öz-özünə “gedirəm, indi gedirəm” deyərək küçəyə çıxardı. Amma kilsə qapısının astanasında dayanarkən belə, bura gəlişinin əsl səbəbini özünə etiraf etmək istəməzdi:

– Şüşəni düzəltməyəcəm, hər gün də bura gələcəm, amma ona baxmayacam. Bunu bacarmaq çətin deyil. Tanrı özü bu sınağı mənim qabağıma çıxarıb. Mən bu sınaqdan üzüağ çıxacam! Mən bunu bacaracam!

Yanvar qarlarının Vaynzburq küçələrini ağ rəngə bürüdüyü şaxtalı qış gecələrinin birində Körtis Hartmen axırıncı dəfə kilsənin zəng qülləsindəki həmin otağa getdi. Tələsdiyindən çəkmələrini geyinməyi də unudan keşiş saat doqquzda evdən çıxdı. Meyn küçəsində gecə gözətçisi Hop Hiqinzdən başqa, heç kim gözə dəymirdi. O şaxtalı qış gecəsində oyaq qalanlardan biri də redaksiyadakı otağında oturub yeni hekayəsi üzərində işləyən gənc Corc Villard idi. Kilsə yollarına yağan qar üstündə indi keşişin ayaq izləri görünürdü və o artıq əmin idi ki, bu dəfə həmin yollar onu günaha aparır.

– Onu yenə görmək istəyirəm, doyunca baxmaq istəyirəm ona. Bundan sonra özümə zülm eləməyəcəm, onun çiyinlərini öpmək istəyini özümdən gizlətməyəcəm.

Bu sözləri deyərkən, nə qədər çalışsa da, göz yaşlarını saxlaya bilmədi. O artıq keşişlikdən əl çəkmək və özünə yeni bir həyat qurmaq haqqında düşünürdü.

– Gedəcəm, gedəcəm buralardan, özümə başqa iş tapacam. Əgər mən bu cür yaradılmışamsa, günahlar qarşısında bu cür zəifəmsə, daha müqavimət göstərməyəcəm, qoy nə olur-olsun, qoy ən pis günahlara batım, ən azından ikiüzlü olmaram. Bir tərəfdən camaata ağıl öyrədib, o biri tərəfdən bu naməhrəm qadına baxmaram.

Kilsənin zəng qülləsindəki otaq bumbuz idi və içəri girən kimi keşiş hiss etdi ki, burada çox qalsa, xəstələnəcək. Yaş ayaqlarını qurutmaq üçün otaqda soba yox idi. Qarşdakı evin otağında isə Keyt Svift gözə dəymirdi. Keşiş səbirlə gözləməyə başladı. Soyuq stulda əyləşib bir əli ilə üstündə hər zaman İncil olan masasının kənarından yapışdı. İndi onun beynindən ömrü boyu düşünmədiyi ən qara, ən çirkli xəyallar keçirdi. Keşiş bir anlıq öz arvadına qarşı nifrət duyduğunu hiss elədi.

“O, həmişə ehtiraslı həyatdan utanıb, həmişə məni aldadıb, – keşiş düşünürdü. – Hər kişinin haqqı var ki, xoşbəxt olsun, qadın gözəlliyindən zövq alsın. Heç kim öz içindəki heyvani istəkləri öldürməməlidir! Yeri gəlsə, mən ondan ayrılacam, başqa qadınların arxasınca düşəcəm! O məktəb müəlliməsindən əl çəkməyəcəm! Mən bu zavallı insanlar kimi özümü aldatmayacam! Özümü bu istəklərdən arınmış mələk kimi göstərməyəcəm! Əgər, doğrudan da, mənim ürəyimdə heyvani istəklər varsa, onda mən daha heç vaxt öz istəklərimdən qaçmayacam! Lazım gəlsə, qalan ömrümü ancaq bu istəklərlə yaşayacam”.

Keşiş həm soyuqdan, həm də ürəyində gedən mübarizənin dəhşətindən tir-tir əsirdi. Bir neçə saat da beləcə gözlədi. Qərribə bir istiliyin yavaş-yavaş bədəninə yayıldığını, boğazında ağrılar başladığını, soyuqdan dişlərinin bir-birinə dəyib şaqquldadığını və ayaqlarının buza döndüyünü keşiş çox yaxşı hiss edirdi, amma qadını görmədən oradan getməyi ağına da gətirmirdi.

“Bu gün onu yenə görməliyəm! Mütləq görməliyəm! Bundan sonra qorxmayacam, istədiklərimi düşünəcəm”, – bir əli ilə hələ də masanın kənarından yapışaraq dayanan keşiş düşünürdü.

Kilsənin bumbuz otağında soyuqdan əsərək gözləsə də, o gecə baş verənlər keşişə həyatının qalan illərini necə yaşayacağını müəyyənləşdirməkdə kömək eləmişdi. Zəng qülləsindən Keyt Sviftin otağının hər yeri görünmürdü. Otağın ancaq çarpayı qoyulan hissəsini görmək mümkün idi. Keşiş hər dəfə gözünü həmin yerə zilləyir və əyninə ağ rəngli gecə paltarını geyinmiş qadın otaqda görünənə qədər gözləyirdi. Qadın əvvəlcə çarpayıda oturur, sonra işığı yandırır yastıqlara dirsəklənərək kitab oxumağa başlayırdı. Bəzən arabir siqaret də çəkirdi. Bu vaxtlarda onun ancaq çılpaq çiyinləri və boğazı görünürdü.

O qarlı yanvar gecəsində isə keşiş həmişəkindən daha çox gözləməli oldu. Soyuqdan əl-ayağı titrəyən Körtis Hartmen qadının gəlməsini gözləyərkən xəyallara qapılıb özündən elə uzaqlaşdı ki, təzədən o soyuq otağa qayıtmaq üçün iradəsini işə salmalı olurdu. Keşiş bu xəyallarla mübarizə apardığı vaxt Keyt Svift, nəhayət ki, otağa daxil oldu. Qarşı otaqda qapının yanında bir fənər yanırdı və keşiş indi gözlərini boş çarpayıya dikib diqqətlə o fənərin işıqlandırdığı otağa baxırdı. Körtis Hartmen qəfildən hiss etdi ki, çarpayının yanında dayanmış qadın anadangəlmə çılpaqdır. Kiminsə onu izlədiyindən xəbəri olmayan qadın özünü çarpayısına ataraq üzüqoylu uzandı və balaca yumruqları ilə yastığı döyəcləyə-döyəcləyə ağlamağa başladı. Bir az sakitləşdikdən sonra dua etmək üçün yatağında dikəldi.

Gecə lampasının işığında dua edən qadının incə və qüvvətli bədənini pəncərə şüşəsinin üstündə təsvir edilmiş İsa peyğəmbərin üzünə baxan o balaca oğlanı xatırladırdı.

Körtis Hartmen özü də bilmədi ki, kilsəni necə tərk etdi. O, bağırtıya bənzər qəribə bir səs çıxararaq ayağa qalxdı və arxasında əyləşdiyi ağır masanı döşəmə üzərində sürüyərək qabağa itələdi. Yerə düşən İncilin şappıltısı səssiz otaqda əks-səda verdi. Qarşı otağın işığı sönəndə o, pilləkənlərdən aşağı düşüb küçəyə çıxdı. Küçə boyunca qaçaraq “Vaynzburq İql” qəzetinin binasına daxil oldu. Bu vaxt Corc Villard da öz başına gələnlərin təsiri ilə narahat halda otağında gəzinirdi. Keşiş Corc Villardı görəndə kimi nəfəsi kəsilə-kəsilə danışmağa başladı:

– Tanrı, həqiqətən də, qüdrətli, biz heç vaxt Onu anlaya bilmərik, – otağa daxil olub qapını örtdü, Corca yaxınlaşdı və parıltılı gözləri ilə ona baxaraq sözünə davam etdi. – Tapdım, axır ki, tapdım, o axtardığım işığı tapdım. Düz on il sonra, on il burda yaşayandan sonra gözlədiyim işarələri Allah mənə göstərdi. Bir qadının bədənində göstərdi.

Səsini alçaldıb bu dəfə pıçıldı ilə danışmağa başladı:

– Hər şeyi səhv başa düşmüşəm. Elə bilirdim, başıma gələnlər mənim üçün bir sınaqdı, amma sən demə, bu olanlar mənə illərdir gözlədiyim işarələri göstərmək üçün imiş. Tanrı özünü mənə Keyt Sviftdə göstərdi, o müəllimədə, çarpayısında çılın-çılpaq uzanan o qadında. Sən onu tanıyırsan? Bəlkə, heç

özünün də xəbəri yoxdu ki, bu həqiqəti mənə göstərmək üçün Tanrı bir vasitə kimi onu seçib.

Keşiş sözünü qurtarandan sonra qapıya tərəf getdi və qapının ağzında bir anlıq dayanaraq küçəyə baxdı. Sonra yenə üzünü Corc Villarda tutub dedi:

– Artıq hər şey mənə aydındı, daha heç nədən qorxmuram, – qanamış əlini gənc Corca göstərərək sözünə davam etdi. – Bayaq kilsədə olanda Tanrının qüdrətini öz içimdə hiss elədim, sonra yumruğumla pəncərənin şüşəsini sındırdım. İndi daha o pəncərəni birdəfəlik düzəltmək olar.

MÜƏLLİMƏ

Təxminən səhər saat ondan yağmağa başlayan qar bütün Vaynzburqu öz ağışuna almışdı. Arabir külək əsir və yerə çatmağa macal tapmayan qar dənələrini küçə boyunca sovururdu. Qar altında qalan palçığı donmuş şəhər yollarının nahamarlığı indi daha gözə çarpmırdı.

– Bu qarda yaxşı xizək sürmək olar, – Ed Qirifisin meyxanasında piştaxtanın yanında dayanan Vill Henderson düşünürdü. Qarıdan çıxarkən ayağında iri, sukeçirməz çəkmələri ilə səndələyə-səndələyə meyxanaya tərəf gələn aptekçi Silvester Vestlə qarşılaşdı.

– Qara görə şənbə günü hamı tökülüşüb şəhərə gələcək, – əczaçı dedi. Daha sonra onlar içəri keçib söhbət eləməyə başladılar. Ayaqlarına çəkmə geyinməmiş Vill Hendersonun əynində parıltılı bir plaş var idi. O, sağ ayağının pəncəsi ilə sol ayağının dabanına vura-vura əczaçının sözlərini dinləyirdi. Əczaçı isə müdrik adamlar kimi qar haqqında danışmağa davam edirdi:

– Amma taxıl üçün bu qar çox yaxşı oldu.

Həmin gün Corc Villardın mətbəədə işi yox idi. Buna görə də o, şən görünürdü. Həftəlik qəzet çap olunmuş və çərşənbə günü axşam poçta aparılmışdı. Qar isə sabahkı gün yağmağa başlamışdı. Saat səkkizdə, səhər qatarı keçdikdən sonra Corc bir cüt konkini də götürərək Votervörks Ponda getdi, amma nədənsə konki sürmək fikrindən daşındı. Gölməçənin yanından ötüb Vayn çayına apararı cıgırla fikirli-fikirli fıstıq meşəliyinə tərəf gəldi. Meşəyə çatan kimi ocaq qaladı və kötüyün üstündə oturaraq fikirləşməyə davam elədi. Birazdan qar yağmağa, külək əsməyə başlayanda Corc çör-çöp yığmaq üçün ayağa qalxdı.

Gənc jurnalist səhərdən bəri bir vaxtlar məktəbdə onun müəlliməsi olmuş Keyt Svift haqqında düşünürdü. Dünən axşamçağı müəlliməsinin ona vermək istədiyi kitabı götürmək üçün Keyt Sviftin evinə gedəndə Corc düz bir saat onunla evdə tək qalmışdı. Bununla neçənci dəfəydi ki, Corc həmin qadının qəribə bir həyəcanla, qəribə bir ciddiliklə danışdığını görür,

amma onun niyə belə danışdığını, nə üçün belə həyəcanlandığını anlaya bilmirdi. Corca bir anlıq elə gəlmişdi ki, müəlliməsi ona vurulub. Bu fikir isə xoşuna gəlməklə bərabər, həm də onu narahat edirdi.

Corc ocağa çör-çöp atarkən kiminsə onu eşidə biləcəyindən ehtiyatlandığı üçün ətrafına baxdı və Keyt Sviftlə üzbəüz dayanıldığını təsəvvürünə gətirərək danışmağa başladı:

– Sən mənə nəsə demək istəyirsən. Bəlkə də, səni yanlış anlamışam, amma mənim haqqımda nə düşündüyünü öyrənəcəm, mütləq öyrənəcəm.

Gənc Corc ayağa qalxdı və qaladığı ocağı arxasında buraxaraq gəldiyi yolla yavaş-yavaş qəsəbəyə tərəf üz tutdu. Yeridikcə konkilərin şaqqıltısı eşidilirdi. “Nyu Villard Hauz”da yerləşən evinə qayıtdıqdan sonra otağındakı sobanı qaladı və çarpayısına uzanaraq yenə də düşüncələrə daldı. Bu dəfə onun düşüncələrinə şəhvani duyğular hakim kəsilmişdi. Pərdəni çəkərək gözlərini bağladı və üzünü divara tərəf çevirdi. Öz sözləri ilə onun hisslərini oyatmağı bacarmış müəlliməsi Keyt Svifti, sonra isə bir vaxtlar uzun bir eşq macərası yaşadığı şəhərdəki bank rəhbərinin qızı Helen Vaytı xatırlayaraq yastığı sinəsinə sıxdı.

Həmin gün axşam saat doqquza qədər Vaynzburqun bütün küçələri artıq tamam qarla örtülmüş, hava daha da soyumuşdu. Ətrafda gəzmək getdikcə çətinləşirdi. Bütün dükanların işıqları söndürülmüş, hamı öz evinə çəkilmişdi. Klivlenddən gələn axşam qatarı gecikirdi, amma Vaynzburqda o qatarı gözləyən bircə adam da yox idi. Min səkkiz yüz nəfər əhalisi olan Vaynzburqda saat ona qədər hamı yatağına uzanaraq yuxunu gözləyirdi. Amma o kiçik qəsəbədə dörd nəfər var idi ki, həmin gecə hər kəs yuxuda olduğu zaman yalnız onlar oyaq idi.

Bunlardan biri gecə gözətçisi Hop Hiqqinz idi. Həmişə ağır çəliklə gəzən Hop Hiqqinz axsaya-axsaya yeriyirdi. Qaranlıq gecələrdə özü ilə bir fənər də daşıyırdı. Saat doqquzu keçəndən sonra hər şeyin qaydasında olduğunu öyrənmək üçün ətrafda dolaşmağa başladı. Meyn küçəsi boyunca səndələyə-səndələyə yeriyərək bütün qapıları bir-bir yoxladı. Yaxın binaların arasındakı dar küçələrdən keçərək arxa qapılara da göz gəzdirib hər şeyin

qaydasında olduğunu görəndən sonra “Nyu Villard Hauz”a gəldi və qapını astaca döydü. Hop bütün gecəni sobanın yanında keçirməyə hazırlaşdı.

– Sən istəyirsən, get yat, sobaya mən baxaram, – xırda uşaq çarpayısında mürgüləyən oğlana dedi.

Hop sobanın yanında əyləşdi və ayaqqabılarını çıxardı. Oğlan yatmaq üçün öz otağına getdikdən sonra Hop Hiqqinz görəcəyi işləri götür-qoy etməyə başladı. O, yazda evini təmir etmək istəyirdi və təmirə, fəhlələrə verəcəyi pulu dəqiqliklə hesablamağa çalışırdı. Altmış yaşı var idi, artıq təqaüdə çıxmaq fikrindəydi. Vətəndaş müharibəsində iştirak etdiyi üçün ona hər ay əlavə pul da verilirdi. Hop Hiqqinz neçə vaxtdan bəri pul qazanmağın başqa yollarını axtarırdı və hardansa ağına batmışdı ki, safsar saxlamaqla yaxşı qazanc əldə edə bilər. Evinin zirzəmisində bu qəribə, vəhşi və balaca məxluqlardan dördünü saxlayırdı. Bu heyvanlardan ovçular ən çox dovşan ovunda istifadə edirdilər.

– Deməli, indi bir erkək, üç də dişi var, – o düşünürdü. – Bəxtim gətirsə, yaza qədər çoxaldıb ondörd-onbeş eləyə bilərəm. O biri il də qəzetlərdə satış üçün elanlar vermək imkanım olar.

Hop Hiqqinz stuluna yayxanaraq bir anlıq xəyallarından uzaqlaşdı. Amma onu yuxu tutmadı. Artıq neçə il idi ki, uzun gecələrdə saatlarla belə oturur, amma nə yuxulu, nə də oyaq olardı. Səhərlər isə bütün gecəni rahat yatmış adamlar kimi özünü gümrah hiss edərdi.

O gecə oyaq qalan dörd nəfərdən biri də Corc Villard idi. Corc bütün diqqətini yazdığı hekayəyə yönəltməyə çalışsa da, əslində, hələ də səhərçağı ocağın ətrafında oturarkən qərq olduğu düşüncələrdən xilas ola bilməmişdi.

Presbyterian kilsəsinin zəng qülləsindəki qaranlıq otağında oturan keşiş Körtis Hartmen uzun illərdən bəri bəslədiyi ümidlə Allahdan vəhy gözləyirdi.

O gecənin oyaq qalanlarından biri Keyt Svift isə evindən çıxaraq soyuq və qarlı küçələrdə gəzişirdi. O, evdən çıxanda saat on idi. Bu axşam gəzintisi onun özü üçün də gözlənilməz olmuşdu. Belə soyuq havada çölə çıxmaq niyyəti olmayan Keyt Svifti sanki o gecə onun haqqında düşünən iki adam öz düşüncələri ilə

küçəyə çıxmağa vadar eləmişdi. Pul məsələsi ilə bağlı Vaynzburq dairə mərkəzinə getmiş anası Elizabet Svift həmin gün evə qayıtmayacaqdı. O axşam Vaynzburqun qarlı küçələrini gəzmək fikri beyninə vuranda Keyt Svift oxuduğu kitabı yarımçıq qoyaraq qapının yanındakı asılıqandan plaşını götürüb evdən çıxmışdı.

Otuzyaşlı Keyt Svift çox da gözəl deyildi. Üzündə hansısa xəstəliyin əlamətləri olan sızanaqlar var idi. Amma o gecə Vaynzburqun ağappaq küçələrində o, çox gözəl görünürdü. Şux qamətli bu qadının üz cizgiləri yay axşamlarının solğun işığında kilsə həyətində görünən balaca ilahə heykəlciyini xatırladırdı.

Həmin gün günorta Keyt Svift öz səhhəti ilə bağlı Həkim Vellinqin yanına getmişdi. Həkim onu əməlli-başlı danlamış və öz sağlamlığına qarşı bu cür etinasız davranarsa, gələcəkdə eşitmə qabiliyyətini itirəcəyini demişdi.

Amma soyuq havada küçələri gəzərkən həkimin sözləri onun yadına da düşmürdü, yadına düşsəydi də, qayıtmayacaqdı. Əvvəl-əvvəl üşüsə də, bir az gəzdikdən sonra daha soyuğu hiss eləmədi. Öz küçələrində gəzişdikdən sonra önündə tərəzi qoyulmuş ərzaq anbarının qarşısından keçərək Trunyon Payk küçəsinə buruldu. Trunyon Paykda Ned Vinterz anbarının yanından ötdü, alçaq damlı evlərə baxa-baxa şərqə – Qospel Hill tərəfə döndü. Daha sonra Votervörks Pond və Ayk Simidin cücə fermasına apanan Saker küçəsinə fikirli-fikirli dolaşdı. Gəzdikcə onu evdən çıxaran dəlisov duyğular gah sönür, gah da yenidən oyanırdı.

Keyt Sviftin xarakterində insanı özündən uzaqlaşdıran və heç də xoş olmayan nəşə var idi. Bunu hamı hiss edirdi. Sınıfdə o, çox sakit, soyuqqanlı və ciddi olardı, amma bununla belə, şagirdləri ilə səmimi olmağı da bacarırdı. Bəzən dərs zamanı yadına nəşə düşər və sevincini gizlədə bilməzdi. Uşaqlar da bunu hiss edər, birdən-birə səbəbsiz yerə müəllimənin sevindiyini görəndə təəccüblənərdilər. Belə məqamlarda şagirdlər dərsə ara verərək ona baxardılar, müəllimə isə sinif otağında yuxarı-aşağı var-gəl edər və çox sürətlə danışırdı.

Danışdığı mövzuların bəzən dərsə heç bir əlaqəsi olmazdı. Bir dəfə o, Çarlz Ləmbin övladları və yazığının öz həyatı haqqında

şagirdlərə maraqlı və qəribə əhvalatlar danışmışdı. Keyt Svift bu əhvalatları elə şövqlə danışdı ki, sanki o özü həmin yazıçı ilə eyni evdə yaşamış və onun şəxsi həyatına aid olan bütün sirləri öyrənmişdi. Şagirdlər isə müəllimənin bu inandırıcı hekayələrindən elə təsirlənərdilər ki, Çarlz Ləmbin bir vaxtlar Vaynzburqda yaşadığını düşünərdilər.

Keyt Svift bir dəfə də şagirdlərinə Benvenuto Sellini haqqında danışmış və onları xeyli güldürmüşdü. Bu söhbətlər Benvenuto Sellini şagirdlərin təsəvvüründə lovğa, ədabaz, amma həm də cəsur və sevimli bir insan kimi canlandırmışdı. Keyt Svift Sellini haqqında hətta lətifələr də uydurmuşdu. Bu lətifələrdən biri Milanda keçirdiyi illərdə Sellininin qaldığı kirayə evin yuxarı mərtəbəsində yaşayan almaniyalı musiqi müəlliməsi haqqında idi. Uşaqlar bu lətifəni eşidəndə gülməkdən uğunub-getmişdilər. Hətta Şuqerz Məknats adlı alyanaqlı, kök oğlan o qədər gülmüşdü ki, oturduğu stuldan yıxılmışdı. Müəllimə də uşaqlara qoşulub öz danışdığı lətifəyə xeyli gülmüşdü. Amma həmin dərsdə ona yenə də nəşə olmuş və bir az əvvəl gülən qadın qəfildən çox ciddi, soyuq və sərt bir adama çevrilmişdi.

O qış gecəsində qarla örtülü küçələri gəzdikcə Keyt Svift öz taleyinin də, öz xoşbəxtliyinin də bu küçələr kimi qar altında qaldığını düşünürdü. Vaynzburqda, bəlkə də, heç kimin təsəvvürünə gəlməzdi ki, o, necə macərəpərəst qadın olub. Məktəbdə uşaqlara dərs keçərkən, küçələrdə gəzərkən içindəki kədərlər, ümidlər və arzular onu rahat qoymazdı. Zahirən sakit və soyuqqanlı görünən bu qadının qəlbindəki duyğulardan, həsrətlərdən, istəklərdən heç kəsin xəbəri yox idi. Vaynzburqlular onun sevgi və ehtiras hisslərindən tamam uzaq olduğunu, hətta bütün insanlara xas olan digər duyğulardan da arındığını düşünürdülər. Amma əslində, bütün Vaynzburqda, bəlkə də, ürəyi Keyt Svift kimi sevgi və ehtiras hissləri ilə dolu olan ikinci bir adam yox idi və Vaynzburqa köçəndən bəri ilk dəfə deyildi ki, Keyt Svift heç cür sakitləşdirə bilmədiyi duyğuları ilə savaşa-savaşa, yaşamadığı sevginin həsrətini çəkə-çəkə Vaynzburq küçələrini dolaşırdı. Bir dəfə də yağmurlu bir gündə düz altı saat yağışın altında beləcə gəzmişdi. Evə qayıdanda anası ilə dalaşmışdı. Onu danlayan

anası Elizabet Svift o vaxta qədər demədiyi sözləri də qızına demişdi:

– Yaxşı ki, sən kişi doğulmamısan, ömrüm boyu gecələr atanı gözləyə-gözləyə qalmışam. Gecəyarıya qədər nə elədiyindən xəbərim də olmayıb. İndi də sən. Xahiş edirəm, sən onun kimi olma.

O gecə gəzintisində Keyt Svift şagirdi Corc Villard haqqında düşünürdü. Corc hələ məktəbli ikən yazdığı bir hekayəsini ona oxumuş və həmin vaxt Keyt şagirdindəki istedadın közərtilərini görmüşdü. Keyt bu közərtilərin alova çevrilməsini çox istəyirdi. Bir dəfə yay günlərinin birində “Vaynzburq İql” qəzetinin redaksiyasına gəlmiş və Corcun heç bir işi olmadığını görüb onunla söhbətə başlamışdı. Söhbət edə-edə onlar Meyn küçəsindən keçərək Yarmarka meydanına getmişdilər. Üstünü mamır örtmüş skamyaların birində oturduqdan sonra Keyt Svift Corca öz məsləhətlərini vermişdi.

– Bilirsən, sənin əsas işin nədir? Sən indi hər şeydən çox yaşamağa, həyatı tanımağa can atmalısən, – bunları deyərkən Keytin səsi həyəcədən əsmişdi. Sonra isə Corcun gözlərinə baxmaq üçün əlini onun çiyinlərinə qoymuş və Corc da üzünü ona tərəf çevirmişdi. Onlar elə yaxın dayanmışdılar ki, yoldan keçən olsaydı, bu iki adamın qucaqlaşdığını düşünərdi. Corcun gözlərinə baxa-baxa qadın öz məsləhətlərini verməyə davam eləmişdi:

– Əgər əsl yazıçı olmaq istəyirsənsə, mənasız cümlələrlə başını qatmamalısan. Yaxşı olardı ki, hələlik heç nə yazmayasan. Tam hazır olana kimi heç nə yazmayasan. İndi sənin görməli olduğun ən vacib iş yaşamaqdı. Mən səni qorxutmaq istəmirəm, ancaq istəyirəm biləsən ki, bu iş necə çətin işdir. Sən indi insanların nə dediyini yox, nə düşündüyünü hiss etməyə çalışmalısan.

Bir gün əvvəl – Keşiş Körtis Hartmenin kilsənin zəng qülləsində əyləşərək o qadının ağ bədəninə baxmağı səbirsizliklə gözlədiyi gecə Corc Villard müəlliməsindən kitab almaq üçün onun evinə getmişdi. Oğlanı çaşdıran, onu düşüncələrə qərq edən şey o idi ki, artıq kitabı alıb evdən çıxmaq istəyərkən Keyt Svift

sanki onun getməsinə mane olmaq üçün yenə də eyni həyəcanla söhbətə başlamışdı. Onda artıq günəş batmış, küçələrdəki işıqlar çoxdan yandırılmışdı. Axşam düşdükdən sonra otaq qaranlıqlaşmışdı. Corc üzünü çevirib getmək istədiyi an Keyt zərif və susqun bir səslə onun arxasınca “Corc” deyə çağırmış və yanına gələrək çılğın bir hərəkətlə onun əlindən tutmuşdu. O gecənin qaranlığında öz cizgiləri ilə Keyt Sviftin gözünə yetkin bir kişi görkəmində görünən gənc Corcun yaraşığı tənha qadının sevgi duyğularını yenidən oyatmışdı. Həmin an Keyt Svift hiss etmişdi ki, qarşısındakı gəncə həyatın və insan hisslərinin gizli dolanbaclarını anlatmaq, ona içindən keçən bütün duyğuları bir-bir açmaq istəyir. O, Corca bir az da yaxınlaşmış, Corcun əlini daha da bərk tutaraq dodaqlarını onun yanaqlarında gəzdirmişdi. Corc ilk dəfə onda həmin qadının, əslində, necə gözəl olduğunu duymuş, onun gizlənmiş gözəlliyinin fərqinə varmışdı. Az qala, Corca sarılacaq kimi ona yaxın olan qadın isə düşdüyü vəziyyətdən utandığı üçün özünü nəsə demək məcburiyyətində hiss etmiş və amirənə bir səslə demişdi:

– Ehh, nə xeyri var ki bu dediklərimin? Sən hələ illər sonra anlayacaqsan ki, mən sənə nəyi başa salmağa çalışırdım, sənə nəyi demək istəyirdim.

Sonrakı gün – qarlı qaranlıqların Vaynzburq küçələrinə ayaq basdığı, keşiş Körtis Hartmenin kilsədə oturub onu gözlədiyi gecə Keyt Svift Corcla bir də danışmaq üçün onun iş yerinə getməyi qərara aldı. O, özünü çox tənha və yorğun hiss edirdi. Şaxtalı havada uzun gəzintidən sonra soyuqdan titrəyirdi. Meyn küçəsinə dönüb qəzet binasına tərəf addımladı. Qapıya yaxınlaşdı və böyük bir qətiyyətlə içəri daxil oldu. Onlar düz bir saat sobanın yanında oturub söhbət etdilər. Keyt yenə eyni həyəcan və eyni ciddiliklə Corca həyat haqqında danışmağa çalışırdı. Keyti bu havada çölə çıxaran, soyuq küçələrdə gəzdiren duyğu indi özünü onun sözlərində, danışığında bürüzə verirdi. O, eynən sinifdə uşaqlar qarşısında danışarkən duyduğu şövq ilə danışdı. Bir vaxtlar onun şagirdi olmuş, bəlkə də, nə zamansa Keytin danışdığı həyatın nə olduğunu anlayacaq bu oğlana Keyt elə indi hər şeyi başa salmaq, onun üzünə həyatın qapılarını taybatay

açmaq istəyirdi. Bu istək o qədər gücləndi ki, artıq sanki fiziki tələbata çevrildi. Yarıqaranlıq otaqda Keytin gözləri bir anlıq qərribə bir parıltıyla işıqlandı. Sonra o, qəfildən ayağa qalxdı və ona xas olmayan qərribə, tərəddüdlü bir tərzdə gülümsədi.

– Yox, mən getməliyəm, – dedi, – bir az da qalsam, səni öpməkdən özümü saxlaya bilməyəcəm.

Otağa dərin bir təəccüb çökdü. Keyt üzünü çevirərək qapıya tərəf getdi. Düzdür, o, Corcun müəlliməsi idi, amma o da qadın idi. Corcun üzünə yenidən baxanda bir kişi tərəfindən sevilmək istəyi əzablı və ehtiraslı bir arzu kimi onun iliyinə işlədi. Lampa işığında çaşqın vəziyyətdə dayanmış Corc isə artıq gənc bir oğlan deyil, öz vəzifəsini yerinə yetirməyə hazır olan yetkin bir kişi kimi görünürdü.

Corc Villard onu qolları arasına alanda Keyt mane olmadı. Qadın artıq öz gücünü itirdiyini hiss edirdi.

Keyt qapının yanında dayanmışdı. Corc ona yaxınlaşıb əlini Keytin çiyninə qoyanda qadın üzünü ona tərəf çevirdi və onun gücdən düşmüş bədəni oğlanın ağuşuna yığıldı. Bu, Corcun çaşqınlığını, təəccübünü bir az da artırdı. O, bir anlıq qadının bədənini öz bədəninə sıxdı. Sonra Keyt qəfildən balaca yumruqları ilə Corcun sinəsini döyəcləməyə başladı. Qadın onu tək buraxıb gedəndən sonra Corc əsəbi halda otaqda var-gəl edir və qəzəbini soyutmaq üçün ağzına gələn söyüşü söyürdü.

Corcun təəccübünü və çaşqınlığını artıran başqa bir şey də Keyt gedəndən sonra keşiş Körtis Hartmenin onun yanına gəlməsi idi. Körtis Hartmenin dediklərini diqqətlə dinləyəndən sonra Corca elə gəlmişdi ki, o gecə bütün qəsəbə, bütün Vaynzburq dəli olub. Keşiş qanayan yumruğunu havada yelləyərək bir az əvvəl Corcun qolları arasına sığınan qadının Tanrının bir işarəsi olduğunu deyirdi.

Corc pəncərənin yanındakı lampanı üfürərək söndürdü. Otağın qapısını bağladı və evinə tərəf yol aldı. Qəzet binasından çıxarkən qapının ağzında o tərəfə, bu tərəfə gedərək saxladığı heyvanları artırmağın yolları haqqında fikirləşən Hop Hiqqinzi gördü. Evinə çatıb otağına girəndə soba artıq sönmüşdü. Soyuq otaqda yavaş-yavaş paltarlarını çıxardı. Yatağına girdi və sanki küçənin soyuq, ağappaq qarını öz üstünə örtürmüş kimi yorğanı başına çəkdi.

Corc günorta uzanıb Keyt Svifti düşündüyü yatağın içində indi oyan-buyana çevrilərək yatmağa çalışırdı. Keşişin sözləri – Corca elə gəlirdi ki, o, dəli olub – qulaqlarından getmirdi. Yata bilmədiyini görüb gözlərini açdı. Çaşqın baxışlarını otaqda gəzdirdi. Bir az əvvəl duyduğu qəzəb artıq keçmişdi. O, nə baş verdiyini anlamağa çalışırdı. Amma heç nə anlaya bilmirdi. Hər şeyi təkrar-təkrar xatırlamağa bir də cəhd etdi. Artıq saatlar keçmişdi və Corc hiss edirdi ki, səhərin açılmağına az qalır. Saat dördə yaxın gözləri yumulanda, yavaş-yavaş yuxuya gedəndə Corc sanki axtardığı şeyi tutmağa çalışmış kimi əlini havaya qaldırdı və yuxulu-yuxulu sayıqladı:

– Mən nəyisə itirdim, nəyisə əldən buraxdım. Keyt Svift mənə nə demək istəyirdi? Mən onu düz başa düşməmişəm.

Birazdan onu da yuxu tutdu. Və Corc o qarlı gecədə bütün Vaynzburqda gözlərini yuxuya yuman sonuncu adam idi.

TƏNHALIQ

Bir vaxtlar şəhər kənarından iki mil aralıda, Vaynzburqun şərqində, Trunyon Payka gedən yol üstündə xanım El Robinsonun bir ferması var idi. O, öz oğlu Enokla birgə həmin fermada qalırdı. Fermadakı ev qəhvəyiyyə boyanmış və yola tərəf açılan pəncərələr jalüzlə örtülmüşdü. Evin qabağından keçən yolda həmişə toz-torpağın içində eşələnən toyuq-cücə və iki hindtoyuğu olardı. Enok Vaynzburq Ali Məktəbində təhsil almışdı. Vaynzburqda yaşayan qocalar onu sakit, çox danışmayan və gülərüz birisi kimi xatırlayırdılar. O, həmişə yolun ortasında yerişər, bəzən də kitab oxuyardı. Yoldan keçən sürücülər onu qışqırıqla və söyüşlə xəbərdar edər və yalnız bundan sonra Enok yolun kənarına çəkilərək maşınların keçməsinə imkan yaradardı.

İyirmi bir yaşı olanda Enok Nyu Yorka köçüb on beş il orada yaşadı. Şəhərə köçdükdən sonra fransız dilini öyrənməyə başladı və öz rəssamlıq məharətini inkişaf etdirmək ümidi ilə rəsm məktəbinə yazıldı. O, Parisə getmək, rəssamlıq təhsilini böyük rəssamların arasında bitirmək istəyirdi, amma bu istək baş tutmadı.

Ümumiyyətlə, onun həyatda heç bir istəyi baş tutmadı. Enokun çox gözəl şəkil çəkmək bacarığı var idi. Kətan üzərinə köçürmək üçün təxəyyülündə həmişə qəribə, maraqlı və sirli fikirlər olardı. Amma uşaqtəbiətli olmağı cəmiyyətdə uğur qazanmaq üçün bir maneəyə çevrilmişdi. O, həmişə bu cür uşaq qaldı və heç vaxt böyümədi. Buna görə də heç vaxt insanları başa sala və onları başa düşə bilmədi. İçində yaşayan o uşaq ömrünün sonunacan şəhvət, pul və fərqli düşüncələr kimi, həyat həqiqətləri ilə yola getmədi.

Bir dəfə küçədə onu maşın da vurmuşdu. Bu qəzadan sonra yol kənarındakı dəmir dirəyə çırpılan Enok aldığı xəsarətdən ömrünün sonunacan axsaq qaldı. Onun həyatda heç bir istəyinin baş tutmamasının səbəblərindən biri də bu idi.

Hələ dünyanın çaşdırıcı həqiqətləri ilə rastlaşmazdan əvvəl Enok Nyu Yorkda çoxlu fərqli insanlarla tanış olmuşdu. Aralarında həm qadınların, həm də kişilərin olduğu gənc rəssamların çevrəsinə

qatılmış və onlarla dostlaşmışdı. Onlar bəzən Enokun qaldığı otağa gələrdilər. Enok Nyu Yorkda yaşayarkən bir dəfə keflənmiş və polis məntəqəsinə aparılmışdı. Orda polislərdən biri onu əməlli-başlı qorxutmuşdu. Bir dəfə də Enok evinin qarşısından keçən bir qadınla tanış olmuşdu. Onlar bir xeyli gəzib binadan uzaqlaşdıqdan sonra gənc Enoku qərribə bir təşviş bürümüş və o, arxasına baxmadan qaçıb getmişdi. Həmin vaxt kefli olan qadın binanın divarına söykənib bu hadisəyə o qədər gülmüşdü ki, yoldan ötən bir nəfər də ona qoşulmuş və qadın daha sonra öz gəzintisində onunla davam etmişdi. Onlar güldükləri vaxt isə Enok titrəyə-titrəyə və dilxor olmuş halda özünü birtəhər otağına çatdırıb bilmişdi.

Gənc Enokun Vaşinqton meydanı ilə üzbəüz olan Nyu Yorkdakı evi dəhliz kimi dar və uzun idi. O evin quruluşunu təsəvvürünüzdə canlandırmağınız bu hekayəni anlamağınız üçün çox önəmlidir. Çünki Enokun əhvalatı yaşadığı bu evlə çox bağlıdır.

Dediyimiz kimi, axşamlar Enokun dostları tez-tez onun evinə gələrdilər. Onları bir araya toplayan isə söhbətlərinin əsas mövzusu olan rəssamlıq sənəti idi. Yəqin ki, hamı rəssamların necə danışdığına nə vaxtsa şahid olub.

Onlar öz söhbətlərində dünyanın bütün tarixindən nümunələr gətirir və böyük bir ehtirasla, böyük bir coşquyla sənət haqqında danışır dılar. Sənətin hər şeydən vacib olduğunu deyir, öz peşələrinə qarşı duyduqları sevgini ifadə etməkdən usanmırdılar.

Və söhbət edən, fikirli-fikirli siqaret çəkən bu adamların arasında, şübhəsiz ki, vaynzburqlu Enok Robinson da olurdu. Amma Enok bu söhbətlərə qoşulmur, bir küncə çəkilərək susmağı üstün tuturdu. Həmin vaxt onun uşaq gözlərinə bənzəyən mavi gözlərinin ətrafa necə qərribə bir məsumluqla baxdığını kaş siz də görəydiniz! Evinin divarlarında hələ bitirmədiyi, yarımçıq qalan rəsm əsərləri asılmışdı. Dostları tez-tez həmin əsərləri müzakirə edirdilər. Onlar öz stullarına yayxanaraq oturur, başlarını irəli-geri yelləyərək eskizlər, təsvirlər haqqında bir-bir fikirlərini deyərdilər.

Enok da onlar kimi danışmaq istəyirdi. Amma bunu necə edəcəyini bilmirdi. O, elə həyəcanlanırdı ki, danışığını itirir,

danışmaq istəyəndə dili topuq vurur və səsi özünə də çox qəribə və cığılıtlı görünürdü. Belə olanda dərhal susur və bir də danışmırdı. Əslində, o, nə deyəcəyini çox yaxşı bilirdi, amma onu da yaxşı bilirdi ki, o sözləri heç vaxt heç kimə deyə bilməyəcək. Çəkdiyi hansısa bir rəsm əsərini dostları müzakirə etdiyi zaman yerindən sıçrayıb böyük bir şövqlə danışmaq və bu sözləri demək istəyirdi:

– Siz əsərin mahiyyətini tuta bilməmişiniz. Əslində, bu əsərin bayaqdan bəri dediyiniz sözlərlə çox da əlaqəsi yoxdu. Bu şəkildə başqa şey var, sizin görə bilmədiyiniz, bəlkə də, görmək istəmədiyiniz başqa şey. Məsələn, bura diqqətlə baxın, qapının yanına, pəncərədən işığın düşdüyü yerə. Sizin o görmədiyiniz yolun qaranlıq hissəsi, bilirsiniz, nədi? O qaranlıq ilə mən hər şeyin başlanğıcını göstərmək istəmişəm. Sonra, məsələn, o biri şəkildə Vaynzburqdakı evimizin qabağına toplaşan o qoca kişilərin arasında çətinliklə gözə çarpan bir nəfər var. Onu görə bilirsiniz? Yox, görə bilmirsiniz. Baxın, orda təsvir edilən qadındır. O, atdan yıxılıb və atı da qaçıb gedib. Sonra o kişini görürsünüz? O araba sürən kişini. Görürsünüz, ətrafa necə narahat-narahat baxır? Bu adam yolun üstündə ferması olan Səd Greybəkdi. O, Komstokdakı dəyirmanı taxıl daşıyır. Bax həmin adam hiss edir ki, o qoca kişilərin arasında kimsə var, amma onun kim olduğunu bilmir.

Hə, orda gizlənən qadındır! Qadındır, gözəl bir qadın! Onun harasıa ağrıyır, amma səsinə çıxarmır. Baxın, görürsünüz, necə sakit uzanıb? Qorxudan rəngi də qaçıb. Amma yenə də gözəldi. O gözəllik ətrafa da yayılır. Hər tərəfə onun gözəlliyi işıq saçır. Hətta göy üzünə də o gözəlliyin işığı düşür. Amma mən o qadını yaxşı çəkməyə çox da çalışmadım. O qadın rəsm üçün həddən artıq gözəldir. Bunları qoyub əsərin kompozisiyasından və başqa önəmsiz, cansıxıcı şeylərdən necə danışa bilirsiniz? Niyə siz o səmaya baxmırsınız? Niyə mən Vaynzburqda yaşadığım zaman uşaqlıq etdiyim kimi, siz də o səmanı görəndən sonra heyrdən küçəyə çıxıb yorulanacan qaçmaq istəmirsiniz?

Enok Robinsonun otaqda yığılan dostlarına demək istədiyi, amma deməyə qorxduğu sözlər bunlar idi. Sonralar Enok yavaş-

yavaş öz ağılına da şübhə etməyə başladı. O düşünürdü ki, fikrində olanları, demək istədiklərini rəsm əsərində də ifadə edə bilmir. Bütün bunlardan əsəbiləşdiyi və öz taleyindən incidiyi üçün daha həmin dostlarını evinə dəvət eləmədi və heç kimin gəlməməsi üçün tezliklə günün bütün vaxtlarında qapını açarla bağlamağa da vərdis elədi. O düşünürdü ki, artıq evinə kifayət qədər adam gəlib və onun başqa adamları tanımağa ehtiyacı yoxdur. O, fikrini ifadə edə biləcəyi, başqaları ilə bölüşə bilmədiyini rahatca bölüşəcəyi yeni adamlar kəşf etdi. Hər gün öz xəyalında kəşf etdiyi bu adamları evinə çağıraraq onlara ürəyində olan bütün sözləri dedi. Evinin daimi sakinləri olan xəyali ruhlarla danışmağa adət etmiş Enok Robinson bu xəyali ruhları əvvəllər tanıdığı adamların xatirələrindən qoparmış, onu başa düşən, o rəsm əsərindəki qadın obrazını belə, anlamağa gücü yetən yeni insanlar yaratmışdı.

Mavigözlü, yumşaqtəbiətli Enokda uşaq xudbinliyi var idi. Uşaqlar kimi, heç bir dost istəmirdi. Rahatca söhbət edə, hətta tənqid və təhqir edə biləcəyi xəyali insanlar onun üçün kifayət idi. Bu adamlar arasında özünü cəsur və inamlı hiss edirdi. Bəzən onlar da danışır, öz fikirlərini deyirdilər. Amma ən sonda və hamıdan yaxşı danışan Enok olurdu. O, özünü bəzən bütün günü fikrindəki bədii obrazlar haqqında düşünən yazıçıya, bəzənsə Nyu Yorkda Vaşinqton meydanı ilə üzbəüz yerləşən altıdollarlıq kirayə ölkənin sahibi, mavigözlü və balaca hökmdara bənzədirdi.

Sonra Enok Robinson evləndi. O, getdikcə tənhalığını daha dərindən hiss edir, kiməsə barmaqları ilə toxunacaq qədər yaxın olmaq istəyirdi. Enok artıq xəyalların da tənha evdə ona yetmədiyini başa düşürdü. Şəhvət hissləri ona rahatlıq vermir, gecələr bədənini qərribə bir hərarət bürüdüüyü üçün yata bilmirdi. Enok bir vaxtlar rəsm məktəbində onunla eyni parta arxasında oturmuş qız ilə evləndi və Bruklindəki bina evində yaşamağa başladı. Onların iki uşağı dünyaya gəldi. Ora köçdükdən sonra reklam şirkətində özünə iş tapıb, reklam posterləri üçün illüstrasiyalar çəkməklə başını qatdı.

Evlilikdən sonra onun həyatında yeni bir mərhələ başladı. O, özünü təzə bir oyuna başlamış oyunçu kimi hiss edirdi. Bir müddət Enok dünyaya insan gətirdiyi, ölkəsinə vətəndaş

qazandırdığı üçün qürur hissi keçirirdi. Daha hadisələrdə dərin mənə axtarmadan, digər insanlar kimi adi həyat həqiqətləri ilə yaşamağa başladı. Payızda keçirilən seçkilərdə o da iştirak etdi və qəzet sifariş verərək hər səhər evində qəzet oxumaq vərdişinə yiyələndi. Axşamlar evinə gələrkən tramvaydan düşdükdən sonra hansısa iş adamı ilə birgə addımlayır, təmkinli-təmkinli, sakit-sakit evinə tərəf gedir və olduqca önəmli bir adam kimi görünməyə çalışırdı. Artıq vergi ödəyicisinə çevrildiyi üçün özünü ölkənin önəmli bir vətəndaşı, hökumətin bir üzvü kimi hiss edirdi.

– Mən bu ştatın, bu şəhərin önəmli adamı olacam, – sevincli və qürurlu bir hisslə öz-özünə deyirdi. Bir dəfə Filadelfiyadan gələrkən qatarda bir adamla tanış oldu. Həmin adamın verdiyi siqaretdən çəkə-çəkə hökumətin dəmiryollarını özəlləşdirməsi və nəzarəti öz əlinə alması ilə bağlı uzun-uzadı danışıdı. Enok danışıdıqca həyəcanlanırdı. Sonra o, öz sözlərini böyük həzlə xatırlayırdı.

– Dediklərim o adamın ağına batdı. İndi mənim sözlərim haqqında düşünəcək, – pilləkənlə Bruklindəki evinə qalxarkən öz-özünə deyirdi.

Amma əlbəttə ki, Enokun evlilik həyatı da uğurlu alınmadı. O özü arvadından ayrılmaq qərarı verdi. Çünki artıq yaşadığı binanın divarları arasında sıxılır, bu həyatın onu boğduğunu hiss edir və bir vaxtlar evinə gələn dostlarına duyduğu hissi öz uşaqlarına və arvadına qarşı da duyurdu. Yalandan işinin olduğunu deyərək gecələri tək-tənha küçələrdə gəzməklə keçirirdi. Arvadından xəbərsiz Vaşinqton meydanı ilə üz-üzə yerləşən əvvəlki evi də yenidən kirayəyə götürmüşdü. Həmin ərəfədə onun Vaynzburqda yaşayan anası El Robinson öldü və Enok yeganə varis kimi anasından qalan səkkiz min dollar pula sahibləndi. Bu pul onun insanlardan tamamilə uzaqlaşması üçün göydəndüşmə oldu. Enok həmin pulu arvadına verərək, daha onlarla birgə o evdə yaşaya bilmədiyini dedi. Qadın ərinin bu sözlərindən sonra ağladı, əsəbiləşdi, Enoka ağzına gələnə dedi. Enok isə sadəcə gözünü zilləyib bir anlıq ona baxdı və sonra öz yolu ilə çıxıb getdi. Əslində, qadın Enokun bu qərarından çox da pis olmamışdı. Çünki o, həmişə Enokun bir az dəli olduğunu düşünmüş, bəzən

də ondan qorxmışdu. Artıq Enokun heç vaxt qayıtmayacağına əmin olduqdan sonra o, iki uşağını da götürüb qız vaxtı yaşadığı Konnektikata kəndlərinə köçdü. Sonralar o, torpaq tacirinə ərə getdi və ömrünün sonunacan həyatından məmnun halda yaşadı.

Enok Robinson isə Nyu Yorkdakı köhnə evinə qayıdıb, köhnə xəyal dostları ilə birgə uşaq kimi xoşbəxt yaşamağa başladı. Rahatca danışdığı, bəzən ürəyində zarafatlaşıb oynadığı bu dostlar onun üçün həyatın qəribə hədiyyələri idi. Mənə elə gəlirdi ki, xəyalında canlandığı o adamlar əvvəllər tanıdığı adamların kölgələri idi. Onların arasında əlinə qılınc almış bir qadın, yanında həmişə it gəzdirən ağ, uzunsaqqallı qoca bir kişi, corablarının boğazı aşağı düşüb ayaqqabısının üstünü örtən gənc bir qız da var idi. Və daha neçə-neçə bu cür kölgə Enokun evində yaşayırdı.

Enok çox xoşbəxt idi. O, otağa girib qapını açarla bağlayan-
dan sonra sanki çox mühüm məsələni həll edirmiş kimi ucadan danışmağa başlayır, kiməsə məsləhətlər verir, həyat haqqında fəlsəfi fikirlərini deyirdi. O hadisə baş verənə qədər Enok öz həyatından və əvvəlki işindən çox məmnun idi. Amma o hadisə baş verdi. Enok Vaynzburqa da o hadisədən sonra köçdü. Belə olmasaydı, biz də onun haqqında heç nə bilməzdik. Enokun qarşısına çıxan o gözlənilməzlik bir qadınla bağlı idi. Bu, əslində, belə də olmalıydı. Çünki Enok həddən artıq xoşbəxt idi. Bu xoşbəxtlik belə davam edə bilməzdi. Nəsə baş verməliyi ki, o, Nyu Yorku tərk edib Ohayoya gəlsin və hər axşam Vesley Moyeyrin tövləsinin arxasında batan günəşin işığı altında küçələri veyil-veyil yuxarı-aşağı dolaşsın.

Enok həyatını dəyişən bu olay haqqında bir gecə Corc Villarda danışdı. O, kiməsə ürəyini açmaq, kiminləsə dərini bölüşmək istəyirdi. Onu anlayacağını düşünərək Enok həmsöhbəti kimi Corcu seçmişdi. Çünki o vaxt Corcun da ürəyini bir kədər bürümüşdü və bu kədərli ürəyi ilə Enoku yalnız o, başa düşə bilərdi.

Onların rastlaşdığı həmin çiskinli oktyabr axşamı güclü yağış yağırı. Bağ-bağçaların bütün barları yığılıb-qurtarmışdı. Vaynzburqun payız gecələrində səmada həmişə işıqlı ay parıldayar, havada isə şaxtanın qoxusu olardı. Amma o gecə elə deyildi. O

gecə yağış yağırdı. Meyn küçəsindəki lampaların işığı yağışlardan yaranan gölməçələrin üstünə düşürdü. Meşədə qapqara görünən ağacların budaqlarından yağış damcıları süzülürdü. Nəm yarpaqlar isə torpağa, torpağın altından çıxan ağac köklərinə qonmuşdu. Kərdilərdəki kartof kolları necə gəldi yerə sərələnmişdi. Hər gün axşam yeməyindən sonra bir yerə yığışıb söhbət edən kişilər o axşam yağışa görə çölə çıxmaq fikrindən daşınmışdılar. Yağışın altında gəzişən Corc Villard isə özünü xoşbəxt hiss edir, yağışın yağdığına sevinirdi. O da eynən küçələrdə tək-tənha gəzən Enok Robinsona bənzəyirdi, amma Enokdan fərqli olaraq, Corcun boyu hündür idi və Enokdan fərqli olaraq, Corc ağlamağın kişiyə yaraşmadığını düşündüyü üçün bu tənha gəzintilər zamanı ağlamırdı. Düzdür, son bir ayda anası xəstə olduğu üçün o da kədərliydi, amma bu kədər onun həyat eşqini azalda bilməmişdi.

Enok Robinsonla Corc Villard Momi küçəsindəki Voyta aid araba mağazasının damından küçəyə uzanan taxta çardağın altında qarşılaşdılar. Sonra yağışlı küçələrdən keçib Enokun Hefner binasında üçüncü mərtəbədə yerləşən evinə getdilər. O evə getməyi Corc çoxdan istəyirdi. Ondəqiqəlik ayaqüstü söhbətdən sonra Enok onu evinə dəvət etdi. Corc Enokun normal adam olmadığı haqqında çox söz eşitdiyi üçün əvvəlcə qorxdu, sonra isə cəsarətini toplayaraq Enokun evini görmək marağı ilə ora getməyə razılaşdı. Artıq küçədə olarkən yağışın altında gəzdikləri vaxt Enok köhnə evində yaşadığı macərələri yavaş-yavaş ona danışmağa başladı.

– Əgər çalışsan, məni başa düşəcəksən, – dedi, – hər dəfə səni görəndə diqqətlə sənə baxırdım. Mənə elə gəlir ki, sən məni başa düşə bilərsən. Bu, elə də çətin deyil. Sadəcə mənim dediklərimə inanmağa çalış, diqqətlə dinlə və həm də inan.

Enok Corc Villarda onu Nyu Yorkdan Vaynzburqa köçüb tənha və məzlum bir həyat yaşamağa vadar edən o qadın haqqında danışmağa başlayanda saat on biri ötmüşdü. O, başını əlləri arasına alaraq pəncərənin yanındakı çarpayıda oturmuş, Corc isə stulda əyləşmişdi. Masanın üzərində neft lampası yanırdı. İçində heç bir mebel olmayan otaq tərtemiz idi. Enoku dinlədikcə Corc

stuldan qalxıb çarpayıda onun yanında əyləşmək, qollarını yarıqaranlıqda kədərli-kədərli danışan və Corcu da qəmləndirən Enokun çiyinlərinə qoymaq istəyirdi.

– Neçə il o evdə tənha yaşayandan sonra o qadın mənim evimə gəlməyə başladı, – Enok dedi. – Biz dəhlizdə rastlaşmış, orda tanış olmuşduq. Mən bilmirdim ki, o, öz otağında nə işlə məşğul olur. Çünki heç vaxt ora getməmişdim. Amma mənə elə gəlirdi ki, o, musiqiçi idi, skripka çalır. O, hər gün mənim otağıma gəlirdi. Qapını döyür, sonra içəri girirdi. İçəri girib mənim yanımda otururdu. Sadəcə oturub mənə baxırdı. Heç nə demirdi. Desə də, çox önəmli şeylər danışmırdı.

Qoca Enok çarpayıdan qalxıb otaqda gəzişməyə başladı. Əynindəki plaş hələ də yaş idi. Arabir yağış damcıları onun üstündən döşəməyə düşürdü. Təzədən çarpayının üstündə əyləşəndə Corc da stuldan qalxıb onun yanında oturdu.

– Mən ona qarşı qəribə hisslər duyurdum. Otaqda mənle oturanda elə bilirdim ki, otaq ikimiz üçün çox balacadı. O gələndə hər şey, hər kəs otağımı tərk edib gedirdi. Biz adi, önəmsiz şeylər haqqında danışırıdıq. Amma bu söhbətlər mənə kifayət etmirdi. Mən barmaqlarımla ona toxunmaq, onu öpmək istəyirdim. O, çox gözəl idi, çox güclü əlləri var idi. Gözləri də həmişə mənə baxırdı.

Qoca kişinin titrəyən səsi birdən dayandı, bədəni soyuqdan əsməyə başladı.

– Mən qorxurdum, – o, pıçıltı ilə dedi, – mən çox qorxurdum. Hərdən istəyirdim ki, onu otağa girməyə qoymayım, amma bacarmırdım. Qapı döyüləndə öz-özümə “yox, yox” deyirdim. Amma hər dəfə də durub qapını açırdım. O, əsl qadın idi. Yetkin, gözəl. O, hər gün yanıma gələndə gözümə daha da ucalırdı.

Enok Robinson gözlərini Corc Villarda zillədi və onun uşaq gözlərinə bənzəyən mavi gözləri lampa işığında parıldadı. Yenidən bədəni titrəməyə başladı.

– Hərdən ürəyim onu lap çox istəyirdi, hərdən də onu görmək belə istəmirdim. Sonra yavaş-yavaş ona evimdəki həmin adamlar haqqında danışmağa başladım. Özümə mane olmağa, susmağa, heç nə deməməyə çalışsam da, bacarmadım. Qapını açanda necə tərəddüd keçirirdimsə, onda da içimdə elə bir tərəddüd var idi.

Bəzən elə istəyirdim ki, o çıxıb getsin, bir də heç vaxt qayıtmasın.

Qoca kişi ayağa qalxdı və səsi həyəcandan əsdi.

– Bir gecə bir hadisə oldu. İçimdə dəli bir həvəs yarandı ki, ona hər şeyi başa salım, ona başa salım ki, mən necə böyük, necə önəmli adamam. O, mənim uzun-uzadı söhbətlərimi dinləyəndən sonra durub getmək istədi. Mən də hər şeyi korladım. Dalınca qaçıb qapını bağladım. Təzədən danışmağa başladım. Onun gözlərində qəribə bir ifadə var idi. Mənə elə gəlirdi ki, o, məni başa düşür. Bəlkə də, elə əvvəldən məni başa düşürdü. Yavaş-yavaş əsəbiləşirdim. Dözə bilmirdim, istəyirdim ki, ona hər şeyi başa salım, amma başa sala bilmirdim. Heç cür alınmırdı. Mənə elə gəlirdi ki, o, hər şeyi anlayanacan boğulub öləcəm.

Qoca kişi lampanın yanındakı stulda oturdu. Corc qorxu və təəccüb içində onu dinləməyə davam edirdi.

– Yaxşı, indi get, cavan oğlan, çıx get, – qoca dilləndi, – çıx get, qoy tək qalım bir az. Elə bilirdim, sənə danışsam, bir az rahatlayacam. Amma yanılmışam. Dur get, dur.

Corc getmədi, başını yelləyib amiranə bir tərzdə dedi:

– Axıracan danışın, davamını da deyin. Sonra nə oldu, nə baş verdi? Mən bilmək istəyirəm.

Enok ayağa qalxdı. Vayznburqun Meyn küçəsinə açılan pəncərəyə yaxınlaşıb çölə, yağışlı və bomboş küçəyə baxdı. Corc da onun yanına gəldi. İndi pəncərənin önündə iki nəfər dayanmışdı: ruhən kişi olan hündürboylu cavan oğlan və üzünü qırıqlar basmış ruhən uşaq olan qoca kişi. Uşaq səsinə bənzər səs yenidən hekayənin davamını danışmağa başladı:

– Mən onu söydüm. Çox pis şeylər dedim. Üstünə qışqırıb dedim ki, getsin, bir də gəlməsin. İlahi, ona nə sözlər demədim?! Əvvəlcə özünü elə göstərdi ki, guya heç nə başa düşmür. Mən ayağımı yerə döyə-döyə qışqırmağa, onu söyməyə davam edirdim. Ev az qalırdı səsimdən, söyüşlərimdən uçub dağılsın. Mən onu bir də görmək istəmirdim. Onsuz da, bilirdim ki, o sözlərdən sonra bir də onu heç vaxt görməyəcəm.

O, bir anlıq dayandı, sonra başını yelləyə-yelləyə sakit və yazıq bir səslə dedi:

– Hər şeyi korladım.

O, qapını açıb otaqdan çıxdı. Mənim həyatım da onun dalınca

düşüb getdi. Həmin vaxta qədər otağında mənimlə yaşayan bütün adamlar da, elə bil ki, ard-arda düzülüb onun arxasınca bir-bir otaqdan çıxdılar. O, hamını özüylə apardı, hamı çıxıb getdi. Hamı ona qoşulub onunla birlikdə getdi. Tək qaldım, tək.

Corc üzünü çevirib otaqdan çıxdı. Qapıya tərəf gedərkən yenidən o qoca və zərif səsin ağılamsına-ağılamsına dediyi sözlər eşidildi. O səs:

– Mən burda tənhayam, çox tənhayam, – deyirdi, – orda, o otaqda xoşbəxt idim, orda dostlarım var idi. İndi tək qalmışam. İndi tənhayam, çox tənhayam, tənha, tənha, tənha...

OYANIŞ

Bell Karpenter qarabuğdayı, hündürboy və fiziki cəhətdən güclü qız idi. Boz rəngə çalan gözləri və qalın dodaqları var idi. Hərdən əhvalına qəmli düşüncələr hakim kəsiləndə əsəbiləşir və arzu eləyirdi ki, kaş o da dünyaya qadın yox, kişi kimi gəlib kimisə öz yumruqları ilə yaxşıca əzişdirə biləydi. O, xanım Keyt Mekhyunun qadın şlyapaları mağazasında işləyir, bütün günü mağazanın arxa tərəfindəki pəncərənin yanında dayanıb şlyapaları bir-bir səliqəyə salırdı. Bell Vaynzburqun ilk Milli Bankının mühasibi olan Henri Karpenterin qızı idi və atasıyla birgə Bakay küçəsinin qurtaracağından bir xeyli aralıda yerləşən köhnə, qaranlıq bir evdə yaşayırdı. Ev şam ağacları ilə əhatə olunmuşdu. Ağacların altında ot yox idi. Evin arxa tərəfində pas örtmüş tənəkə navalçalar bərkidicidən çıxdığı üçün külək əsəndə balaca çardağın damına çırpılıb səs çıxarırdılar və bəzən bu qəmgin səs bütün gecə boyu davam edirdi.

Bell hələ gənc ikən atası Henri Karpenter onun həyatını dözülməz eləmişdi, amma qız böyüyüb yetkinlik yaşına çatdıqca daha atasının onun üzərində heç bir hökmü qalmadı. Mühasibin həyatı saysız-hesabsız xırdaçılıqdan, çürükçülükdən ibarət idi. Səhərlər yuxudan durub banka gedəndə dolabın qabağına keçib lama dərisindən olan köhnə paltosunu geyinirdi. Axşam evə qayıdanda isə lama dərisindən olan digər paltosunu geyinirdi. Çöldə geyindiği paltarları hər axşam ütüləyirdi. Bunun üçün o, taxta qurğu ixtira etmişdi. Paltarları taxta lövhələrin arasına qoyur və həmin taxtaları vintlə möhkəmcə sıxırdı. Səhərlər nəm əsgilə taxtaları silir və yemək otağının qapısı arxasında dik halda divara söykəyirdi. Əgər kimsə taxtaların yerini dəyişərdisə, onun əsəbdən, az qala, dili tutular və bir həftə özünə gələ bilməzdi.

Henri Karpenter xasiyyətə həccət adam idi və öz qızından qorxurdu. Henriyə elə gəlirdi ki, qızı onun vaxtilə anasıyla necə qəddar davrandığını bilir və buna görə də ona nifrət edir. Bir dəfə günorta vaxtı Bell küçədən bir ovuc palçıq gətirib ütü taxtalarının

üstünə yaxmışdı. Sonra özünü rahat və xoşbəxt hiss edərək təzədən işinə qayıtmışdı.

Bəzən Bell Karpenter axşamlar Corcla gəzməyə çıxırdı. Əslində, o, başqasını sevirdi, amma bu gizli məhəbbət onu çox narahat edirdi. Bell Ed Qirifisin meyxanasında bufetçi işləyən Ed Hendbaya aşiq olmuşdu. Corcla isə sadəcə öz duyğularının ağırlığından xilas olmaq üçün görüşürdü. Bell düşünürdü ki, onun həyatda tutduğu mövqe bir bufetçi ilə yan-yana gəzməyə mane olur. O, Corc Villardla ağacların altında gəzir və vücudundakı həsrətlərdən yaxa qurtarmaq üçün Corcun öpüşlərinə mane olmurdu. Fikirləşirdi ki, istədiyi vaxt Corcu özündən uzaqlaşdırıb bilər, amma Ed Hendbaya qarşı bu cür iradəli olacağına əmin deyildi.

Otuzyaşlı Hendbay hündürboy, enlikürək adam idi. Qirifisin meyxanasının yuxarı mərtəbəsindəki otaqda qalırdı. Onun iri yumruqları, həddən artıq balaca gözləri var idi, səsi isə sanki yumruqlarının qarşısını almaz gücünü azaltmaq üçün çox zərif və sakit idi.

İyirmi beş yaşında ikən İndianadakı əmisindən ona böyük bir ferma miras qaldı. Ed fermanın satışından qazandığı səkkiz min dolları altı ayın içində xərcləyib qurtardı. İəri gölünün yaxınlığında yerləşən Səndaskiyə gedib eyş-ışrətə başladı. Bu haqda yayılan söz-söhbətlər doğulduğu qəsəbədə ona qarşı böyük bir hörmət yaratdı. O, faytonu ilə hər gün bir yerə gedir, pulları, az qala, bütün yolboyu səpələyir, qadınlara, kişilərə şərab ziyafətləri verir, ortaya yüksək məbləğlər qoyub kart oynayır və məşuqələrinin paltarlarına yüzlərlə dollar xərcləyirdi. Bir gecə Sedar Point adlı istirahət mərkəzində bir nəfərlə savaşırmışdı. Qəzəbindən özünü idarə edə bilməyən Ed vəhşi kimi qarşısındakının üstünə cummuşdu. Mehmanxananın ayaqyolusundakı böyük aynanı yumruğu ilə qırmış, sonra isə çıxan səs-küydən zövq almaq və axşamı burada keçirmək üçün Səndaskidən öz sevgililəri ilə hotelə təşrif buyurmuş məmurların gözlərindəki dəhşət ifadəsini görməkdən ötrü rəqs zallarındakı bütün pəncərə şüşələrini və stulları sındırmışdı.

Ed Hendbay ilə Bell Karpenter arasındakı münasibət, əslində, elə də dərin deyildi. Ed onunla cəmi bir dəfə axşam gəzintisinə

çıxmışdı. Həmin axşam o, Vesley Moyerdən bir at və bir fayton kirayəyə götürmüş və Belli gəzdirmişdi. Ed qərara gəlmişdi ki, bu qız eynən onun istədiyini qızıdır və onu mütləq əldə etməlidir. O, Bellə öz arzularını danışmışdı. Ed evlənməyə və ailəsini saxlamaq üçün pul qazanmağa hazır idi, amma təbiətə elə sadə adam idi ki, öz niyyətini deməkdə çətinlik çəkirdi. Həmin görüşdə ehtirası getdikcə daha da şiddətlənən Ed öz niyyətini bədəninin vasitəsilə deməyə can atmışdı. Belli qolları arasına almış, qız etiraz etsə də, onu öz bədəninə sıxmış və çırpınmaqdan vaz keçənəcən onu öpmüşdü. Sonra onlar qəsəbəyə qayıtmışdılar. Qız faytondan düşərkən Ed:

– Gələn dəfə səni buraxmayacam. Bu, oyun deyil. Mənimlə oyun oynaya bilməzsən, – deyə faytonu sürmək üçün üzünü çevirmişdi. Sonra yerə düşüb güclü əlləri ilə qızın çiyinlərindən tutmuşdu.

– Gələn dəfə əlimdən qaça bilməyəcəksən. Yaxşı olar, özünü buna hazırlayasan. Mənim olacaqsan, səni heç kimə verəsi deyiləm. Mənim olanacan da səndən əl çəkməyəcəm.

Göy üzündə təzə ayın bərq vurduğu bir yanvar axşamında Corc Villard – Edin fikrincə, Belli ələ keçirməkdə onun yeganə maneəsi Corc idi – yenə həmişəki gəzintisinə çıxdı. Axşamüstü o, Ses Riçmond və qəsəbə qəssabının oğlu Art Vilsonla birgə Rənsom Sörbekin bilyard salonuna getmişdi. Ses Riçmond arxasını divara söykəyib sakitcə dayanmışdı. Corc isə danışdı. Bilyard salonu Vaynzburqun gənc oğlanları ilə dolu idi. Onlar qadınlardan söhbət edirdilər. Gənc jurnalist də bu söhbətlərə köklənmişdi. O deyirdi ki, qızların özləri gərək diqqətli və ehtiyatlı olsunlar, çünki əgər oğlanla qız görüşürsə, oğlan heç nəyin məsuliyyətini daşımır. Danışarkən diqqəti cəlb etmək üçün ətrafındakılara baxırdı. Beş dəqiqə durmadan danışdı. Sonra Art Vilson sözə başladı. Art Vilson Kəl Prouzun dükanında dəlləklilik öyrənirdi. O artıq özünü beysbol, at yarışları, içki və qadın kimi məsələlərdə usta sayırdı. İndi Art Vaynzburqdan olan başqa iki nəfərlə şəhər mərkəzindəki fahişəxanaya getdikləri gecədən danışdı. Danışarkən ağzının bir küncündə siqaretini saxlayır və döşəməyə tüpürürdü.

– Ordakı qadınlar nə qədər istəsələr də, məni tovlaya bilmədilər, – deyə lovğalanırdı. – Biri var idi, məni çənginə keçirmək istəyirdi. Mən də onu ələ salmışdım. Təsəvvür eləyin, danışmağa başlayan kimi gedib oturdum qucağında. Qızı öpəndə hamı güldü. Nəsə, axırda başa sala bildim ki, məndən uzaq dursun.

Corc Villard bilyard salonunu tərk edib Meyn küçəsinə çıxdı. Neçə gün idi ki, havada acı bir qış soyuğu var idi. On səkkiz mil şimaldakı İəri gölündən üzü Vaynzburqa əsən güclü külək dayanmaq bilmirdi. Amma həmin gecə külək yatmışdı və göyün üzünə çıxan ay gecəni həddən artıq gözəlləşdirmişdi. Corc hara getdiyini, nə edəcəyini düşünmədən Meyn küçəsindən çıxıb taxta evlərin arasındakı yarıqaranlıq küçələrlə gəzməyə başladı.

Açıq havada, ulduzlarla örtülmüş qaranlıq səmanın altında gəzərkən Corc bilyard salonundakı dostlarını yaddan çıxarmışdı. Bu zülmət gecədə tək olduğunu görüb ucadan danışmağa başladı. Özünü sərxoşluğa vurub kefli kişilər kimi səndələdi. Sonra uzun-boğaz çəkmə geyinmiş, belinə cingildəyən bir qılınc taxmış əsgər roluna girdi. Öz aləmində cərgə-cərgə qarşısına düzülüb diqqətlə onu süzən əsgərlərə baxış keçirirdi. Əvvəlcə əsgərlərin təchizatlarını yoxlamağa başladı. Ağacın önündə dayanıb iradlarını bildirdi:

– Sənin çantan qaydasında deyil, – ciddi səslə dedi. – Sənə neçə dəfə deməliyəm? Neçə dəfə irad tutmalıyam? Hə? Hər şey qaydasında, nizamında olmalıdır. Qarşımızda çətin bir tapşırıq var və nizam-intizam olmadan heç bir tapşırığı yerinə yetirmək mümkün deyil.

Gənc oğlan öz sözlərindən təsirlənmiş halda səkinin qırağında bir anlıq duruxdu və sonra sözlərinə davam etdi.

– Bu həm ordunun, həm də ümumilikdə insanlığın qanunudur. Qayda-qanun xırdalıqlardan başlayır və sonra hər şeyi əhatə edir. Ən önəmsiz görsənən şeylərdə belə, nizam-intizam olmalıdır. İnsanların iş yerində, geyimlərində, düşüncələrində – hər yerdə, hər məqamda. Mən də bu qanunu bilib, tabe olmalıyam. Mənim özüm də intizamlı olmalıyam. Bu intizamım gecələr göydə sayrışan ulduz kimi sabit və dəyişməz olmalıdır. Bu dünyanın qanunlarına uyaraq öz kiçik tale yollarımda nə isə öyrənməyə, bu həyatdan nə isə götürməyə çalışmalıyam.

Corc Villard küçə fənərinin yanındakı hasarın qarşısında dayandı. Bədəni əsməyə başladı. Ağına heç vaxt belə şeylər etmək gəlməmişdi və indi bu hərəkətlərinin səbəbi özünə də maraqlı gəlirdi. Bir anlıq ona elə gəldi ki, bu sözləri deyən o deyil, bu səslər ondan kənarında peyda olur. Sonra düşüdükləri özünə də xoş gəldi və gəzə-gəzə təzədən bu coşqunluğu ilə bağlı özünə izahat verməyə başladı.

– Rənsom Sörbekin bilyard salonundan çıx, sonra da belə şeylər düşün. Yaxşısı, elə tək qalmaqdır. Art Vilson kimi danışsam, ordakı oğlanlar məni başa düşəcəkdilər. Amma indi burda düşüdüklərimi onlar çətin anlaya bilsinlər.

İyirmi il əvvəlın digər Ohayo qəsəbələri kimi, Vaynzburqda da bir çox sahələrdə günəməzd fəhlələr işləyirdi. Hələ fabrik dövrü gəlmədiyi üçün əkin sahələrindəki və dəmiryollarındakı işləri günəməzd fəhlələr görürdü. Onlar günə on iki saat işləyir və bir dollar pul alırdılar. Yaşadıqları balaca evlər taxtadan tikilir və ucuz başa gəlirdi. Evlərinin arxasında isə çox vaxt bağça yerləşirdi. İmkanları nisbətən yaxşı olanlar bağçanın arxa hissəsindəki balaca tövlələrdə inək, yaxud da donuz saxlayırdılar.

Həmin yanvar gecəsində aydın və açıq havada gəzə-gəzə Corc Villard bu cür evlərin yerləşdiyi küçələrdən keçib-gedirdi. Beynində bayaqkı sözlər təkrar-təkrar səslənirdi. Küçə alaqaranlıq idi və bəzi yerlərdə səki yox idi. Ətrafdakı mənzərədə Corcun oyaq xəyallarını daha da qanadlandıran nəşə var idi. O, bir il idi ki, çoxlu kitab oxuyurdu və indi orta əsrlərin qədim kənd və şəhərlərindəki həyatı təsvir edən bir nağıl yadına düşürdü. O nağılı xatırlaya-xatırlaya Corc sanki əvvəlki həyatında bir dəfə burada olduğunu hiss etdi və indi təkrarən gəldiyi bu məkanın ona yaşatdığı qəribə duyğuların təsiri ilə təəccüb və heyrət içində səndələdi. Sonra ani bir qərarla küçəni dönüb inək və donuz saxlanılan tövlələrin arxasındakı qaranlıq və balaca dalana girdi.

O, tövlədən gələn kəskin qoxunu içinə çəkə-çəkə və beynindəki təzə fikirlərlə başını qatarıq düz bir saat bu dalanda qaldı. Təmiz və xoş havaya qarışmış qatı peyin iyi ürəyində çoxdan qövr etməyə hazır duyğularını oyatdı. Kerosin lampalarla işıqlanmış kasıb və balaca evlər, bacalardan çıxıb aydın səməyə doğru

ucalan tüstülər, donuzların səsi, əynində ucuz, çit paltarlarla mətbəxdə qab yuyan qadınlar, evlərindən çıxıb Meyn küçəsindəki mağazalara, meyxanalara gedən kişilərin ayaq səsləri, itlərin hürüşməsi, uşaqların ağlaşması – bütün bunlar qaranlıqda oturan Corcu bu həyatdan alıb çox-çox uzaqlara apardı.

Fikirlərinin ağırlığına dözə bilmədiyini hiss edib ayağa qalxdı, dar dalanda həyəcanla gəzməyə başladı. Üstünə cuman iti daşla qovub özündən uzaqlaşdırdı. Bir kişi qapıya çıxıb itin üstünə qışqırdı. Corc heç bir tikilinin olmadığı boş və açıq bir yerə getdi, başını qaldırıb səmadakı ulduzlara baxdı. Bu adi gecənin onu həddən artıq çox duyğulandırdığını, ona yeni bir ruh verdiyini hiss elədi və ürəyindən keçdi ki, içindəki sözləri bir-bir bu gecəyə və bu səmaya hayqırsın. O sözlər, əslində, heç bir fikir ifadə etmirdi, amma cəsarətli və mənalı səsləndiyi üçün Corc onları demək istəyirdi. O, çılğın bir əda ilə qollarını yuxarı qaldıraraq qışqırdı:

– Ölüm, gecə, dəniz, qorxu, gözəllik.

Corc boş torpaq sahəsindən çıxıb yaşayış evlərinin qarşısından keçən səkidə dayandı. Bir anlıq fikrindən keçdi ki, kaş bu balaca küçədə yaşayanların hamısı onun qardaş-bacıları olaydı və qorxmadan onların hamısını çölə çağıra, bir-bir görüşüb əllərini sıxa biləydi.

– Kaş burda bir qadın olaydı, əlindən tutaydım. İkimiz də qaçaydıq, yorulanacan qaçaydıq. Onda bir az rahatlayardım.

Beynində o qadının xəyalı ilə küçədən çıxıb Bell Karpenterin evinə tərəf getdi. Ona elə gəlirdi ki, Bell onu başa düşəcək və Bellin yanına getməklə çoxdan bəri istədiyinə nail olacaq. Əvvəllər bir dəfə onunla görüşəndə Corc Bellin dodaqlarından öpmüş, amma evə qayıdıandan sonra özünə əsəbiləşmişdi. Ona elə gəlmişdi ki, kimsə hansısa məqsədə çatmaqdan ötrü ondan istifadə edir. Bu hiss onu çox narahat etmişdi. İndi isə Corc fikirləşirdi ki, artıq kifayət qədər dəyişdiyi və yetkin birinə çevrildiyi üçün daha heç kəs ondan istifadə edə bilməz.

Corc evə çatanda Bellin başqa bir qonağı da var idi. Ed Hendbay qapı ağzında dayanıb Belli söhbət üçün çölə çağırırdı. O, Bellə bir az gəzib-dolanmaq və ona evlilik təklif etmək

niyyətində idi. Amma qız qapıya gələndə Ed Hendbay bütün cəsarətini və inamını itirdi. Əhvalı dəyişdi, kefi pozuldu.

– O gədədən uzaq dur, – Corc Villardı nəzərdə tutub mızıldandı, sonra nə deyəcəyini bilmədi və getmək üçün üzünü çevirdi. – Əgər sizi bir də birlikdə görsəm, ikinizin də sümüklərini sındıracam.

Ed Hendbay, əslində, qızı hədələmək üçün yox, evlilik təklif etmək üçün gəlmişdi. Əsəbiləşməyinin səbəbi isə cəsarətini itirib ürəyindəki sözləri deyə bilməməsi idi.

Məşuqu getdikdən sonra Bell içəri girib pilləkənlə yuxarı qalxdı. Üst mərtəbənin pəncərəsindən Ed Hendbayın küçəni keçdiyini və qonşu evin qarşısında ata mindiyini gördü. Ed əlaqaranlıqda başını əlləri arasına alıb hərəkətsiz dayanmışdı. Bu mənzərə Belli sevindirdi. Corc gələndə qız onu şən qarşıladı və şlyapasını tələsik başına qoyub çölə çıxdı. O fikirləşirdi ki, Corcla gəzərkən Ed onları izləyəcək və qısqanlıqdan dəli olacaq. Bell onun əzab çəkməsini istəyirdi.

O gecənin gözəl havasında gənc jurnalistlə Bell Karpenter düz bir saat ağacların altı ilə gəzdi. Corcun ürəyi sözlərlə dolu idi. Az öncə dar dalanda ikən onu bürüyən hisslər hələ keçməmişdi. İndi o, qollarını yellədirək, lovğa-lovğa yeriyir və cəsarətlə danışırdı. İstəyirdi ki, əvvəlki zəifliyindən özünün də xəbəri olduğunu və artıq dəyişdiyini Bell Karpenterə hiss etdirdirsin.

– Özün də görəcəksən ki, mən dəyişmişəm, – Corc əllərini cibinə qoyub cəsarətlə qızın gözlərinə baxdı. – Bilmirəm niyə, amma dəyişmişəm. Bundan sonra ya mənim artıq yetkin bir kişi olduğumu qəbul eləməlisən, ya da çıxıb getməlisən.

Beləcə, təzə ayın işığı altında bir oğlan və bir qız söhbət edə-edə sakit küçədən keçib-gedirdilər.

Corc sözünü sona çatdırdı. Onlar yan küçəyə buruldular və körpünü keçib təpənin böyründəki cığırda getməyə başladılar. Təpə Votervörks Pond tərəfdən başlanır və Yarmarka meydanına qədər uzanırdı. Yamacı sıx kollar və xırda ağaclar örtmüşdü. Kolların arasında açıq və boş bir yer var idi. Həmin yerdə indi soyuqdan donmuş uzun əlaq otları gözə dəyirdi.

Yanıdakı qadınla birgə təpəyə qalxan Corcun ürəyi sürətlə döyünməyə başladı. Qəddini düzəldib düşünə-düşünə yola davam etdi. Birdən nədənsə ağına gəldi ki, Bell Karpenter özünü ona

təslim etmək niyyətindədir. Corc fikirləşdi ki, yəqin, içindəki o daxili güc-qüvvə Bellə təsir edib və nəhayət, onun Corca təslim olmasına səbəb olub. Qələbəsinin başgicəlləndirici məmnunluğu Corcun kişi qürurunu oxşadı. Yolboyu qız Corcun dediklərinə sanki qulaq asmırmış, fikri başqa yerdəymiş kimi görünmə də, bu qədər müddəti birgə gəzməkləri, onun hələ də Corcun yanında olmağı gənc jurnalistin beynindəki bütün şübhələri yoxa çıxardı. O:

– Əslində, heç nə göründüyü kimi deyil, – deyə düşündü və Bellin çiyinlərindən tutub onu özünə tərəf çevirdi. İftixar və qürur hissiylə parıldayan gözlərini qızın üzünə zillədi.

Bell Karpenter müqavimət göstərmədi. Corc onu öpəndə yavaş-yavaş ona qısıldı və oğlanın çiyinləri üstündən qaranlığa baxdı. Onun bütün davranışlarından sanki nəyisə gözlədiyi hiss edilirdi. Corc Villardın ürəyindən eynən bayaq dalanda dediyi kimi, o sözləri yenidən təkrar etmək keçdi və qızı özünə daha da möhkəm sıxaraq:

– Ehtiras, qadın və gecə, – deyə qaranlığın içinə pıçıldadı.

Corc Villard başa düşə bilmirdi ki, həmin gecə yamacda ikən ona nə olmuşdu. Otağına qayıdanda ağlamaq istəyirdi və hiss edirdi ki, qəzəbindən, ürəyindəki nifrətdən, az qala, dəli olmaq həddinə çatıb. Bu nifrət Bell Karpenterə qarşı idi. Corc əmin idi ki, ona duyduğu nifrət bütün ömrü boyu davam edəcək.

Yamacda olduqları vaxt Belli kollar arasındakı açıq sahəyə aparmış və onun qarşısında diz çökmüşdü. Əkinsiz sahədə, fəhlələrin evləri qarşısında etdiyi kimi, sanki daxilindəki o sirli qüvvəyə minnətdarlıq etmək üçün əlini yuxarı qaldırmış və qızın nəsə deyəcəyini gözləyərkən haradansa Ed Hendbay peyda olmuşdu.

Ed bu cavan oğlanı döymək istəmirdi. Corcun onun qadınını almaq arzusunda olduğunu düşünsə də, onu döyməyə ehtiyac duymur və Corcla savaşımadan da bu məsələni həll edə biləcəyini düşünürdü. O, çiyinlərindən tutub Corcu ayağa qaldırdı və bir əliylə onu saxlayaraq, otun üstündə oturan Bell Karpenterə baxdı. Sonra qəfildən Corcu kollara tərəf itələdi və Corc yerə sərildi. Ed ayağa qalxan qadını var gücü ilə acılamağa başladı:

– Sənin ağlın başında deyil. Mən də axmağam ki, səni tək qoyub getdim. Əgər səni belə çox istəməsəydim, təzədən qayıtmazdım.

Kolların arasında əlləri və dizləri üstə dayanan Corc Villard gözlərini qarşısındakı mənzərəyə zillədi və nə edəcəyini düşünməyə çalışdı. Corc onu təhqir eləyən adamın üstünə atılmaq istədi. Bu cür biabırcasına kənara itələnməkdənsə, döyülmək daha yaxşı idi.

Gənc jurnalist düz üç dəfə onun üstünə cumdu və hər dəfə də Ed çiyinlərindən tutub onu kollara tərəf tulladı. Yaşca böyük olan meyxana xidmətçisi, bəlkə də, yorulmadan buna davam edəcəkdi. Amma üçüncü dəfə yıxılıanda Corcun başı ağaca dəyib əzildi və o, daha yerindən qalxa bilmədi. Sonra Ed Hendbay Bell Karpenterin qolundan tutdu və onlar yola düzəldilər.

Corc indi bir qadınla bir kişinin kolların arasına ilə keçib-gətməyinə tamaşa edirdi.

Yamacdan aşağı sürünərkən ürəyində dəhşətli bir kədərin yarandığını hiss elədi. Özünə və onu bu cür alçaltdan bəxtinə nifrət etməyə başladı. Dar dalanda tənha keçirdiyi o bir saatı yadına salanda isə karıxıb qaldı və sakitcə qaranlıqda dayanıb bir az əvvəl ona cəsarət verən həmin səsin kənardan yenə də onu çağıracağına ümid edərək ətrafı dinşədi. Evinə gedən yolda taxta daxmaların yerləşdiyi küçədən keçərkən Corc daha ətrafındakı mənzərəyə dözə bilmədi və ona sonsuz dərəcədə miskin və mənasız görünən bu qonşu evlərin ürəkparçalayan mənzərəsindən yaxa qurtarmağa çalışaraq var gücüylə qaçmağa başladı.

“MAYMAQ”

Vaynzburqdakı “Kauli və oğlu” mağazasının arxasına artırma kimi tikilmiş taxta çardaqda yeşiyin üstündə oturan firmanın gənc işçisi Elmer Kauli “Vaynzburq İql” qəzetinin mətbəəsini çirkli pəncərədən görə bilirdi. Elmer ayaqqabısına təzə bağ salırdı. Bir az əlləşdikdən sonra bağın rahat keçmədiyini görüb ayaqqabısını çıxartdı. Bir əlində ayaqqabısını tutub corabındakı yekə dəliyə baxdı. Sonra başını qaldırdı və mətbəənin arxa qapısında oturub ətrafına dalğın-dalğın göz gəzdirən Vaynzburqun yeganə gənc jurnalisti Corc Villardı gördü.

– Hə, elə bircə bu çatışmırdı, – əlində ayaqqabılarını tutan gənc oğlan uca səslə dedi və ayağa qalxıb pəncərədən uzaqlaşdı.

Elmer Kaulinin birdən-birə üzü qızardı, əlləri əsməyə başladı. Mağazada milliyyətçə yəhudi olan bir səyyar satıcı piştaxtanın yanında dayanıb onun atası ilə söhbət edirdi. Elmer indi Corc Villardın bu söhbəti eşitdiyini xəyalına gətirdi və istər-istəməz daha da əsəbiləşdi. Hələ də əlində tutduğu ayaqqabı ilə çardağın küncündə dayandı və corablı ayağını taxta döşəməyə çırpdı.

“Kauli və oğlu” mağazası Vaynzburqun Meyn küçəsi ilə üz-üzə deyildi: mağazanın qarşısı Momi küçəsinə düşürdü. Bir az aralıda Voytun araba dükkanı və fermerlərin atları bağlanan çardaq var idi. Mağazanın yan tərəfində Meyn küçəsindəki dükanların arxasından keçən dar bir küçə başlanırdı və bütün günü malları aparıb-gətirən yük arabaları həmin küçədə elədən-elə, belədən-belə şütüyürdülər. Mağazanın içini isə təsvir etmək çox çətindir. Bir dəfə Vill Henderson demişdi ki, bu mağazada hər şey satılır, amma həm də heç nə satılmır. Momi küçəsinə açılan pəncərədə kömür sifarişlərinin qəbul edildiyini göstərmək üçün alma çəlləyi boyda kömür parçası qoyulmuşdu. Onun yanında isə taxta çərçivələrdə qızarmış və üstünü toz basmış şan balı var idi.

Həmin bal altı ay idi ki, mağazada qalırdı. Paltar asılqanı, yeni növ düymələr, dam örtüyü üçün boyalar, revmatizm əleyhinə məcun şüşələri, kofe əvəzinə satılan içkilər də o bal kimi səbirli

bir ümidlə nə zamansa satılacaqlarını və insanlara xidmət göstərəcəklərini gözləyirdi.

Piştaxtanın yanında dayanaraq, səyyar satıcının durmadan üyüdüb tökdüyü sözlərə qulaq asan Ebenizer Kauli hündürboy, sısqə və pinti görünüşlü adam idi. Arıq boynunda üstünü ağ tüklər örtmüş yekə bir şiş görünürdü. Əyninə bir zamanlar toy paltarı kimi aldığı uzun bir frak geyinmişdi. Ticarətdən əvvəl Ebenizer fermerliklə məşğul olmuşdu. İndi əynində olan frakı evləndikdən sonra bazar günləri kilsəyə gedərkən və şənbə günü günortalar mal almaq üçün şəhərə gələndə geyinirdi. Ticarətə başlamaq üçün fermanı satdığı vaxtlar əynində həmişə bu paltar olurdu. Üstünə yağ ləkələri düşən pencək illər sonra qəhvəyi rəngə çalırdı. Amma köhnəlsə də, bu frak əynində olanda Ebenizer əməlli-başlı geyim-kecimdə olduğunu düşünür və özünü yeni bir iş gününə hazır hiss edirdi.

Ebenizer nə fermer, nə də tacir kimi həyatda bir uğur qazana bilmişdi. Amma birtəhər başını gırləyirdi. Oğlu və Meybl adlı bir qızı ilə mağazanın üst mərtəbəsindəki otaqlarda qalırdılar. Dolanmaq üçün çox xərcləri çıxmırdı. Ebenizerin dərdi-səri pulla bağlı deyildi. Onu narahat edən o idi ki, qabaq qapıdan hansısa səyyar satıcı əlində satacağı mallarla içəri girəndə ürəyinə qəribə bir qorxu düşürdü. Bu vaxtlarda piştaxtanın arxasında dayanıb sadəcə başını yelləyirdi. Hansısa qərarı qəbul etməyə çətinlik çəkirdi. Keçirdiyi tərəddüdlər onu təngə gətirirdi. Həm qorxurdu ki, malları almağa razılaşmadığı üçün yaxşı bir imkandan məhrum olar, həm də qorxurdu ki, iradəsizlik göstərər və yararsız malları alar.

O səhər Elmer Kauli mətbəənin arxa qapısında dayanan və açıq-aşkar mağazadakı söhbətləri dinləyən Corc Villardı görəndə həmişəki kimi yenə əsəbiləşmişdi. Səyyar satıcı ilə Ebenizer hələ də söhbət edirdilər. Satıcı danışır, Ebenizer isə tərəddüd içində onu dinləyirdi.

– Baxın, görürsünüz də necə tez bağlanır? – paltarların yaxalığını bağlamaq üçün yeni növ, balaca, yastı və metal düymələr gətirən səyyar satıcı dedi. Bir əli ilə köynəyinin yaxalığını açdı, sonra təzədən bağladı. Qarşısındakını inandırmağa çalışan yaltaq bir əda ilə sözüne davam etdi:

– Baxın, mən yenə təkrar edirəm. Camaat, onsuz da, bu köhnə düymələrin əlindən boğaza yığılıb. Siz bu yenilikdən yaxşı pul çıxara bilərsiniz. Sizə təklif edirəm ki, bu qəsəbədə xüsusi nümayəndəmiz olasınız. Bu düymələrdən iki yüz qırx dənə götürün ki, daha başqa mağazaya getməyim.

Səyyar satıcı piştaxtaya dirsəklənib barmağı ilə Ebenizerin sinəsini döyəclədi.

– Bu, çox yaxşı imkandır, istərdim bu imkandan yararlanasınız. Sizin haqqınızda bir dostum mənə dedi. Dedi ki, Kaulini tap, danış, fərasətli adamdır.

Səyyar satıcı sözünü bitirib gözlədi. Cibindən dəftərçəsini çıxarıb sifarişi yazmağa başladı. Bu zaman Elmer Kauli hələ də əlində tutduğu ayaqqabı ilə dükanın ortasından keçib onlara tərəf gəldi. Başları söhbətə qarışmış iki kişinin də qarşısından ötüb qapının yanındakı şüşə vitrinə sarı getdi. Qutudan ucuz bir tapança çıxarıb havada yelləməyə başladı.

– Cəhənnəm ol burdan! Bizə düymə-zad lazım deyil, – Elmer qışqırdı. Sonra ağına nə gəldisə: – Qulaq as. Mən səni hədələmirəm. Demirəm ki, indi səni güllələyəcəm. Bəlkə də, bu tapançanı baxmaq üçün qutudan çıxarmışam. Amma yaxşı olardı, itilib gedəsən. Hə, yaxşı olar, gedəsən. Götür bu zir-zibilini də, çıx get burdan, – deyə əlavə elədi.

Elmer piştaxtanın arxasına keçib onlara tərəf yaxınlaşdı. Və bir az öncəki kimi qışqırtı ilə dedi:

– Hamı bizi gic yerinə qoyub. Bunları satanacan biz heç bir mal almayacağıq. Bundan sonra daha maymaq olmayacağıq ki, sonra camaat bizə axmaq kimi baxmasın, söhbətlərimizə kinayə ilə qulaq asmasın. Çıx, cəhənnəm ol burdan!

Səyyar satıcı onun dediyinə tabe oldu. Piştaxtanın üstündəki düymələri əli ilə süpürləyib qara rəngli dəri çantaya yığdı və qapıya tərəf qaçdı. O, balacaboy, əyriayaq adam idi və çox yöndəmsiz qaçırdı. Mağazadan çıxarkən çantası qapıya ilişdi. Kişi səndirləyib yerə yıxıldı.

– Bunlar dəlidirlər ki. Başlarına hava gəlib, dəli olublar, – o, mızıldanaraq ayağa qalxdı və tələsik mağazadan uzaqlaşdı.

Elmer Kauli ilə atası mağazada tək qalıb baxışlarını bir-birinə zillədilər. İndi Elmerin qəzəbinə səbəb olan o adam getmişdi və gənc oğlan atası qarşısında pərtlik keçirirdi.

– Bilirsən, niyə belə elədim? Çünki biz həmişə hərif olmuşuq. Hamı bizi maymaq hesab eləyib, – Elmer izahatını bitirib vitrinə tərəf getdi və tapançanı yerinə qoydu. Çəlləyin üstündə oturdu, bayaqdan əlində tutduğu ayaqqabısını geyinib, bağını bağladı. Elmer gözləyirdi ki, atası ona haqq qazandıran nəşə deyəcək. Amma Ebenizerin dediyi sözlər onu təzədən əsəbiləşdirdi və Elmer daha heç nə demədən mağazadan çıxdı. Ebenizer uzun, kirli barmaqları ilə ağ saqqalını qaşayıb bir az öncə səyyar satıcının üzünə baxdığı mütərəddid ifadə ilə oğlunun dalınca baxdı.

– Neyniyim, neyniyim. Qoy mənə kraxmallasınlar, yusunlar, ütüləsinlər, – Ebenizer asta səslə dedi.

Elmer Vaynzburqdan çıxıb, dəmiryol xəttinin yanındakı kənd yolu ilə getməyə başladı. Hara gedəcəyini, nə edəcəyini bilmirdi. Yolun rellərə tərəf burulduğu yerdə dayandı və bayaqkı qəzəb yenidən onu danışmağa vadar etdi:

– Mən daha maymaq olmayacam. Cammat maraqla mənə baxmayacaq, söhbətlərimə qulaqlarını şəkləməyəcəklər, – ucadan dedi. – Mən də başqa adamlar kimi olacam. O Corc Villardın da dərslərini verəcəm. Göstərəcəm ona, göstərəcəm!

Elmer həyəcanlanmış halda yolun ortasında dayandı və geri dönüb qəsəbəyə baxdı. O, Corc Villardı yaxından tanımırdı, bütün günü qəsəbəni dolaşib xəbər toplayan gənc jurnalistlə heç bir qəsd-qərəzi yox idi. Sadəcə səhərçağı, mağazada atasıyla səyyar satıcı söhbət etdiyi vaxt Corc Villardı qəzet mətbəəsində görəndə şübhələnmişdi. Ona elə gəlmişdi ki, mətbəədən çıxıb onların mağazası qabağından tez-tez oyan-buyana keçən, yolda gördüyü adamlarla ayaqüstü söhbət edən Corc, əslində, onlar haqqında düşünərək Kaulilərin maymaqlığına öz ürəyində gülür. Elmerin fikrincə, bütün ruhuyla bu qəsəbəyə aid olan Corc Villard Vaynzburqun tipik sakini kimi özündə bütün qəsəbəni təcəssüm etdirirdi. Elmer bilmirdi ki, əslində, Corc Villard da təlaşlı və narahat günlər keçirir, anlaşılmaz istəklər və sirli arzular

onu rahat buraxmır. Elmer fikirləşirdi ki, qəsəbə camaatı onları maymaq saydığına görə bu qəsəbənin təmsilçisi olan Corc da elə düşünür. Məgər Corc da başqaları kimi bütün günü fit çala-çala, gülə-gülə Meyn küçəsində veyil-veyil dolaşmırdımı? Və indi daha böyük düşməninə – laqeydliklə onların halına gülən vaynzburqlularını cəzalandırmaq üçün bu qəsəbənin təmsilçisi Corcun dərslərini vermək nəyə görə haqsızlıq olmalıydı?

Elmer Kauli həddən artıq hündürboy idi. Qolları uzun və qüvvətli idi. Saçları, qaşları, çənəsində təzə-təzə çıxmağa başlayan yumşaqtüklü saqqalı, az qala, ağ rəngə çalacaq dərəcədə solğun görünürdü. Dodaqları arasından çölə çıxan dişləri əyri-üyrü idi. Gözləri vaynzburqlu uşaqların ciblərində daşdığı mərmər kürəciklər kimi açıq-mavi rəngdəydi. Elmer bir il idi ki, Vaynzburqda yaşayırdı və bir dostu da yox idi. Hərdən fikirləşirdi ki, o, bütün ömrünü dostsuz-sirdaşsız keçirməyə məhkum olunub və bu fikirlər hər dəfə yadına düşdükcə ürəyi möhkəm sıxılırdı.

Elmer əllərini şalvarının ciblərinə qoyub dilxor halda yoluna davam elədi. Hava soyuq idi, sərin külək əsirdi. Səmada parıldayan günəş yolların donmuş palçığını əridib yumşaltmışdı. Elmer yeridikcə ayaqları donu açılan palçığa batırdı. Külək onun ayaqlarını üşüdüdü. Bir neçə mil getdikdən sonra döngədən burulub, əkin sahəsini keçdi və meşəyə girdi. Çör-çöp yığıb ocaq qaladı. Beynindəki miskin düşüncələrlə çarpışa-çarpışa yazıq bir görkəmdə ocağın ətrafında oturub isinməyə çalışdı.

Düz iki saat beləcə, ocağın yanında, kötüyün üstündə oturdu. Sonra ayağa qalxdı, asta addımlarla kolluğun arasından keçib çəpərə sarı gəldi. Əkin sahəsindən o tərəfdə yerləşən, ətrafında alçaq daxmalar olan fermadakı evə baxdı. Üzündə bir təbəssüm yarandı və uzun qollarını qaldıraraq əkin sahəsində qarğıdalı arıtlayan kişini çağırmağa başladı.

Elmerin uzaqdan baxdığı bu ferma bir vaxtlar uşaqlıq və yeniyetməlik çağlarını keçirdiyi o köhnə ferma idi. İndi burada Muk adlı ağıldankəm qoca yaşayırdı. Nədənsə Elmerə həmişə elə gəlmişdi ki, ona öz ürəyini açsa, dərdsini danışsa bilər. Bu ahıl

kişini bir vaxtlar Ebenizer Kauli işə götürmüşdü. Ferma satıldıqdan sonra da qoca burada yaşamağa davam etmişdi. O, fermadakı evin arxasında, boyasız bir daxmada qalır və gün ərzində xırda-para işlər görürdü.

Qoca kişi xoşbəxt yaşayırdı. Öz uşaq ağı ilə inanırdı ki, fermadakı heyvanlar şüurlu məxluqlardır və tək olduğu vaxt inəklərlə, donuzlarla, hətta tövlənin ətrafında dolaşan cücələrlə uzun-uzun söhbətlər edirdi. “Yuyulub ütülənmək” məsəlini də köhnə sahibkarının dilinə o salmışdı. Həyəcan keçirəndə, yaxud nədənsə təəccüblənəndə sifətində anlaşılmaz bir təbəssüm yaranır və öz-özünə mızıldanırdı:

– Mən yuyulmalıyam, ütülənməliyəm. Yaxşı, yaxşı yuyulacam, ütülənəcəm, kraxmallanacam.

Ağıldankəm qoca qarğıdalını arıtladığı yerdən ayrılıb onu çağırən Elmer Kaulinin yanına gələndə bu cavan oğlanın qəfildən peyda olmasına heç də təəccüblənmədi. Ayaqları üşüyürdü deyə ocağın ətrafında kötüyün üstündə oturdu. Elmerin dediklərinə laqeyd halda, istidən ləzzət ala-ala onu dinləməyə başladı.

Elmer rahat-rahat və həvəslə danışır, əl-qol hərəkətləri edə-ədə o tərəfə, bu tərəfə gedib-gəlirdi.

– Sən məni narahat edənin nə olduğunu anlamırsan. Ona görə də vecinə almırsan, – deyirdi. – Mən başqa adamam. Bax, özün fikir ver, mən həmişə necə olmuşam? Atam qəribə, əcaib adamdır. Anam da qəribə adam idi. Anamın o vaxtlar geyindiği paltarlar da başqalarının paltarlarına oxşamırdı. Sonra, atamın qəsəbədə geyindiği o pencəyə bax. Pencəyi geyinməyi bir yana, həm də elə bilir, nəyə yaxşı bir şey geyinib əyninə. Niyə özünə təzəsini almır? Bu ki çox baha deyil. Gözlə, mən sənə niyəsinə deyim. Atamın özü bilmir. Anam sağ olanda o da bilmirdi. Meybl onlar kimi deyil. O bilir, amma heç nə demir. Mənsə deyəcəm. Başqalarının gözünü zilləyib baxmağına ta dözüümüm qalmayıb. Hə, qulaq as, Muk, atam heç onu da bilmir ki, bizim o mağaza dediyimiz yer zir-zibil yığınından başqa bir şey deyil. Bilmir ki, aldığı malları heç vaxt sata bilməyəcək. Heç nə bilmir, heç nə. Hərdən özü də narahat olur ki, satış yoxdur. Amma bir də gördün

gedir, təzə mal alır. Sonra axşamlar oturur buxarının yanında, deyir ki, birazdan yaxşı satış olacaq. Heç nəyə görə narahat olmur. O, həqiqətən də, əcaib adamdır, maymaq adamdır. Başa düşür ki, bu vəziyyətdən narahat olmaq lazımdır. Başa düşür.

Cavan oğlan danışdıqca daha da həyəcanlanırdı.

– O başa düşür, amma mən başa düşürəm, – Elmer qışqırdı və gözlərini heç bir reaksiya göstərməyən ağıldankəm qocanın üzünə zillədi. – Mən çox yaxşı başa düşürəm. Daha dözə bilmərəm. Burda yaşadığımız vaxtlar hər şey başqa cür idi. Bütün günü işləyirdim, gecələr də yerimə girib yatırdım. O vaxtlar ətrafimdakılara bu qədər fikir vermirdim, bu qədər düşünmürdüm. İndi orda, qəsəbədə arabir axşamçağı poçta gedirəm. Stansiyaya gedib baxıram, görüm qatar gəlib, ya yox. Heç kim mənə bir kəlmə də demir. Hamı bir kənarda deyib-gülür, amma mənə heç nə demir. Sonra mən də özümü maymaq hesab eləyirəm. Özümü elə qəribə hiss eləyirəm ki, heç nə deyə bilmirəm. Çıxıb gedirəm. Heç nə demədən çıxıb gedirəm. Heç nə deyə bilmirəm. Heç nə.

Elmer getdikcə özündən çıxır, qəzəbini idarə edə bilmirdi.

– Mən daha bunlara dözməyəcəm, – ağacların çılpaq budaqlarına baxıb yenə qışqırdı: – Mən axı bunlara dözmək üçün yaranmamışam.

Elmer ocağın kənarında oturan kişinin heç bir mənə ifadə etməyən sifətinə baxıb daha da qəzəbləndi. Üzünü çevirib, eynən bir az öncə Vaynzburq yollarına baxdığı kimi, kişiyyə bir də baxdı.

– Çıx get, işinlə məşğul ol, axı bunları sənə danışmağın nə xeyri? – Elmer çığırdı, sonra ağına nəsə gəldi. Səsini aşağı salıb sözünə davam etdi. – Mən qorxağam, hə? Bilirsən niyə tez qaçıb bura gəldim? Çünki kiməsə ürəyimi açmalıydım. O da sən idin. Bircə sənə ürəyimdəkiləri deyə bilərdim. Görürsən? Dərdimi demək üçün də yenə başqa bir maymağa möhtac qalırım. Hə, mən ordan qaçdım. Qaçıb canımı qurtardım. Çünki daha dözə bilmirdim, Corc Villard kimi adamın ətrafında olmağına dözə bilmirdim. Sənin yanına gəlməliydim. Amma əslində, gərək sözümü ona deyəydim. Eybi yox, nə fərqi, yenə də deyəcəm.

Elmer təzədən əl-qolunu ölçə-ölçə qışqırmağa başladı:

– Deyəcəm, özünə deyəcəm. Bundan sonra maymaq olmayacam. Nə fikirləşəcəkləri vecimə də deyil. Daha dözə bilmirəm.

Elmer Kauli ağıldankəm kişini ocağın ətrafında tək buraxıb meşədən çıxdı. Sonra qoca da ayağa qalxdı və çəpəri keçib bayaqkı işinə qayıtdı. Sonra o:

– Mən yuyulacam, ütülənəcəm, kraxmallanacam. Hə, hə, gərək yuyulum, ütülənim, kraxmallanım, – deyə mızıldandı və saman yeyən inəklərin yanına gəldi.

– Elmer gəlmişdi, – üzünü inəklərə tutub dedi. – Dəli olub, vallah, başına hava gəlib. Yaxşısı budur, yavaş-yavaş o tayanın dalına keçin, sizi görməsin. Deyəsən, kiməsə nəşə eləyəcək. Kiməsə zərər verəcək. Qorxuludur, vallah, ondan heç baş açmaq olmur.

Axşam saat səkkizdə Elmer Kauli “Vaynzburq İql” qəzetinin redaksiyasına gəldi. Corc Villard otağında oturub yazırdı. Papağını gözlərinin üstünə çəkmişdi. Üzündə qaşqabaqlı və əzmkar bir ifadə var idi. Elmer içəri girdi və qapını bağlayıb dedi:

– Çölə gəl, səninlə işim var.

Elmer sanki kiminsə gəlməyinə mane olmaq üçün bir əli ilə hələ də dəstəkdən tutmuşdu.

– Bir az tez elə, işim var. Çıx çölə.

Corc Villard və Elmer Kauli Vaynzburqun Meyn küçəsi ilə gəzməyə başladılar. Axşam düşmüş, hava soyumuşdu. Corc Villardın əynində onu şıq və yaraşlıq göstərən təzə palto var idi. O, əllərini paltosunun cibinə qoyub sual dolu nəzərlərlə yanındakı adamın üzünə baxırdı. Corc satıcı işləyən bu gənc oğlanla çoxdan bəri dost olmaq istəyirdi və ona çox maraqlı idi ki, Elmer bu haqda nə düşünür. Əlinə bu dostluq fürsəti düşdüyü üçün Corc sevinirdi.

“Görən, nə məsələdir? Yəqin, qəzetə verməyə nəşə təzə xəbəri var. Bəlkə, hardasa yanğın-zad olub. Yox, yanğın olmaz. Siqnal səsi gəlməyib çünki, küçədə də sakitlikdir. Heç kim heç yerə qaçıb eləmir”, – Corc düşünürdü.

O soyuq noyabr axşamında Vaynzburqun Meyn küçəsində çox az adam gözə dəyirdi. Onlar da hansısa dükana girib arxa

tərəfdə, buxarının yanında isinməyə tələsirdilər. Mağazaların pəncərələri buz bağlamışdı. Həkim Vellinqin otağına aparən pilləkənin önündəki girişdə vurulmuş tənəkə lövhəni külək divara çırpıb taqqıldadırdı. Hernin ərzaq mağazasının önündəki alma səbətlərini və süpürgə topalarını səkinin kənarına qoymuşdular.

Elmer Kauli qəfildən dayandı və Corc Villardın qarşısına keçdi. Əl-qolunu tərpətdi, danışmağa çalışdı. Üz əzələləri sanki qıc olmuş kimi əsdi. Corc elə bildi ki, o, qışqırmağa hazırlaşır.

Elmer:

– Çıx get, qayıt otağına. Tək burax məni. Sözüm-zadım yoxdur. Heç nə deyəsi deyiləm. Səni görmək də istəmirəm. Çıx get, – deyə çığırdı.

Əsəbindən dəli olmuş gənc tacir düz üç saat Vaynzburq küçələrini gəzdi. İşıqları yanan evlərin qapısı ağzından keçdi. O, Corca daha maymaq olmayacağını, başqalarını özünə güldürməyəcəyini demək istəyirdi. Amma fikrini ifadə edə bilməməsi onu elə qəzəbləndirirdi ki, aqlını itirəcəyini düşünürdü. O, acı bir təəssüflə bir daha məğlub olduğunu hiss edir və ürəkdən ağlamaq istəyirdi. Günorta saatlarla gəzib düşündüyü, öz-özünə danışdığı sözlər hamısı boşa getmiş və gənc jurnalistin qarşısında dili tutulduğu üçün ona heç nə deyə bilməmişdi. İndi bunları fikirləşə-fikirləşə Elmer daha gələcəyə heç bir ümidinin qalmadığını başa düşürdü.

Sonra qəfildən ağına nəsə təzə bir fikir gəldi. Ətrafını saran qatı zülmətin içindən gözlərinə bir işıq göründü. Düz bir ildir satışın olacağını ümidlə gözlədikləri “Kauli və oğlu” mağazasına yollandı. Mağazada işıqlar sönmüş, hər yan qaranlığa qərq olmuşdu. Gizlicə içəri girdi. Ehtiyatla yeriyərək arxa tərəfdə buxarının yanındakı alma çəlləyinin yanına gəldi. Çəlləyin içinə kəpək yığılmışdı. Kəpəyin altında isə mağazanın pulu qoyulmuş tənəkə qutu var idi. Ebenizer Kauli hər axşam mağazanı bağlayanda qutunu gətirib çəlləyin içinə qoyur və yuxarı qalxıb yatmağa gedirdi.

– Heç kimin ağına gəlməz ki, pul burda olar, – deyə oğrular-dan ehtiyatlanan Ebenizer mızıldanardı.

Elmer fermanın satışından qalan dörd yüz dollara yaxın pulun içindən iki ondollarlıq əsginas götürdü. Sonra qutunu əvvəlki kimi kəpəyin altına qoydu və mağazanı tələsik tərk edib küçəyə çıxdı.

Bütün uğursuzluqlarına son qoymaq üçün ağına gələn o fikir olduqca sadə idi. “Gedəcəm, çıxıb gedəcəm buralardan”, – Elmer fikirləşirdi. O bilirdi ki, yük qatarı gecəyarısı Vaynzburqdan keçib, səhərə yaxın Klivlendə çatır. Gizlicə qatara minib Klivlendə gedə, səhər ora çatanda isə camaata qarışıb gözdən itə bilərdi. Hansısa mağazada özünə iş tapar, başqa işçilərlə dost olar və hamı kimi yaşayardı. Başqaları kimi, o da danışa və gülə bilərdi. Daha maymaq və əcaib adam olmazdı. Özünə dostlar qazanardı. Həyat ona da mənalı və gözəl görünərdi.

Hündürboy və yöndəmsiz Elmer yenə küçələri gəzib-dolaşmağa başladı. Əsəbindən gülürdü. Bayaq Corc Villardla üz-üzə dayananda həm də ondan bir az qorxmışdu. İndi isə qərarı qəti idi. Qəsəbəni tərk etməzdən əvvəl gənc jurnalistlə söhbət edəcək, ürəyindən keçən sözləri deyəcək, Corca meydan oxuyacaq və bəlkə də, təkcə ona yox, onun vasitəsilə bütün Vaynzburqa meydan oxuyacaqdı.

Yeni inamın verdiyi güclə “Nyu Villard Hauz” mehmanxanasına gedib qapını döydü. Otaqdakı balaca çarpayıda bir oğlan yatırdı. O, maaş almırdı, amma yeməyini mehmanxanada yeyir və özünü fəxarətlə “gecə növbətçisi” kimi tanıdırdı. Oğlanın qarşısında Elmer özünü cəsur və qətiyyətli hiss etdi.

– Get oyandır onu, – amiranə səslə dedi. – De ki, stansiyaya gəlsin. Onu mütləq görməliyəm. Bu gecə qatarla gedirəm. De ki, tez paltarını geyinib gəlsin, vaxtım yoxdur.

Gecə qatarı Vaynzburqda işini sona çatdırmışdı. Stansiya işçiləri vaqonları bağlayır, fənərləri yelləyir və şərqə doğru gedən yollarına davam etməyə hazırlaşdılar. Yuxulu gözlərini ovuşduran Corc Villard yenə bayaqkı təzə paltosunu geyinib maraq içində stansiyaya gəldi:

– Hə, gəldim. Nə olub? Nə deyəcəksən mənə? – dedi.

Elmer fikrini izah etməyə çalışdı. Dili ilə dodaqlarını yaşladı və artıq fit çalaraq getməyə hazırlaşan qatara baxdı.

– Yaxşı, deməli, belə, – deyə sözə başladı, amma davam edə bilmədi. Özünü itirdi, dili topuq çaldı və anlaşılmaz şəkildə mızıldanaraq birtəhər sözünün davamını gətirdi: – Mən yuyulacam, ütülənəcəm. Yuyulacam, ütülənəcəm, kraxmallanacam.

Elmer Kauli stansiyanın qaranlıq perronunda, uğuldayan qatarın yanı ilə əsəbi halda o tərəfə, bu tərəfə gedib-gəlməyə başladı. Fənərlərin işığı arabir onlar tərəfə vurur və gözləri önündə sayrışırdı. Elmer cibindən iki ondollarlıq əsginası çıxarıb Corc Villardın əlinə basdı.

– Götür bunları, – Elmer çıxırdı. – Mənə lazım deyil. Verərsən atama. Dükandan oğurlamışdım.

Sonra qəzəb dolu nərilti ilə üzünü çevirdi və uzun qollarını havada yelləderək, sanki onu tutub saxlayan əllərdən yaxa qurtarmağa çalışmış kimi, Corc Villardın üstünə cumdu. Yumruğu yumruğa calayıb Corcun sinəsinə, boynuna, sifətinə zərbələr endirdi. Gənc jurnalist qəfil zərbələrdən gicəllənib huşsuz halda perrona yığıldı. Elmer hərəkətdə olan qatara tullandı və vaqonların üstü ilə qaçaraq alçaq yük vaqonuna atıldı. Yerə yığılmış adamı görmək üçün üzüstə uzanıb arxaya baxdı. Ürəyində bir qürur və fəxarət hissi yarandı və:

– Onun dərşini verdim. Göstərdim ona, göstərdim ki, maymaq deyiləm. Başa saldım ki, maymaq deyiləm, – deyə çıxırdı.

DEYİLMƏMİŞ YALAN

Rey Pierson və Hel Vinterz Vaynzburqdan üç mil şimalda yerləşən fermmanın fəhlələri idi. Onlar şənbə günü axşamlar şəhərə gəlir və buradakı dostları ilə küçələri gəzib-dolaşırdılar.

Əlliyaşlı Rey təbiətə sakit, amma əsəbi adam idi. Saqqalı qəhvəyi rəngə çalırdı və çox işləməkdən çiyinləri əyilmişdi. Hel Vinterzlə dost olsa da, onlar xasiyyətə bir-birlərinə tamam zidd adamlar idi.

Həyat Reyi çox ciddi adam eləmişdi. Sərtxasiyyətli və acıdil bir arvadı var idi. Onlar öz cansız-cüssəsiz uşaqları ilə birgə Reyin işlədiyi Vilz fermasının arxasından axan çayın sahilindəki köhnə, uçuq-sökük daxmada yaşayırdılar.

İş yoldaşı Hel Vinterz cavan oğlan idi. Vaynzburqda xüsusi hörməti olan Ned Vinterzin ailəsi ilə onun heç bir qohumluğu yox idi. Altı mil uzaqlıqdakı Yunionvildə dəyirmanı olan atası Vindpeter Vinterzi Vaynzburqda hamı əxlaqsız və alçaq adam kimi tanıyırdı.

Vaynzburqun yerləşdiyi Şimali Ohayoda Vindpeterin qeyri-adi və faciəli ölümündən agah olmayan yox idi. Bir axşam o içib sərxoş olduğundan sonra dəmir yolunun içi ilə Yunionvildəki evinə gedirmiş. Yolda onu görə qəssab Henri Brattenberq birazdan oradan qatarın keçəcəyini deyib. Amma sərxoş olduğuna görə nə etdiyindən xəbəri olmayan Vindpeter qamçıyla onu vuraraq sözünü axıracan deməyə də imkan verməyib. Qatar onu və faytonuna qoşulmuş iki atı vuranda yoldan keçən bir fermerlə arvadı hadisəni görmüşdü. Onlar danışdı ki, Vindpeter üstünə gələn qatarı görəndə nə edəcəyini bilmədən qışqırmağa və qışqıra-qışqıra ağzına gələn söyüşləri söyməyə başlayıb. Dəhşətdən çaşbaş qalmış atlar isə dəmir yolundan çəkilmək əvəzinə, birbaşa parovozun üstünə gediblər. Corc Villard və Ses Riçmond kimi cavanlar bu hadisəni çox yaxşı xatırlayırdılar və Vaynzburqda hamı Vindpeterdən canlarını qurtardıqlarını, dünyadan bir pis insanın da azaldığını deyərək, çox üzülməsələr də, o vaxt hələ yeniyetməliyə təzə qədəm qoyan oğlan uşaqları Vindpeterin bu

hərəkəti qəsdən, bilə-bilə etdiyini düşünərək onun bu cəsarətinə heyran olmuşdular. Onların çoxu Vaynzburqda cansıxıcı həyata davam edib mağazada satıcı işləməkdənsə, bu cür şöhrətli ölümü arzulayırdılar.

Əslində, bu hekayəmiz nə Vindpeter Vinterz, nə də Rey Pier-sonla birgə Vilz fermasında işləyən oğlu Hel Vinterz haqqındadır. Amma bu hekayəni yaxşı anlamaq üçün Hel haqqında da bəzi şeyləri bilməlisiniz.

Hel çox pis adam idi. Bunu hamı bilirdi. Qardaşları Corc və Edvard da xasiyyətcə ona oxşamışdı. Onların üçü də ataları Vindpeter kimi canlı, cüssəli, yekəpər, dalaşqan və arvadbaz idilər.

Hel üç qardaşın ən pisi idi. Bir dəfə o, atasının dəyirmanındakı taxtaları oğurlayıb satmışdı. Qazandığı pula isə ucuz, amma qəşəng paltarlar almış və yaxşıca içib keflənmişdi. Atası oğlunu söyə-söyə onu tapmaq üçün qəsəbəyə gələndə yolda rastlaşmış və yumruq davasına çıxmışdılar. Sonra polis onların ikisini də tutub həbsxanaya atmışdı.

Helin Vilz dəyirmanında işləməyinin səbəbi vurulduğu müəllimənin o tərəflərdə yaşaması idi. Həmin vaxt Helin iyirmi iki yaşı var idi. O vaxta qədər Hel neçə qızla sevgili olub onları aldatmış və bu cür işlərinə görə Vaynzburqda əməlli-başlı ad çıxarmışdı.

Onun həmin məktəb müəlliməsinə vurulduğunu eşidən kimi hamı bu məsələnin nə ilə qurtaracağını əvvəlcədən öz təsəvvüründə canlandırma bilmişdi.

– Yazıq qızın başına, kim bilir, nə oyun açacaq, – hamı belə deyirdi.

Oktyabrın axırlarında Rey və Hel yenə də tarlada işləyirdilər. Onlar qarğıdalının qabığını çıxara-çıxara söhbət edir, hərdənbir də deyib-gülürdülər. Söhbətlərinin ardı kəsildəndən sonra araya sakitlik çökdü. Həddən artıq həssas adam olan Rey işləməkdən yorulduğunu hiss elədi. Əllərini bir-birinə vuraraq pencəyinin ciblərinə qoydu. Başını qaldırıb tarlaya göz gəzdirdi. Həmin gün kəndin gözəlliyi ona çox təsir eləmişdi. Əgər siz də payızın o çağında Vaynzburqda olsaydınız, uzaqlara səpələnmiş sarı-qırmızı

təpəcikləri görsəydiniz, Reyin nə hisslər keçirdiyini çox yaxşı anlayardınız.

İndi onun yadına gənclik illəri, atası ilə birgə yaşadığı – sonra Vaynzburqda bir çörəkçi ilə eyni evi bölüşdüyü vaxtlar düşürdü. Həmin günlər qoz-fındıq yığmaq, dovşan ovlamaq üçün hər gün necə həvəslə meşəyə gəldiyini, bəzənsə hər şeydən yorulub sadəcə siqaretini çəkə-çəkə yaşıl ağacların düzöldüyü yamyaşıl meşədə gəzdiyini xatırlayırdı. Elə o vaxtlarda, o gəzintilərin birində başına gələn hadisə nəticəsində də evlənmişdi. Atasının mağazasında gördüyü bir qızla tanış olmuş və qızı başdan çıxarıb görüşə razı salmışdı. İndi Reyin gözləri önündə həmin axşam yenidən canlanırdı və bütün həyatının həmin günə görə necə dəyişdiyini acı-acı düşünür, içində hər şeyə qarşı bir qəzəb oyanırdı. Rey yanında dayanan Heli unutmuş, öz-özünə danışmağa başlamışdı.

– Mən necə aldandım, İlahi, həyat məni necə aldatdı, necə axmaqlıq elədim, – asta səslə dilinin ucunda deyirdi.

Həmin an sanki onun fikirlərini oxuyurmuş kimi, Hel Vinterz səhərdən bəri Reyə demək istədiyi sözləri, nəhayət ki, dilinə gətirdi:

– Hə, Rey, bir de görüm neyniyim. Nə deyirsən, sənəcə, o qızla evlənməyimə dəyər? – gülümsəyə-gülümsəyə sözə başladı. Üzündə təbəssüm olsa da, Hel çox ciddi soruşurdu.

– Sənəcə, dəyər evlənməyə, ömrü boyu bu boyda yükü daşımağa?

Hel sualına cavab gözləmədən ayağa qalxıb yerə qalaqlanmış qarğıdalıların arasından keçərək var-gəl etməyə başladı. O, getdikcə həyəcanlanırdı. Aşağı əyilib yerdən bir qarğıdalı götürdü və gücü gəldikcə hasar tərəfə tulladı.

– O qızın başını bəlaya salmışam, eşidirsən? – dedi. – Nel Qanseri deyirəm, heç kimə deməyəsən, bircə sənə açırım bu sirri.

Rey ayağa qalxıb Helə sarı gəldi. Hel əlini boyca özündən böyük olan Reyin çiyninə qoydu. Kənardan onları bu cür görən olsaydı, ətrafına qırmızı və sarı təpəciklərin səpələndiyi bomboş

düzün ortasında qarğıdalı qalaqlarının önündə dayanan bu adamların bir-birini anlayan iki yaxın dost olduğunu düşünərdi.

– Hə, mənim müdrik dostum, – Hel yöndəmsiz-yöndəmsiz dedi, – mənə bir məsləhət ver. O qızla neyniyim? Bəlkə, sənin də başına nə vaxtsa belə şey gəlib. Kimdən soruşsam, deyəcək ki, evlənim. Bəs sən nə deyirsən? Evlənim? Mən də hamı kimi bu yükü götürüm çiynimə? Hə, nə deyirsən, Rey? Sən məni yaxşı tanıyırsan, bilirsən ki, özümdən başqa, heç kim məni heç nəyə məcbur edə bilməz. De görüm neyniyim? Evlənim, yoxsa canımı qurtarım o qızdan? Bax sən nə desən, onu da eləyəcəm.

Rey cavab verə bilmədi. O, Helin əlini çiyindən götürdü. Üzünü çevirib samanlığa tərəf addımlamağa başladı. Rey çox kövrək adam idi və indi onun gözləri yaşarmışdı. Rey bilirdi ki, Helə cəmi bircə kəlmə söz demək lazımdır və bilirdi ki, onun bu sözü, əslində, elə hamının ürəyindən keçən sözdü. Amma Rey bu sözü özü üçün deyə bilməmişdi. Artıq çox gec idi və vaxtında da ona bu sözləri heç kim deməmişdi.

Axşamüstü saat beşin yarısında arvadı gəlib onu çağıranda Rey hələ də veyil-veyil dolaşırdı. Həllə söhbətdən sonra tarlaya qayıtmamışdı. Axşama aid nə iş vardısı, Rey hamısını görüb qurtarmışdı. Helin hərgünkü kefi məclisi üçün tarladan çıxmağa hazırlaşdığını görəndə özü də yavaş-yavaş fermadan çıxıb evinə tərəf üz tutdu. Arvadı öndə, o isə arxada gedirdi. Gedə-gedə düşünür, gözlərini yerdən ayırmırdı. Başa düşə bilmirdi ki, ona nə olub. Hər dəfə gözlərini qaldırıb günəşin öləziyən işığı altındakı kəndin gözəlliyini görəndə əvvəllər etmədiyi bir şeyi etmək, qışqırmaq, ulamaq, arvadını döymək, ya da nəsə bu cür qəfil və dəhşətli bir şey etmək istəyirdi. Başını qaşuya-qaşuya düşünür, bu hissini nə olduğunu anlamağa çalışırdı. Hər şeyin qaydasında olduğunu bilmək üçün gözlərini qaldırıb bir də ətrafa baxdı. Uzaqda qalmış tarlanın da, yanlarından axan çayın da, hər gün gedib-gəldiyi bu yolun da, arvadının çiyinlərinə tökülən saçların da, hər şeyin, hər şeyin əvvəlki kimi olduğunu, heç nəyin dəyişmədiyini gördü.

Arvadı bazarlıq üçün Reyi şəhərə göndərmək istəyirdi. Təzəcə evə çatmışdılar ki, həmişəki kimi, Reyi danlamağa başladı.

– Nədi yenə boş-boş avaralırısan? Tez ol, evdə yeməyə heç nə yoxdu, get bir şey al, özü də tez qayıt gəl.

Rey içəri girib qapının arxasındakı asılıqandan paltosunu götürdü. Paltosunun cibləri cırılmışdı və çox geyilməkdən yaxalığı işıldayırdı. Arvadı yataq otağından çıxıb, bir əlində çirkli əsgə parçası, bir əlində də üç gümüş dollarla ona sarı gəldi. Həmin an evin harasında bir uşaq ağladı və sobanın yanında yatmaqda olan it oyanıb əsnəməyə başladı. Sonra Rey yenə arvadının danlaqlarını bir-bir dinləməyə məcbur oldu.

– Uşaqlar ağlamasın, neynəsin? Neynəsin yazıqlar? Sən axı işini qurtarandan sonra niyə evə gəlmirsən, niyə veyillənirsən oralarda? Bilirsən ki, evdə yeməyə bir şey yoxdu.

Rey evdən çıxdı, hasarı aşıb tarla tərəfə üz tutdu. Artıq hava qaralmışdı və Reyin gözləri önündəki mənzərə, həqiqətən də, valehedici idi. Balaca təpəciklərin üstünə sanki göydən nəşə sehrlə rənglər çilənmişdi. Hətta hasarların dibindəki kol-kos da bu füsunkar mənzərəyə əlavə bir gözəllik qatırdı. Bütün dünya, bütün kənd indi Reyə elə doğma, elə əziz görünürdü ki, saatlar öncə tarlada üzbəüz dayanıb söhbət etdiyi Heli anladığı kimi, bu otların da, bu torpağın da, qarşıdakı təpəciklərin də dilini anladığını hiss edirdi.

Amma o axşam Rey Vaynzburqun gözəlliyinə çox davam gətirə bilmədi. Bu gözəlliyə baxdıqca ürəyində yaranan əzablı duyğulara dözə bilmədi və qəfildən kim olduğunu, nəçi olduğunu unudaraq, hara getdiyini, nə etdiyini düşünmədən əynindəki paltosunu yerə atıb tarla boyunca qaçmağa başladı və qaçdıqca da içində vulkan kimi qaynayan sözlərlə öz həyatını, bütün dünyanı və onun ömrünü zəhərə çevirən hər şeyi qışqıra-qışqıra lənətləməyə başladı.

– Heç kim verdiyi sözün üstündə durmur, – önündəki bomboş düzlərə səsləndi. – Mən Minniyə heç bir vəd verməmişdim. Hel də o qıza heç bir vəd verməyib. Bilirəm, bilirəm ki, Hel ona heç nə deməyib. Əgər özü istəməsəydi, Hel ona toxunmazdı. O özü istədiyi üçün Hellə meşəyə gedib. Helin istədiyini o da istəyirdi. Bunun cəzasını niyə tək Hel çəkməlidir? Niyə bunun cəzasını

mən çəkməliyəm? Niyə kimsə buna görə zülm çəkməli? Niyə? Yox, mən istəmirəm ki, Hel də mənim kimi bədbəxt olsun. Ona hər şeyi bir-bir deyəcəm. Onu evlənməyə qoymayacam. Şəhərə getməmiş Heli tapıb ona hər şeyi başa salacam.

Bir az da qaçdıqdan sonra səndələyib yerə yıxıldı.

– Heli tapıb mütləq onunla danışmalıyam, – deyərək öz-özünə fikirləşdi və ayağa qalxıb nəfəsi kəsilməyə yenə qaçmağa başladı. Yenidən qaçmağa başlayanda illər boyu heç vaxt düşünmədiyi şeyləri bir-bir xatırladı. İlahi, evlənməzdən əvvəl o, nə xəyallar qurmuşdu?! Qərbə köçüb, Portlenddəki əmisi ilə birgə yaşamağı necə də çox istəyirdi! Fermada nə vaxtsa fəhlə işləyəcəyi onda Reyin ağına da gəlmirdi. Rey heç vaxt fermada fəhlə işləmək istəmirdi. O, qərb tərəflərə köçdükdən sonra dənizə gedəcəyini, dənizçi olacağını, ya da hardasa Oreqondakı heyvandarlıq fermalarının birində iş tapacağını, gecələr ağ atına minib kəndin küçələrində qayğısızcasına, qışqıra-qışqıra, gülə-gülə, evlərdəki insanları yuxudan oyadaraq gəzəcəyini necə böyük ümidlə xəyal edirdi! Sonra o, indiki həyatını və uşaqlarını da xatırladı. Qəfildən ona elə gəldi ki, uşaqlarının balaca əlləri onun qolundan möhkəm-möhkəm yapışmış. Sonra hiss etdi ki, o əllər bayaqdan bəri haqqında düşündüyü Helin də qollarından tutub.

– Yox, onlar həyatın bədbəxt təsadüfləridi, – Rey qışqırdı. – Onlar mənim deyil, onlar sənin deyil. Onlara görə mən günahkar deyiləm.

Rey Piersonun qaçdığı bomboş tarla indi yavaş-yavaş qaranlığa qərqr olurdu. Hıçqıra-hıçqıra hasar tərəfə gəlib nəfəsini dərdi. Siqaret çəkə-çəkə ona yaxınlaşan şıq paltarlı Heli görəndə hiss etdi ki, bayaqdan bəri demək istədiklərinin heç birini ona deyərək bilməyəcək.

Rey özünü itirdi və sanki az əvvəl keçirdiyi hisslər Heli görəndə kimi qeyb oldu. Əlini hasara dayayıb gözünü qarşıdan gələn Helə zilləyəndə artıq hər tərəf, demək olar, tamam qaranlıq idi. Hel Vinterz arxı adladı. Reyə yaxınlaşaraq, əlini cibinə qoyub təbəssümlə onun üzünə baxdı. Elə bil ki, tarlada Reydən məsləhət almaq istəyən bayaqkı narahat adam deyildi. Sonra Hel güclü əli

ilə Reyin pencəyinin yaxasından yapışıb sanki onu yuxudan ayılmağa çalışmış kimi möhkəm silkələdi.

– Mənə nə sə sözün vardı, Rey? – soruşdu. – Yaxşı, istəyirsən heç özünü yorma. Mən qorxaq deyiləm. Nə edəcəyimi daha özüm bilirəm. – Hel yenidən gülümsədi və bayaqkı arxı keçərək sözünü tamamladı.

– Bilirsən, Nel, əslində, çox ağıllı qızıdır. O, mənə evlənməklə bağlı heç nə deməyib. Məndən heç nə ummur. Amma mən onunla evlənmək istəyirəm. Hə, düz eşitdin, mən də istəyirəm evlənim, qəşəng bir evim, ailəm olsun. Hə, bir də çoxlu uşaqlarımız olsun.

Rey də gülümsədi. Və hiss etdi ki, əslində, o, öz həyatına və bütün dünyaya gülür.

Hel Vinterzin qara kölgəsi Vaynzburqun qaranlığında gözdən itəndən sonra Rey geri çevrilib, bayaq köhnə paltosunu tulladığı yerə tərəf yorğun-yorğun getməyə başladı və heysiz addımlarını bir-bir atdıqca çayın qırağındakı kasıb daxmasında arıq, çəlimsiz uşaqları ilə keçirdiyi xoş günləri yadına saldı.

– Belə də olmalıydı. Onsuz da, nə desəydim, yalan olacaqdı, – Rey yazıq-yazıq, sakit-sakit mızıldandı və sonra o da zülmət tarlanın səssiz və kimsəsiz qaranlığına qarışıb gözdən itdi.

SƏRXOŞLUQ

Tom Foster Sinsinnati əyalətindən Vaynzburqa köçəndə yaşının elə vədələrində idi ki, gördüyü hər şey yadında qalır və çətin unudulurdu. Onun nənəsi qəsəbəyə yaxın fermaların birində böyümüş və məktəbə də Vaynzburqda getmişdi. O vaxt Vaynzburq Trunyon Paykdakı böyük mağazanın ətrafında yerləşən hələ onbeş-iyirmi evdən ibarət balaca bir kənd idi.

Kaş siz o qoca qadının Vaynzburqu tərk edəndən sonra necə çətin və məşəqqətli həyat yaşadığını və bütün əzablara necə böyük səbir və mətanətlə dözdüyünü görəydiniz! O, ixtisasca mühəndis olan əri ilə birgə gah Kanzas, gah Kanada, gah da Nyu Yorkda məskunlaşmış, əri öldükdən sonra isə qızının yanına köçmüş və əri kimi ixtisasca mühəndis olan kürəkəninin evində Sinsinnati çayının yaxınlığında yerləşən Kentaki əyalətinin Kovington kəndində yaşamışdı.

Sonra Tom Fosterin nənəsi üçün ağır illər başlandı. Əvvəlcə kürəkəni tətillərinin birində polis tərəfindən öldürüldü, sonra isə qızı şikəst olub yataq xəstəsinə çevrildi və çox keçmədən o da öldü. Qoca qadının o vaxta qədər əzab-əziyyətlə yığıdığı pullar da qızının xəstəliyində və iki matəm mərasiminin keçirilməsinə xərcləndi. Qızının və kürəkəninin ölümündən sonra bu qoca və çəlimsiz qadın işləmək məcburiyyətində qaldı. Bir müddət nənəsi Tomla birgə Sinsinnatidə köhnə əşyaların satıldığı mağazanın yaxınlığındakı evdə yaşadı. Beş il ərzində idarə binasında süpürgəçi, sonra isə restoranların birində qabyuyan işlədi. Elə çox işləyirdi ki, əlləri qadın əllərindən çox, kişi əllərinə bənzəyirdi. Süpürgədən yapışan o əllər ağaca sarılan qoca üzüm tənəklərinin zoğlarını xatırladırdı.

Amma bir gün, nəhayət ki, yenidən Vaynzburqa qayıtmaq üçün imkan əldə elədi. Axşamların birində işdən evə dönərkən içində otuz yeddi dollar olan pulqabı tapdı. Vaynzburq səfəri

Tom üçün əsl macərə oldu. Qadın əlində bərk tutduğu pulqabı ilə evə gəlib çatanda saat artıq yeddi olmuşdu. O, həyəcandan, az qala, nitqini də itirmişdi. Pulun əsl sahibinin sabaha qədər gəlib onu tapa biləcəyindən qorxan qadın elə həmin axşam Sinsinnatidən Vaynzburqa yola düşmək istəyirdi. On altı yaşlı Tom o gecə köhnə yorğana bürünmüş şey-şüylərini belinə şələləyib nənəsi ilə birgə stansiyaya üz tutdu. Onlar yan-yana yeriyir, stansiyaya bacardıqca tez çatmaq istəyirdilər. Tom belindəki yükü daşımaqdan yorulub yerə qoymaq istəyəndə nənəsi ləngiməmək üçün yükü özü götürür və kürəyində aparırdı. Onlar qatara minəndə və qatar yavaş-yavaş Sinsinnatini tərk edib Vaynzburqa yol alanda qoca qadın balaca qız uşağı kimi sevincindən yerə-göyə sığmırdı və elə sevinclə, elə həyəcanla danışırdı ki, əvvəllər heç zaman nənəsinin belə halını görməyən Tom getdikləri yerdə onu hansısa maraqlı həyatın gözlədiyini düşünür, qatar keçdikcə arxada qalan doğma ağaclardan, doğma küçələrdən, doğma insanlardan ayrıldığı üçün üzülmürdü.

Yollardan şaraqqaşaraq şütüyüb keçən qatarın səsi altında nənəsi Toma bütün gecə boyu Vaynzburq haqqında nağıllar danışdı, Vaynzburqun küçələrində gəzməyin, tarlalarında işləməyin, meşələrində quşları, dovşanları ovlamağın Tomun xoşuna gələcəyini və onun Vaynzburqu çox sevəcəyini dedi. Amma qadın təsəvvürünə də gətirmirdi ki, indinin Vaynzburqunda əlli il əvvəlki balaca Vaynzburqundan əsər-ələmət də qalmayıb, indi o balaca kənd böyüyüb, az qala, yekə bir qəsəbəyə çevrilib. Səhərə yaxın qatar Vaynzburqda dayanıb nəfəsini dəyəndə gördüklərindən təəccüblənən qoca qadın qatardan düşmək istəmədi.

– Axı Vaynzburq belə deyildi. Sənin üçün burda çətin olacaq, bala, – qadın Tomla qatardan düşüb çaşqın halda küçənin ortasında dayanaraq, Vaynzburqdan uzaqlaşan qatarın arxasınca baxa-baxa dedi. Bu an Vaynzburq stansiyasının yükdaşıyanı Albert Lonqvörs də artıq onların yanında dayanmışdı.

Tom üçün burada yaşamaq nənəsinin dediyi kimi çətin olmadı. Əslində, belə yerlərdə yaşamağı, hamıyla yola getməyi

elə Tom kimi adamlar bacarardı. Bank sahibinin yoldaşı xanım Vayt Tomun nənəsini qulluqçu kimi işə götürdü, Tom özü isə onların yeni tikilmiş kərpic tövləsində mehtər kimi işləməyə başladı.

Vaynzburqda ev qulluqçusu tapmaq çətin məsələ idi. Burada qulluqçu kimi, əsasən, gənc qızlar işləyirdilər və onlar da ailə ilə birlikdə yemək masasına əyləşmək şərti ilə bu işə razılaşırdılar. Belə qızlardan zəhləsi gedən xanım Vayt bu qoca qadını işə götürmək imkanını əlindən buraxmaq istəmədi və samanlığın yanındakı otağı da təmizləyib Tom üçün hazırladı. Sonra isə ərinə “həyətdəki otları biçər, bir də atlara qulluq lazım olmayanda başqa xırda-para işləri görər” izahatıyla Tomu da işə götürdü.

Tom Foster yaşına görə balaca idi. Gur və qapqara saçları başını daha da iri göstərirdi. Səsi çox incə idi. Xaraktercə sakit və nəcib olduğu üçün tez bir zamanda Vaynzburqdakı həyata alışmış, heç kəsin diqqətini cəlb etmədən buradakı adamlarla qaynayıb-qarışmışdı.

Tomu tanıyan hər kəs təəccüb içində onun bu mülayim xasiyyətinin haradan qaynaqlandığını soruşurdu. Çünki o, əvvəllər Sinsinnatidə quldur və tərbiyəsiz oğlanların qonşuluğunda yaşamış, yeniyetməlik çağlarının böyük bir qismini bu dələduzlarla keçirmişdi. Sinsinnatidə bir müddət poçtalyon kimi işləyərkən tez-tez fahişəxanaların yerləşdiyi küçələrdən keçməli olmuş və o küçələrdəki evlərə məktub aparmışdı. Fahişəxanalardakı qadınlar da Tomu tanıyır və sevirdilər. Ətrafdakı dələduz oğlanların da hamısı Tomun xətrini çox istəyirdi.

O, heç vaxt öz fikirlərini ifadə etməyə can atmırdı. Ona görə də insanlardan uzaq qalmağı asanlıqla bacarır, hər kəs həyat adlı nemətlərlə dolu ağacın budaqlarına çıxmağa çalışdığı vaxt o, həmin ağacın kölgəsində qalmağa üstünlük verirdi. Fahişəxanaların qabağından keçərkən qapı ağzında dayanan qadın və kişilərin hansısa dəhşətli bir işi görməyə hazırlaşdıqlarını hiss edir, küçələrdə yumruq savaşına çıxan oğlanlara baxır, bəzən isə heç bir reaksiya vermədən o oğlanların oğurluq və sərxoşluq haqqında söhbətlərini dinləyirdi.

Tom bir dəfə oğurluq da etmişdi. Həmin vaxtlar şəhərdə yaşayırdı. Nənəsi xəstə idi, özü isə işləmirdi. Evdə yeməyə heç nə yox idi. Tom mağazaya girib siyirmədəki bir dollar otuz yeddi senti götürmüşdü.

Qoşqu ləvazimatları mağazasının sahibi uzunbıqlı qoca bir kişi idi. O, oğlanın bayaqdan bəri qapı ağzında pusduğunu görmüş, amma ona məhəl qoymamışdı. Küçəyə çıxıb arabaçı ilə söhbət etməyə başlayanda Tom içəri girmiş, pulu götürərək qaçmışdı. Sonra Tomun bu işinin üstü açılmış və nənəsi bir ay ərzində həftədə iki dəfə mağazanı süpürəcəyini deyərək, məsələnin üstünü ört-basdır edə bilmişdi. Tom onda çox utanmış və nənəsinə belə demişdi:

– Amma utanmaq yaxşı şeydi, adama təzə şeylər öyrədir, adama bilmədiklərini başa salır.

Nənəsi onu elə çox istəyirdi ki, Tomun dediklərinə fikir verməsə də, bu sözlərdən sonra onu qucaqlamış və “hə, düz deyirsən, Tom” deyib onun sözlərini təsdiqləmişdi.

Tom bir il cənab Vaytın həyətində mehtərlik etdikdən sonra buradakı işini itirdi. O, atlara yaxşı baxmadığı üçün xanım Vaytı əsəbiləşdirirdi. Xanım Vayt ona çəmənlikdəki otları biçməsini tapşırır, Tom isə unudurdu. Onu mağazaya, ya da poçta göndərir, amma Tom işini görüb qayıtmaq əvəzinə oğlanlara qoşulur, ya da yol qırağındakı kişilərin yanında dayanıb sakit-səssiz, heç nə demədən onlara qulaq asır, arabir kimsə nəsə soruşanda bir-iki kəlmə söz deyir və beləcə, axşamacan evə qayıtmırdı. Tom Sinsinnatidə fahişəxanaların yerləşdiyi küçələrdən keçib, axşamacan məktub payladığı, gecəyarısına qədər oğlanlarla avaralandığı zamanlardakı kimi, Vaynzburqda da insanlarla qaynayıb-qarışır, bəzən də özünü onlardan təcrid etməyə çalışırdı.

Cənab Vaytın həyətindəki işi itirdikdən sonra o daha nənəsi ilə yaşamadı. Amma nənəsi hər axşam Tomun tutduğu kirayə evə gəlib onu ziyarət etdi. Tomun yaşadığı ev Meyn küçəsindən bir az aralıda, Dveyn küçəsində Rafs Vaytinqə aid olan binada yerləşirdi. Uzun illər hüquqşünas Rafs Vaytinq bu binadan ofis

kimi istifadə etmişdi. Qocaldığı üçün artıq iş qabiliyyətini itirsə də, özü bundan xəbərsiz idi və hələ də bu binaya gəlib-gedir, peşəsindən əl çəkmirdi. O, Tomu çox istəyirdi. Buna görə də otaqlardan birini ayda bir dollar kirayə haqqı ilə ona verdi. Hər axşamüstü qoca vəkil binanı tərk edib evinə getdikdən sonra Tom rahat-rahat döşəmənin üstündə, sobanın yanında uzanır və saatlarla xəyallara dalırdı. Axşamlar onu ziyarət etməyə gələndə nənəsi vəkilin stulunda əyləşərək siqaretini tüstülədən, Tom isə hamı ilə olduğu kimi, nənəsi ilə də çox söhbət etməzdi.

Bəzən qadın ciddi bir söhbətə başlayar, bank işçisinin evində baş verən hansısa hadisəni danışaraq saatlarla gileylənərdi. Öz maaşı hesabına aldığı süpürgə ilə tez-tez vəkilin otağını süpürərdi. Hər tərəfi təmizlədikdən, otağı səliqə-sahmana saldıqdan sonra qəlyanını yandırar və Tomla birlikdə siqaret çəkərdi.

– Sənə bir şey olsa, mən ölərəm, Tom, – döşəmənin üstündə, stulun dibində uzanan Toma tez-tez belə deyərdi.

Vaynzburqdakı həyat Tom Fosterin xoşuna gəlirdi. O, özü üçün maraqlı işlər tapır, mətbəxdəki soba üçün meşədən odun yığır, evlərin önündəki otu biçirdi. Mayın axırlarında, iyunun əvvəllərində çiyələk yığmaq üçün tez-tez əkin yerlərinə gedirdi. Boş vaxtı çox olduğundan avara-avara gəzir və Vaynzburqun küçələrində, meşələrində dolaşmaqdan doymurdu. Bank işçisi Vayt Toma köhnə pencək və xəz yaxalığı olan bir palto vermişdi. Pencək əyninə çox yekə olduğundan nənəsi onu kəsib gödəltmişdi. Xəz yaxalılı palto da cırılmışdı, amma çox isti olduğu üçün Tom onu sevə-sevə geyinir və qışda da ona bürünüb yatırdı. Bütün bunlar Tomun xoşuna gəlirdi. Tom özünü xoşbəxt hiss edir və Vaynzburqdakı həyatdan məmnunluq duyurdu.

Ən kiçik və önəmsiz şeylər də Tom Fosteri xoşbəxt edə bilirdi. Bəlkə də, elə buna görə hamı Tomu sevirdi. Hər şənbə baş tutan qızğın alış-verişə hazırlaşmaq üçün Hörn mağazasında cümə günü axşamlar qəhvə dəmlənirdi, onun iyi Meyn küçəsini

ağzına alanda Tom sakit-sakit mağazaya girir, gözdən uzaq bir yerə keçir, heç nə etmədən sakitcə yeşiyin üstündə əyləşirdi. Qəhvənin hər tərəfə yayılan iyi onu məftun edir və xoşbəxtlikdən sərxoş olan Tom öz-özünə pıçıldayırdı:

– Bu iy mənim çox xoşuma gəlir, bu qoxunu hiss eləyəndə uzaq yerləri, hardasa uzaq ölkələrdə yaşayan insanları düşünürəm.

Bir gecə Tom Foster ömründə ilk dəfə sərxoş oldu. Onun sərxoş olmağı da başqalarından fərqli idi. Əvvəllər heç vaxt sərxoş olmamış və heç vaxt da içki içməmişdi. Amma o gecə Tom hiss etmişdi ki, ehtiyac duyduğu yeganə şey içmək və sərxoş olmaqdır.

Sinsinnatidə yaşayarkən Tom həyat haqqında çox şey öyrənmiş, iyrəncliklərin, cinayətin və şəhvətin nə olduğunu çox erkən anlamışdı. Əslində, o, bu şeylər haqqında Vaynzburqdakı yaşad- larından da çox bilirdi.

Həyat ona qadın və ehtirasın nə olduğunu dəhşətli bir hadisə ilə başa salmış və bu hadisə onun yaddaşında möhkəm yer elə- mişdi. O, soyuq qış gecələrində çirkli fahişəxanaların qapısı ağzında dayanan qadınları və onlarla söhbət edən kişilərin baxış- larını gördükdən sonra belə şeylərdən uzaq qalacağına, ömründə heç bir qadınla yaxın olmayacağına söz vermişdi. Amma günlərin birində qadınlardan biri Tomu yoldan çıxarmış, onu öz otağına aparmışdı. Tom sonralar heç vaxt həmin otağın iyini və qadının gözlərindəki acgöz baxışları unuda bilmədi. Bu hadisə ona çox pis təsir etdi və ürəyində dəhşətli bir yara qoydu. Əvvəllər elə bilirdi ki, bütün qadınlar nənəsi kimi məsum və sevimlidirlər. Həmin hadisədən sonra isə qadınlar haqqında daha heç vaxt düşünmək istəmədi.

Amma Tom təbiətcə o qədər nəcib idi ki, heç nəyə nifrət edə bilmirdi və çalışırdı ki, olanları da unutsun.

Vaynzburqa gələnə qədər Tom həmin hadisəni unuda bildi. İki il burada yaşadıqdan sonra hiss etdi ki, ürəyində nəsə qəribə

duyğular yaranmağa başlayır. Vaynzburqda hara baxırdısa, bir-biri ilə əl-ələ tutan gəncləri, sevişən cütlükləri görürdü. O özü də gənc idi, bu istəklər ona yad deyildi. Beləcə, Tom bir gün bir qıza aşiq olduğunu hiss elədi. O, bir vaxtlar həyatında işlədiyi bank işçisinin qızına, Helen Vayta vurulmuşdu. Tom hər gecə onu xatırlayır, onu düşünür, onu yadından çıxara bilmirdi.

Bu düşüncələr artıq onu narahat etməyə başlamışdı, amma Tom bu narahatlıqdan necə xilas olacağını tapmışdı. Hər dəfə Helen Vaytı xatırlayanda daha öz düşüncələrindən qaçmaq istəmir, amma bu düşüncələrin başqa məcraya yönəlməməsi üçün ürəyində özü ilə mübarizə aparır və qalib gələ bilirdi.

Və bir gün Tomun sərxoş olduğu o yaz gecəsi gəlib çatdı. Həmin gecə o, meşədə hansısa sehrli otu yediyi üçün dəli-divanə olan körpə və ürəkək marala oxşayırdı. Tomun oğünkü əhvalatı həmin gecə başladı, həmin gecə də bitdi və onun etdiklərindən kiməsə zərər dəymədi.

Əslində, o gecənin özü də adamı sərxoş etmək üçün kifayət idi. Küçələrin kənarındakı ağaclar öz yaşıl yarpaqlarına təzəcə bürünmüşdü. Arabir bağlarda, bağçalarda gəzişən adamlar gözə dəyirdi. Ətrafda isə adamın iliyinə işləyən və sanki nəyisə gözləyən qəribə bir sükut var idi.

Tom Dveyn küçəsindəki evindən hava təzəcə qaralmağa başlayanda çıxdı. O, düşüncələrini sözlərə çevirməyə çalışaraq özü ilə danışa-danışa küçə boyu gəzməyə başladı. Tom öz xəyalında Helen Vaytı havada rəqs edən bir alova, özünü isə göy üzünə ucalan balaca və yarpaqsız bir ağaca, Helen Vaytı fırtınalı dənizin qaranlıqlarından əsən güclü, çox güclü bir küləyə, özünü isə balıqçının sahilə tək qoyub getdiyi tənha bir qayığa oxşadırdı.

Bu bənzətmələr onun özünə də xoş gəldi və o, düşünə-düşünə gəzməyə davam elədi. Meyn küçəsinə gedib, Veker tütün mağazasının qarşısındakı bardürlərin üstündə oturdu. Ətrafda toplaşmış kişilərin söhbətinə düz bir saat qulaq asdıqdan sonra

darıxdığını hiss etdi və o an həm də hiss etdi ki, ürəyi nəsə başqa bir şey etmək, içib sərxoş olmaq istəyir. Villinin meyxanasına gedib bir şüşə viski aldı. Sonra şüşəni cibinə qoyub daha rahat düşünməsi üçün tənha bir yerə, kənddən uzaq bir guşəyə üz tutdu.

İçə-içə kənddən bir mil şimalda, yolun kənarındakı yamyaşıl çəmənliyə gəlib çatdı. Onun arxasında ağ-qırmızı yaz çiçəkləri ilə örtülmüş alma bağı var idi, önündə isə ağappaq bir yol uzanırdı. Şüşədən bir qurtum da alıb otların üstünə uzandı. Vaynzburqdakı səhərləri yadına saldı. Səhərlər yuxudan oyanmağını, Vaytların evi qarşısındakı çınqıllı yola hopan şəhi və səhərin zəif işığında gözəçarpan o yolların şəhli parıltısını yadına saldı. Samanlığın yanındakı otaqda keçirdiyi gecələri, o gecələrdə yağan yağışları, dama çırpılan yağış damcılarının aramsız səsini, atların doğma qoxusunu, samandan gələn ılıq ətri xatırladı. Sonra bir neçə gün öncə Vaynzburq küçələrində tüğyan edən qasırğanın uğultusu yadına düşdü və yaddaşı onu daha da əvvəllərə, nənəsi ilə birgə Sinsinnatidən Vaynzburqa gəldikləri günə, onları gətirən qatarın şaqqıltısına, o qatarda keçirdikləri gecəyə qaytardı. Yadına düşdü ki, ilk dəfə qatara mindiyi həmin gün sürətlə şütüyüb gecənin içindən keçən o qatarda oturmaq və o qatarın sürətini hiss etmək ona necə qəribə gəlmişdi.

Tom çox tez kefləndi. Amma bütün bunları xatırlaya-xatırlaya yenə içməyə davam elədi. Yavaş-yavaş başının döndüyünü hiss edəndə isə ayağa durub Vaynzburqdan uzaqlaşan yolla addımlamağa başladı. İəri gölünün üstündəki körpüyə qədər gəlib, körpünün yaxınlığında bir yerdə oturdu. Şüşənin qapağını çıxarıb bir qurtum da içmək istədi, amma içə bilməyəcəyini görüb təzədən şüşənin ağzını bağladı. Ayağa qalxsa da, başı gicəlləndiyi üçün yenə körpünün yanındakı daşın üstündə oturdu və dərin bir ah çəkdi.

Saat on birdə Tom kəndə qayıtdı. Onu birinci Corc Villard gördü və “İql” qəzetinin nəşr edildiyi binaya apardı. Sonra sərxoş oğlanın otağı korlayacağından qorxdığı üçün təzədən küçəyə çıxardı.

Tom Corc Villardı çaşdırmışdı. O, Corca Helen Vayt haqqında danışır, onunla sahildə görüşdüyünü və sevişdiklərini deyirdi. Corc Helen Vaytı axşamüstü atası ilə evlərinə gedərkən gördüyü üçün Tomun yalan dediyini dərhal anladı. Corc Villard da Helen Vayta vurulmuşdu, ona görə də Tomun bu sözlərindən sonra o, əsəblərinə hakim ola bilmədi:

– Bəsdi, kəs səsini, – dedi, – mən qoymaram ki, ona şər atasan. Başa düşürsən? Qoymaram, – Corc Tomu ayılmağa çalışmış kimi çiyinlərindən tutub silkələdi. – Sakit ol, danışma, bir də onun adını çəkmə.

Beləcə, onlar düz üç saat bir yerdə oldular. Tomun azca özünə gəldiyini gördükdə Corc onu ayağa qaldırıb özüylə gəzməyə çıxardı. Onlar kəndin içinə tərəf gəldilər, meşənin kənarındakı kötüyün üstündə əyləşdilər. Sakit və səssiz gecədə onları nə isə yaxınlaşdırmış və bir-birinə dost eləmişdi. Birazdan yenidən söhbət eləməyə başladılar.

Tom:

– Keflənmək yaxşı şeydi, – dedi, – mənə çox şey öyrətdi. Bir də içib keflənməyəcəm. Bundan sonra bir şeyi eləməzdən qabaq daha çox düşünəcəm, başa düşürsən də mənə?

Corc onu başa düşmürdü, amma artıq qəzəbi soyuduğundan indi titrəyə-titrəyə danışan bu solğun üzlü oğlana qarşı ürəyində əvvəllər heç kəsə duymadığı bir şəfqət və dostluq hissi oyanmışdı. O, Tomu yenidən ayağa qaldırdı və sanki bir ana qayğısı ilə ona kömək edib, yenidən bayaqkı otağa apardı. Onlar yenə qaranlıqda oturdular.

Corc Tomun bayaqkı sözləri nə üçün dediyini başa düşə bilmirdi. Birazdan Tom yenə Helen Vayt haqqında danışmağa başladı. Corc yenə qəzəbini saxlaya bilmədi və Tomun üstünə çığırdı.

– Demirəm, onun haqqında danışma? Sən onunla bir yerdə olmamısan. Niyə yalan danışırısan? Niyə yalandan deyirsən ki,

bir yerdə olmusunuz. Bəsdə, danışma, onun adını çəkmə, başa düşürsən?

Corcun bu cür qışqırmağı Tomun ürəyini sındırdı. O, Corca cavab verə bilmədi, çünki söz güləşdirməyə halı qalmamışdı. O daha söz tapa bilmir, öz hisslərini anlatmağı bacarmırdı. Ona görə də getmək üçün ayağa qalxdı. Amma Corc onun qolundan tutub getməyə qoymadı və Tom bütün gücünü toparlayıb ona hər şeyi başa salmağa çalışdı.

– Yaxşı, – sakitcə sözə başladı, – nə baş verdiyini bilmirəm, amma mən bu gecə xoşbəxt idim. Çox xoşbəxt. Başa düşürsən? Məni xoşbəxt eləyən Helen Vayt, bir də bu gecə idi. İstəyirdim nəsə əzab çəkim, hansısa yolla özümə əzab vermək istəyirdim. Elə bilirdim, ehtiyac duyduğum yeganə şey budur. Başa düşürsən? Çünki ətrafımda hər kəsin bir dərdi var idi, hər kəs nədənsə əzab çəkirdi. Mən çox fikirləşdim, çox şeylər etməyi düşündüm. Amma heç birini edə bilmədim. Çünki etsəydim, başqalarına da zərər vurardım.

Tom Fosterin səsi daha da yüksəldi və ömründə ilk dəfə bu cür həyəcanla danışaraq sözünün ardını gətirdi.

– Bu, bilirsən, nəyə oxşayırdı? Sevişməyə, sevişməyə oxşayırdı. Ona görə elə dedim. Başa düşürsən? Hə? Bu, mənə əzab verirdi, hər şeyi gözümdə daha da qəribələşdirirdi. Ona görə də belə etdim. Amma peşman deyiləm, əksinə, sevinirəm. Bu, mənə çox şeyləri öyrətdi. Mən elə bunu istəyirdim. Başa düşürsən? Hə? Mən öyrənmək, hər şeyi öyrənmək istəyirdim, ona görə belə elədim.

ÖLÜM

Həkim Rifinin Hefner binasında Paris parça mağazasının üstündə yerləşən iş otağına getmək üçün qaranlıq pilləkənlərlə qalxmaq lazım gəlir. Pilləkənin başında divara bərkidilmiş şüşəsi çirklə bir lampa var. Lampanın qalaydan olan reflektoru tozdan və pasdan qəhvəyi rəngə çalır. Həkimin yanına gedən xəstələr bu pilləkəni özlərindən əvvəl buradan keçən adamların ayaq izləri ilə qalxırlar. Pillələrin üstündə illərin və ayaqların nişanəsi olan çöküklər gözə dəyir.

Pilləkənin başından sağa döndükdə həkimin otağı ilə, sola döndükdə isə qaranlıq dəhlizlə qarşılaşırsan. O dəhlizin qaranlığında çoxlu köhnə və yararsız əşyalar üst-üstə qalanıb: sınıq-salxaq stullar, nərdivanlar, dülgərlərin ayaqlıq kimi istifadə etdiyi taxta kəsikləri, boş qutular və s. Bunların hamısı Paris parça mağazasına aiddir. Lazımsız əşyaya çevrilən hər şeyi şirkətin işçiləri həmin dəhlizə atır.

Həkim Rifinin otağı, təxminən, anbar böyüklüyündədir. Otağın ortasında yumru bir soba yerləşir. Sobanın böyründə, döşəməyə mismarlanmış iki yekə, ağır taxtanın arasında kəpək qalaqlanıb. Qapının yanında bir vaxtlar Herrik geyim mağazasında sifarişlə tikilən paltarların nümayişi üçün istifadə edilmiş böyük bir masa var. O masanın üzərində həmişə çoxlu dəftər-kitab, içki şüşələri və cərrahiyyə alətləri olur. Bəzən Həkim Rifinin bağban dostu Con Spənyardın otağa girərkən cibindən çıxarıb masanın üstünə qoyduğu üç-dörd qırmızı almanı da o əşyaların arasında görmək olar.

Ortayaşlı Həkim Rifi hündürboy və yöndəmsiz adam idi. Ona yaraşlıq demək olmazdı. Qəhvəyi rəngdə bıçığı var idi, sonradan saxlamaq istədiyi çal saqqalı isə üzünü hələ tam örtməmişdi. Yaşı artdıqca o, öz hərəkətlərinə, oturuşuna-duruşuna daha diqqətlə fikir verməyə başlamışdı.

Evliliyindən bir neçə il sonra, artıq oğlu Corc böyüyüb onüç-ondörd yaşlı bir yeniyetmə olduğu vaxtlarda Elizabet Villard Həkim Rifinin yanına tez-tez gəlirdi. Gəncliyindəki şux yerisindən indi əsər-əlamət qalmayan Elizabet yorğun-yorğun pilləkəni qalxıb həkimin otağına daxil olardı. Bu gəlişinin səbəbi xəstəliyi olsa da, çox zaman söhbətin mövzusu dəyişərdi və onlar öz həyatlarından, Vaynzburqda yaşadıkları illərdən uzun-uzadı danışardılar.

Geniş və bomboş otaqda söhbət edərkən Elizabet və Həkim Rifi üzbəüz oturub gözlərini bir-birinə zilləyərdilər. Kənardan onlara baxan olsaydı, saçlarının və gözlərinin rəngi, üz və bədən cizgiləri qətiyyən bir-birinə bənzəməyən bu iki insanda nəşə qəribə və anlaşılmaz bir oxşarlıq sezərdi. Onlara bu oxşarlığı verən isə ürəklərində bəslədikləri arzular, hayqıraraq insanlara demək istədikləri sözlər idi. Qoca yaşlarında əsl şairə çevrilən Həkim Rifi illər sonra gənc bir qızla evlənəcək və o qıza Elizabet haqqında danışacaqdı. Elizabetə deyə bilmədiklərini də şairənə bir əda ilə o qıza deyəcəkdə:

– O vaxtlar həyatımın elə bir çağları idi ki, ibadəti hər şeydən önəmli sayırdım. Mən öz tanrılarımı kəşf etmişdim. Onlara dua edirdim. Amma dualarımı sözlə demirdim, başqaları kimi dua edəndə diz də çökmürdüm, sadəcə sakit-səssiz stulumda otururdum. Yayın isti günlərində günortadan sonra Meyn küçəsində sakitlik olanda, bir də qışda buludlu, tutqun günlərdə o tanrılar otağıma gələrdilər. Elə bilirdim, heç kimin onlardan xəbəri yoxdur. Sonra başa düşdüm ki, Elizabet də bilirmiş, o da mənim kimi həmin tanrılara ibadət edirmiş. Hərdən düşünürdüm ki, o, mənim yanıma da buna görə gəlir. Gəlir ki, onları mənim otağımda da görsün. Bu, elə bir şeydi ki, izah eləyə bilmirəm. Amma mənə elə gəlir ki, çox yerdə çox insanlar eynilə mən keçirən hissləri keçirir.

Elizabet və Həkim Rifi təkcə özləri haqqında deyil, həm də Vaynzburqda yaşayan başqa adamlar haqqında danışardılar. Bəzən

Həkim Rifi özünü filosof kimi aparar, öz fəlsəfi fikirlərini deyər, sonra isə nəşə içində öz-özünə gülərdi. Bəzənsə araya sükut çökər, sonra onlardan biri yenə öz həyatı haqqında danışmağa başlayardı. Çox vaxt da bu sükutu pozan qadın olardı və o danışıqda Həkim Rifinin üzünə baxmazdı.

Həkim Rifiylə hər söhbətindən sonra Vaynzburq mehmanxana sahibinin arvadı olan Elizabet Villard Meyn küçəsinə çıxar və bu söhbətlərin onu rahatlatdığını, ona yaxşı təsir etdiyini anlayardı. Meyn küçəsində gəzərkən qızlıq çağlarındakı şövqün və gənclik duyğularının yenidən özünə qayıtdığını hiss edərdi, amma otağına gəlib pəncərə yanındakı stulunda oturduqdan sonra bütün bu hisslərindən əsər-əlamət qalmazdı. Mehmanxana xidmətçisinin onun üçün gətirdiyi yemək isə saatlarla boşqabda qalıb soyuyardı. Sonra Elizabet gənclik çağlarını xatırlayardı və ehtiraslı macərə axtarışında olduğu o illəri xatırlayarkən belinə dolanan kişi qollarını yenidən hiss edərdi. Bu zaman onun yadına köhnə sevgililərindən ən çox bir adam düşərdi. O adam ki, qaranlıq küçədə Elizabetin əlindən tutarkən dayanmadan, yorulmadan təkrar-təkrar ona eyni sözləri pıçıldamışdı: “Səni sevirəm, əzizim, çox sevirəm, çox”. O vaxt Elizabet həyatın məhz bu sözləri eşitmək üçün yaşanıldığını düşünmüşdü.

Mehmanxananın köhnə otağında bunları xatırlaya-xatırlaya kövrələr və əlləri ilə üzünü örtərək ağlamağa başlayardı. Belə vaxtlarda dostu Həkim Rifinin sözləri yadına düşərdi: “Sevgi, əslində, qaranlıq gecələrdə ağacların altındakı otları titrədən külək kimi bir şeydir. Bu, sirli bir hissidir. Bu, ilahi bir hissidir. İnsan heç vaxt bu sirri açmağa çalışmamalıdır. Əgər sən bu sirri açmağa çalışsan, bu sirri açmaq üçün küləklərin titrətdiyi o otlar kimi, sən də ağacların altında yaşamağa olacaqsan. Amma nə etsən də, bu sirri tapa bilməyəcəksən. O küləyi duymaq əvəzinə günəşin qızmar istisində yanacaqsan, yoldan keçən arabaların qaldırdığı toz isə bir vaxtlar zərif öpüşlərin alovlandığı dodaqlarının üstünə qonacaq”.

Elizabet Villard hələ beş yaşında olarkən itirdiyi anasını xatırlamırdı. Onun yeniyetməlik çağları ən çətin zamanlara düşmüşdü. Atası təkliyə can atan birisi idi, amma mehmanxanadakı işlər ona tək olmağa imkan vermirdi. İndi o da dünyada yox idi. Hər gün o, şən əhvali-ruhiyyədə yuxudan oyansa da, səhər saat ona qədər heç bir səbəb olmadan bütün sevinci yoxa çıxardı. Adi şeylərdən əsəbiləşər, hansısa qonaq mehmanxananın yeməklərindən şikayətlənəndə, işçilərdən hansısa qızın ailə qurduğu üçün daha işləməyəcəyini öyrənəndə ayaqlarını qəzəblə yerə vurur və ağızdolusu söyərdi. Gecələr yatağına girəndə isə qızı haqqında fikirləşərdi. Qızının hotelə axışan bu qədər adamların arasında necə böyüdüyünü düşündükcə onu dərd götürərdi. Elizabet artıq gənclik yaşında təzə-təzə oğlanlarla münasibət qurub gəzməyə çıxdığı vaxtlarda atası onunla danışmağa çalışdı. Amma neçə dəfə cəhd etsə də, alınmadı. Hər dəfə danışmağa başlayanda nə deyəcəyini unutdu və yalnız öz işlərinin yaxşı getmədiyindən şikayətlənərək, söhbəti birtəhər yola verdi.

Gənclik illərində Elizabet əsl macərapərəst bir qız idi. Bu macərəalara elə qapılmışdı ki, on səkkiz yaşı olanda artıq bakirə deyildi. Amma əri Tom Villardla ailə qurmazdan əvvəl çoxlu sevgililəri olsa da, o, heç zaman bu münasibətləri şəhvət hisslərinin üzərində qurmamışdı. Bütün qadınlar kimi, onun da arzusu sevib-sevilmək idi. O, daim nəyisə axtarır, kor-koranə bir ehtirasla həyatın hansısa gizli möcüzəsini tapmağa çalışırdı. Ağacların altında sevgililəri ilə gəzərkən hündürboy, gözəl Elizabet həmişə qollarını açar, sanki əli ilə qaranlıqda başqa bir əli tutmağa can atardı. Ona deyilən sevgi dolu sözlərə inanmaq istəyər və o sözlərin hansının doğru olduğunu bilməyə çalışardı.

Elizabet atasının mehmanxanasında işləyən Tom Villardla evlənmişdi. Tom Villard Elizabetin ailə qurmaq istədiyini vaxtlarda qarşısına çıxdığı üçün bu nikah asanlıqla baş tutmuşdu.

Bütün gənc qızlar kimi, Elizabet də düşünürdü ki, evlilik onun həyatını büsbütün dəyişəcək. Ona görə də Tom Villardla

bağlı hansısa şübhə onu narahat edəndə dərhal belə şübhələri fikrindən çıxarmağa çalışırdı. Həmin ərəfədə atası xəstə idi, ölüm ayağında idi və xəstə atasına baxa-baxa Elizabet həyatın puç və fani olduğunu düşünürdü. Ona elə gəlirdi ki, evliliyi də bu cür mənasız olacaq. Tay-tuşları olan vaynzburqlu gənc qızlar satıcılara və gənc fermerlərə ərə getmişdilər. Axşamlar Meyn küçəsində ərleri ilə gəzərkən Elizabet onların üzündəki xoşbəxt təbəssümü görürdü. Bu təbəssüm onu evlilikdə hansısa gizli bir sirin olduğuna inandırardı. Söhbət elədiyi cavan gəlinlər sakit və utancaq səslə astadan ona deyirdilər:

– Öz ərinin olması tamam başqa şeydi, evləndəndən sonra hər şey dəyişir.

Tərəddüd içində olan Elizabet toyundan bir gün əvvəl atası ilə söhbət etmişdi. Sonralar bu söhbətin onun evlilik qərarına təsir edib-etmədiyini də çox fikirləşmişdi. Atası son söhbətində öz həyatından danışmış və qızına onun kimi aldanıb dağınıq bir həyat yaşamamasını tövsiyə etmişdi. O, Tom Villardı pisləmişdi, bunu görən qızı isə Tomun müdafiəsinə qalxmışdı. Atası ona hər şeyi lap əvvəldən başa salmaq üçün yerindən durmaq istəmişdi. Qızı onu ayağa qalxmağa qoymayanda isə əlacsız-əlacsız köhnə şikayətlərini dilə gətirmişdi:

– Mən heç vaxt tək qalıb rahat yaşaya bilmədim. Ömrüm boyu ancaq işlədim. Amma heç vaxt da borclardan canımı qurtara bilmədim. Günü bu gün də banka nə qədər borcum var. Mən öləndən sonra özün görəcəksən.

Danışa-danışa xəstə kişinin səsi əsməyə başlamışdı. Yerindən dura bilmədiyini görəndə qızının başını aşağı əyib öz başına yaxınlaşdıraraq pıçıldamışdı:

– Amma sənin çıxış yolun var. Tom Villarda ərə getmə, Vaynzburqda heç kimlə ailə qurma. Orda, o sandıqda səkkiz yüz dollar var. Götür o pulu, get buralardan.

Sonra xəstə kişi yanıqlı səslə demişdi:

– Amma mənə söz ver. Evlənməyə söz vermirsənsə, heç olmasa, söz ver ki, o pulu Toma verməyəcəksən, ona o pul haqqında heç nə deməyəcəksən. O pul mənim pulumdu, səndən bunu istəməyə haqqım var. Gizlədərsən o pulu. Ata kimi sənə heç nə eləyə bilmədim. Heç olmasa, bu pulla sənə kömək etmək istəyirəm. Burdan gedib özünə təzə həyat qura bilərsən. Mən ölürəm, söz ver mənə, ölürəm.

Həkim Rifinin otağında qırx beş yaşlı, çəlimsiz və əzgin Elizabet sobanın yanındakı stula əyləşər, gözlərini döşəməyə zilləyər. Pəncərənin yanındakı kiçik masanın arxasında isə Həkim Rifi oturur və karandaşı ilə oynayırdı. Elizabet bu dəfə evlilik həyatından danışdı. O, ərini sanki yad bir adam kimi təqdim etməyə çalışdı.

– Sonra mən evləndim, amma heç nə mən istəyən kimi olmadı, – o, acı-acı dedi, – evliliyin nə olduğunu hiss edən kimi ondan qorxmağa başladım. Bəlkə də, evlilikdən qabaq çox şeyləri bildiyim üçün mənə elə gəlirdi. Onunla keçirdiyim ilk gecədə çox şeyi anladım. Eh, nə bilim. Mən necə də axmaq idim. Atam o pulu mənə verib, evlənmə deyəndə ona qulaq asmadım. Mən o biri qızlara baxdım, onların dediyini eşitdim. Onlar kimi, mən də ərə getmək istəyirdim. Mənim istədiyim Tom deyildi, istədiyim ailə qurmaq idi. O gün atamla söhbət edəndən sonra pəncərəyə söykəlib həyatımı təzədən götür-qoy elədim. Mən pis qadın kimi tanınmaq istəmirdim. Bütün qəsəbədə hamı mənim haqqımda yüz cür söz deyirdi. Hətta qorxurdum ki, Tom fikrini dəyişər.

Həyəcandan qadının səsi titrəməyə başladı. Özündən xəbərsiz yavaş-yavaş bu qadına vurulmağa başlayan Həkim Rifi isə diqqətlə onu dinləyirdi. Həkimə elə gəlirdi ki, danışdıqca Elizabet cavanlaşır, üzündəki qırışlar çəkilib gedir. Bu düşüncələrini o, öz aləmində həkim kimi izah etməyə çalışdı:

– Ürəyini açıb, dərini bölüşmək təkcə mənəvi yox, həm də cismani cəhətdən çox xeyirlidir.

Qadın indi evliliyindən bir neçə ay sonra başına gəlmiş bir əhvalatı danışdı. Onun səsi daha titrəmirdi.

– Axşamüstü öz faytonumla gəzməyə çıxmışdım. Onda mənə bir faytonum var idi, bir də boz rəngli atım. Atı Meyerin tövləsində saxlayırdım. Tomun başı mehmanxanadakı otaqların təmirinə qarışmışdı. Ona pul lazım idi. Mən qərarlısız qalmışdım, bilmirdim atamın mənə qoyduğu pulu ona verim, ya yox. Mən Tomu heç cür çox istəyə bilmirdim. Əllərində, üzündə həmişə boya olurdu. Üstündən həmişə o boyanın qoxusu gəlirdi. O ancaq köhnə mehmanxanayı düzəldib sahmana salmaqla məşğul idi.

Elizabet oturduğu stulda dikəlib, qızsayağı bir hərəkətlə üzünə tökülən saçlarını yığdı.

– Həmin gün hava çox pis idi. Buludların qara rəngi ağacların, otların yaşıl rənginə qarışmışdı. O rənglərə baxanda gözüm ağrıyırdı. Trunyon Paykdan kənar yola döndüm. At çox yavaş gedirdi. Artıq səbrim qalmamışdı. Beynimdə min cür fikir fırlanırdı. Canımı bu fikirlərdən qurtarmağa çalışırdım. Neyləyəcəyimi bilmirdim. Atı qamçılamağa başladım. Mənə elə gəldi ki, göydəki qara buludlar üstümə gəlir. Artıq yağış başlanmışdı. Mən o yağışın damcıları altında həmişəlik, ömrümün sonunacan yol getmək istəyirdim. Vaynzburqdan çıxıb getmək istəyirdim, paltarlarımın içindən, öz bədənimin içindən çıxıb getmək istəyirdim. Hər şeyimi soyunub, hər şeyimi unudub getmək istəyirdim. Atı elə qamçılıyırdım ki, az qala, onu öldürəcəkdim. Sonra gördüm ki, atla gedə bilmirəm. Faytondan düşdüm, qaçmağa başladım. Düzdü, mən hər şeydən qaçmağa çalışırdım, amma həm də nəyəsə, harasa çatmaq istəyirdim. Sonra yadıma gəlir ki, yıxıldım. Qolum möhkəm əzildi. Amma yenə ayağa durmaq istədim, yenə qaçmaq istədim. Məni başa düşürsən, əzizim?

Elizabet ayağa qalxdı, otaqda gəzməyə başladı. Onun yerişinə baxa-baxa Həkim Rifiyə elə gəlirdi ki, ömründə heç kimin bu

cür yeridiyini görməyib. Elizabetin hər addımında, hər tərpnəşində həkimin ağlını başından alan nəşə var idi. Elizabet həkimin yanına gəlib qarşısında diz çökəndə həkim onu qolları arasına aldı və ehtirasla öpməyə başladı.

– Mən bütün yolboyu ağladım, – qadın hekayəsinin davamını gətirməyə çalışdı. Amma Həkim Rifi daha onu dinləmirdi.

– Səni sevirəm, əzizim, səni sevirəm, – deyən həkimə elə gəlirdi ki, qolları arasına aldığı, öpüslərə qərq etdiyi bu qadın qırx beş yaşlı, yorğun, əldən düşmüş qadın yox, hansısa möcüzə sayəsində o qırx beş yaşlı qadının bədənindən azad olan gənc, gözəl və məsum bir qızdı.

Həkim Rifi ağışuna aldığı o qadını bir də o öldükdən sonra görə bildi. Həmin yay axşamı həkimin öpüslərinə, nəvazişlərinə son qoyan bir hadisə oldu. Onlar bir-birinə möhkəm sarıldıqları vaxt dəhlizdən ayaq səsləri gəldi. Sonra hər ikisi ayağa qalxıb həyəcanla o səsi dinləməyə çalışdılar. Bu səs Paris parça mağazasından olan işçinin ayaq səsləri idi. O, əlindəki boş qutunu dəhlizdəki əşyaların üstünə şaqqıltı ilə atdıqdan sonra pilləkənlə aşağı düşüb getdi. Elizabet də otaqdan çıxdı və yeyin addımlarla pilləkəni endi. Bir az əvvəl Həkim Rifiylə söhbət edərkən keçirdiyi duyğular indi onu tərək etmişdi. Həkim Rifi kimi, onun da əsəbləri artıq gərilməmişdi və o daha danışmaq istəmirdi. Damarlarından axan qanın səsini eşidə-eşidə küçə boyu gəzməyə başladı, Meyn küçəsinə dönüb Nyu Villarddakı evlərin işığını görəndə onu titrətmə tutdu, dizləri əsim-əsim əsdi və ona elə gəldi ki, küçənin ortasındaca yıxılıb qalacaq.

Xəstə qadın ömrünün son aylarını ölümün həsrətini çəkə-çəkə yaşadı. Gördüyü son yuxularda o, uzun-uzun yollardan keçir, hər tində, hər döngədə ölümə apanan küçələri axtarır, yağan yağışların damcılarında, əsən küləklərin viyılıtısında ölümü gəzirdi. O, öz xəyalında ölümü güclü və qarasaçlı bir oğlan kimi təsəvvür edir, həmin oğlanın Vaynzburqun qarlı dağlarından keçərək ona sarı gəldiyini fikrində canlandırır. O, tez-tez qollarını yorğanın

altından çıxarır, yana doğru açırdı. Ona elə gəlirdi ki, həmin qarasaçlı cavanın cildinə girmiş ölüm o oğlanın əlləri ilə onun əllərinə toxunur.

– Bir az səbrin olsun, sevgilim, – pıçıltı ilə deyirdi, – kaş sən həmişə belə cavan, yaraşılıq olasan, bir az da, bir az da səbirli olasan.

Xəstəliyinin ən ağır günlərində oğlu Corca gizlətdiyi səkkiz yüz dollar haqqında artıq heç nə deyə bilməyəcəyini anlayan Elizabet yatağından güc-bəla ilə qalxdı, otaqda sürünə-sürünə o qarasaçlı ölümdən bircə saathıq möhlət istədi:

– Gözlə, cavan oğlan, gözlə. Tələsmə, gözlə.

Onun bu yalvarışları bir qızın vüsəl anında sevgilisinin öpüşlərindən, güclü qollarından xilas olmaq üçün etdiyi yalvarışlara bənzəyirdi.

Elizabet martda öldü. Oğlu Corcun on səkkiz yaşı tamam olanda öldü. Onda Corc hələ ölümün nə demək olduğunu yaxşı anlaya bilmirdi. Bunun nə demək olduğunu ona yalnız zaman başa sala bilərdi. O artıq bir ay idi ki, evə gələrkən anasının dilsiz-ağızsız, sakitcə, rəngi-ruhu ağarmış halda çarpayısında yatdığını görürdü. Bir axşamçağı həkim onu görüb, hər şeyi izah etməyə çalışdı.

Gənc oğlan otağına girib qapını bağladı. O, sinəsində, qarnında nəsə qəribə bir boşluq hiss edirdi. Gözünü döşəməyə zilləyərək, azca oturduqdan sonra gəzmək üçün küçəyə çıxdı. Dəmir yolu boyu asta-asta yeridi, yaşayış evlərinin yerləşdiyi küçələrə döndü, hündür məktəb binasının yanından keçdi. Bütün bu dəqiqələr ərzində ancaq öz işləri haqqında düşündü. Anasının ölməsi də onu öz fikirlərindən ayıra bilmirdi və o, anasının məhz bu gün ölməsinə bir az əsəbiləşmişdi. Çünki həmin gün o, bank işçisinin qızı Helen Vaytdan cavab məktubu almışdı.

– Bu gün biz görüşməliydik, amma indi baş tutmayacaq, – o, yarıəsəbi halda fikirləşirdi.

Elizabet cümə günü saat 3-də keçindi. Həmin gün səhər hava soyuq və yağışlı idi, amma günortadan sonra günəş çıxmışdı. Ölməzdən əvvəl o, düz altı gün iflic vəziyyətdə, danışmaqdan və hərəkət etməkdən məhrum halda yatağında uzanılı qalmışdı. Onun tək-cə fikri və gözləri diri idi. Həmin altı gündə Elizabet ancaq oğlu haqqında düşünmüş, ona son sözlərini demək istəmişdi. Bu istəklər Elizabeti bürüyəndə onun gözlərində elə dəhşətli və elə təsirli bir ifadə yaranmışdı ki, o gözləri görənlər illər boyu həmin baxışları unuda bilmədilər. Hətta heç vaxt onunla yola getməyən əri Tom Villard da arvadının bu halını görəndə göz yaşlarını saxlaya bilmədi, göz yaşları onun yanaqlarından süzülüb bığının, saqqalının tüklərinə qarışdı. Əli ilə göz yaşlarını silməyə çalışan Tom Villardın ağlayan üzü günlərlə şaxtalı havada qalmış itlərin üzü kimi büzüşmüşdü.

Corc evə axşam qayıtdı. Otağına keçib saçlarını darayandan, paltarlarını qaydasına salandan sonra dəhlizə çıxdı və anasının meyiti qoyulan otağa girdi. Qapının yanındakı masanın üstündə şam yanırdı. Həkim Rifi çarpayının böyründəki stulda əyləşmişdi. Corcu görəndə ayağa qalxıb otaqdan çıxmaq istədi. Oğlanla görüşmək üçün əlini qabağa uzatsa da, sonra yöndəmsiz şəkildə geri çəkdi.

Otağın havası həddən artıq ağır idi.

Həkim gedəndən sonra ölmüş qadının oğlu stulda əyləşdi və gözlərini döşəməyə zillədi. O, yenidən bir az əvvəlki düşüncələrinə qayıtdı və qəfildən ağına qəti bir fikir gəldi. O, öz həyatını dəyişməli, Vaynzburqu tərk etməliydi.

– Başqa yerə gedəcəm. Hardasa özümə qəzetdə bir iş tapıb yaşayaram, – Corc fikrindən keçirdi. O, yenə də bu gün axşam görüşmək istədiyi o qızı xatırladı və hər şeyin niyə bu cür tərs getdiyini düşünərək əsəbiləşdi.

Yarıqaranlıq otaqda anasının meyiti yanında əyləşən Corc baş tutmamış görüşü haqqında xəyallar qurmağa başladı. İndi o, anasının son aylar ölümə duyduğu həsrəti yaşamağa qarşı duyurdu. Corc gözlərini yumdu və xəyalına Helen Vaytın qırmızı, gözəl

dodaqlarını gətirdi, o dodaqların öz dodaqlarına toxunduğunu düşündü. Sonra bədəni titrəməyə, əlləri əsməyə başladı. Ona nəşə oldu, qəfildən ayağa qalxıb dimdik dayandı. Üstünə ağ parça örtülmüş qadının meyitinə baxdı və bir az əvvəl düşündüklərinə görə elə utandı ki, özünü ağlamaqdan saxlaya bilmədi. Kiminsə onu izlədiyindən qorxmuş halda başını döndərüb günahkar-günahkar ətrafa baxdı.

Birdən Corcu dəli bir istək bürüdü. O, ağ parçanı qaldırıb anasına, onun üzünə baxmaq istədi. Bu istək o qədər gücləndi ki, Corc qarşısında çarpayıda uzanan bu qadının anası yox, başqa biri olduğuna inanmağa başladı və bu, ona elə inandırıcı göründü ki, artıq dözə bilmədiyini hiss elədi. Ona elə gəlirdi ki, çarpayıda uzanan qadının boyu daha uzun, bədəni daha gəncdir. Üstəlik, bu bədən daha gözəldir. O, qəfildən bu qadının da sağ olduğuna, hər an çarpayıdan qalxıb onunla göz-gözə gələcəyinə inanmağa başladı və yenidən dözə bilmədiyini hiss edən Corc əlini ağ parçaya uzatdı. Parçanı azca qaldırırsa da, axıracan qaldırmağa cəsəreti çatmadı. Sonra Həkim Rifi kimi, o da üzünü qarıya çevirib otaqdan çıxdı. Dəhlizdə qapının ağzında dayandı. Canını dəhşətli bir titrəmə aldı və yığılmamaq üçün divara söykəndi.

– Yox, o, mənim anam deyil, mənim anam deyil, – deyə öz-özünə pıçıldadı və hələ də anasının öldüyünə inanmayaraq qorxu içində əsməyə davam elədi. Xanım Elizabet Svift yan otaqdan dəhlizə çıxanda Corc onun əllərindən tutdu və kədər içində başını yelləyə-yelləyə hönkürtü ilə ağlamağa başladı.

– Anam ölüb, xala, anam ölüb, – deyə gözlərini anasının uzandığı otağın qapısına zillədi və ağlaya-ağlaya ucadan çağırdı:

– Ana, anacan, anacan!..

Şəhərdə yeni həyata başlaması üçün Elizabetin Corca vermək istədiyi səkkiz yüz dollar isə çarpayının ayaq tərəfində, divarın suvağı altında gizlədilmiş qutunun içində qaldı. Elizabet qutunu həmin yerə toylarından bir həftə sonra qoymuşdu. O, divarın suvağını yarmış və qutunu ora qoyduqdan sonra mehmanxanada işləyən fəhlələrdən birini gətirərək həmin yeri əvvəlki kimi

suvatmışdı. Ərinə isə: “Çarpayının ayağı dəyəndə suvaq ovulub tökülmüşdü, ustalardan birinə dedim ki, təzədən suvasınlar”, – deyə izah etmiş və atasının əmanətini saxlaya bildiyi üçün dərin bir sevinc duymuşdu. Bundan sonra elə bir sevinci Elizabet ömründə cəmi iki dəfə hiss etmişdi: sevgililərinin – Ölümün və Həkim Rifinin qollarına öz bədənini təslim edəndə.

YETKİNLİK

Payızın sonları idi. Axşam düşürdü. Həmin gün kəndlilər Vaynzburq yarmarkasına görə dəstə-dəstə qəsəbəyə axışmışdılar. Səhər hava aydın idi. Gecənin də xoş və mülayim olacağı hiss edilirdi. Qəsəbədən çıxdıqdan sonra meyvə bağları arasında genişlənən Trunyon Payk yolu indi qəhvəyi rəngli quru yarpaqlarla örtülmüşdü. Ötüb-keçən faytonların qaldırdığı toz sanki bulud topalarına çevrilərək yolları ağzına almışdı. Yumaq kimi bükülən uşaqlar faytonların arxasında, yerdəki samanın üstündə yatmışdılar. Saçları tamam toz içində, yapışqanlı barmaqları isə çirkli və qara idi. Yoldan qalxan toz əkin sahələrinin üstünə yayılır və batmaqda olan Günəş öz şüaları ilə o toz təbəqəsini şölələndirirdi.

Vaynzburqun Meyn küçəsində bütün mağazalar, səkilər adamlarla dolu idi. Qaş qaralır, atlar asta səslə kişnəyir, mağazadakı satıcılar təşvişlə o tərəfə, bu tərəfə qaçışır, balaca uşaqlar qarışıqlıq içində valideynlərindən aralı düşüb itir və ucadan qışqıraraq ağlayırdılar. Beləcə, Amerikanın bir qəsəbəsində insanlar həyatın zövqünü duymaq uğrunda durmadan mübarizə aparırdılar.

Meyn küçəsindəki kütləni yararaq özünə yol açan Corc Villard Həkim Rifinin otağına aparan pilləkənin üstündə özünə gizli bir yer tapıb diqqətlə adamlara baxırdı. Onun odlu baxışları mağazaların işığı altında o tərəfə, bu tərəfə gedib-gələn adamların üzündə gəzirdi. Beynində min cür fikir dolaşırdı, amma Corc heç nə fikirləşmək istəmirdi. Ayaqlarını hövsələsiz halda taxta pillələrə döyəcləyir, iti nəzərlərlə ətrafına baxır və:

– Bu qız niyə getmir? Bütün günü onunla qalası deyil ki. Yoxsa bu qədər vaxtı boş-boşuna gözləmişəm? – deyə öz-özünə mızıldanırdı.

Ohayo əyalətlərinin birində doğulub-böyümüş Corc Villard artıq kişilik mərhələsinə qədəm qoymaq ərəfəsində idi və neçə vaxt idi ki, ağlına gələn yeni fikirlər onu rahat buraxmırdı.

Corc bütün günü yarmarkadakı kütlə arasında özünü tənha hiss etmiş və səhərdən-axşamacan veyil-veyil dolaşmışdı. O, Vaynzburqu tərk etməyə hazırlaşır. Başqa bir şəhərə gedib hansısa qəzətdə özünə bir iş tapacaqdı. Corc artıq böyüyüb yetkin bir adam olduğunu hiss edirdi. Onun kişilərə xas indiki əhvalı gənc oğlanlara tamam yad idi. Özünü qoca və bir az da yorğun hiss edirdi. Keçmiş xatirələr bir-bir yadına düşürdü. Ona elə gəlirdi ki, bu yetkinlik duyğusu onu dəyişərək, qorxulu bir adama çevirib. Corc kimisə axtarırdı ki, anasının ölümündən sonra keçirdiyi hissləri başa düşə bilsin.

Hər oğlanın həyatında elə bir zaman gəlib çatır ki, o, geriye dönüb bütün keçmişinə nəzər salır. Yəqin ki, kişilik mərhələsinə də o, bu zaman qədəm qoyur. Bu ərəfədə yaşadığı şəhərin küçələrini gəzməyə başlayır. Bu həyatda tutacağı yeri götür-qoy edir, gələcək haqqında düşünür. Ürəyini uğur həvəsi və təəssüf hissi bürüyür. Sonra qəfildən nəsə baş verir. O, ağacın altında dayanır və hansısa səsin onu çağıracağını gözləməyə başlayır. Keçmiş günlərdən qopub gələn ruhlər və kabuslar onun xəyallarında özünə yer eləyir, kənardan eşidilən səslər həyatın məhrumiyyətləri haqqında ona nəsə pıçıldayır. Gələcək həyatı ilə bağlı qəti bir fikrə gəlmişkən, onu təzədən şübhələr əhatə eləyir. Əgər xəyalpərəst biridirsə, sonra önündə bir qapı açılır və o, ilk dəfə dünyaya baxır, sanki qarşısında yürüş edirlərmiş kimi, harasa axışan izdihamı görür, başa düşür ki, bu izdiham özündən əvvəl var olmuş, heçlikdən meydana gəlib bu dünyada yaşamış, sonra yenidən heçliyə qovuşub yoxa çıxan insanların izdihamıdır. Onu bir çaşqınlıq və kədər bürüyür. Xəfif bir ah çəkərək özünü bir anlıq küləklərin kənd küçələri boyunca uçurduğu ölü bir yarpağa bənzədir. Anlayır ki, ətrafındakıların iddialı sözlərinə baxmayaraq, şübhələr və suallar içində yaşayıb, sonda da bu cür şübhələr və suallar içində ölməlidir. Küləklərin uçurduğu sarı bir yarpaq, yaxud da Günəşin altında solub quruyan qarğıdalı kimi bir həyat

yaşamalıdır. Bunları düşünə-düşünə onu titrətmə tutur, gərgin baxışlarla ətrafına baxır. Bu on səkkiz illik həyatının kiçik bir an olduğunu, insanlığın böyük yürüşündə cəmi bircə addımlıq məsafə qədər yol gəldiyini dərk eləyir. Və artıq ölümün hənirtisini eşidir. Bütün ruhunu saran dərin bir istəklə başqa bir insana yaxınlaşmaq, əlləri ilə ona toxunmaq və onun da əllərinin toxunuşunu hiss etmək istəyir. Xəyalına gətirir ki, bu insan arzu etdiyi gözəlliyi özündə gəzdirən və onun bütün hissələrini başa düşən bir qadındır. Anlayır ki, hər şeydən çox başa düşülməyini istəyir.

Bu duyğular Corc Villardı çaşbaş salanda Vaynzburq bankirinin qızı Helen Vaytı düşünürdü. Çünki Helen Vaytın da onun kimi yeni bir mərhələyə qədəm qoyduğunu, artıq qadın kimi yetişdiyini bilirdi. Bir dəfə, bir yay gecəsində Helen Vaytla gəzərkən, on səkkiz yaşı olmasına baxmayaraq, qızın gözlərində önəmli və böyük adam kimi görünməyə çalışaraq bir xeyli lovğalanmış, özünü ağızdolusu tərifləmişdi. İndi isə o, Helen Vaytı başqa şey üçün görmək istəyirdi. Qıza yeni arzuları haqqında danışmaq istəyirdi. Bir vaxtlar qızın gözlərinə özünü əsl kişi kimi göstərməyə çalışanda hələ kişilik mərhələsindən uzaq idi. İndi isə qızın yanında olmağa və özündə baş verən bu dəyişikliyi ona hiss etdirməyə can atırdı.

Helen Vayta gəlincə, bəli, Corcun düşündüyü kimi, o da dəyişiklik mərhələsində idi. Corcun hiss etdiklərini o da hiss edirdi. Helen artıq yeniyetmə qız deyildi. Bütün qəlbi ilə qadın gözəlliyinə və zərifliyinə qovuşmaq arzusunda idi. O, Kolumbiyada kollecdə oxuyurdu və Yarmarka gününü Vaynzburqda keçirmək üçün birgünlük tətillə gəlmişdi. Onun da gözləri önündə xatirələr bir-bir canlanmaqda idi. Bütün günü anasının qonağı olan kollec müəllimi ilə tribunada oturmuşdu. Bu gənc oğlan xasiyyətə çox vasvası idi və qız bunu dərhal hiss edib istədiyi adamın bu olmadığını başa düşmüşdü. Amma yarmarkada yanında belə bir adamın olmasından məmnun idi, çünki oğlan yaxşı geyinmişdi və başqa yerdən gəldiyi dərhal hiss edilirdi. Qız bilirdi ki, bu

oğlanı onun yanında görənlər çox şey düşünəcəkdir. Helen gün boyu özünü xoşbəxt hiss edirdi, amma axşam düşən kimi narahat olmağa başladı. Artıq kollec müəllimindən canını qurtarmaq istəyirdi. Tribunada oturduqları vaxt Helen köhnə sinif yoldaşlarının onlara baxdığını görüb, yanındakı oğlanla daha yaxın ünsiyyətdə olduğunu göstərmək istəmişdi. Onun bu davranışları oğlana daha çox cəsarət vermişdi. O, qızın yanında oturub: “Elm adamının həmişə pula ehtiyacı olur. Mən də gərək varlı qızla evlənim”, – deyər fikirləşirdi.

Corc Heleni düşünərək camaat arasında veyil-veyil dolaşdığı vaxt Helen də onun haqqında fikirləşirdi. O, Corcla gəzdirdiyi həmin yay axşamını xatırlayır və yenə də kənd küçələrini onunla yanaşı gəzmək istəyirdi. Helenə elə gəlirdi ki, şəhərdə keçirdiyi aylar, tez-tez teatra getməyi, magistral yollarda ora-bura axışan böyük insan kütlələrini görmək onu tamamilə dəyişib. İstəyirdi ki, Corc da bu dəyişikliyi hiss etsin.

Corcla Helenin xatirəsinə çevrilən o yay axşamındaki görüş, əslində, elə də maraqlı keçməmişdi. Onlar bir xeyli gəzərək qəsəbədən uzaqlaşmışdılar. Sonra balaca qarğıdalı kollarının bitdiyi əkin sahəsinin kənarında, çəpərin yanında dayanmışdılar. Corc pencəyini çıxarıb qoluna almışdı. O:

– Hə, düzdür. Mən burada, Vaynzburqda yaşamışam. Başqa bir yerə hələ getməmişəm. Amma hiss edirəm ki, artıq böyüyürəm, – demişdi. – Mən çoxlu kitab oxuyuram, çox şeyləri anlayıram. Bu həyatda özümə yer tutmağa çalışıram. Nə isə, mən bunu demək istəmirdim. Yaxşısı, ümumiyyətlə, heç danışmayıam.

Corcu bir çaşqınlıq yaxalamışdı və səsi titrəyə-titrəyə dediyi bu sözlərdən sonra əli ilə qızın qolundan tutmuşdu. Daha sonra onlar təzədən qəsəbəyə qayıtmışdılar. Kəfi pozulsa da, Corc yenə lovğalanmağa başlamışdı:

– Mən böyük adam olacam, Vaynzburqun yetirdiyi ən böyük adam. Səndən bir şey istəyirəm. Amma tam olaraq bilmirəm bu nədir. Bəlkə də, mənim qarışmağım düz deyil. İstəyirəm, sən

başqa qadınlardan fərqli olasan. Məni başa düşürsən? Bəlkə də, fikirləşərsən ki, bunun mənə dəxli yoxdur. Amma çox istəyirəm ki, sən gözəl bir qadın olasan. Nə demək istədiyimi başa düşürsən?

Sonra oğlanın səsi kəsilmişdi. Onlar sükut içində qəsəbəyə qayıtmış, Helen Vaytın evinə gəlmişdilər. Həyətin qapısı ağzında oğlan nəsə təsirli sözlər deməyə çalışmışdı, amma fikrində tutduqları həmin an ona mənasız görünmüşdü.

– Mən elə bilirdim... Mənə elə gəlirdi, sən Ses Riçmondla evlənəcəksən. İndi bilirəm ki, onunla evlənməyəcəksən. – Corc ancaq bu sözləri deyə bilmişdi və qız darvazanın yanında ondan ayrılıb həyətdən keçərək evlərinin qapısına tərəf getmişdi.

Corc yarmarka keçirilən o mülayim payız axşamında pilləkəndə dayanıb Meyn küçəsindən keçən kütləyə baxa-baxa bütün bunları yadına salır, qarğıdalı sahəsinin yanında dediklərinə və bu sözlərlə özünü gülünc vəziyyətə saldığına görə xəcalət hissi keçirirdi. Küçədəki camaat ölüşdəki heyvanlar kimi qaynaşırdılar. Faytonlar və arabalar dar küçəni, demək olar, tamam doldurmuşdu. Çalğıcıların səsi hər tərəfi ağzına almışdı. Balaca oğlan uşaqları, az qala, böyüklərin ayaqları arasından sivişib keçərək, səki boyunca o tərəfə, bu tərəfə qaçışırdılar. Yanaqları qızarmış gənc oğlan və qızlar qol-qola gəzişirdilər. Mağazalardan birinin üst mərtəbəsində rəqs dərsləri keçirilir, skripkaçılar öz alətlərini kökləyirdilər. Otağın açıq pəncərəsindən çölə çıxan qırıq-qırıq səslər küçədəki səslərlə, trubaların yüksək sədaları ilə qarışırdı. Bütün bu hay-küy gənc Corcun əsəblərinə toxunurdu. Onun hər tərəfini qaynayan, coşub-daşan bir həyat əhatə eləyirdi. O qaçıb getmək, tək qalıb düşünmək istəyirdi.

– Əgər axıracan onunla qalmaq istəyirsə, qoy qalsın. Nəyimə lazım? Mənim üçün nə fərqi? – deyə mızıldanan Corc Meyn küçəsinə çıxdı, Hernin ərzaq mağazasından keçib yanaşı küçəyə buruldu.

Bir anlıq özünü elə tənha və kədərli hiss etdi ki, ağlamağı gəlirdi, amma qürurunu sındırmaq istəmədi. Qollarını yellədirək yeyin addımlarla yoluna davam etdi. Vesley Moyerin at tövləsinə gəlib kölgədə dayandı. Vesleyin günorta yarışda qalib gəlmiş Toni Tip adlı kəhər atı haqqında danışan kişilərin söhbətini dinləməyə başladı. Tövlənin qabağına bir xeyli adam yığılmışdı və Vesley özündənrazı bir ədayla lovğa-lovğa onların qabağında gəzişirdi. Əlindəki qamçını tez-tez yerə vururdu. Qamçının zərbəsiylə yerdən burum-burum tozlar qalxır, lampa işığına tərəf uçuşurdular.

– Yaxşı, Hell, bəsdir bu qədər danışdın. Mən qorxmurdum. Həmişə onları udmuşdum, bilirdim, yenə udacam. Ona görə də narahat deyildim, – Vesley deyirdi.

Corc Villarda Vesley Moyerin bu lovğalığı həmişə maraqlı gələrdi. Amma indi Moyerin danışığı onu əsəbiləşdirdi. O, üzünü çevirib küçəyə çıxdı.

– Gəvəzə kaftar, – Corc qəzəblə dedi. – Bu adam niyə bu qədər lovğalanır? Niyə səsini kəsib yerində oturmur?

Corc açıq və geniş bir əraziyə gəlirdi. Tələsik yeridiyindən zibil topasının üstünə yıxıldı. Boş çəlləyin qırağından çıxan mismar şalvarını cırdı. Bir müddət əlacsız halda torpağın üstündə oturdu və söyməyə başladı. Cırılmış yeri sancaqla müvəqqəti düzəltdi. Ayağa qalxıb yoluna davam etdi.

– Helenin evinə gedəcəm. Hə, elə bu dəqiqə, bu dəqiqə gedəcəm. Deyəcəm ki, onu görmək istəyirdim. Lazım gəlsə, içəri keçib oturacam, – öz-özünə dedi və çəpəri aşıb qaçmağa başladı.

Helen evlərinin eyvanında narahat və əndişəli halda oturmuşdu. Kollec müəllimi də Helenin anasıyla onun arasında əyləşmişdi. Müəllimin söhbətləri qızı yorurdu. O, Ohayo qəsəbələrinin birində doğulsa da, şəhərlilər kimi danışmağa çalışır, kosmopolit olduğunu tez-tez təkrar edirdi.

Müəllim:

– Yaxşı ki, əlimə bu imkan düşdü. Bura gəlməklə bir çox qızın hansı mühitdə böyüdüyünə şahid ola bildim, – dedi. – Buna görə sizə minnətdaram, xanım Vayt.

Sonra üzünü Helenə tutub soruşdu:

– Siz hələ də həyatınızın bu qəsəbəyə bağlı olduğunuzu düşünürsünüz? Burada sizi maraqlandıran kimlərsə var?

Oğlanın səsi Helenə təkəbbürlü və bezdirici gəlirdi.

Helen ayağa qalxıb evə girdi. Bağçaya açılan qapının arxasında dayandı və qulaq asdı. İndi də anası danışmağa başlamışdı:

– Burada Helenə yaraşan heç kəs yoxdu.

Helen evin arxasındakı pilləkənlə aşağı düşdü və bağçaya çıxdı. Qaranlıqda dayandı və payız axşamının soyuğunda titrəməyə başladı. Ona elə gəldi ki, dünya ancaq boş-boş danışan gəvəzə adamlardan ibarətdir. Qərribə bir çılğınlıqla bağçanın qapısına tərəf qaçdı və tövlənin qarşısından keçib yandakı balaca küçəyə çıxdı.

– Corc, hardasan, Corc? – deyə iztirab dolu bir ah çəkdi.

Sonra dayandı və ağaca söykənib əsəbi halda gülməyə başladı. Həmin an Corc bayaqkı sözləri təkrar edə-edə balaca və qaranlıq küçə ilə onların evinə tərəf gəlirdi. “İndi düz onların evinə gedəcəm. Lazım gəlsə, içəri girib oturacam”. Helenə yaxınlaşarkən də öz-özünə bu sözləri deyirdi. Qızın yanına çatanda dayandı, heç nə anlamadan gözünü ona zillədi. Sonra qəfildən:

– Gəl gedək, – deyə dilləndi və qızın əllərindən tutdu. Başlarını aşağı salıb küçənin kənarı ilə, ağacların altı ilə getməyə başladılar. Quru yarpaqlar ayaqları altında qalıb xışıldadı. Qızı tapdıqdan sonra indi də Corc ona nə deyəcəyini fikirləşməyə başladı.

Yarmarka meydanının aşağı hissəsində taxtası çürümüş köhnə bir tribuna var: heç vaxt boyanmayıb və taxtaları da vaxt keçdikcə köhnələrək əyri-üyrü hala düşüb. Yarmarka meydanı Vayn çayı

vadisindəki alçaq tərənin üstündə yerləşir və həmin tribunadan gecələr qarğıdalı sahələri, sahələrdən o tərəfdə yanmağa başlayan və səmada əks olunan qəsəbə işıqları görünür.

Corc və Helen Votervörks Pondun yanındakı cığırdan keçərək, tərəni qalxıb Yarmarka meydanına gəldilər. Günorta qəsəbənin izdihamlı küçələrini gəzərkən Corcu üzən tənhalıq və kimsəsizlik hissi yanındakı qızın təsiri ilə həm səngimiş, həm də sanki daha da şiddətlənmişdi. İndi onun hiss etdiklərini Helen də hiss edirdi.

Gənclik illərində insanın içində iki güc bir-biri ilə mübarizə aparır. Coşqun, qayğısız və ötəri duyğular insanın düşüncələrinə və xatirələrinə həmişə düşmən kəsilir. İndi Corc daha anlaşılmaz və nostalji bir əhvali-ruhiyyədə idi. Bunu hiss edən Helen Corcun yanıyla addımladıqca ürəyində ona qarşı dərin bir ehtiramın yarandığını hiss edirdi. Meydandakı tribunaya çatdıqdan sonra üstündə dam örtüyü olan və skamyaya bənzəyən uzun bir oturacaqda əyləşdilər.

İllik yarmarkanın keçirildiyi günün gecəsində Mərkəzi Amerikanın kiçik bir qəsəbəsində yerləşən o Yarmarka meydanına gedib, kiminləsə orada görüşməyin özünəməxsus bir xatirəsi var. Bu xatirə heç vaxt unudulmayacaq xatirələr sırasında yer tutur. Hər tərəfdə ruhlar dolaşır, amma onlar ölənlərin yox, yaşayanların ruhlarıdır. Buraya gün ərzində ətraf qəsəbələrdən və kəndlərdən insanlar axışıb gəlmişdi. Öz taxta evlərindən çıxaraq, arvad-uşaqlarını da özləri ilə gətirən fermerlər bütün günü bu taxta divarların əhatəsində olmuşdular. Cavan qızlar deyib-gülmüş, saqqallı kişilər öz həyatlarından, iş-güclərindən danışmışdılar. Bu meydan gün ərzində həyatla dolub-daşmış, onun hər qarışında həyat qaynayıb coşmuşdu. İndi isə gün bitmiş, gecə gəlmişdi və o həyat da artıq bu meydanı tərk edib getmişdi. İndi o meydanda hər tərəfi saran sükutün dəhşəti hiss olunurdu... Həmin an hansısa ağacın altında sakit-sakit dayanan bir insan bu mənzərənin təsiri ilə oyanmağa başlayan xatirələrinin pəncəsində çırpınmaqda idi.

Kimsə bu mənzərə önündə həyatın mənasızlığını düşünərək dəhşətə gəlirdi. Və kimsə – əgər o adam vaynzburqlu idisə – ürəyində bu həyata qarşı elə dəhşətli bir sevgi duyurdu ki, gözləri yaşla dolurdu.

Corc tribunanın örtüyü altında qaranlıqda Helen Vaytla yanaşı oturmuşdu. O, bütün bu mövcudiyyətin içində özünün necə əhəmiyyətsiz bir varlıq olduğunu dərindən hiss edirdi. Corc başları öz işlərinə qarışan adamların laqeydliyindən əsəbiləşərək, qəsəbədən uzaqlara, bura gəlmişdi və indi o əsəb artıq keçib-getmişdi. Helenin yanında olması ona yeni bir ruh vermiş, onu gümrəhləşdirmişdi. Sanki bu qızın zərif əlləri Corca öz həyat qurğusunun nasaz tellərini, qırılmış simlərini təzədən quraşdırmağa kömək edirdi. O, yaşadığı qəsəbənin adamlarına qarşı qəlbində sevgiyə bənzər bir hiss olduğunu duyurdu. Corc ürəyində Helenə məhəbbət bəsləyirdi. O, Heleni sevmək istəyir, Helenin də onu sevməsini arzulayırdı və bu an Helendəki gözəlliyin və qadın zərifliyinin onu çaşdırmasını heç istəmirdi.

Corc qaranlıqda Helenin əlindən tutdu və qız ona yaxınlaşanda bir əlini də qızın çiyinə qoydu. Külək əsməyə başladı, Corc titrədi. O, bütün gücü ilə ruhuna hakim kəsilmiş bu əhvali-ruhiyyənin izahını tapmağa çalışdı.

İndi bu hündür tribunada qaranlıqda oturan iki adam birbirlərinə bərk-bərk sıxılıb nəyisə gözləyirdilər. Onların ikisi də eyni şeyi düşünürdü: “Gecənin bu vədəsində gözdən-qulaqdan uzaq bir yerdə oturmuşam və o da mənim yanımdadır”.

Vaynzburqda gərgin bir gün sona çatıb, yerini son payızın uzun gecəsinə vermişdi. Ferma atları üstlərində yorğun adamları daşıyaraq tənha kənd yollarında asta-asta gedirdilər. Satıcılar satılacaq malların nümunələrini yol kənarlarından yığıb içəri daşıyır və mağazaların qapısını bağlayıb evlərinə getməyə hazırlaşdılar. Opera Hauzda tamaşaya baxmaq üçün bir dəstə adam yığılmışdı. Meyn küçəsindəki skripkaçılar rəqs otağının

döşəməsi üstündə süzən ayaqların dayanmaması üçün qan-tər içində çalmağa davam edirdilər.

Helen Vaytla Corc Villard isə tribunadakı qaranlıqda sakitcə oturmuşdular. Onlar bir anlıq tilsimi sındırıb bir-birlərinə tərəf döndülər və solğun işıqda bir-birlərinin gözlərini görmək istədilər. Corc Helenin dodaqlarından öpdü. Amma bu öpüş uzun sürmədi.

Yarmarka meydanının aşağısından səs-küy eşidildi. Beş-altı nəfər yarışlarda iştirak edən atları yerbəyer etməklə məşğul idi. Onlar ocaq qalayıb su qaynadırdılar. Işığın çevrəsində onların yalnız irəli-geri gedən ayaqları görünürdü və külək əsdikcə alovun dalğaları çılğın bir rəqsə başlayırdı.

Corc və Helen ayağa qalxıb qaranlıqda gəzməyə başladı. Biçilməmiş qarğıdalı sahəsinin yanındakı cığırdan keçdilər. Quru qarğıdalı qabıqları arasından küləklərin pıçiltısı eşidildi. Qəsəbəyə qayıdarkən onları bir-birindən uzaq tutan bir az əvvəlki tilsim artıq yoxa çıxmışdı. Votervörks Hill tərəfdə ağacın altında dayandılar. Corc əllərini qızın çiyinlərinə qoydu. Helen onu çılğıncasına qucaqladı, sonra yenidən aralandılar. Bu öpüş də sona çatdı və onlar yenidən bir-birlərinə qarşı saf bir sevgi, izahedilməz bir heyranlıq duydu. İki də onları saran utancaqlıqdan yaxa qurtarmaq üçün ehtiraslarına tabe oldular. Bir-birlərinə baxıb güldülər, bir-birlərini itələməyə, qollarından tutub çəkməyə başladılar. Duyğuların təsiri ilə onlar artıq oğlan-qız, yaxud da qadın-kişi deyildilər. Onlar körpə və çılğın heyvan yavrularına çevrilmişdilər.

Beləcə, bu gənc dünyanın qaranlığında körpə və çılğın heyvan yavruları kimi oynaya-oynaya yamacdan aşağı endilər. Qabağa qaçarkən Helen Corcu itələdi. Corc yıxıldı və səsinə yüksəldib qışqırmağa başladı. Gülüşündən titrəyə-titrəyə tərədən aşağı yuvarlandı. Helen də onun ardınca qaçdı. Sonra bir anlıq qaranlıqda dayandı. Həmin an onun qadın qəlbindən nələrin keçdiyini anlamaq mümkün deyildi.

Təpədən aşağı düşəndə Helen Corca sarı gəldi və onun qoluna girdi. Yenə dərin sükut içində addımladılar.

Yetkin, yaxud gənc cütlük olmalarının artıq heç bir önəmi yox idi. Onlar bu sakit gecədə öz istədiklərinə çatmış və qadın-kişi münasibətlərinə təkan verən o duyğunun dadını həmin gecə, bir anlıq da olsa, hiss edə bilmişdilər.

ƏLVİDA, VAYNZBURQ!

Core Villard yuxudan səhər saat dördə oyandı. Həmin gün aprelin adi günlərindən idi. Yazın gəlişi hər yerdə hiss olunurdu. Ağaclar təzə-təzə yarpaqlamağa başlamışdı. Bahar küləkləri əsdikcə Vaynzburq küçələrinin kənarlarına əkilmiş ağcaqayınların toxumları havada rəqs edir və sonra torpağa qonaraq xalça kimi ayaqların altına sərilirdilər.

Core əlində qəhvəyi rəngli dəri çanta ilə pilləkəni enib mehmanxananın idarə otağına gəldi. Onun yol çantası çoxdan hazırlanmışdı. Core saat ikidən bugünkü səfəri haqqında düşünür, bu səfərin onun taleyinə necə təsir edəcəyini götür-qoy edirdi.

Mehmanxananın idarə otağındakı oğlan qapının yanındakı çarpayıda uzanmışdı. O, özündən xəbərsiz, ağzıaçıq halda xoruldaya-xoruldaya yatırdı. Core oğlanın yanından ötüb sakit və bomboş küçəyə çıxdı. Dan yerinin şəfəqləri Vaynzburq göylərini çəhrayı rəngə boyamışdı. Uzun işıq zolaqları hələ də batmamış ulduzların parıldadığı göy üzündə bərq vururdu.

O vaxtlar Trunyon Paykdakı axırıncı evlərdən sonra geniş və açıq əkin sahələri uzanırdı. Bu əkin sahələrinin sahibi şəhərdə yaşayan və axşamlar öz cırıltılı faytonları ilə Trunyon Paykdan keçən fermerlər idi. Həmin sahələrdə müxtəlf giləmeyvə kolları və meyvə ağacları əkilmişdi. İsti yay axşamlarında yollar və əkin sahələri tozla örtüləndə Vaynzburq düzlərinin üstündən qatı duman asılırdı. Diqqətlə baxdıqda bu mənzərə insana dənizi xatırladırdı. Hər tərəfin yaşıllığa qərq olduğu yaz günlərində isə Vaynzburq düzənlikləri uzaqdan həşərat boyda görsənən insanların durmadan o tərəfə, bu tərəfə gedib-gəldiyi geniş və yamyaşıl bilyard masasına bənzəyirdi.

Core Villard uşaqlıqda da, yeniyetməlik və gənclik illərində də Trunyon Paykda gəzişməyi çox sevərdi. O, buraları hər fəsildə böyük şövqlə gəzirdi. Ətrafın qarla örtüldüyü, göydə yalnız ayın

parıldadığı qaranlıq qış gecələrində, qəmgin küləklərin sarı yarpaqları ağaclardan ayırdığı yağışlı payız günlərində, hər tərəfdən quşların nəğmələrinin, həşəratların səs-küyünün eşidildiyi isti yay axşamlarında o, bura gələr və fikirli-fikirli ətrafındakı gözəl mənzərələri seyr edərdi. Həmin aprel səhəri də Corc ora gedib sakitcə gəzişmək istəyirdi. O, qəsəbədən iki mil aralıdakı çayın sahilinə tərəf dönən yola qədər gəldi, sonra isə geri dönüb Meyn küçəsinə üz tutdu.

Meyn küçəsinə çatanda dükanların qabağını süpürən süpürgəçilər:

– Hə, Corc, bir de görək nə fikirləşirsən? Vaynzburqu qoyub getmək necə hisdir? – deyə sorğu-suala başladılar.

Qərbə gedən qatarlar səhər saat səkkizə on beş dəqiqə qalmış Vaynzburqu tərk edirdilər. Tom Littlin bələdçi olduğu qatar Klivlendi keçdikdən sonra Çikaqo və Nyu Yorkdakı terminallara aparan böyük dəmiryol xətti ilə birləşirdi. Bu səfərlər Tom üçün çətin olmasa da, axşamlar evə yorğun-argın qayıdırdı. Payız və yazın şənbə günlərində İəri gölündə balıq tuturdu. Onun yumru üzü, qırmızı yanaqları və balaca, mavi gözləri var idi. Yanından keçdiyi qəsəbələrin adamlarını, çox insanın öz qonşusunu tanıdığından da yaxşı tanıyırdı.

Corc saat yeddidə “Nyu Villard Hauz” mehmanxanasından çıxdı. Çantasını atası Tom Villard götürmüşdü. Yanaşı addımlayarkən Corcun, atasından hündür olduğu hiss edilirdi.

Stansiyada hamı Corc Villardın əlini sıxıb onunla sağollaşdı. Onu yola salmaq üçün perrona onbeş-iyirmi nəfər yığılmışdı. Qatarı gözləyərkən söhbətə başladılar. Hətta tənbəlliyinə görə ad çıxarmış, səhər saat doqquza qədər yatan Vill Henderson da Corcu yola salmaq üçün stansiyaya gəlmişdi. Corc bu qədər adamın qarşısında utanırdı. Vaynzburq poçtunda işləyən əlliyaşlı, hündürboy, arıq qadın olan Certrud Vilmot da Corcu yola salanlar arasında idi. Əvvəllər Corcla çox da ünsiyyətdə olmayan bu qadın Corca yaxınlaşıb əlini sıxdı və hər kəsin ürəyində olan sözü səsləndirdi.

– Uğurlar sənə, Corc! – aydın səsle dedi və sonra stansiyadan uzaqlaşib yoluna davam etdi.

Qatar stansiyaya yaxınlaşanda Corc içində bir rahatlıq hiss etdi. O, yeyin addımlarla qatara tərəf getdi. Bu zaman Helen Vayt da Corcla vidalaşmaq üçün onunla son dəfə danışmaq ümidi ilə Meyn küçəsindən keçib qaça-qaça stansiyaya tərəf gəlirdi. Amma Corc artıq qatarda yerini tutduğu üçün Helen Vaytı stansiyada görə bilmədi. Qatar yola düşəndə Tom Littl Corcun biletini yoxladı və ona gülümsündü. Corcu yaxından tanısa da, onun hansı macərəlarla üzləşəcəyini bilsə də, heç nə demədi. Tom Corc kimi öz həyatını dəyişmək ümidi ilə şəhərə köçən minlərlə adam görmüşdü. Corcun biletini qeydiyyatdan keçirdikdən sonra başqa sənişinlərə yaxınlaşdı. Siqaret çəkilən kabinədə sənişinlərdən biri Tomu Səndaski körfəzində balıq tutmağa dəvət edirdi. Tom bu təklifi qəbul etmək və həmin adamla bu məsələ haqqında ətraflı danışmaq niyyətində idi.

Corc kiminsə ona baxmadığına əmin olmaq üçün ətrafdakı adamlara göz gəzdirdikdən sonra pulqabını çıxarıb pulunu saydı. Bu səfəri qərarlaşdırandan bəri əsas məqsədi başqalarının yanında əfəl və naşı adam kimi görünməmək idi. Corc yeni həyatında bütün davranış və hərəkətlərini atasının dediyi sonuncu sözlərə görə nizamlayacaqdı.

– Ayıq ol, Corc, – Tom Villard ona belə demişdi, – pulundan, əşyalarından muğayat ol. Al, bu da biletin. Çalış elə et ki, heç kəs sənə xam adam olduğunu düşünməsin.

Corc pulunu sayıb qurtarandan sonra pəncərədən çölə baxdı və qatarın hələ də Vaynzburqda olduğunu görərək təəccübləndi.

Doğma kəndini tərk edib həyatın yeni macərələri ilə tanış olmağa hazırlaşan Corc dərin fikirlərə qərq oldu. Amma o, elə də böyük və önəmli şeylər haqqında düşünmürdü. Anasının ölməyi, Vaynzburqu tərk etməyi, şəhərdə onu gözləyən naməlum tale, həyatına təsir edəcək ən önəmli məqamlar indi Corcu bir elə narahat etmirdi. Onun xəyalı tamam başqa şeylərlə məşğul idi.

Həmin an Corc hər səhər üstünə lövhələr yıqılmış arabası ilə Vaynzburq küçələrindən keçən Törk Smolleti, nə vaxtsa birgecəlik atasının mehmanxanasında qalan hündür, gözəl geyimli qadını, yay axşamları əlində fənər küçələri tələm-tələsik gəzib işıqları yandıran Batç Vileri, Vaynzburq poçtunda pəncərə önündə dayanıb zərfin üstünə möhür vuran Helen Vaytı düşünürdü.

Corc indi büsbütün xəyala qapılmışdı. Kənardan baxan olsaydı, onun ayıq, fərasətli bir oğlan olduğunu fikirləşməzdi. O, Vaynzburq xatirələrini düşünə-düşünə gözlərini yumub arxaya söykəndi. Uzun müddət beləcə qaldı. Gözlərini açıb pəncərədən çölə baxanda isə artıq Vaynzburqun bütünlüklə arxada qalıb gözdən itdiyini gördü və anladı ki, Vaynzburqdakı həyatı gələcək arzuları üçün ilham mənbəyi olacaq şirin xatirələr toplusuna çevrilib.

MÜNDƏRİCAT

Yazıçı haqqında	5
Tərcüməçidən	7
Əcinnələr kitabı.....	15
Əllər – (<i>Baş qəhrəman</i> Vinq Biddlbaum).....	19
Kağız yumruları – (<i>Baş qəhrəman</i> Həkim Rifi).....	26
Ana – (<i>Baş qəhrəman</i> Elizabet Villard).....	30
Filosof – (<i>Baş qəhrəman</i> Həkim Parsival).....	39
Heç kəs bilmir – (<i>Baş qəhrəman</i> Luiz Trunyon).....	46
Möminlik (<i>dördhissəli hekayə</i>).....	50
I – (<i>Baş qəhrəman</i> Cessi Bentli)	
II – (<i>Baş qəhrəman</i> Cessi Bentli)	
III – Məğlubiyyət – (<i>Baş qəhrəman</i> Luiz Bentli)	
IV – Dəhşət – (<i>Baş qəhrəman</i> Deyvid Hardi)	
Xəyalpərəst – (<i>Baş qəhrəman</i> Co Velling).....	82
Macəra – (<i>Baş qəhrəman</i> Elis Hindman).....	90
Ləyaqət – (<i>Baş qəhrəman</i> Voş Viliamz).....	98
Mütəfəkkir – (<i>Baş qəhrəman</i> Ses Riçmond).....	104
Tendi – (<i>Baş qəhrəman</i> Tendi Hard).....	117
Tanrının güdrəti – (<i>Baş qəhrəman</i> Keşiş Körtis Hartmen).....	121
Müəllimə – (<i>Baş qəhrəman</i> Keyt Svift).....	130
Tənhalıq – (<i>Baş qəhrəman</i> Enok Robinson).....	139
Oyanış – (<i>Baş qəhrəman</i> Bell Karpenter).....	149
“Maymaq” – (<i>Baş qəhrəman</i> Elmer Kauli).....	158
Deyilməmiş yalan – (<i>Baş qəhrəman</i> Rey Pierson).....	169
Sərxoşluq – (<i>Baş qəhrəman</i> Tom Foster).....	176
Ölüm – (<i>Baş qəhrəmanlar</i> Həkim Rifi və Elizabet Villard).....	186
Yetkinlik – (<i>Baş qəhrəman</i> Helen Vayt).....	198
Əlvida, Vaynzburq! – (<i>Baş qəhrəman</i> Corc Villard).....	209

Üz qabıgının dizaynı:
Aqil Əmrahov

Kompüter dizaynı:
Aslan Aslanlı

Korrektorlar:
Vəfa Əliyeva
İradə Musalı

Çapa imzalanıb: 27.10.2017. Formatı: 60x84 ¹/₁₆.

Ofset çapı. Fiziki çap vərəqi: 13.5. Tiraj: 500. Sifariş: 184

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında

Tərcümə Mərkəzi

Ə.Topçubaşov küç., 74.

Təqdim olunmuş hazır fayldan
“**Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya**” müəssisəsinin mətbəəsində
çap olunmuşdur.
AZ 1052, Bakı, Fətəli Xan Xoyski küçəsi, 149

Şervud Anderson
Vaynzburq, Ohayo

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında
Tərcümə Mərkəzi
Bakı – 2017